

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Андросенко Артем Олександрович

Прим. № 1

УДК 378.22.011.2.015.3:[37.011.3-051:62]](477)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ
МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ**

011 Освітні, педагогічні науки

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 А.О. Андросенко

Науковий керівник:

Бурчак Станіслав Олександрович,
доктор педагогічних наук, професор

Глухів – 2025

АНОТАЦІЯ

Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, 2025.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання важливого наукового завдання щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Аналіз нормативно-правових документів, наукових праць, освітніх програм предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) другого (магістерського) рівня вищої освіти низки закладів вищої освіти України, навчальних планів, робочих програм дисциплін дав змогу визначити стан розробленості проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Встановлено, що різні аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці, але в контексті освітніх трансформацій окреслена проблема потребує суттєвого вдосконалення. Зазначено, що система професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти має бути спрямована на забезпечення якісного формування конкурентоспроможних учителів, які володіють високим рівнем компетентностей, розвиненими особистісними якостями й педагогічною майстерністю.

Актуальність проведення наукового дослідження ґрунтується на тому, що майбутні вчителі трудового навчання і технологій повинні глибоко усвідомлювати місце і роль освітніх процесів у світовому культурному

просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, мати здатність до здійснення педагогічної діяльності на засадах професіоналізму та володіти високим рівнем розвитку педагогічної майстерності. Наразі питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки в науково-педагогічних джерелах висвітлено недостатньою мірою. Необхідним є з'ясування теоретичних і методичних основ цього процесу, що забезпечить організацію результативної освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

У роботі уточнено сутність поняття «педагогічна майстерність майбутнього вчителя трудового навчання і технологій», яку потрактуємо як інтегративну якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів. Аналіз літературних джерел щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки дав змогу визначити її структуру як поєднання мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного й особистісно-рефлексійного компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується ступенем сформованості мотивів, потреб, цінностей майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що визначають їхнє ставлення до педагогічної діяльності, розвитку власної педагогічної майстерності, розуміння її значущості, проявляються в прагненні підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій. *Когнітивний компонент* педагогічної майстерності майбутнього вчителя

трудового навчання і технологій є результатом його пізнавальної діяльності та охоплює психолого-педагогічні, методичні й предметні знання, а також знання сутності, структури, технології та методичних засад розвитку педагогічної майстерності. *Діяльнісний компонент* розглядається як практичний складник педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання і технологій, характеризується низкою методичних умінь організації та проведення уроків технологій, володінням методикою розвитку педагогічної майстерності, а також уміннями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації. *Особистісно-рефлексійний* компонент проявляється в наявності особистісних якостей щодо педагогічної майстерності (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність), умінні здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

З огляду на окреслену структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки визначено критерії та показники: *мотиваційно-ціннісний* (показники: наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності; ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості; прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках технологій); *світоглядно-когнітивний* (показники: система психолого-педагогічних, методичних та предметних знань; ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності; знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності); *діяльнісно-технологічний* (показники: методичні вміння організації і проведення уроків технологій; володіння методикою розвитку педагогічної майстерності; уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації); *особистісно-рефлексійний* (показники: наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо); уміння здійснювати рефлексію

педагогічної діяльності; уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності), а також рівні (*високий, достатній, середній, початковий*) її розвитку.

Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки: підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження до практичної підготовки завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: методологічно-цільового (мета, завдання, методологічні підходи, принципи), суб'єктного (науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти (магістранти)), змістово-технологічного (компоненти, зміст, етапи розвитку педагогічної майстерності, педагогічні технології, форми організації освітнього процесу, засоби навчання, методи) та оцінювально-результативного (критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, результат). Доведено, що забезпечення ефективності розвитку досліджуваної якості в майбутніх педагогів ґрунтується на дотриманні виокремлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов.

Задля впровадження спроектованої моделі в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти розроблено навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що передбачає вдосконалення

змісту і технологій професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Також розроблено авторський навчально-методичний посібник «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

Аналіз та узагальнення результатів експериментального дослідження дали змогу виявити позитивну динаміку розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в експериментальній групі, що характеризується збільшенням кількості студентів з високим і достатнім рівнями розвитку компонентів досліджуваного феномену з одночасним зменшенням їх кількості із середнім і низьким рівнями. Статистичний аналіз результатів формувального етапу експерименту підтвердив об'єктивність змін, що стали підставою для висновку щодо ефективності виокремлених, обґрунтованих й упроваджених у фахову підготовку педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, запропонованого навчально-методичного супроводу.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що вперше: виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що охоплює чотири взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий, суб'єктний, змістово-технологічний та оцінювально-результативний; уточнено: сутність, структуру, критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; удосконалено навчально-методичний супровід розвитку досліджуваної якості; діагностичний інструментарій для визначення рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, а подальшого розвитку набули теоретичні

положення щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів у поєднанні професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій за ОС «Магістр» у закладах вищої педагогічної освіти навчально-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності, що передбачає доповнення змісту освітніх компонентів («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності») та завдань педагогічних практик («Науково-педагогічна в закладах загальної середньої або передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій)», «Науково-дослідницька») складником, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності; авторського вибіркового освітнього компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій» (навчальна й робоча програми, силабус, конспекти лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, система оцінювання навчальних досягнень студентів тощо); авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій»; методичних розробок занять, виховних заходів; діагностичного інструментарію для визначення рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теоретичних і методичних засад фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій; підготовки посібників, програм освітніх компонентів; у системі післядипломної педагогічної освіти; у професійній діяльності вчителів ЗЗСО та науково-педагогічних працівників ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Ключові слова: майбутні вчителі трудового навчання і технологій, педагогічна майстерність, педагогічні умови, модель розвитку педагогічної майстерності, удосконалення змісту підготовки здобувачів вищої освіти, підготовка, освітній процес, педагогічний університет, технологічна галузь, інноваційна педагогічна діяльність.

ABSTRACT

Androsenko A. O. Developing the Pedagogical Skillfulness of the Future Teachers of Labour Training and Technologies in the Conditions of Master Degree Training. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy in specialty 011 Educational, pedagogical sciences. – Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, 2025.

The dissertation research provides the theoretical justification and practical solution to the important scientific problem regarding developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training.

The analysis of the regulatory documents, scientific works, educational programmes of the subject specialty 014.10 Secondary education (Labour training and technologies) of the second (Master) level of higher education of a number of higher education institutions of Ukraine, curricula, work programmes of disciplines made it possible to determine the state of the development of the problem of developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training. It was found out that various aspects of developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies were studied by the Ukrainian and foreign scientists, but in the context of the educational transformations the outlined problem requires the significant improvement. It was noted that the system of the professional training of the second (Master) level of higher education students should be aimed at ensuring the high-quality formation of the competitive teachers with the high level of competencies, developed personal qualities and pedagogical skillfulness.

The relevance of conducting the scientific research is based on the fact that future teachers of Labour training and technologies must be deeply aware of the place and role of the educational processes in the world cultural space, combine

deep fundamental theoretical knowledge and practical training, have the ability to carry out pedagogical activities on the basis of professionalism and have a high level of development of pedagogical skillfulness. Currently, the issue of developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training in the scientific and pedagogical sources is insufficiently covered. It is necessary to clarify the theoretical and methodological grounds of the process, which will ensure the organization of the effective educational activities in the general secondary education institutions.

The paper clarifies the essence of the concept of the *pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies* which is interpreted by the author as an integrative quality of the personality, based on the harmonious combination of the system of the psychological-pedagogical, methodological and subject knowledge, skills, abilities, experience of pedagogical activity, motives, values, personal qualities (humanistic orientation, erudition, justice, tolerance, principledness, humanity, responsibility, desire for self-organization, self-education and self-development, etc.) and is manifested in its innovation, creativity, mobility and ability to successfully solve the tasks of technological education of students. Analysis of the literary sources on developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training made it possible to determine its structure as a combination of motivational-value, cognitive, activity and personal-reflective components.

The motivational and value component is characterized by the degree of the formation of motives, needs, values of the future teachers of Labour training and technologies, which determine their attitude to the pedagogical activity, the development of their own pedagogical skillfulness, understanding its significance, manifested in the desire to subordinate all the professional actions to the interests and needs of students in Labour training and technologies lessons. *The cognitive* component of the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training

and technologies is the result of their cognitive activity and includes psychological and pedagogical, methodological and subject knowledge, as well as knowledge of the essence, structure, technology and methodological principles of developing the pedagogical skillfulness. *The activity* component is considered as a practical component of the pedagogical skillfulness of the future teacher of Labour training and technologies, characterized by a number of the methodological skills for organizing and conducting technology lessons, mastering the methodology for developing the pedagogical skillfulness, as well as the skills to solve non-standard pedagogical tasks and situations. *The personal-reflective* component is manifested in the presence of the personal qualities regarding the pedagogical skillfulness (humanistic orientation, erudition, justice, tolerance, principledness, humanity, responsibility), the ability to reflect on pedagogical activities, to make adjustments to the process of developing one's own pedagogical skillfulness.

Given the outlined structure of the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training, the following criteria and indicators were determined: *motivation and value* (indicators: the presence of motivation to develop one's own pedagogical skillfulness; value-based attitude to the pedagogical activity, understanding its significance; the desire to subordinate all the professional actions to the interests and needs of students in technology lessons); *worldview and cognitive* (indicators: system of the psychological and pedagogical, methodological and subject knowledge; thorough knowledge of the essence, structure and technologies for developing one's own pedagogical skills; knowledge of the methodological principles of developing the pedagogical skillfulness); *activity and technological* (indicators: methodological skills for organizing and conducting technology lessons; mastery of the methodology for developing the pedagogical skillfulness; ability to solve non-standard pedagogical tasks and situations); *personal-reflective* (indicators: the presence of the personal qualities (humanistic orientation, erudition, justice, principledness, responsibility, etc.); the ability to reflect on own pedagogical activity; the ability to make adjustments to the process of developing

one's own pedagogical skillfulness), as well as the level (high, sufficient, medium, initial) of its development.

The pedagogical conditions for developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training were identified and theoretically substantiated: increasing the motivation for the developing the pedagogical skillfulness of higher education students; introducing the tasks into practical training that contribute to the development of the pedagogical skillfulness of future specialists; improving the content of training of future teachers of Labour training and technologies in the higher pedagogical education institutions aimed at developing their pedagogical skillfulness; using the innovative teaching technologies in the professional training of the future teachers of Labour training and technologies.

The model for developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training was developed, consisting of the four interrelated blocks: methodological-target (goal, objectives, methodological approaches, principles), subjective (scientific and pedagogical staff, higher education students (Master degree)), content-technological (components, content, stages of developing the pedagogical skillfulness, pedagogical technologies, forms of organization of the educational process, teaching aids, methods) and evaluative-resultative (criteria, indicators and levels of developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies, result). It was proven that ensuring the effectiveness of developing the studied quality in the future teachers is based on the compliance with the identified and theoretically substantiated pedagogical conditions.

In order to implement the designed model into the educational process of the higher pedagogical education institutions, the educational and methodological support for developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master level training was developed, which involves improving the content and technologies of the higher education students professional training. The author's educational and methodological

manual *Developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies* was also developed.

Analysis and generalization of the results of the experimental study made it possible to identify the positive dynamics in the development of the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the experimental group, which was characterized by the increase in the number of students with high and sufficient levels of development of the components of the phenomenon under study with the simultaneous decrease in their number with the medium and low levels. The statistical analysis of the results of the formative stage of the experiment confirmed the objectivity of the changes which became the basis for the conclusion about the effectiveness of the identified, substantiated and implemented in professional training pedagogical conditions for developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training, the suggested educational and methodological support.

The scientific novelty of the obtained research results consists in the fact that for the first time: the pedagogical conditions for the development of the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master level training were identified, theoretically substantiated and experimentally verified; the model for developing the pedagogical skillfulness of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master degree training was developed, which includes the four interrelated blocks: methodological-target, subjective, content-technological and evaluation-resultative; the essence, structure, criteria, indicators and levels of the development of the pedagogical skills of the future teachers of Labour training and technologies in the conditions of Master level training were specified; educational and methodological support for developing the studied quality was improved; diagnostic tools for determining the levels of the development of the pedagogical skillfulness components of the future teachers of Labour training and technologies, and the theoretical provisions on developing the pedagogical skillfulness of the

future teachers in the process of the professional training of the future specialists in the higher pedagogical education institutions were further developed.

The practical significance of the obtained research results consists in the development and implementation of the educational and methodological support for improving the pedagogical skillfulness in the educational process of the professional training of the future teachers of Labour training and technologies for the Master educational level in the higher pedagogical education institutions involving supplementing the content of the educational components (*Innovative Pedagogy, Technological Education Methodology, Research in the Technological Education, Information Technologies in the Research Activities*) and assignments for pedagogical practices (*Scientific and Pedagogical in the General Secondary or Pre-Higher Education Institutions (at the workplace of the technology teacher), Scientific and Research*) with the component aimed at developing the pedagogical skills; the author's selective educational component *Pedagogical Skills of Technology Teachers* (curriculum and work programmes, syllabus, lecture notes, practical lessons plans, assignments for students' independent work, the system for assessing students' academic achievements, etc.); the author's teaching and methodological manual *Developing the pedagogical skills of the future teachers of Labour training and technologies*; methodological developments of classes, educational activities; diagnostic tools for determining the levels of the development of pedagogical skillfulness components of the future teachers of Labour training and technologies.

The results of the study can be used for the further improvement of the theoretical and methodological principles of the professional training of the future teachers of Labour training and technologies; developing manuals, programmes of the educational components; in the system of the postgraduate pedagogical education; in the professional activities of general secondary school teachers and scientific and pedagogical workers of the higher educational institutions training specialists in the subject specialty 014.10 Secondary education (Labour training and technologies).

Key words: future Labour training and technologies teachers, pedagogical skillfulness, pedagogical conditions, pedagogical skillfulness development model, improving the content of higher education students training, training, educational process, pedagogical university, technological branch, innovative pedagogical activity.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Андросенко А. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. *Modernization of research area: national prospects and European practices* : monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. С. 494–529. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-221-0-20>

Публікації в закордонних періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах:

2. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, No 9. Pp. 551–560.

doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71

<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000870099400017>

3. Kovalchuk V., Androsenko A., Derevyanchuk O., Volkova N., Piven Y. Development of pedagogical skills of students of technology and pedagogical specialties using STEM technologies. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No 4. Pp. 498–506.

<https://doi.org/10.55214/25768484.v8i4.1125>

<https://learning-gate.com/index.php/2576-8484/article/view/1125/382>

Статті у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України з педагогічних наук:

4. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя: порівняльний аналіз закордонного і вітчизняного досвіду.

Порівняльна професійна педагогіка. Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2021. № 11 (2), С. 66–74. DOI: [10.3189/2308-4081/2021-11\(2\)-7](https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11(2)-7)

5. Андросенко А. О. Вплив стилів навчання та типів інтелекту на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Professional Pedagogics*. Київ : Інститут професійної освіти НАПН України, 2022. №1 (24). С. 234–243. DOI: [10.32835/2707-3092.2022.24.234-243](https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.234-243)

6. Андросенко А. О. Критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. № 3 (50). Ч. 2. С.137–143. DOI: [10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144)

7. Бурчак С. О., Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. Київ : Видавнича група «Наукові перспективи», 2024. Вип. 5 (39). С. 79–91. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-79-91](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-79-91)

8. Пінчук І. О., Андросенко А. О., Гордієнко С. С. Розвиток англомовної компетентності майбутніх учителів як складник педагогічної майстерності сучасного педагога. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2024. Вип. 1 (54). С. 54–60. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-1-54-54-60>

Навчально-методичний посібник:

9. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій : навчально-методичний посібник. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 84 с.

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Androsenko A. Theoretical aspects of the development pedagogical skills of university teachers. *International scientific conference* (USA, October 18–19, 2021).

11. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання в умовах цифровізації освіти. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали V всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 5 листопада 2021 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2021. С. 245–248.

12. Androsenko A. Сутність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects* : proceedings of the 7th international scientific and practical conference. MDPC Publishing. (Germany, December 19–21). Berlin, 2021 Pp. 255-258.

13. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в карантинних умовах. *Педагогіка сучасності: виклики і перспективи цифрової доби* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Переяслав, 18 січня 2022 р.). Переяслав, 2022. С. 4–6.

14. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителів трудового навчання і технологій засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 квітня 2022 р.). Київ, 2022. С. 3–5.

15. Андросенко А. О. Технологія сторітелінгу як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в*

умовах освітніх трансформацій : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 13 травня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 12–15.

16. Андросенко А. О. Тренінгові технології як складова розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Modern directions of scientific research development* : матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції (Чикаго, США, 13–15 липня 2022 р.). Чикаго, 2022. С. 215–219.

17. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності в структурі сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Features of the development of modern science in the pandemic's era* : матеріали II міжнародної науково-теоретичної конференції (Берлін, Німеччина, 15 липня 2022 р.). Берлін, 2022. Т. 2. С. 49–51.

18. Андросенко А. О. Впровадження stem-технологій в процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 21 жовтня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 89–92.

19. Андросенко А. О. Технологія розвитку критичного мислення як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : VI всеукраїнський науково-методичний семінар (Глухів, 04 листопада 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 13–15.

20. Андросенко А. О. Реалізація stem-підходів у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : IV всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум (Київ, 27 жовтня 2022 р.). Київ, 2022. С. 456–459.

21. Андросенко А. О. Stem-технології як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Глухівські читання – 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. А. С. Полякової. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 380–382.

22. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій засобами неформальної освіти. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу* : міжнародний форум / за заг. ред. В. П. Андрущенка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 158–160. <https://doi.org/10.31392/conf.UDU.2023.16.02>

23. Андросенко А. О. Роль цифрового освітнього середовища у розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти* : VII всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (Тернопіль, 20–21 квітня 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 108–110.

24. Андросенко А. О. Організаційно-методичні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали III всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 07 квітня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 16–18.

25. Андросенко А. О. Гуманістична спрямованість майбутніх учителів трудового навчання та технологій як один із елементів педагогічної майстерності. *Наука та освіта в умовах війни* (Глухів, 23–24 травня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені Олександра Довженка, 2023. С. 19–20.

26. Андросенко А. О. Професійна компетентність як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і

технологій. *Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві* : матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції з проблем вищої освіти і науки (ІТОНВ, 25–26 травня 2023 р). Луцьк : ІТОНВ, 2023. С. 35–39.

27. Андросенко А. О. Морально-етична складова процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах ЗВО. *Innovative Development in the Global Science : proceedings of the 2nd international scientific and practical conference* (Boston, 26–28 June 2023). Boston : USA Scientific Collection «InterConf», 2023. 7 (160). Pp. 70–72.

28. Андросенко А. О. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 19–20 жовтня 2023 р.). Хмельницький, 2023. С. 37–38.

29. Андросенко А. О. Розвиток шкіл педагогічної майстерності в Україні. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 29 вересня 2023 р.). Полтава, 2023. С. 477–480.

30. Андросенко А. О. Роль інноваційних технологій навчання у розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали VII всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 03 листопада 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 15–16.

31. Андросенко А. О. Розвиток стресостійкості в діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Екологія і раціональне природокористування: освіта, наука і практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Ломжа, Польща, 22 листопада 2023 р.). Ломжа, 2023. С. 23–25.

32. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : матеріали XIII міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2023» (Глухів, 6–8 грудня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 257–259.

33. Андросенко А. О. Цифрові технології в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Global science: prospects and innovations* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, Великобританія 1–3 лютого 2024 р.). Ліверпуль, 2024. С. 174–178.

34. Андросенко А. О. Чинники розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. *World of scientific research* : issue 27 International Multidisciplinary Scientific Internet Conference (Ternopil – Opole, February 22–23, 2024). Ternopil, 2024. С. 56–58.

35. Андросенко А. О. Creativity as the basis of the pedagogical skill of future teachers of labor education and technology. *The current stage of development of scientific and technological progress 2024*. International scientific publication. (Karlsruhe, Germany, February 20, 2024). Karlsruhe, 2024. С. 74–76.

36. Андросенко А. О. Творчість як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 5 квітня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 16–19.

37. Андросенко А. О. До проблеми розвитку творчих здібностей майбутніх учителів технологій. *Актуальні проблеми організації освітнього процесу в умовах сьогодення* : матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції (Чернігів, 11 квітня 2024 р.). Чернігів, 2024. С. 138–140.

38. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах цифровізації освіти. *Технологічна і професійна освіта проблеми і перспективи* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 09 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 80–82.

39. Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (Глухів, 23–24 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 4–5.

Опубліковані праці, що додатково відображають результати дослідження:

40. Андросенко А. О. Актуальність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій в умовах освітніх трансформацій. *Молодий вчений*. Херсон : Молодий вчений, 2021. С. 35–39. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-8>

41. Kovalchuk V., Androsenko A., Sherudylo A., Velychko V. Motivational component of pedagogical skills' development of future teachers of labor education and technologies in society integration education : *proceedings of the international scientific conference*. 2023. Vol. 1. Pp. 406–417. [doi:https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170](https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	26
ВСТУП	27
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ.....	39
1.1. Аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у педагогічній теорії та практиці.....	39
1.2. Зміст і структура педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.....	55
1.3. Критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.....	68
Висновки до першого розділу.....	78
 РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ.....	82
2.1. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки	82
2.2. Модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.....	108
2.3. Навчально-методичний супровід розвитку педагогічної	

майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. в умовах магістерської підготовки.....	128
Висновки до другого розділу.....	154

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ.....	157
3.1. Організація та методика експериментального дослідження.....	157
3.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	165
3.3. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту.....	174
Висновки до третього розділу	190
ВИСНОВКИ	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	199
ДОДАТКИ.....	251

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ОС – освітній ступінь

ЗВО – заклад вищої освіти

КМУ – Кабінет Міністрів України

НУШ – Нова українська школа

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ОПП – освітньо-професійна програма

ЗК – загальні компетентності

ФК – фахові компетентності

ПК – професійні компетентності

РН – результати навчання

ПРН – програмні результати навчання

ОК – освітній компонент

ЗФПО – заклад фахової передвищої освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ШІ – штучний інтелект

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інтегрування України в європейський і світовий культурно-освітній простір та глобалізоване виробничо-економічне співтовариство потребують конкурентоспроможної національної освіти. Успішне вирішення завдань, що стоять перед нею, залежить від науково-творчого потенціалу, інноваційної активності й педагогічної майстерності фахівців. З огляду на це сучасний етап реформування вітчизняної системи освіти передбачає істотне розширення змістового поля професійної діяльності педагогів закладів освіти всіх рівнів. Знання предмета й опанування методики його викладання вже недостатньо для викладача, щоб мати високий рівень професійної компетентності. Досвід роботи педагогічних університетів показує, що однією з вагомих проблем сучасної освітньої системи є недостатній рівень підготовленості педагогів до діяльності в умовах, що вимагають самостійного прийняття оптимальних педагогічних рішень.

Відомо, що освітня практика сьогодення вимагає від педагога вміння самостійно та науково обґрунтовано організовувати освітній процес, мати високий рівень розвитку педагогічної майстерності, що передбачає дотримання вимог педагогічної етики, професійної самовідданості, педагогічної справедливості, оптимізму тощо. Усе зазначене свідчить про те, що розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти в умовах освітніх трансформацій потребує суттєвого вдосконалення. У зв'язку із цим особливої актуальності набуває дослідження розвитку цього феномену в майбутніх учителів трудового навчання і технологій, зокрема й у процесі магістерської підготовки.

Технологічна освітня галузь має значний потенціал для розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти. Тому є потреба вдосконалення процесу фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої освіти в контексті розвитку їхньої педагогічної майстерності, що відповідає сучасним вимогам, окресленим у

законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), професійному стандарті за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020; 2024), Національній рамці кваліфікацій (2011), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), Стратегії європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. (2021) та інших нормативно-правових актах.

Аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури з питань професійної підготовки майбутніх педагогів дозволив визначити теоретичну основу для розв'язання проблеми нашого дослідження: професійна підготовка фахівців (І. Бех [50], Г. Ващенко [80], О. Дубасенюк [117], І. Зязюн [144], В. Кремень [119], А. Кузьмінський [200], Є. Лодатко [220], П. Лузан [225], Н. Ничкало [273], О. Пошетун [307], В. Радкевич [327], С. Сисоєва [341], В. Ягупов [393] та ін.); професійна підготовка майбутніх педагогів (С. Бурчак [67], С. Гончаренко [91], Р. Гуревич [103], М. Кадемія [153], О. Овчарук [275], О. Пехота [301], О. Семеног [336], Н. Ткаченко [366], О. Ярошинська [398] та ін.); професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання і технологій (Д. Кільдеров [165], Є. Кулик [202], М. Курач [203], В. Курок [207], Л. Оршанський [281], В. Стешенко [353], В. Титаренко [365], О. Торубара [368], Т. Хоруженко [380], А. Цина [382], І. Цісарук [383], Б. Шевель [208], Л. Шевченко [387], С. Ящук [405] та ін.); провідні засади формування та розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців (В. Гриньова [97], А. Грищенко [99], І. Зязюн [145], М. Кабиш [151], В. Ковальчук [170], О. Красницька [194], Т. Кучай [212; 213], Т. Матвійчук [246], Л. Нечепоренко [272], Н. Оверко [274], Е. Помиткін [309], В. Семиченко [337], В. Сидоренко [340], С. Сисоєва [343], В. Сухомлинський [358], Н. Теличко [362] та ін.); розвиток педагогічної

майстерності майбутніх учителів технологій (Ірина Андрощук [39], Ігор Андрощук [40], В. Курок [210], Г. Ліщинська-Кравець [219], Л. Оршанський [282], В. Сидоренко [340] та ін.).

Водночас теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що до цього часу не сформовано єдиного бачення щодо тлумачення поняття «педагогічна майстерність», визначення її структури, методів, засобів, технологій, критеріїв і показників рівнів розвитку означеної якості тощо. Усе це дає підстави здійснити постановку відповідної наукової проблеми, наявність якої підтверджується наявністю таких *суперечностей між*:

- потребою суспільства в педагогах, здатних забезпечити високу ефективність освітнього процесу в сучасних умовах, і недостатнім рівнем розвитку педагогічної майстерності випускників закладів вищої педагогічної освіти;
- вимогами сучасних професійних стандартів до рівня розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів і недостатньою розробленістю науково-методичних засад її розвитку в освітньому процесі педагогічних університетів;
- потребою розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій відповідно до сучасної парадигми педагогічної освіти та недостатньою розробленістю засобів та ефективних методик задля досягнення необхідних результатів.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка за темою кафедри технологічної і професійної освіти

«Підготовка фахівців у закладах вищої освіти в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0122U002010) та кафедри професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва «Розвиток педагогічної майстерності педагога професійного навчання в умовах освітніх трансформацій» (номер державної реєстрації 0019U000357).

Тему дисертації затверджено вченою радою Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (протокол № 3 від 20.10.2021) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 30.11.2021).

Мета дослідження – виявити, науково обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Виявити стан розробленості проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, з'ясувати її сутність і окреслити структуру.

2. Визначити критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

3. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

4. Розробити модель і навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

5. Експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Для реалізації поставленої мети, розв'язання окреслених завдань використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження:** *теоретичних* – аналіз і узагальнення джерельної бази з метою виявлення стану розробленості проблеми; порівняння для уточнення поняттєво-категоріального апарату дослідження; системний аналіз задля виявлення педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; моделювання для розроблення моделі розвитку зазначеного феномену в процесі магістерської підготовки в закладах вищої педагогічної освіти; *емпіричних* – тестування, анкетування, бесіди, педагогічне спостереження, метод експертного оцінювання, аналіз документації закладів вищої педагогічної освіти з метою обґрунтування виокремлених педагогічних умов, діагностування рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, педагогічний експеримент для з'ясування ефективності запропонованих педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; *математичної статистики* – математична обробка результатів педагогічного експерименту, його якісного та кількісного аналізу, відображення в табличних і графічних формах для фіксації й узагальнення показників експериментальної роботи, визначення їх статистичної значущості та забезпечення вірогідності, об'єктивності й валідності.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки (підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження завдань до практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій);

– розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що охоплює чотири взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий (мета, завдання, методологічні підходи, принципи), суб'єктний (науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти (магістранти)), змістово-технологічний (компоненти, зміст, етапи розвитку педагогічної майстерності, педагогічні технології, форми організації освітнього процесу, засоби навчання, методи) та оцінювально-результативний (критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, результат);

– розроблено навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що становить сукупність навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, засобів навчання, спрямованих на реалізацію педагогічних умов і функціонування моделі розвитку досліджуваного феномену;

уточнено:

– сутність поняття «педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій», яку потрактуємо як інтегративну якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-

педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів;

– структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, уточнення полягає у виокремленні компонентів (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексійний);

– критерії (мотиваційно-ціннісний, світоглядно-когнітивний, діяльнісно-технологічний, особистісно-рефлексійний), показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий) розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки; уточнення полягає у визначенні окреслених категорій згідно з метою педагогічного дослідження;

удосконалено:

– навчально-методичний супровід процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах магістерської підготовки; удосконалення полягає в доповненні змісту підготовки здобувачів освіти, визначенні специфічних принципів, доборі інноваційних технологій, форм і методів розвитку досліджуваної якості майбутніх фахівців;

подальшого розвитку набули:

– теоретичні положення щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої педагогічної освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес професійної підготовки

майбутніх учителів трудового навчання і технологій за ОС «Магістр» у закладах вищої педагогічної освіти навчально-методичного супроводу розвитку їхньої педагогічної майстерності, що передбачає доповнення змісту освітніх компонентів («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності») та завдань до педагогічних практик («Науково-педагогічна в закладах загальної середньої або передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій)», «Науково-дослідницька») складником, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності; авторського вибіркового освітнього компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій» (навчальна й робоча програми, силабус, конспекти лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи здобувачів освіти, система оцінювання навчальних досягнень студентів тощо); авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій»; методичних розробок занять, виховних заходів; діагностичного інструментарію для визначення рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення теоретичних і методичних засад фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій; підготовки посібників, програм освітніх компонентів; у системі післядипломної педагогічної освіти; у професійній діяльності вчителів ЗЗСО та науково-педагогічних працівників ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання і технології).

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 172 від 21.01.2025), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (довідка № 05-16/151 від 30.12.2024), Центральноукраїнського державного університету імені

Володимира Винниченка (довідка № 61-н від 12.12.2024), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (довідка № 972/01-50/02 від 04.03.2025).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дослідження, представлені автором, є самостійними та одноосібними. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, дисертанту належить: виокремлення, ранжування та обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах магістерської підготовки [7], обґрунтування феномену англомовної комунікативної компетентності як важливого складника педагогічної майстерності майбутніх учителів в Україні [8], дослідження впливу цифрових технологій на ефективність розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій [2], розкриття значення STEM-технологій у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій [3], дослідження сформованості мотиваційно-ціннісного компонента готовності майбутніх учителів трудового навчання і технологій до розвитку педагогічної майстерності [41].

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях різного рівня:

– *міжнародних*: «Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень» (Кременчук, 2021 р.); «Актуальні проблеми розвитку творчої особистості майбутнього педагога в контексті інтеграції України до єдиного європейського і світового освітнього простору» (Глухів, 2021 р.); «International scientific integration 2021» (Washington, USA, 2021 р.); «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2021 р.); «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» (Berlin, 2021 р.); «Теорія і практика професійної підготовки майбутніх фахівців до інноваційної діяльності» (Житомир, 2021 р.); «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності:

вітчизняний та зарубіжний досвід» (Глухів, 2022 р.); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2022 р.); «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи» (Глухів, 2022 р.); «Глухівські читання – 2022» (Глухів, 2022 р.); «Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (Глухів, 2022 р.); «Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства» (Київ, 2022 р.); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2022 р.); «Філософські аспекти професійної освіти» (Херсон, 2022 р.); «Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві (ІТОНВ-2023)» (Луцьк, 2023 р.); «Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу» (Київ, 2023 р.); «Innovative Development in the Global Science» (Boston, USA, 2023 р.); «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм» (Кременчук, 2023 р.); «Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи» (Луганськ, 2023 р.); «Інновації в науці: сучасний вимір» (Суми, 2023 р.); «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2023 р.); «Інноватика в сучасній освіті» (Київ, 2023 р.); «Екологія і раціональне природокористування: освіта, наука і практика» (Ломжа (Польща), 2023 р.); «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук» (Глухів, 2023 р.); «Проблеми та інновації професійної і технологічної освіти: реалії, досвід, перспективи» (Чернігів, 2023 р.); «Global science: prospects and innovations» (Ліверпуль, 2024 р.); «Світ наукових досліджень» (Тернопіль, Ополе (Польща), 2024 р.); «The current stage of development of scientific and technological progress» (Karlsruhe (Germany), 2024 р.); «Технологічна освіта: сучасні реалії та перспективи розвитку (пам'яті академіка Дмитра Тхоржевського)» (Київ, 2024 р.); «Актуальні питання графічної підготовки: теорія, практика та шляхи розвитку» (Київ, 2024 р.); «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи» (Глухів, 2024 р.);

– *всеукраїнських*: «Педагогіка В. О. Сухомлинського: діалог із сучасністю» (Суми, 2021 р.); «Підготовка майстра виробничого навчання,

викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (Глухів, 2021 р.); «Особистісний і професійний розвиток дорослих: проблеми і перспективи» (Київ, 2022 р.); «Дизайн-освіта майбутніх фахівців: проблеми та перспективи» (Полтава, 2022 р.); «Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи» (Умань, 2022 р.); «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження і освітній процес інноваційних технологій» (Глухів, 2022 р.); «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії» (Київ, 2022 р.); «Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти» (Тернопіль, 2023 р.); «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій» (Глухів, 2023 р.); «Педагогіка сучасності: виклики і перспективи цифрової доби» (Переяслав, 2023 р.); «Науково-методичні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки» (Київ, 2023 р.); «Діагностика та моніторинг розвитку обдарованості особистості» (Київ, 2023 р.); «Дитина у тривожному середовищі: розвивальні і відновлювальні практики» (Київ, 2023 р.); «Впровадження сучасних освітніх та виробничих технологій у професійній освіті України» (Київ, 2023 р.); «Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії» (Київ, 2023 р.); «Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи» (Полтава, 2023 р.); «Природнича освіта і наука для сталого розвитку України: проблеми і перспективи» (Глухів, 2023 р.); «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (Глухів, 2023 р.); «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика» (Глухів, 2024 р.); «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми, 2024 р.); «Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій» (Глухів, 2024 р.); «Актуальні проблеми організації освітнього процесу в умовах сьогодення» (Чернігів, 2024 р.);

«Інтернаціоналізація технологічної і професійної освіти: досвід та перспективи» (Переяслав, 2024 р.);

– *регіональних*: «Технологічна освіта в контексті концептуальних засад Нової української школи» (Глухів, 2021 р.); «Технологічна освіта в контексті концептуальних засад Нової української школи» (Глухів, 2022 р.); «Круглий стіл з обговорення проєкту Стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта першого (бакалаврського) рівня» (Глухів, 2023 р.); «Технологічна освіта в контексті концептуальних засад Нової української школи» (Глухів, 2023 р.); «Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка» (Глухів, 2024 р.);

– *звітних* науково-практичних конференціях викладачів, докторантів та аспірантів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (2021–2025 рр.).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 41 наукову працю (з них 36 одноосібні): 2 статті в міжнародних періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus та Web of Science; 5 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук (категорія «Б»); 1 навчально-методичний посібник; 1 розділ колективної монографії, 30 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, 2 публікації, що додатково відображають результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 435 найменувань, з них 29 іноземними мовами) та 22 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 345 сторінок, із них 197 сторінок основного тексту. Робота містить 15 таблиць, 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1 Аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у педагогічній теорії та практиці

На сучасному етапі прискореного соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується поступовою й неухильною інтеграцією України в європейський політичний, економічний та культурний простір, винятково важливого значення набуває підвищення освітнього рівня підготовки висококваліфікованих педагогів.

Третє тисячоліття визначає світові тенденції в розвитку вітчизняної професійної освіти, а саме три процеси – глобалізації, інтернаціоналізації і європеїзації, що зумовлюють глибинні перетворення в професійній підготовці фахівців у ЗВО.

Сучасна динаміка світових тенденцій розвитку суспільства і ринку праці вимагає формування випереджувальної освітньої політики, забезпечення належного рівня професійного й особистісного розвитку майбутнього вчителя [434].

Професійна підготовка майбутніх фахівців під впливом різних чинників, таких як війна, зовнішня та внутрішня міграція, діджиталізація, використання штучного інтелекту, зумовлює необхідність удосконалення їхніх умінь та навичок для того, щоб встигати за змінами на ринку праці.

Безумовно, затребуваність у тих чи інших професіях у процесі післявоєнної відбудови вже сьогодні визначає потребу в підвищенні

кваліфікації, здобутті часткових кваліфікацій та тих мікрокваліфікацій, які будуть необхідними [371].

У Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років зазначено, що одним зі шляхів удосконалення освітнього процесу пропонується впровадження інноваційних методик навчання, створення освітніх інституцій нового зразка [190]. Автори зазначеного документа наполягають, що реформуванню освітнього процесу сприятиме використання цифрових технологій, запровадження єдиних стандартів знань, умінь і навичок, узгоджених із наявними міжнародними показниками.

Відповідно до Концепції передбачається щорічне визначення мінімального переліку потрібних інформаційно-технічних засобів і сервісів для використання їх у сфері освіти. З метою належного забезпечення освітнього процесу засобами навчання регламентується перехід на систему замовлення підручників, навчальних посібників та інших навчальних матеріалів, виданих коштом державного бюджету або ж безпосередньо школами.

Зміни, що відбуваються в сучасному українському освітньому середовищі, відбивають тенденції розвитку світової освіти й вимагають від учителів переорієнтації освітнього процесу на забезпечення ефективних умов для формування ключових компетентностей здобувачів освіти, про що йдеться в Концепції Нової української школи [189].

У зазначеному документі наголошується на тому, що найціннішим результатом освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя, яка вміє здобувати інформацію з різних джерел і критично оцінювати її, відповідально ставитися до себе та до інших людей, усвідомлювати себе громадянином або громадянкою України [189].

З урахуванням динамічного розвитку сучасного суспільства зростають вимоги до процесу професійної підготовки майбутніх учителів. Дієвим чинником реформування системи вітчизняної вищої освіти є гуманізація

процесу навчання, що охоплює: комплексне розроблення та реалізацію в практичній діяльності індивідуального потенціалу професійного становлення здобувача в умовах магістерської підготовки й установку на безперервне й комплексне вдосконалення його особистісних (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність тощо) та професійних якостей, серед яких чільне місце відводиться феномену педагогічній майстерності.

Вагомий внесок у вивчення основ розвитку педагогічної майстерності зробив І. Зязюн, якого визнано фундатором зазначеного напрямку педагогічного дослідження. Саме І. Зязюн став засновником освітнього компонента «Педагогічна майстерність» у педагогічних закладах вищої освіти. На думку науковця, саме педагогічна майстерність характеризує найвищий рівень педагогічної діяльності вчителя на рефлексійній основі, на засадах самоактуалізації та самоорганізації [145].

Проблему розвитку педагогічної майстерності учителів ЗЗСО у різних видах та формах відображено в національних і міжнародних документах: законах України, постановах КМУ й інших вітчизняних нормативно-правових актах. Серед них: закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про фахову передвищу освіту» (2019), «Про інноваційну діяльність» (2021), Концепція Нової української школи (2016); Державний стандарт базової середньої освіти (2020); Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» (2022); постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011, 2020), «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010); «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018), «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» (2022), лист Міністерства освіти і науки України «Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану» (2023) та ін.

У Концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що «професійний стандарт є рушійною силою реформи педагогічної освіти, на основі якого формуються всі стандарти вищої освіти» [190]. Саме тому він має бути основоположним під час розроблення освітньо-професійних програм підготовки працівників у педагогічних закладах вищої освіти.

Професійний стандарт став необхідним для формування особистості «нового шкільного вчителя», що стало одним із основних завдань Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Розробники професійного стандарту стверджують, що він є синхронним з іншими державними освітніми стандартами, адже «якщо вчитель має навчити учнів певних компетентностей, то й сам має їх опанувати» [189].

У професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затверджену наказом МОН України, визначено мету професійної діяльності педагога, що полягає «в організації освітнього процесу здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування в них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання» [317].

На сучасному етапі ринок праці потребує кваліфікованих педагогів, які, окрім здатностей провадити освітню діяльність у закладах освіти, спроможні поповнювати вітчизняну наукову скарбницю новими методичними й практичними розробками.

Сьогодні пріоритетними стають здатність і готовність дитини аналізувати отриману інформацію, перевіряти й переосмислювати її, самостійно з'ясовувати істину, ухвалювати рішення й аргументовано захищати свою позицію. Без сумніву, в умовах широкомасштабних робіт з реформування української школи зростають вимоги до якості процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Важливого

значення набуває підготовка висококваліфікованих педагогів, що володіють сучасними інноваційними формами організації освітнього процесу в умовах ЗЗСО.

Зазначене змушує акцентувати увагу на значущості педагогічної майстерності майбутніх учителів, їхньої готовності до здійснення професійної діяльності з урахуванням соціально-педагогічних умов реалізації освітнього процесу ЗЗСО. Адже, за висловлюванням В. Сухомлинського, учитель – «не тільки світоч знань для дитини, а й наставник, учитель життя у справжньому розумінні цього поняття». Його основні методологічні позиції: «школа – це перш за все вчитель», «особистість учителя – наріжний камінь виховання, якому народ ввіряє своє майбутнє» [357, с.338].

Аналіз В. Сухомлинським власного педагогічного досвіду з питань професійної майстерності вчителя відображений у багатьох працях, насамперед у широковідомих книгах «Пависька середня школа», «Серце віддаю дітям», «Розмова з молодим директором», «Як виховати справжню людину», «Сто порад учителеві». Це скарбниця педагогічної майстерності вчителя. Дуже часто роздуми та судження видатного педагога із цієї проблеми вміщувалися на сторінках періодичних педагогічних видань. Так, у газеті «Кіровоградська правда» проблема педагогічної майстерності вчителя висвітлена у перших його статтях: «Краща вчителька» (1948), «Майстерність» (1949), «Майбутні вчителі» (1950), «Моральне обличчя вчителя» (1954) та ін. У своїх працях педагог-гуманіст розкриває суть педагогічної майстерності, показує романтику цієї професії, незважаючи на її труднощі й складність [358].

А. Макаренко підкреслював, що педагогічна майстерність не є проявом таланту, справжнім майстром може стати кожен, хто має підтримку з боку інших й сам докладає чималих зусиль [131]. У працях «Педагогічна поема», «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду», «Про мій досвід», «Мої педагогічні погляди» Антон Семенович розмірковував щодо педагогічної майстерності й доводив, що вона відображається в діяльності педагога, проте

не зводиться лише до неї й не обмежується лише наявністю високого рівня розвинених соціально-узагальнених умінь учителя. Її сутність видатний педагог убачав в особистості фахівця та його спроможності до прояву творчої ініціативи. Ми погоджуємося з думкою А. Макаренка й стосовно того, що педагогічна майстерність базується на знаннях педагогічного процесу й уміннях правильно його побудувати.

Підтвердженням зазначеного є слова В. Шакоцька, який зазначав: «Стрижневою фігурою всіх процесів у загальноосвітній школі залишається особа вчителя. Без підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного та загальнокультурного рівня неможливо реалізувати кардинальні перетворення в галузі освіти» [386, с. 3].

Педагогічна професія належить до професій типу «людина – людина». На думку О. Голік, цей тип професій визначається такими якостями: гарним самопочуттям у процесі роботи з людьми, потребою в спілкуванні, здатністю подумки ставити себе на місце інших, здатністю швидко розуміти намір, помисли, настрій інших, умінням швидко розбиратися у взаєминах людей, доброю пам'яттю, утриманням знань про особисті якості багатьох різних людей. Дослідниця стверджує, що людині цього професійного типу властиві: 1) уміння керувати, учити, виховувати, здійснювати корисні дії з обслуговування різних потреб людей; 2) уміння слухати й вислуховувати; 3) широкий світогляд; 4) мовна (комунікативна) культура; 5) серцевизнавча спрямованість розуму, спостережливість до проявів почуттів, характеру людини, її поведінки, уміння або здатність подумки уявляти, моделювати саме його внутрішній світ, а не приписувати йому свій власний або інший, знайомий з досвіду; 6) проєктувальний підхід до людини, заснований на переконанні, що вона завжди може стати кращою; 7) здатність до співпереживання; 8) спостережливість; 9) глибока переконаність у правильності ідеї служіння народу в цілому; 10) уміння вирішувати нестандартні ситуації; 11) високий ступінь саморегуляції [88, с. 8]. Це узагальнений портрет суб'єкта професії типу «людина – людина».

Педагогічна професія висуває цілий ряд специфічних вимог, з-поміж яких професійна компетентність, дидактична культура й педагогічна майстерність є основними.

На необхідності розвитку педагогічної майстерності, у тому числі й майбутніх учителів трудового навчання і технологій, пошуку ефективних шляхів її вдосконалення наголошує значна кількість вітчизняних і зарубіжних науковців. На їхню думку, сучасній школі потрібен учитель, готовий до професійної діяльності в умовах змін і постійного вдосконалення педагогічної майстерності. Підготовка майбутніх учителів у ЗВО потребує зміни пріоритетів. Уміння самостійно здобувати знання необхідно поєднувати з умінням аналізувати інформацію, усвідомлювати її важливість або другорядність, синтезувати окремі фрагменти інформації, надавати перевагу новим знанням та ідеям, ефективно застосовувати їх під час практичної діяльності [73].

Як зазначає В. Яковлєва, наявна система підготовки вчителів трудового навчання та технологій має певні недоліки, найбільш суттєвим з яких, на думку вченої, є невідповідність змісту трудової підготовки потребам сучасного суспільства та ринку праці [395, с. 91]. Натомість В. Ковальчук акцентує увагу на тому, що в умовах реформування системи освіти в Україні має відбуватися підготовка нового покоління фахівців, здатних ефективно працювати в цифровому суспільстві [173, с. 13].

І. Андрощук зазначає, що процес формування педагогічної майстерності й безпосередньо її структурних компонентів розпочинається під час навчання здобувачів у закладах вищої освіти. Виходячи із цього, одним із завдань закладу освіти є допомога здобувачеві вищої освіти в опануванні основ педагогічної майстерності задля продуктивного, якісного та усвідомленого початку професійної діяльності. Серед таких завдань закладу освіти автор виокремлює формування гуманістичної спрямованості, ґрунтовних знань, розвиток педагогічних здібностей,

озброєння майбутніх учителів технікою взаємодії, підготовку до професійного аналізу різноманітних педагогічних ситуацій, професійного розвитку [39].

С. Ящук під час дослідження професійної підготовки магістрів технологічної галузі зазначає, що успішна реалізація нових програм з трудового навчання вимагає від учителя високої спеціальної та методичної підготовки, постійного вдосконалення своєї педагогічної фахової майстерності. Без цього він не зможе допомогти учневі розвинути його творчий потенціал у процесі проєктно-технологічної діяльності [404].

Нам імponує думка вітчизняного вченого Р. Курка, який услід за С. Гончаренком [91], І. Каньковським [158], В. Войтко [323], В. Рибалкою [328], В. Ямницьким [396], В. Ягуповим [393] у своїх наукових дослідженнях визначає етапи професійного розвитку (професіогенезу особистості), а саме: професійне самовизначення і вибір професії, професійна підготовка і формування готовності до опанування професії, професійна освіченість, професійна компетентність, професійна майстерність [209], що дозволяє визначити місце педагогічної майстерності в професійному становленні майбутніх учителів.

У виданні «Енциклопедія освіти» поняття «професійний розвиток» потрактовано як «процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто системи певних властивостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності» [119, с. 733]. Зауважимо, що в межах нашого дослідження розвиток майбутніх учителів трудового навчання і технологій виступає важливим складником зазначеного процесу й на пряму залежить від його ефективності.

Особливе значення в процесі формування особистості вчителя, розвитку його педагогічної майстерності належить технологічній освіті, що слугує не лише основою трудової діяльності, а й засобом становлення майбутнього фахівця, який прагне набути важливих технологічних умінь, що

сприятимуть його самореалізації, самоствердженню та соціалізації [196, с. 160].

Варто зазначити, що сучасний учитель трудового навчання і технологій має володіти високим рівнем розвитку педагогічної майстерності. У межах цієї проблематики особливу цінність становлять наукові праці В. Ковальчука [177], в яких простежено взаємозв'язок між педагогічною майстерністю як характеристикою професійної діяльності з особистісно-ціннісною, фаховою, когнітивною та психологічною сферами педагога.

В. Бурдун зауважує, що вчитель трудового навчання і технологій має володіти вміннями організовувати проєктно-технологічну діяльність учнів різних вікових категорій, знаннями про передові сучасні технології обробки різних матеріалів, виробничих, інформаційних технологій тощо; володіти традиційними й нетрадиційними методами навчання та постійно застосовувати їх в освітньому процесі, а саме вміти організовувати роботу в парах, у малих групах, вміти застосовувати в навчанні метод фантазування, метод створення ідеального об'єкта, володіти методикою вирішення проблемних ситуацій за допомогою методів мозкового штурму, морфологічних матриць, синектики, фокальних об'єктів тощо; навчати учнів культури праці, вміти сформувати творчий колектив, здатний спільно вирішувати будь-які проблеми.

Окрім того, учитель трудового навчання і технологій повинен бути патріотом своєї країни, учити своїх учнів шанування національних традицій, народних ремесел. Автор зазначає, що творчий характер педагогічної діяльності вчителя трудового навчання і технологій вимагає постійного особистісного й професійного зростання, розвитку своєї творчої індивідуальності, загальної й професійно-педагогічної культури, педагогічної майстерності [62].

Важливим, на нашу думку, у процесі розвитку педагогічної майстерності є саме другий (магістерський) рівень вищої освіти. Підтвердженням цього є думка С. Ящука, який зазначає, що «ступінь

магістра – академічний ступінь, наданий особам, які мають завершене навчання, що характеризується майстерністю випускника в спеціалізованій специфічній галузі знань або сфері професійної практики. У межах специфічної галузі випускники володіють ґрунтовними знаннями теоретичних і прикладних тем; навичками максимального аналізу явищ та процесів, критичної оцінки або професійного застосування; здатністю вирішувати складні проблеми та неординарно мислити, виконувати окремі види діяльності. Ступінь магістра дає право займатися в подальшому науковою діяльністю, продовжувати навчання в аспірантурі й докторантурі» [406, с. 56]. Окрім того, науковець зауважує, що між структурним і компонентним складом професійно-педагогічної компетентності магістра технологічної освіти «існує взаємозв'язок: знання, уміння, навички та способи їх творчого застосування інтегруються з загальнопредметною компетентністю та когнітивно-творчим компонентом; мотивація досягнення професійно-педагогічної компетентності та усвідомлення себе носієм національних цінностей – з ключовою компетентністю та мотиваційно-ціннісним компонентом; професійна зрілість, активність, мобільність у вирішенні різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях, володіння інноваційними технологіями та прийомами педагогічної майстерності – зі спеціально-предметною компетентністю та діяльнісно-практичним компонентом» [405, с. 56]. Окрім того, С. Ящук вважає прагнення самовдосконалювати власну педагогічну майстерність, підвищувати соціальний статус показником професійної підготовки магістрів технологічної галузі [405].

Для з'ясування сучасного стану підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої освіти, зокрема з'ясування в них наявного рівня розвитку педагогічної майстерності, ми проаналізували проєкт Державного стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня, зокрема за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Технології).

У Державному стандарті вищої освіти визначено перелік вимог до змісту освітньо-професійних програм підготовки майбутніх фахівців. Сьогодні стандарти вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта поки не затверджені й перебувають на стадії обговорення. На сайті Міністерства освіти і науки України було викладено проєкт Державного стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) для його публічного обговорення [109]. Сьогодні цей проєкт ще не затверджений, але він дає змогу орієнтуватися в змісті підготовки майбутніх педагогів. Зокрема, низка запропонованих компетентностей і програмних результатів навчання передбачає розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Аналіз загальних і фахових компетентностей проєкту Державного стандарту вищої освіти дозволяє стверджувати, що в ньому частково передбачено розвиток педагогічної майстерності фахівців (за предметними спеціальностями) або окремих її складників. Так, набуття магістрантами загальних компетентностей (ЗК), серед яких ЗК2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології в професійній діяльності; ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення; ЗК6. Здатність розробляти та презентувати освітні проєкти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети, на нашу думку, тією чи іншою мірою сприяє розвитку їхньої педагогічної майстерності [318].

Аналіз фахових компетентностей (ФК), спільних для всіх предметних спеціальностей, також не позбавлений складників, набуття яких майбутніми фахівцями сприятиме розвитку їхньої педагогічної майстерності. Серед таких компетентностей зазначимо: ФК 2. Здатність використовувати інновації в професійній діяльності; ФК 3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності й визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя; ФК 5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку,

спрямовувати їх на прогрес і формувати в них обґрунтовану позитивну самооцінку [318].

Серед компетентностей предметних спеціальностей (ПК) спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) виокремлюємо такі, набуття яких певним чином впливає на розвиток зазначеного феномену майбутніх педагогів: ПК4. Здатність застосовувати ефективні педагогічні методики й освітні технології для забезпечення якості технологічної освіти та її оцінки; ПК5. Здатність сприймати інновації в галузі технологій та висвітлювати їх суть у процесі реалізації технологічної освіти; ПК6. Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі технологічної освіти, пов'язані із застосуванням цифрових, комп'ютерних та інформаційних технологій проєктування, конструювання і моделювання, вибором матеріалів, виконанням необхідних розрахунків та оцінок [318].

Таким чином, аналіз проєкту Державного стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) дає можливість стверджувати, що у вчителя трудового навчання і технологій під час навчання у ЗВО має бути певний рівень розвитку педагогічної майстерності, що сприятиме реалізації завдань технологічної освіти учнів.

Окрім цього, ми проаналізували освітні програми й навчальні плани підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки в таких закладах вищої освіти України: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка [285]; Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка [286]; Університет Григорія Сковороди в Переяславі [287]; Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка [288]; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини [289]; Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка [290]; Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка [291].

Усі зазначені заклади вищої освіти мають багаторічний досвід підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій, усталені традиції, визначні результати підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів, тому і були відібрані для аналізу освітньо-професійних програм і навчальних планів.

На першому етапі аналізу ми відібрали компетентності й програмні результати навчання, що тією чи іншою мірою сприяють розвитку педагогічної майстерності магістрантів. Детальна інформація представлена в додатку А.

Зауважимо, що всі проаналізовані освітньо-професійні програми розроблені на основі внутрішніх стандартів за спеціальностями і рівнями освіти та затверджені вченими радами відповідних закладів вищої освіти.

На основі проведеного аналізу можемо засвідчити, що в переважній більшості освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки більшість компетентностей і програмних результатів навчання мають аналогічний зміст. У зв'язку із цим, констатуємо, що педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій тією чи іншою мірою набуває розвитку, але він не є цілеспрямованим.

Аналіз навчальних і робочих програм різних освітніх компонентів підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки полягав у виявленні таких дисциплін, що прямо чи опосередковано, тією чи іншою мірою забезпечують розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів, а також і тих, що мають потенційні можливості щодо зазначеного процесу.

Освітньо-професійні програми різних закладів вищої освіти дещо різняться за назвами, наборами освітніх компонентів, компетентностей і програмних результатів навчання, але в цілому за змістом є дуже схожими, тож за основу для аналізу обрано освітньо-професійну програму «Середня

освіта (Трудове навчання і технології)» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Варто зазначити, що потенціал для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки має більшість освітніх компонентів, що належать до циклів загальної та професійної підготовки магістрантів, оскільки проблема розвитку педмайстерності має міждисциплінарний характер та містить педагогічне, психологічне, методичне та професійно орієнтоване (технологічне) підґрунтя.

У Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка підготовка здобувачів вищої освіти за ОС «Магістр» відбувається за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Трудове навчання і технології)».

Провівши аналіз робочих програм освітніх компонентів зазначеної освітньо-професійної програми, ми виокремили низку компонентів, що тією чи іншою мірою забезпечують розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів.

У результаті було виокремлено такі обов'язкові компоненти циклу загальної підготовки: «Культура наукової української мови» (3 кр.), «Філософія освіти (3 кр.)», а також обов'язкові компоненти циклу професійної підготовки: «Інноваційна педагогіка» (3 кр.), «Педагогічна психологія (3 кр.)», «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО» (5 кр.), «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн» (3 кр.), «Методологія і методи наукових досліджень» (3 кр.), «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» (3 кр.), «Дослідження в технологічній освіті» (4 кр.), «Теорія і методика профорієнтаційної роботи» (3 кр.), «Організація підприємницької діяльності» (3 кр.), «Академічна риторика» (3 кр.).

Усі окреслені дисципліни, як показав аналіз нормативних документів, тією чи іншою мірою сприяють розвитку педагогічної майстерності

майбутніх фахівців, а окремі з них («Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн», «Методологія і методи наукових досліджень», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності», «Дослідження в технологічній освіті») мають значний потенціал для розвитку окресленого феномену в майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Так, під час опанування дисципліни «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО» здобувачі вищої освіти ознайомлюються з методичними особливостями роботи вчителя трудового навчання і технологій, вчать розробляти і проводити уроки з фаху, розв'язують нестандартні педагогічні завдання і ситуації, опановують форми і методи роботи в позаурочний час тощо. «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн» сприяє становленню вчителя саме трудового навчання і технологій, формує професійну компетентність фахівця, яка є основою розвитку його педагогічної майстерності.

Освітні компоненти «Методологія і методи наукових досліджень», «Дослідження в технологічній освіті» орієнтовані на вивчення понять про методологічні засади, етапи та методи наукових досліджень у галузі технологічної освіти та формують у здобувачів вищої освіти готовність виконувати науково-педагогічні дослідження з проблем розвитку технологічної освіти, сприяють підготовці до вирішення завдань, пов'язаних з виконанням випускової кваліфікаційної роботи, розвивають творчі професійно орієнтовані якості особистості майбутнього педагога. У процесі опанування цих дисциплін надається перевага інноваційним формам занять та методам навчання, викладання, оцінювання, що є особливо важливим у межах нашого дослідження.

Дисципліна «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» майже повною мірою дозволяє релізувати одну з педагогічних умов нашого дослідження шляхом упровадження інноваційних технологій в освітній процес підготовки майбутніх фахівців, тому є важливою під час

упровадження авторської моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки в реальний освітній процес педагогічного університету.

Окрім теоретичної підготовки, значну роль у професійному становленні майбутніх учителів трудового навчання і технологій, у тому числі й розвитку їхньої педагогічної майстерності, відіграє практична підготовка.

У різних закладах вищої освіти програми практик різняться за назвами, наборами компетентностей і програмних результатів навчання, але в цілому за змістом, цілями і завданнями є подібними. Тому за основу для аналізу, як і в попередньому випадку, обрано програму практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

В освітньо-професійній програмі підготовки магістрантів у цьому педагогічному університеті (і в схожих університетах) передбачено такі практики, що мають потенціал розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів:

- педагогічна практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти на робочому місці вчителя технологій (у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка – виробнича (педагогічна) практика в закладах загальної середньої освіти і виробнича (педагогічна) практика у закладах фахової передвищої освіти; у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка – виробнича (педагогічна) практика; в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі – навчальна педагогічна практика, стажистська педагогічна практика, педагогічна практика з факультативної та позакласної роботи. Схожі різновиди педагогічних практик наявні в проаналізованих освітньо-професійних програмах і навчальних планах інших закладів освіти);
- науково-дослідницька практика.

Проаналізувавши програми практик, ми виокремили ті, що можуть бути доповнені завданнями, спрямованими на розвиток педагогічної майстерності магістрантів, що детально описано в підрозділі 2.3 дисертації.

Детальний аналіз зазначених програм педагогічних практик подано в додатку Б.

Отже, аналіз наукових досліджень, нормативно-правових актів, що регулюють освітню діяльність закладів вищої освіти України, освітньо-професійних програм, навчальних планів і робочих програм показав, що проблема розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки не досліджена повною мірою. У змісті освітньо-професійної програми не виокремлена педагогічна майстерність як окрема якість особистості майбутнього педагога.

Окремі освітні компоненти забезпечують розвиток зазначеного феномену, що є недостатнім.

Таким чином, усе окреслене вище підтвердило важливість розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, наявність потреби у вдосконаленні фахової підготовки магістрантів, спрямованої на підвищення рівня розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти.

З огляду на зазначене вище в наступному підрозділі нам видається доцільним визначити зміст і структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

1.2. Зміст і структура педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

Національна система освіти України на сучасному етапі її розвитку переважно спрямована на інтеграцію до європейського і світового освітніх просторів, де вищій освіті відведена роль визначального чинника конкурентоспроможності України на світовому ринку. З огляду на це

актуальним постає питання професійної підготовки компетентних, кваліфікованих фахівців, у тому числі й педагогічних.

Ефективна педагогічна взаємодія, установлення міжособистісних взаємин з учнями можливі лише за наявності в учителя широкого кругозору, загальної ерудиції, знань із різноманітних галузей (соціальної, культурної, наукової, технічної), педагогічної майстерності, на основі якої й формується творча, духовно багата особистість. Результатом професійної підготовки вчителя науковці вважають педагогічну вмільсть, що передбачає володіння педагогічними вміннями й навичками та педагогічною майстерністю, що забезпечують педагогічно доцільну організацію освітнього процесу [175].

В. Ковальчук у своїх наукових доробках значну увагу приділяє педагогічній майстерності. Дослідник стверджує, що бути майстром педагогічної справи – означає мати вихідну особистісно гуманну позицію, бути мудрим, чуйним, доброзичливим і принциповим, першодослідником, який може як переконливо довести, так і спростувати ті чи інші теоретичні положення. Слушною вважаємо й думку вченого про те, що такий педагог може збагачувати педагогічну науку та практику новими висновками, породжувати нові ідеї та підходи [175].

В. Курок акцентує увагу на тому, що педагогічна діяльність у її ідеальному розумінні вимагає інтегративності й гармонійного розвитку рис особистості, що можуть виявлятися по-різному в різних умовах і ситуаціях. Структура діяльності вчителя є інваріантною для вчителів усіх спеціальностей, відмінності полягають лише в змістовому аспекті, який залежить від специфіки предмета, що викладають, й особистісного ставлення до освітнього процесу [210].

На сучасному етапі поняття «педагогічна майстерність» є широко вживаним у галузі психолого-педагогічних досліджень з проблем фахової підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності.

З огляду на це вважаємо за необхідне обґрунтувати сутність понять «майстерність», «педагогічна майстерність», «педагогічна майстерність майбутнього вчителя трудового навчання і технологій».

Так, в одинадцятитомному словнику української мови поняття «майстерність» визначено як умілість, вправність, високу якість виконаної роботи, твору тощо; досконалість [348]. Аналогічне трактування представлено і у «Великому тлумачному словнику української мови» [81].

Вітчизняний філософ В. Шинкарук характеризує поняття «майстерність» як професіоналізм, вершину досконалості, якість професійної діяльності фахівця, пов'язує зазначений феномен з вищим рівнем самосвідомості [377].

Щодо поняття педагогічної майстерності, в «Енциклопедії освіти» цей феномен схарактеризовано як «найвищий рівень педагогічної діяльності, вияв творчої активності особистості педагога, комплекс властивостей педагога, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [119].

С. Гончаренко в «Українському педагогічному словнику» визначає педагогічну майстерність як «характеристику високого рівня педагогічної діяльності, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді, необхідною умовою якої є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості» [91, с. 251].

Згідно зі словником професійної освіти педагогічна майстерність – це «діяльність педагога високого професійного рівня, виняткова розвиненість узагальнених умінь та необхідних якостей особистості» [349, с. 100].

Український учений В. Ковальчук у своїх працях характеризує педагогічну майстерність майбутніх педагогів як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексійній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями та в найкоротші терміни досягати запланованих результатів [170].

Погоджуємося з поглядами М. Кабиш, яка досліджує педагогічну майстерність викладача загальноосвітніх дисциплін закладу професійної освіти й визначає її як інтегративну комплексну властивість особистості, що ґрунтується на досконалій професійно-педагогічній компетентності, забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності за рахунок синтезу знань, досвіду, цінностей і якостей педагога та виявляється у творчому розв'язанні професійно спрямованих завдань опанування учнями системи знань з дисципліни загальноосвітньої підготовки задля розвитку ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників [151].

Викликають дискусійні зауваження погляди Т. Сущенко, яка розглядає педагогічну майстерність викладача в умовах нових тенденцій розвитку освіти як складну інтегральну властивість, що виявляється в оптимістичних професійно-ціннісних орієнтаціях, гуманних установках і поглядах на світ і місце в ньому, у власній педагогічній позиції щодо засобів впливу на успіх життєдіяльності й навчання студентів, результати спільної інтелектуально-творчої діяльності та самовдосконалення [360]. Уважаємо, що в дефініції авторки мало уваги приділено мотиваційному та когнітивному складникам досліджуваного феномену.

Нам імponує думка О. Калінської, яка характеризує зазначений феномен як інтегративну якість особистості педагога, що виявляється в професійно-педагогічній діяльності, характеризується високим рівнем розвитку спеціальних умінь та здатностей педагога керувати навчально-пізнавальною діяльністю студентів в освітньому процесі й забезпечує ефективне здійснення самореалізації та самоактуалізації суб'єктів цього процесу [157]. Водночас, на нашу думку, авторка поза увагою залишила когнітивний складник педагогічної майстерності.

Наукову цінність щодо трактування поняття педагогічної майстерності вбачаємо в підході К. Пасько. Автор трактує зазначений феномен як «суб'єктивне філософське розуміння рівня професіоналізму педагога, що є результатом ціннісних, емпіричних, теоретичних та практичних аспектів

його професійного становлення». Дослідниця також запропонувала модель педагогічної майстерності вчителя, що базується на особистісно-діяльнісному підході [323].

Більш детально дефінітивний аналіз поняття «педагогічна майстерність» з опертям на наукові доробки українських дослідників представлено в додатку В.

На основі проведеного аналізу дефініцій поняття «педагогічна майстерність» можемо констатувати, що єдиного підходу до визначення сутності зазначеного феномену в сучасній науці й практиці немає.

Учені залежно від спрямованості педагогічного дослідження визначають його по-різному, однак усе ж таки простежуються певні спільні риси:

- думки вчених збігаються щодо її основи – спрямованості педагога на опанування знань, умінь і навичок, що передбачають предметну, психолого-педагогічну, методичну й соціальну підготовку;
- педагоги з певним рівнем розвитку педагогічної майстерності мають перелік особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність тощо).

Здійснивши аналіз підходів до визначення сутності педагогічної майстерності та її структурних компонентів, вважаємо необхідним розкрити сутність базового конструкту нашого дослідження. Зауважимо, що наразі немає єдиного визначення поняття «педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

Уважаємо, що під час визначення цього поняття в нашому дослідженні найбільш ефективним (серед номінальних і реальних, що визначені теорією) буде саме реальне визначення, що містить істотні й загальні ознаки поняття.

Із наявних реальних визначень нам імпонує атрибутивно-реляційне, за допомогою якого поняття визначається через найближчий рід і видову ознаку [296].

Погоджуючись із С. Бурчаком, під час дефініювання поняття *«педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій»* дотримуватимемося таких правил [69]:

- *пропорційність визначення* (обсяги дефієндуму – поняття, що визначається, і дефінієнсу – поняття, що визначає, мають бути рівними);
- *у визначенні відсутнє коло* (поняття не повинно визначатися через самого себе, а також через поняття, що визначається);
- *чіткість визначення* (зміст і обсяг поняття не мають бути двозначними);
- *незаперечність визначення* (дефінієнс має вміщувати тільки ствердження відносно до дефінієндуму).

Визначимо спочатку родову ознаку поняття, а потім виокремимо видові ознаки (ті, що відрізняють елементи обсягу дефінієнсу від компонентів обсягу родового поняття).

Аналіз дефініцій показав, що у визначеннях учені виділяють такі родові ознаки: інтегральна якість особистості; властивість особистості; якісне особистісне утворення; інтегрована характеристика особистості; інтегративна якість особистості; складна інтегративна діяльність тощо.

Отже, розглянувши тлумачення педагогічної майстерності вченими різних наукових напрямів, провівши аналіз найбільш уживаних родових понять (додаток В), визначимо найближчу родову ознаку поняття *«педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій»*.

Такою, на нашу думку, є *«інтегративна якість особистості»*, що найбільш влучно характеризує сутність педагогічної майстерності особи, у тому числі й майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

В українській мові прикметники *«інтегративний»* та *«інтеграційний»* і *«інтегрований»* та *«інтегрувальний»* часто використовують у різних значеннях. Поняття *«інтегративний»* може означати або результат об'єднання частин одного цілого, або щось цілісне [193].

Інтегрований – це той, що ґрунтується на об'єднанні, або той, якого інтегрували, який зазнав дії інтегрування.

Прикметник *«інтегровальний»* є новим словом в українській мові та використовується на позначення тих явищ, що самі інтегрують, об'єднують. Тому в нашому випадку, ймовірно, найдоцільнішим буде використання прикметника *«інтегративна»* [193].

Зазначена характеристика спирається на певні фактори, у тому числі й на власні якості особистості майбутніх учителів, їхні професійні характеристики. В. Кручек *якостями особистості* називає ті внутрішні стабільні особливості людини, які, як правило, оцінюються позитивно [197].

Отже, поняття *«інтегративна якість особистості»* вміщує родові ознаки, що враховуються науковцями під час дефініювання поняття *«педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій»*.

Ураховуючи зазначені вище правила визначення понять (пропорційність визначення; відсутність кола; чіткість визначення; незаперечність тощо), виділимо основні суттєві ознаки поняття *«педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій»*, що відрізняють елементи його обсягу від елементів обсягу інших подібних властивостей особистості майбутніх фахівців.

Першою видовою ознакою педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій виділяємо *систему психолого-педагогічних, методичних і предметних знань майбутніх фахівців*, оскільки в Україні забезпечені умови для самореалізації й саморозвитку людини впродовж усього її життя, а також дієвими є суспільні вимоги до розвитку особистості вчителів та учнів, що вимагають розроблення теоретичних та методичних засад розвитку педагогів як конкурентоспроможних на ринку праці фахівців, а також пошуку можливостей їхнього професійного зростання, когнітивних і операційних здатностей розвитку їхньої педагогічної майстерності [135].

Зауважимо, що педагогічна майстерність виникає з внутрішніх мотивів і нахилів особистості майбутніх педагогів, що є своєрідним фундаментом процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Не менш важливими в цьому аспекті є і їхні особистісні якості, серед яких, погоджуючись із думками науковців [151], [157], [199], [246], [360] виокремлюємо гуманістичну спрямованість, ерудицію, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність тощо.

Отже, можемо дійти висновку, що другою суттєвою видовою ознакою є *система вмінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) майбутніх фахівців.*

Окрім зазначеного, до складу дефініції педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій уважаємо необхідним введення третьої суттєвої видової ознаки – *новаторство, творчість й мобільність та спроможність до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів*, що сприятиме підвищенню власного рівня розвитку педагогічної майстерності майбутнього вчителя, адже розвиток зазначеної якості майбутніх педагогів без зазначених досягнень, на нашу думку, не приведе до очікуваних результатів, а за їх відсутності очікування позитивного розв'язання завдань узагалі буде марним.

Таким чином, у нашому науково-педагогічному дослідженні педагогічну майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій розглядаємо як *інтегративну якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність,*

відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів.

Запропоноване визначення сформульоване на основі законів формальної логіки, аналізу суміжних понять у науковій літературі та виокремлених нами суттєвих родової та видових ознак, що, на нашу думку, найповніше відображає сутність досліджуваного феномену.

Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у межах дисертації визначаємо як цілісний, послідовний і креативно спрямований процес набуття здатностей, що надає фахівцю можливість професійно-особистісного становлення відповідно до вимог програми магістерської підготовки за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

З метою більш глибокого розуміння сутності педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, вивчення можливостей її розвитку вважаємо необхідним обґрунтувати й визначити структуру окресленого феномену.

Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати різноплановість та різносторонність підходів щодо структурування педагогічної майстерності.

Так, у розлозі науковому доробку основоположника педагогічної майстерності І. Зязюна зазначено, що майстерність педагога знаходить відображення в успішному розв'язанні того чи іншого педагогічного завдання, високому рівні організації освітнього процесу, проте, насправді сутність її полягає в якостях особистості вчителя, що породжують цю діяльність та забезпечують її успішність [148].

З урахуванням наукових поглядів науковця в структурі педагогічної майстерності вчителя можна виділити три компоненти (гуманістична спрямованість, професійна компетентність, здібності до здійснення професійної діяльності) (рис. 1.1).

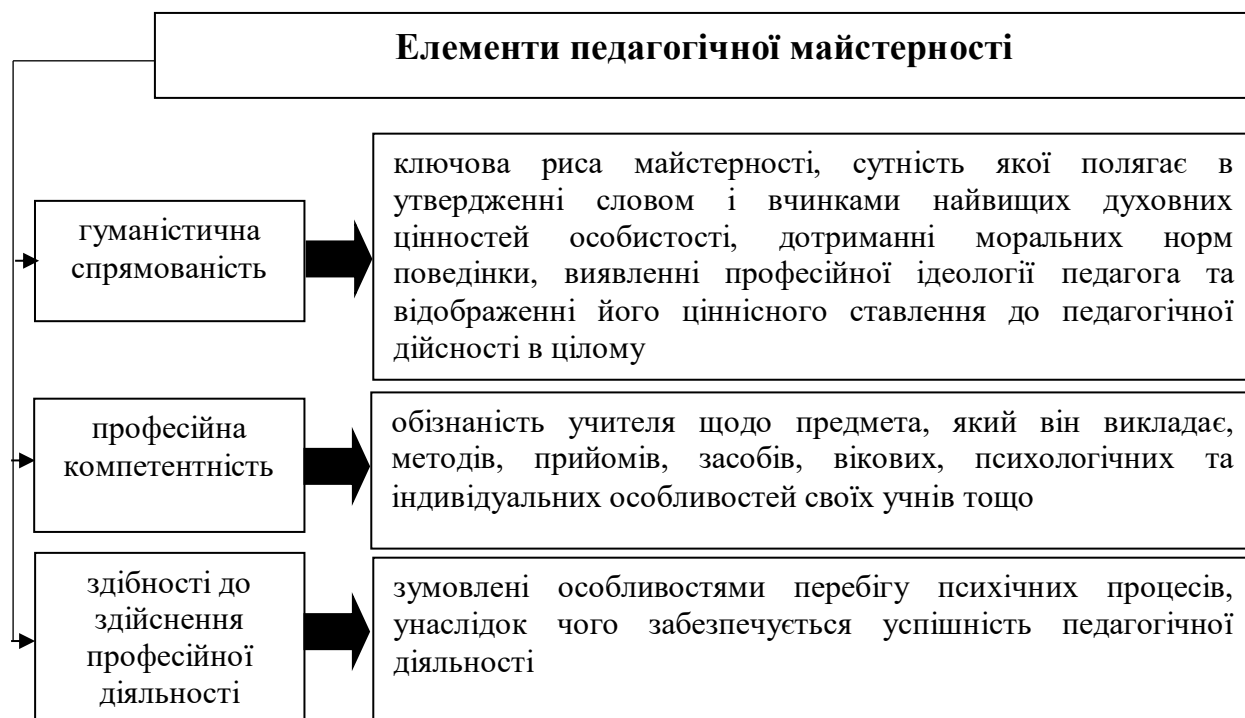

Рис. 1.1. Елементи педагогічної майстерності (за І. Зязюном)

Як видно з рис. 1.1, до елементів педагогічної майстерності вчителя належать гуманістична спрямованість, що полягає в сукупності ідеалів, потреб, установок та інтересів педагога; професійна компетентність, що відображається в ґрунтовних знаннях предмета та методики його викладання, а також володінні основами педагогіки й психології; педагогічні здібності, в основі яких психічні властивості особистості, що уможливлюють успішну педагогічну діяльність, а також педагогічна техніка як сукупність прийомів управління собою та впливу на здобувачів освіти.

Для нашого дослідження дуже важливою є думка І. Зязюна про те, що педагогічна майстерність починається з гуманістичної позиції та педагогічного спілкування, що створює середовище, яке оптимізує освітній процес. Саме гуманістична спрямованість є найважливішою характеристикою майстерності педагога й виражається в його ціннісних орієнтаціях у вигляді гуманістичної стратегії під час реалізації цілей професійно-педагогічної діяльності, у самоствердженні педагога, а також у його системі педагогічної взаємодії з учнями [148].

Наступним елементом педагогічної майстерності (за І. Зязюном) є професійна компетентність – якість високопрофесійного працівника, здатного максимально реалізовувати себе в конкретних видах трудової діяльності, адаптуватися до умов ринкового механізму, що змінюється, планувати кар'єрне зростання та професійну самоактуалізацію [148].

Третім елементом педагогічної майстерності є здібності до здійснення професійної діяльності. І. Зязюн виділяє такі провідні здібності до педагогічної діяльності: комунікативність, емоційна стабільність, перцептивні здібності, динамізм особистості, оптимістичне прогнозування, креативність тощо [148]. Зумовлені вони особливостями перебігу психічних процесів, унаслідок чого забезпечується успішність педагогічної діяльності.

Заслуговує на увагу підхід до структурування педагогічної майстерності викладача закладу освіти, запропонований Л. Кайдаловою, Н. Щокіною та Т. Вахрушевою, які виокремлюють такі компоненти педагогічної майстерності: професійну компетентність, особистісні якості, педагогічну техніку, педагогічний такт, педагогічну творчість, гуманістичну спрямованість, культуру мовлення, педагогічні здібності [155, с. 8]. Утім зазначимо, що автори, на нашу думку, мало уваги приділили когнітивному й рефлексійному складникам зазначеного феномену.

Нам імпонує думка М. Кабиш, яка, досліджуючи педагогічну майстерність викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти, пропонує такий структурний склад досліджуваного феномену: мотиваційно-ціннісний (високі рівні розвитку морально-етичних цінностей та особистісних вартостей викладача, позитивних мотивів, прагнень до інноваційної педагогічної діяльності, стійких потреб професійного саморозвитку, самореалізації, цілеспрямованого розвитку творчих здібностей учнів тощо); когнітивний (репрезентує систему знань з певної дисципліни загальноосвітньої підготовки, з педагогіки, методики, психології, основ майбутньої професійної діяльності учнів; уміння продуктивно, творчо розв'язувати нетипові педагогічні ситуації на основі розвинутих

педагогічних здібностей); діяльнісний (забезпечує творчу реалізацію викладачем своїх функцій завдяки досконалій професійно-педагогічній компетентності, розвинутих прийомам володіння педагогом своїм фізичним, психічним, емоційним станом; голосом, мімікою, пантомімікою, а також прийомам і методам впливу на інших за допомогою невербальних і вербальних засобів); особистісно-рефлексійний (ураховує загальні вимоги до особистості педагогічного працівника закладу професійної освіти і становить взаємопов'язаний комплекс таких характеристик); креативно-творчий (передбачає розвинуту здатність викладача до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних завдань, що виражається такими параметрами, як оригінальність висновків, гнучкість думки, допитливість, навички переносу (транспозиції), відкритість, інтерес до всього нового, здатність до генерування парадоксальних, несподіваних рішень (пошук нових методик і технологій навчання та виховання учнів), здатність приймати рішення в ситуаціях невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця) компоненти [151, с. 174].

В. Ковальчук пропонує розглядати педагогічну майстерність педагога як тривимірну систему, що складається з таких компонентів: професійно-змістового, що передбачає наявність глибоких теоретичних знань з основ акмеологічних наук; професійно-діяльнісного, що включає систему знань і умінь педагога, що багато разів застосовані на практиці й дають найкращий освітній результат; професійно-особового, що об'єднує професійно-особистісні якості, які, у свою чергу, є основою спрямованості й позиції педагога [175].

У своїх наукових працях з дослідження педагогічної майстерності сучасного вчителя Т. Матвійчук і В. Соловійов [247] розглядають структуру досліджуваного поняття як поєднання двох складників: особистісного (самоактуалізація педагога, особистісна професійна позиція, індивідуальний стиль, загальна педагогічна культура, особистісна зрілість педагога, ключові та професійні компетентності, педагогічний потенціал особистості) й

діяльнісного (інноваторство і творчість, морально-етична діяльність, педагогічна техніка, педагогічне мислення, педагогічний досвід професійно-педагогічна компетентність, педагогічні знання, уміння, навички). Особистісні та діяльнісні компонентні складники, на думку авторів, не лише наскрізно взаємопов'язані, а й відповідають один одному на кожному рівні підготовки вчителів. Уважаємо, що автори повною мірою схарактеризували структуру зазначеного феномену, а наведені показники дають змогу визначити рівні її розвитку.

Отже, аналіз праць науковців щодо структури педагогічної майстерності фахівців дозволяє стверджувати, що на сьогодні немає єдиної загальноприйнятої структури педагогічної майстерності вчителя. Багато вчених в основі педагогічної майстерності вбачає систему знань, умінь, навичок, мотивів, особистісних якостей, які забезпечують ефективність її розвитку. Стверджуючи, що педагогічна майстерність є вищим рівнем розвитку професійних характеристик особистості, виокремимо такі її компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісно-рефлексійний.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується ступенем сформованості мотивів, потреб, цінностей майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що визначають їхнє ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості, проявляються в прагненні підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.

Когнітивний компонент педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є результатом його пізнавальної діяльності та охоплює психолого-педагогічні, методичні й предметні знання, а також знання про сутність, структуру й технології розвитку педагогічної майстерності, методичних засад розвитку педагогічної майстерності, що є значним підґрунтям для організації педагогічної діяльності, спрямованої на

розвиток педагогічної майстерності майбутніх фахівців під час їхньої професійної діяльності.

Діяльнісний компонент розглядається як практичний складник педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, характеризується низкою методичних умінь організації та проведення уроків технологій, володінням методикою розвитку педагогічної майстерності, а також уміннями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації.

Особистісно-рефлексійний компонент проявляється в наявності особистісних якостей щодо педагогічної майстерності (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність), умінні здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Усі структурні компоненти педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є взаємопов'язаними, взаємозалежними і взаємозумовленими, що забезпечує її цілісність.

Таким чином, у підрозділі обґрунтовано зміст і структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Відповідно до логіки дослідження виникає потреба в обґрунтуванні критеріїв, показників для визначення рівнів розвитку досліджуваної якості, а також у характеристиці зазначених рівнів.

1.3. Критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

Необхідність визначення рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій спонукала до розроблення критеріального апарату дослідження.

У педагогічній теорії та практиці наявна значна кількість підходів до обґрунтування зв'язку між поняттями «критерій» і «показник». У межах нашого дослідження вважаємо за доцільне дотримуватися позиції вчених, які розглядають поняття «критерій» як ширше за змістом, ніж поняття «показник».

Так, С. Виговська, П. Лузан, І. Сопівник у науковій роботі з організації науково-педагогічних досліджень визначають критерій як міру якогось процесу, тобто певну матеріалізовану ознаку [230].

С. Іванова зазначає, що «критерії мають бути об'єктивними та включати найсуттєвіші, основні сутнісні ознаки досліджуваного явища, а також відображати динаміку вимірюваної якості в просторі та часі й розкриватися через низку показників, за інтенсивністю прояву яких можна стверджувати про більший чи менший рівень вираженості конкретного критерію» [149, с. 152].

В «Академічному тлумачному словнику» поняття критерієм визначено як підставу для оцінювання, визначення або класифікації чогось [1].

Г. Білецька потрактовує поняття «критерій» як ознаку, за якою оцінюються та порівнюються певні педагогічні явища та процеси [57].

Визначаючи критерії розвитку досліджуваної якості, ми керувалися положеннями критеріального підходу про те, що критерії мають фіксувати діяльнісний стан суб'єкта і повинні нести інформацію про цілі, мотиви, ставлення суб'єкта до діяльності, засоби, умови й одержаний результат [303].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» критерій визначено як мірило або ознаку, на основі якої здійснюється оцінювання: «критерій – мірило для визначення, оцінки предмета чи явища; ознака, взята за основу класифікації»; засіб або ознака для судження, визначення, класифікації або оцінки чого-небудь, на основі якої обирається одне з багатьох можливих рішень [78, с. 588].

Узагальнюючи запропоновані твердження, розуміємо поняття «критерій» як сукупність ознак, якостей і властивостей, що дозволяють оцінити сутнісні характеристики предмета, явища або процесу.

Кожен із критеріїв, за яким досліджують те чи інше явище, об'єднує в собі прості показники, за якими перевіряють рівні сформованості якоїсь здатності чи розвитку якості випускника педагогічного закладу вищої освіти, орієнтуючись на вимоги професіограми або стандарту педагогічної освіти, а також вимоги, окреслені в навчальних дисциплінах, що опановують майбутні фахівці [26].

Показники дають можливість оцінити стан, сформованість, функціонування, динаміку розвитку досліджуваного феномену.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «показник» потрактовано як доказ, свідчення або ознаку чогось [81]. Л. Мороз-Рекотова тлумачить поняття «показник» як «характеристику певних аспектів критерію, що зіставлені між собою як ціле та часткове» [259, с. 245]. О. Дерев'янка і В. Тернопільська розглядають це поняття як кількісну або якісну характеристику розвитку певної ознаки, якості чи властивості об'єкта, що вивчається, ступінь сформованості того чи іншого критерію [363].

Беручи до уваги теоретичні положення та враховуючи мету дослідження, будемо виходити з того, що показники вимірювання – це кількісні та якісні характеристики, що дозволяють вивчати та вимірювати рівні розвитку досліджуваної якості в майбутніх фахівців [26].

Аналіз наукових праць учених показав, що визначено різні критерії розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів.

Так, на думку В. Ягупова, до основних критеріїв педагогічної майстерності необхідно віднести такі ознаки професійної діяльності педагога: доцільність (щодо професійної спрямованості діяльності), ефективність (щодо результатів діяльності); гуманність, діалогічність та демократичність (щодо характеру спілкування з іншими учасниками

освітнього процесу), оптимальність (щодо вибору змісту й засобів під час професійної діяльності), творчість та оригінальність (щодо змісту професійної діяльності); науковість (щодо змісту матеріалу, який викладається) [393].

Ми частково погоджуємося з думкою В. Ковальчука, який окреслює п'ять критеріїв педагогічної майстерності, кожен з яких характеризує зв'язки між суб'єктами педагогічного процесу і відображає основні аспекти діяльності педагога в процесі навчання, а саме: володіння змістом і дидактикою організації педагогічного процесу; організація і здійснення професійно-педагогічної діяльності в процесі навчання; організація навчальної діяльності учнів як критерій майстерності; стимулювання і мотивація учня педагогом; структурно-композиційна побудова освітнього процесу. На нашу думку, ці критерії дозволяють тією чи іншою мірою оцінити рівень розвитку майстерності педагога, але водночас вважаємо, що педагог не лише має мотивувати учня, а й сам повинен мати стійку мотивацію до розвитку власної педагогічної майстерності.

Водночас не можемо не погодитися з дослідником, який визначає ще й суспільний результативно-особовий показник, пов'язаний з результатами діяльності як педагога, так і учнів. Він охоплює: успішність навчання; комплексне вирішення завдань освіти, виховання і розвитку учнів; міру переведення учня з рівня «об'єкт навчання і виховання» на рівень «суб'єкта навчання і виховання»; удосконалення викладачем своєї професійної діяльності; професійно-педагогічну і соціальну значущість особистості педагога [175].

У дисертаційному дослідженні О. Калінської визначено такі критерії сформованості педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти: професійні цінності та ставлення (гуманістична спрямованість, емоційна стабільність, оптимістичне прогнозування, психолого-педагогічна неповторність); педагогічні здібності (комунікативні, перцептивні, динамізм особистості); професійні знання (знання з педагогіки, психології та

методики); професійні вміння та навички (організаційні, комунікативні, методичні, акторські, творчі, креативні); педагогічна техніка (дидактичні вміння, вольова саморегуляція, володіння невербальною комунікацією, технікою мовлення); педагогічно-економічна культура (володіння педагогічним тактом; розвинене педагогічне мислення; володіння педагогічними технологіями) [157, с. 70].

На нашу думку, дослідниця достатньо вичерпно представила критерії оцінювання рівнів розвитку педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти, але питання наявності стійкої мотивації все ж залишилося поза її увагою.

Нам імponує думка М. Кабиш, яка задля оцінювання рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності викладача загальноосвітніх дисциплін закладу професійної освіти виокремлює п'ять критеріїв, кожен з яких вміщує певну кількість показників, серед яких: ціннісно-мотиваційний (показники: прагнення до інноваційної педагогічної діяльності, до цілеспрямованого розвитку творчих здібностей учнів; ставлення з любов'ю, добротою до вихованців, велике бажання працювати з учнями; високий рівень розвитку особистісних цінностей та вартостей (моральність, патріотизм, громадянські й сімейні цінності та ін.)), інформаційно-когнітивний (показники: знання про освітній процес, загальні закономірності, принципи навчання, виховання та розвитку особистості; знання методів та форм власного професійного саморозвитку та методик самовдосконалення; обізнаність з інноваційними педагогічними технологіями), поведінково-діяльнісний (показники: здатність до роботи з учнями з особливими освітніми потребами, уміння здійснювати педагогічну діяльність в інклюзивному освітньому середовищі; уміння цілеспрямовано застосовувати методи й прийоми виховання, здатність толерантно здійснювати виховні впливи на вихованців у перебігу навчальних занять, у позаурочний час; здатність провести відкрите заняття інноваційного характеру), рефлексійно-особистісний (показники: висока вимогливість до себе, наполегливість, упевненість у собі й своїх колегах, вихованцях;

здатність до адекватної самооцінки та корекції власної педагогічної діяльності; працездатність, ініціативність, активність), творчо-креативний (показники: постійний пошук нових нестандартних методик навчання і виховання учнів; участь у конкурсах, у роботі педагогічних майстерень, шкіл розвитку педагогічної майстерності; розвинені інтелектуально-логічні здібності (уміння аналізувати, доводити, пояснювати, виділяти головне тощо) [151]. На нашу думку, поза увагою дослідниці залишилися предметні, психолого-педагогічні, методичні знання, що є основою когнітивного компонента більшості досліджуваних феноменів.

Уважаємо, що аналогічні зауваження можна висловити і щодо критеріїв, представлених у роботі О. Романюк, що стосується дослідження проблеми розвитку педагогічної майстерності викладачів в умовах магістратури. Науковиця обґрунтувала й виокремила п'ять критеріїв: мотивація до професійно-педагогічної діяльності (поєднання внутрішніх і зовнішніх мотивів); ціннісні орієнтації (термінальні та інструментальні цінності); психолого-педагогічна компетентність (теоретичні знання основ педагогічної майстерності, професійні вміння); здатність до організації діяльності та особистісної взаємодії (організаторські здібності та комунікабельність); здатність до аналітичної діяльності (індивідуальна міра вираженості рефлексійності) [329].

На підставі проведеного аналізу наукової літератури щодо змістової структури педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій з'ясовано, що її основу становить система психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок щодо організації та проведення уроків технологій, володіння методикою розвитку педагогічної майстерності й особистісними якостями, які забезпечують ефективність зазначеного феномену.

Виходячи з того, що педагогічна майстерність є вищим рівнем розвитку професійних характеристик особистості, та з урахуванням виокремлених у попередньому підрозділі компонентів (*мотиваційно-*

ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно-рефлексійного) визначаємо відповідні їм критерії, а саме: мотиваційно-ціннісний, світоглядно-когнітивний, діяльнісно-технологічний, особистісно-рефлексійний.

Показниками *мотиваційно-ціннісного критерію* розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є:

- наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності;
- ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості;
- прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.

Ці показники виявляють себе не ізольовано, а в різноманітних поєднаннях і взаємозв'язках. Зокрема, потреба в нововведеннях активізує інтерес до нових знань у галузі трудового навчання і технологій, а успішність власної педагогічної інноваційної діяльності допомагає долати труднощі, шукати нові способи діяльності, відстоювати новаторські підходи у взаємодії з тими, хто їх не сприймає.

Світоглядно-когнітивний критерій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій охоплює такі показники:

- система предметних, психолого-педагогічних, методичних знань;
- ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності;
- знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності.

Показниками *діяльнісно-технологічного критерію* розвитку педагогічної майстерності в майбутніх учителів трудового навчання і технологій є:

- методичні вміння організації та проведення уроків технологій;
- володіння методикою розвитку педагогічної майстерності;
- уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації.

Пошук, освоєння і застосування сучасних педагогічних технологій, аналіз одержаних результатів і власного індивідуального стилю навчання сприятимуть розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців. Саме із цих міркувань було визначено особистісно-рефлексійний критерій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, представлений креативними (дослідницькою, творчою та самоосвітньою), рефлексійною та прогностичною здатностями.

Особистісно-рефлексійний критерій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій об'єднує такі показники:

- наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо);
- уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності;
- уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Таким чином, до структури цього критерію входять рефлексійні дії, а також прагнення до пошуку шляхів розвитку педагогічної майстерності (осмислення, самоаналіз і самооцінювання власної педагогічної діяльності та її результатів) майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Окреслені критерії та показники розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (додаток Г) потребують розроблення діагностичного інструментарію для оцінювання їх якісних і кількісних характеристик. Для проведення такого аналізу застосуємо рівневий підхід.

На основі розроблених вище критеріїв та показників було визначено чотири рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій: початковий, середній, достатній, високий.

Початковий рівень характеризується слабкою мотивацією до розвитку власної педагогічної майстерності, інертним ставленням до педагогічної діяльності, розуміння її значущості, байдужістю щодо підпорядковування

всіх професійних дій інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій; фрагментарними предметними, психолого-педагогічними, методичними знаннями, слабкими знаннями про сутність, структуру, методичні засади та технології розвитку власної педагогічної майстерності; низьким рівнем методичних умінь щодо організації й проведення уроків трудового навчання і технологій, практично неволодінням методикою розвитку педагогічної майстерності та слабкими вміннями використовувати доцільні методи в процесі розв'язування педагогічних завдань і ситуацій; слабо розвиненими особистісними якостями (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо), недостатніми вміннями здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Середній рівень визначається слабо вираженою мотивацією майбутнього вчителя трудового навчання і технологій до розвитку власної педагогічної майстерності, суб'єктно-об'єктним ставленням до педагогічної діяльності та розуміння її значущості, ситуативним підходом щодо підпорядковування всіх професійних дій інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій; несистемними предметними, психолого-педагогічними, методичними знаннями, фрагментарністю знань про сутність, структуру, методичні засади та технології розвитку власної педагогічної майстерності; недостатнім рівнем методичних умінь щодо організації й проведення уроків трудового навчання і технологій та володіння методикою розвитку педагогічної майстерності, частково сформованими вміннями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації; недостатньою розвиненістю особистісних якостей (гуманістичної спрямованості, ерудиції, справедливості, принциповості, відповідальності тощо), неповним усвідомленням потреби здійснення рефлексії педагогічної діяльності, унесення корективів у процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Достатній рівень характеризується позитивним, умотивованим ставленням магістрантів до розвитку власної педагогічної майстерності, ціннісним ставленням майбутніх учителів до педагогічної діяльності та розуміння її значущості, ситуативним підходом до підпорядковування всіх професійних дій інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій; базовими предметними, психолого-педагогічними, методичними знаннями, неповною мірою сформованою системою знань про сутність, структуру, методичні засади та технології розвитку педагогічної майстерності; сформованістю методичних умінь щодо організації й проведення уроків трудового навчання і технологій, до володіння методикою розвитку педагогічної майстерності, розвиненістю вмінь розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації; здебільшого розвиненістю особистісних якостей (гуманістичної спрямованості, ерудиції, справедливості, принциповості, відповідальності тощо), усвідомленням потреби здійснення рефлексії педагогічної діяльності, унесення корективів у процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Високий рівень визначається ґрунтовним, умотивованим ставленням майбутніх учителів трудового навчання і технологій до розвитку власної педагогічної майстерності, значущості в професійній діяльності педагога, усвідомленим, систематичним підходом щодо підпорядковування всіх професійних дій інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій; глибокими та системними предметними, психолого-педагогічними, методичними знаннями, сформованою системою знань про сутність, структуру, методичні засади та технології розвитку педагогічної майстерності; досконалістю методичних умінь щодо організації і проведення уроків трудового навчання і технологій, володінням методикою розвитку педагогічної майстерності, бездоганними здатностями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації; розвиненістю особистісних якостей (гуманістичної спрямованості, ерудиції, справедливості, принциповості, відповідальності тощо), усвідомленням потреби здійснення

рефлексії педагогічної діяльності, унесення корективів у процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Отже, визначені критерії (мотиваційно-ціннісний, світоглядно-когнітивний, діяльнісно-технологічний, рефлексійно-корекційний), показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий) уможливають об'єктивне оцінювання розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Використання цих критеріїв дасть змогу об'єктивно оцінити стан розвитку досліджуваної якості в здобувачів освіти, у чому і вбачаємо перспективи подальших розвідок.

Висновки до першого розділу

Аналіз нормативно-правових документів, наукових праць, освітніх програм предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) другого (магістерського) рівня вищої освіти низки закладів вищої освіти України, навчальних планів, робочих програм дисциплін дав змогу визначити стан розробленості проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Встановлено, що різні аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій досліджували вітчизняні й зарубіжні науковці, але в контексті освітніх трансформацій окреслена проблема потребує суттєвого вдосконалення. Зазначено, що система професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти має бути спрямована на забезпечення якісного формування конкурентоспроможних учителів, які володіють високим рівнем компетентностей, розвиненими особистісними якостями й педагогічною майстерністю.

Актуальність проведення наукового дослідження ґрунтується на тому, що майбутні вчителі трудового навчання і технологій повинні глибоко

усвідомлювати місце і роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, мати здатність до здійснення педагогічної діяльності на засадах професіоналізму та володіти високим рівнем розвитку педагогічної майстерності. Наразі питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки в науково-педагогічній літературі висвітлено недостатньою мірою. Необхідним є з'ясування теоретичних і методичних основ розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що забезпечить організацію результативної освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

На основі аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних дослідників до визначення поняття «педагогічна майстерність» розкрито сутність базового конструкту дослідження: педагогічна майстерність майбутнього вчителя трудового навчання і технологій – *це інтегративна якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів.*

Структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій визначено як сукупність *мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного та особистісно-рефлексійного* компонентів.

Мотиваційно-ціннісний компонент характеризується ступенем сформованості мотивів, потреб, цінностей майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що визначають їхнє ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості, проявляється в прагненні

підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.

Когнітивний компонент педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є результатом їхньої пізнавальної діяльності та охоплює психолого-педагогічні, методичні й предметні знання, а також знання про сутність, структуру й технології розвитку педагогічної майстерності, методичні засади розвитку педагогічної майстерності.

Діяльнісний компонент розглядаємо як практичний складник педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що характеризується низкою методичних умінь організації та проведення уроків технологій, володінням методикою розвитку педагогічної майстерності, а також уміннями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації.

Особистісно-рефлексійний компонент проявляється в наявності особистісних якостей щодо педагогічної майстерності (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність), умінні здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Усі структурні компоненти педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є взаємопов'язаними, взаємозалежними і взаємозумовленими, що забезпечує її цілісність.

З урахуванням виокремлених компонентів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій для виявлення рівнів розвитку досліджуваної якості визначено такі критерії: *мотиваційно-ціннісний* (показники: наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності; ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості; прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій); *світоглядно-когнітивний* (показники: система предметних, психолого-

педагогічних, методичних знань; ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності; знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності); *діяльнісно-технологічний* (показники: методичні вміння організації і проведення уроків технологій; володіння методикою розвитку педагогічної майстерності; уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації); *особистісно-рефлексійний* (показники: наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо); уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності; уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності).

На основі виділених показників схарактеризовано рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій: *початковий, середній, достатній, високий*.

Матеріали, що увійшли до розділу, опубліковані автором у наукових статтях [6], [7], [9], [10], [12], [14],[18], [19], [21], [37].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

Ефективний розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки стає можливим за умови врахування і дотримання педагогічних умов, що забезпечують активну діяльність усіх учасників освітнього процесу в педагогічному закладі вищої освіти та спрямовуються на розв'язання зазначеної проблеми. Насамперед розглянемо сутність понять «умова» і «педагогічна умова».

У філософському словнику поняття «умова» визначено як категорію, що відображає універсальні відношення до факторів, через які вона виникає та існує [377].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» представлено кілька визначень зазначеного поняття, серед яких: «1) необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; 4) сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь» [81, с. 1506].

У «Публічному електронному словнику української мови» фіксуємо схоже тлумачення поняття «умови»: «обставини, особливості реальної

дійсності, за яких відбувається або здійснюється щось, тобто сукупність положень, що лежать в основі чогось» [325].

На сторінках психологічної літератури це поняття потрактовується як система певних явищ внутрішнього і зовнішнього середовища, що певним чином впливають на розвиток конкретних явищ.

Як сукупність змінних впливів (соціальних, природних, внутрішніх і зовнішніх) на психічний, фізичний та моральний розвиток особистості, її навчання, поведінку й виховання, формування особистості інтерпретує поняття «умови» у своїх працях О. Столяренко [354, с. 36].

Б. Грудинін потрактовує поняття «умова» як «відношення певного предмета до явищ навколишнього світу, без яких зазначений предмет може взагалі не існувати. Умови спроможні утворювати таке середовище, де цей предмет виникає, існує та має можливість розвиватися» [101].

У науково-педагогічних дослідженнях вітчизняний науковець А. Литвин під поняттям «умова» розуміє певні особливості організації освітнього процесу, що впливають на результати навчання, виховання й розвитку особистості [216].

На думку О. Сагач, умови – це певні обставини або середовище, від наявності яких залежить існування предметів чи явищ; компонент педагогічної системи [334].

Отже, у педагогічній літературі термін «умови» визначають по-різному: як обставину, особливості організації освітнього процесу, сукупність змінних впливів, відношення тощо.

Ураховуючи наведені тлумачення поняття «умова», у власному дослідженні розумітимемо її як обставину, що сприяє функціонуванню або розвитку певного процесу.

У педагогічній літературі автори переважно використовують поняття «педагогічні умови». З метою розв'язання проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах

магістерської підготовки вважаємо важливим виокремлення педагогічних умов розвитку зазначеної якості.

Передусім зазначимо, що погляди сучасних учених щодо тлумачення поняття «педагогічна умова» суттєво різняться.

Так, В. Сергеева під педагогічними умовами розуміє сукупність змісту, методів, форм, об'єктивних можливостей і педагогічних прийомів певного матеріального середовища, що спрямовані на підвищення якості педагогічних явищ та успішне розв'язання дослідницьких завдань [338].

Подібну дефініцію означеного поняття презентують й інші науковці, трактуючи педагогічні умови як сукупність можливостей, методів та прийомів, змісту і форм, спрямованих на підвищення якості освітнього процесу [339].

Дослідниця Н. Волкова під педагогічними умовами розуміє «сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів освітнього процесу, від застосування яких залежатиме рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців» [84, с. 25].

Нам імпонує думка Є. Хрикова, який визначає педагогічні умови як «обставини, що зумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу» [381]. Окрім того, О. Єжова під поняттям «педагогічні умови» розуміє певні обставини, що сприяють досягненню очікуваного результату, що є наслідком педагогічного процесу [122].

Таким чином, науковці [381; 122] тлумачать поняття «педагогічні умови» як обставини, що сприяють підвищенню якості педагогічних процесів і явищ, досягненню очікуваного результату тощо.

Отже, поняття «педагогічна умова» у власному дослідженні розуміємо як сукупність обставин, спрямованих на підвищення якості педагогічних процесів і явищ, зокрема на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

У наукових розвідках учені виокремлюють різноманітні педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності фахівців.

На думку Б. Андрієвського, педагогічними умовами розвитку педагогічної майстерності викладачів є такі: обов'язкове базування на ієрархічній системі вихідних концептуальних положень як філософського і загальнотеоретичного, так і суто дидактичного рівнів; дотримання єдиних вимог і цілеспрямованого зв'язку між видами педагогічних впливів на кінцеві результати означеного процесу; забезпечення відповідного інформаційно-педагогічного розвивального середовища та цілеспрямоване використання на заняттях технологій та інноваційних форм; неперервність і компетентність підвищення фахового рівня викладача на основі використання всіх видів педагогічної діяльності та запровадження завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності під час усіх видів практичної підготовки майбутніх фахівців; залучення здобувачів освіти до виконання проєктів, науково-дослідницької діяльності, розв'язування педагогічних завдань; цілеспрямований розвиток особистої моральної сфери та підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності; оптимальне поєднання комплексу засобів, що віддзеркалюють наукову логіку організації вдосконалення необхідних якостей відповідно до вимог нової освітньої парадигми, удосконалення змісту підготовки майбутніх фахівців, форм і методів контролю їхньої освітньої діяльності [4].

Т. Матвійчук у своєму дослідженні проблеми формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки виокремлює такі педагогічні умови: удосконалення психолого-педагогічної підготовки студентів шляхом інтегрування всіх її компонентів і цілеспрямоване використання на заняттях інноваційних прийомів, технологій, форм і методів; удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, урахування принципів формування педагогічної майстерності майбутніх учителів; застосування інноваційних технологій підготовки студентів, удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів; організація розвивального освітнього

середовища ЗВО, продуктивного навчання, фінансова підтримка проєктів здобувачів вищої освіти [246].

У процесі визначення естетичних основ розвитку педагогічної майстерності викладачів педагогічних ЗВО О. Кутова виокремила такі педагогічні умови: моральна чистота, глибина і щирість переконань, естетичне сприйняття навколишнього середовища та створення спеціального освітнього середовища для розвитку педагогічної майстерності здобувачів освіти; доброта, педагогічний такт, прагнення до самоосвіти, національна свідомість, громадянська зрілість, самокритичність, доступ до інформаційних джерел; досконале знання свого предмета, психолого-педагогічна ерудиція, захопленість своїм фахом, орієнтація освітнього процесу на розвиток педмайстерності; глибока обізнаність з роботою закладу вищої освіти, відданість роботі, педагогічна цілеспрямована активність, розвинуте методичне мислення, наявність індивідуального стилю в навчально-виховній діяльності зі студентами, запровадження завдань, що сприяють формуванню педагогічної майстерності в процесі практичної підготовки; міцно сформовані професійні вміння, володіння різноманітними педагогічними технологіями естетичного виховання, підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності; науково-дослідницьке спрямування всієї діяльності на естетичних засадах, фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів вищої освіти, активне залучення студентів до науково-дослідницької діяльності, упровадження технологій розвитку педагогічної майстерності під час дистанційного навчання [211].

Студіюючи проблему розвитку педагогічної майстерності соціальних педагогів, Н. Кабусь виокремлює педагогічні умови (формування й підтримка в студентів стійкої позитивної мотивації до такої діяльності на підґрунті усвідомлення майбутніми педагогами важливості й невідкладності реалізації стратегії сталого розвитку цивілізації, власної місії, ролі особистості й соціальних спільнот у перебігу освітнього процесу; створення духовно насиченого, розвивально-творчого середовища в закладі освіти;

стимулювання студентів до самоорганізації та самоуправління власною діяльністю й розвитком (духовним, особистісно-соціальним, професійно-творчим); розвиток суб'єктності особистості, її становлення як суб'єкта власної життєдіяльності та розвитку), що уможливляють повноцінний розвиток людини під час прагнення її до діяльності, як «усвідомлену активність, що стає суб'єктом, а не залишається об'єктом зовнішнього впливу» [152, с. 29].

Г. Федюк, досліджуючи проблему розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, рекомендує до впровадження в освітній процес такі організаційно-педагогічні умови: 1) інтегрування діяльності курсів підвищення кваліфікації, методичних об'єднань і професійно-педагогічної самоосвіти вчителів; 2) взаємодія вчителів природничих предметів у регіональному інформаційно-методичному середовищі; 3) науково-методичний та експертно-консультативний супровід самовдосконалення вчителя [375].

У своїх наукових розвідках М. Кабиш визначила та обґрунтувала основні педагогічні умови, що чинять позитивний вплив на ефективність процесу розвитку педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти, а саме: «1) створення в закладі професійної освіти креативного освітнього середовища як чинника розвитку творчих здібностей усіх учасників освітнього процесу; 2) забезпечення інтеграції змісту загальноосвітніх предметів з дисциплінами загальнопрофесійної, професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки; 3) експертно-консультативний супровід самоосвітнього розвитку педагогічної діяльності викладачів загальноосвітніх дисциплін; 4) цілеспрямоване формування в педагогічних працівників позитивної мотивації до саморозвитку, самовдосконалення; залучення викладачів загальноосвітніх дисциплін до активної науково-педагогічної діяльності; 5) пріоритет у закладі професійної освіти сучасних педагогічних технологій за умови рівноправного доступу всіх учасників освітнього процесу до

інформаційних освітніх ресурсів; 6) активна взаємодія закладу професійної освіти з науковими установами, навчально-методичними центрами, університетами щодо виконання спільних проєктів, грантів, організації конкурсів, олімпіад, вебінарів, тренінгів, конференцій тощо» [151, с. 7-8].

Обґрунтуємо власний перелік педагогічних умов на основі теоретичного аналізу доробку вчених щодо компонентного складу, форм, технологій, умов організації освітнього процесу, спрямованого на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що уможливорює його ефективність в умовах магістерської підготовки.

Педагогічні умови, сформульовані в результаті аналізу науково-педагогічних джерел, після уточнення й доопрацювання представлено в додатку Д.

На нашу думку, виокремлені педагогічні умови певним чином уможливорюють розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Водночас є потреба виділені педагогічні умови диференціювати на домінантні й такі, які є другорядними. Задля цього ми провели опитування 10 викладачів, серед яких представники Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (кафедра технологічної і професійної освіти – 5 осіб, кафедра професійної освіти та комп'ютерних технологій – 1 особа), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (кафедра технологічної освіти – 2 особи), Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (кафедра технологічної освіти та інформатики – 2 особи). Усі науково-педагогічні працівники, які брали участь в анкетуванні, мають значний досвід підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Науково-педагогічним працівникам зазначених закладів вищої освіти пропонувалося заповнити анкети (додаток Е), де було необхідно вказати 10 педагогічних умов, дотримання яких позитивно впливатиме на розвиток

педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Педагогічні умови, відібрані фахівцями в результаті опитування, представлені в табл. 2.1

Таблиця 2.1

Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (результати опитування)

№ з/п	Педагогічна умова	К-сть виборів	Позначення пед. умови
1.	Запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців	7	P1
2.	Активне залучення членів наукових проблемних груп до університетської та міжуніверситетської науково-дослідницької діяльності	6	P2
3.	Диференціація науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів залежно від їхніх схильностей і вподобань	6	P3
4.	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти	9	P4
5.	Надання доступу майбутнім учителям трудового навчання і технологій до всіх можливих інформаційних джерел, у тому числі й до іноземних	4	P5
6.	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності	7	P6
7.	Цілеспрямоване використання на заняттях методів, прийомів, технологій, інноваційних форм їх організації	5	P7
8.	Фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів вищої освіти	6	P8
9.	Застосування інноваційних технологій навчання в процесі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій	8	P9
10.	Удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти	4	P10

Для оцінювання вагомості педагогічних умов складено аркуш експертного оцінювання та проведено ранжування їх експертами (додаток Ж).

Експертам пропонувалося вказати ранг кожної педагогічної умови, оцінивши її значення від 1 до 10 (1 – найважливіший, 10 – найменш

важливий). Якщо експерт вважає, що педагогічні умови мають однакове значення, то ставить середнє арифметичне показників. Наприклад, якщо дві педумови, на думку експерта, посідають перше місце, то їм обом надається ранг 1,5, а ранг 2 – відсутній.

Результати експертного оцінювання педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки подано в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Матриця результатів ранжування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів

№ з/п експерта	Педагогічні умови										Разом
	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	
1	1	7	8	2,5	6	2,5	10	9	5	4	55
2	3	6	10	1	7	2	9	8	4	5	55
3	2	6	9	1	7	3	10	8	5	4	55
4	1	6	9	2,5	7	2,5	10	8	4	5	55
5	3	7	9	2	6	1	10	8	4	5	55
6	2	8	10	1	7	3	9	6	4	5	55
7	2	6	9	1	7	3	10	8	5	4	55
8	2	6,5	9	1	6,5	4	8	10	3	5	55
9	2	6	9	1	7	3	8	10	4,5	4,5	55
10	1	6,5	9	2	6,5	3	10	8	4,5	4,5	55
Разом	19	65	91	15	67	27	94	83	43	46	550
Місце	2	6	9	1	7	3	10	8	4	5	-

Матриця рангів має такий вигляд (табл.2.3)

Таблиця 2.3

Матриця рангів

Педагогічні умови	Експерти										Сума рангів	d	d ²
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
P1	1	3	2	1	3	2	2	2	2	1	19	-36	1296
P2	7	6	6	6	7	8	6	6,5	6	6,5	65	10	100
P3	8	10	9	9	9	10	9	9	9	9	91	36	1296
P4	2,5	1	1	2,5	2	1	1	1	1	2	15	-40	1600
P5	6	7	7	7	6	7	7	6,5	7	6,5	67	12	144
P6	2,5	2	3	2,5	1	3	3	4	3	3	27	-28	784
P7	10	9	10	10	10	9	10	8	8	10	94	39	1521
P8	9	8	8	8	8	6	8	10	10	8	83	28	784
P9	5	4	5	4	4	4	5	3	4,5	4,5	43	-12	144
P10	4	5	4	5	5	5	4	5	4,5	4,5	46	-9	81
Разом	55	55	55	55	55	55	55	55	55	55	550		7750

У нашому випадку: $d = \sum x_{ij} - \frac{\sum \sum x_{ij}}{n} = \sum x_{ij} - 55$. Перевірка правильності складання матриці на основі обчислення контрольної суми:

$$\sum x_{ij} = \frac{(1+n)n}{2} = \frac{(1+10)10}{2} = 55.$$

Сума за стовпцями матриці та контрольна сума дорівнюють одна одній, тому під час складання матриці помилок не допущено.

Проведемо аналіз значущості досліджуваних педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, для цього складемо відповідну таблицю. Ранжування педагогічних умов за значущістю подано в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Ранжування педагогічних умов за значущістю

Педагогічна умова	P4	P1	P6	P9	P10	P2	P5	P8	P3	P7
Сума рангів	15	19	27	43	46	65	67	83	91	94

Узгодженість думок експертів щодо рангових місць досліджуваних педагогічних умов визначимо шляхом обчислення коефіцієнта конкордації, який запропонували М. Кенделл та Б. Сміт. Коефіцієнт розраховується за формулою [230]:

$$W = \frac{12S}{m^2(n^3 - n)}, \quad \text{де} \quad S = \sum_{j=1}^n \left(\sum_{i=1}^m - \frac{\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m x_{ij}}{n} \right)^2$$

де n – кількість експертів, m – кількість факторів.

У нашому випадку $S = 7750$; $n = 10$; $m = 10$.

$$\text{Тоді } W = \frac{12 \cdot 7750}{10^2(10^3 - 10)} = 0,939.$$

Коефіцієнт конкордації $W = 0,939$ означає, що узгодженість думок експертів має високий ступінь, оскільки континуум значень коефіцієнта

конкордації перебуває в межах від 0 до 1: повна розбіжність думок експертів – $W = 0$; повна єдність думок експертів – $W = 1$.

Отже, за величиною коефіцієнта конкордації W можна зробити висновок про те, що думки експертів є узгодженими.

Для оцінювання значущості коефіцієнта конкордації W використовуємо критерій узгодженості Пірсона, за яким:

$$\chi^2 = \frac{12S}{mn(n+1)} = n(m-1)W.$$

У нашому випадку $\chi^2 = 10(10-1) \cdot 0,939 = 84,54$.

Порівнюючи обчислений χ^2 з табличним значенням (додаток И) для числа ступенів вільності $k = n-1 = 10-1 = 9$ при рівні значущості $\alpha = 0,05$, помічаємо, що отриманий $\chi^2 = 84,54$, а табличний – 16,92.

У нашому випадку $\chi^2 > 16,92$. Це означає, що $W = 0,939$ не є випадковою величиною, а тому отримані результати є логічними, достовірними й можуть бути використані в подальших дослідженнях.

Таким чином, на думку експертів, маємо такі результати ранжування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (рис. 2.1).

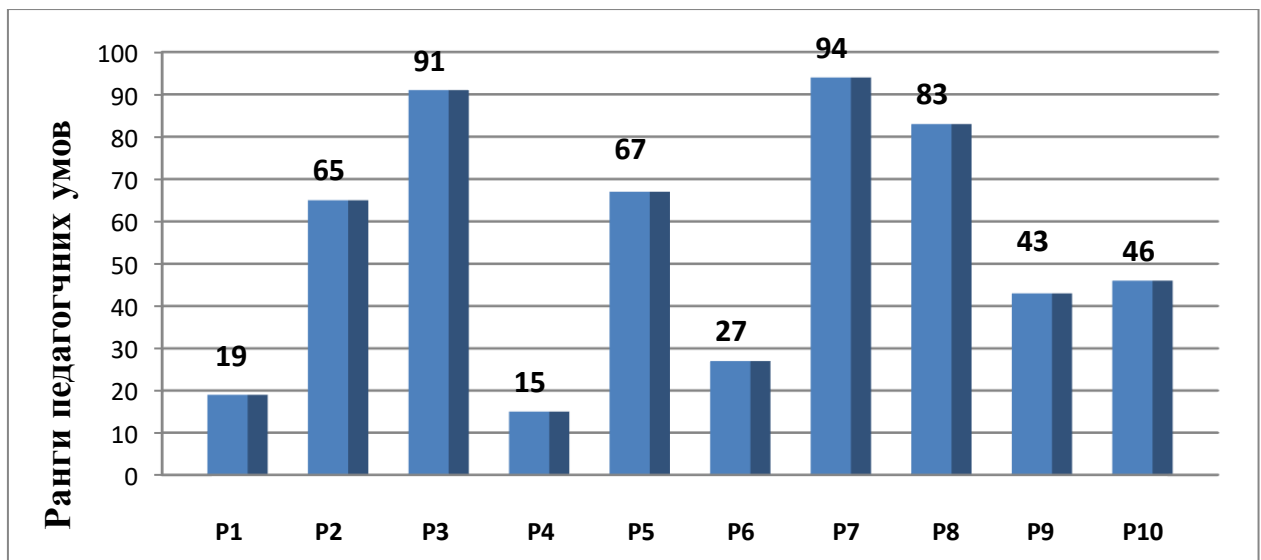

Рис. 2.1 Ранжування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій

За результатами ранжування маємо ієрархію педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, чотири з яких, на думку експертів, мають найвищі ранги (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Ранги педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності

Ранг	Педагогічна умова
1	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти (P4)
2	Запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців (P1)
3	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності (P6)
4	Застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій (P9)

Детально охарактеризуємо експериментально визначені домінантні педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Педагогічною умовою розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів (ранг № 1) група експертів визначила *підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти*.

Реалізацію цієї педагогічної умови під час професійної підготовки майбутніх учителів убачаємо в сприянні розвитку в них мотивів, інтересів, нахилів, розуміючи, що основу мотиваційної сфери особистості становлять потреби в саморозвитку, саморегуляції, самореалізації.

Важливою, на нашу думку, є умова розвитку в майбутніх учителів трудового навчання і технологій мотивів, потреб, цінностей, що визначають їхнє ставлення до педагогічної діяльності, розвитку власної педагогічної майстерності, розуміння її значущості, наявності прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.

С. Гончаренко під мотивацією розуміє систему мотивів, стимулів, що спонукає особистість до конкретної форми поведінки чи діяльності [91, с. 217].

Мотивом, уважає О. Столяренко, стає лише усвідомлена потреба й тільки тоді, коли задовольняється кожна конкретна потреба, неодноразово проходячи через мотивацію, і все ж таки переходить у певну дію, тобто «в основу певної дії покладено потребу, що психологічно розуміється як мотив, здатний реалізуватися в одній із таких форм: інтереси, прагнення, переконання й установки» [354, с. 106–107].

А. Дербеньова зазначає, що «мотивацією називають низку психологічних причин, що пояснюють людську поведінку, а також активність та спрямованість такої поведінки» [108, с. 7].

Вітчизняні вчені, фахівці з менеджменту Н. Дикань та І. Борисенко у своїх працях інтерпретують мотивацію, як «готовність особистості докладати максимум зусиль для досягнення певної мети задля задоволення конкретної потреби» [110, с. 263]. Таким чином, мотивація спрямована, з одного боку, на задоволення індивідуальної потреби індивіда, з іншого – на досягнення конкретної мети.

О. Застело розуміє мотивацію одним із найважливіших чинників успішності в навчанні, а також поштовхом до цілеспрямованої поведінки особистості [143].

Погоджуючись з думкою зазначених учених, у своєму дослідженні розумітимемо мотивацію як активність і спрямованість поведінки особистості на задоволення індивідуальної потреби, що є найважливішим чинником успішності в навчанні.

Отже, у педагогічних університетах, де пріоритетним завданням є активізація освітньої діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, гостро виникає потреба в посиленні, підвищенні їхньої мотивації щодо розвитку власної педагогічної майстерності.

Зазначимо, що майбутні вчителі трудового навчання і технологій здобувають певний професійний рівень педагогічної освіти, а отже, і

розвитку власної педагогічної майстерності. Стимулювального значення набувають розв'язування проблемних ситуативних завдань під час виконання студентами практичних робіт та навчальних практик, розроблення та проведення уроків технологій, позакласних заходів під час педагогічних практик, виконання курсових робіт, творчих проєктів тощо.

Важливою в межах нашого дослідження є думка науковців В. Курок та Н. Литвинової, які характеризують мотивацію студентів до навчання та формування професійної компетентності як складний багатозначний процес. Автори визначають чинники, що сприяють забезпеченню позитивної мотивації – особистісної, пізнавальної, соціальної. Задля цього вони пропонують способи підвищення мотивації: розкриття соціальної важливості майбутньої професійної діяльності, забезпечення суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем та здобувачем освіти під час професійної підготовки, добір дієвих форм, засобів та методів професійного навчання тощо [205].

Виокремимо основні аспекти освітнього процесу, що сприятимуть підвищенню мотивації майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки: встановлення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між магістрантами та викладачами ЗВО; упровадження інноваційних форм, методів, технологій в освітній процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій; контекстне спрямування освітніх компонентів; вивчення передового досвіду вчителів-практиків; організація гостьових лекцій, зустрічей з досвідченими педагогами та науковцями в галузі технологічної освіти; залучення магістрантів до наукової роботи, участі в науково-практичних конференціях тощо.

Отже, реалізацію зазначеної умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів убачаємо в актуалізації усвідомлення здобувачами вищої освіти мотивації щодо розвитку власної педагогічної майстерності в процесі фахової підготовки, розвитку мотивації й готовності до інновацій у професійній діяльності, професійної діяльності вчителя як особистісної

життєвої цінності, що сприяє перетворенню навчальних мотивів на професійні.

Другою педагогічною умовою група експертів відібрала *запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців* (ранг № 2).

Практична підготовка здобувачів вищої освіти є однією з форм організації освітнього процесу фахової підготовки магістрів та орієнтована на реалізацію наявних теоретичних знань та набуття практичного досвіду професійної діяльності. Вона сприяє формуванню методичної компетентності магістрантів шляхом усвідомлення ними власної практичної діяльності, використання методів і засобів педагогічної діяльності, ухвалення педагогічних рішень. Аналіз власної практичної діяльності допомагає магістранту розуміти труднощі освітньої діяльності, відшукати найдоцільніші способи їх подолання.

Як зазначалось у п. 1.2, практична підготовка майбутніх учителів трудового навчання і технологій на другому (магістерському) рівні вищої освіти передбачає підготовку висококваліфікованого професіонала в галузі технологічної освіти, який володіє комплексом загальних і фахових компетентностей, необхідних для успішного здійснення педагогічної, інноваційної, науково-дослідної та управлінської діяльності в освітніх закладах різного типу та здатний до професійного саморозвитку впродовж життя та адаптації до змін у системі освіти [16].

В освітньо-професійних програмах різних ЗВО передбачені практики на робочому місці вчителя технологій: науково-педагогічна – у Глухівському НПУ ім. О. Довженка, навчальна педагогічна – в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі, виробнича (педагогічна) – у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка, Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Національному університеті «Чернігівський колегіум імені

Т. Г. Шевченка»), а також практика з написання магістерської роботи (науково-дослідницька) – у Глухівському НПУ ім. О. Довженка, стажистська педагогічна практика – в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі.

Нагадаємо, що наскрізною програмою практичної підготовки здобувачів вищої освіти освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти (на прикладі освітньої програми Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка) предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) передбачено такий перелік практик:

- науково-педагогічна в закладах загальної середньої або передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій);
- науково-дослідницька.

Аналіз компетентностей, формування яких у здобувачів освіти забезпечують навчальні практики, показав, що в їх переліку представлені окремі аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів (здатність проводити дослідження, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; уміння представити складну інформацію в стислій усній або письмовій формі, зрозумілій для здобувачів освіти; здатність здійснювати профільне навчання здобувачів освіти в закладах загальної середньої освіти за спеціальностями з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; здатність до формування в здобувачів освіти підприємливості та ініціативності, критичного мислення та творчих здібностей у процесі технологічної освіти тощо) [285], [286], [287], [288], [289], [290], [291].

Водночас зазначимо, що практична підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій має значний потенціал і потребує певного посилення в аспекті розвитку педагогічної майстерності.

Щодо виконання завдань розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів під час педагогічної практики, зазначимо, що під час

проходження науково-педагогічної практики в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій), науково-дослідницької практики, виконуючи зазначені функції, майбутні вчителі трудового навчання і технологій спрямовують свою діяльність на:

- набуття навичок розроблення конспектів і проведення уроків різних типів, опанування методів, засобів і прийомів навчання, забезпечення активізації пізнавальної діяльності учнів та студентів з урахуванням міжпредметних зв'язків;
- формування навичок застосування методів активного та інтерактивного навчання, розв'язування й обговорення завдань ситуативного характеру, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів;
- підготовку і проведення занять предметних гуртків та інших різновидів позааудиторної роботи.

Натомість завдання практики можуть бути розширені за рахунок таких, які сприятимуть підвищенню рівнів розвитку педагогічної майстерності означених фахівців.

Таким чином, проходження здобувачами вищої освіти педагогічної практики сприяє загальному підвищенню рівня їхньої професійної підготовки, розвитку мотивації до професійної діяльності, а отже, і розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах магістерської підготовки.

Третьою педагогічною умовою розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів (ранг № 3) група експертів визначила *вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності.*

В умовах функціонування сучасних педагогічних університетів удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів набуває вагомого значення, це стосується, зокрема, і розвитку педагогічної майстерності

майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Каталізатор таких змін – становлення ринкових відносин у країні, кваліфікаційні вимоги стейкхолдерів і роботодавців до випускника університету, конкурентоспроможність фахівця на вітчизняному й зарубіжному ринках праці.

У тезарусі Закону України «Про вищу освіту» зміст освіти представлено як зумовлену цілями й потребами суспільства систему знань, умінь і навичок, світоглядних, професійних та громадянських якостей особистості майбутнього фахівця, що сформована під час навчання з урахуванням перспективи розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва [139].

Ми погоджуємося із С. Гончаренком, який зазначає, що на зміст освіти впливають об'єктивні (науково-технічний прогрес, потреби суспільства тощо) та суб'єктивні (методологічні позиції науковців, політика в державі тощо) фактори [91], а під змістом освіти розуміє «систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних умінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти здобувач освіти в процесі навчання» [91, с. 137].

На думку А. Кузьмінського, В. Омеляненко, зміст освіти варто розглядати з позицій практико-орієнтованого підходу, в основі якого лежить попередній досвід. До його структури належать такі складники: «система знань про природу, суспільство, способи діяльності, засвоєння яких є основою формування в здобувачів освіти наукового світогляду; досвід практичної діяльності, тобто система інтелектуальних та практичних умінь і навичок, що становлять основу сукупності конкретних різновидів діяльності, необхідних молодому поколінню для збереження надбань попередніх поколінь; досвід творчої діяльності, що забезпечував би подальший розвиток культури людства; досвід ціннісного ставлення людини до довкілля» [200, с. 140].

Т. Туркот потрактовує зміст освіти як систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних умінь і навичок та способів діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими людина повинна оволодіти шляхом навчання в закладі освіти або шляхом самостійної діяльності [370].

З метою реалізації зазначеної педагогічної умови ми передбачили основні напрями вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти щодо розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти.

Актуальність упровадження зазначеної педагогічної умови впливає з проведеного аналізу освітніх програм підготовки магістрів різних закладів вищої освіти України, навчальних планів та іншого методичного забезпечення дисциплін (п. 1.1). Вона зумовлена тим, що в педагогічних університетах недостатньо уваги приділено цілеспрямованому розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Окрім того, розвиток зазначеної якості під час аудиторних занять, практичної підготовки здійснюється студентами переважно на інтуїтивному рівні, без розуміння сутності й специфіки процесу її розвитку.

Задля вдосконалення змісту підготовки магістрів означеної спеціальності визначено окремі освітні компоненти циклів професійної та науково-практичної підготовки («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо), які, на нашу думку, мають потенційні можливості для доповнення окремих змістових модулів і тем питаннями, що забезпечують розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Більш детально процес удосконалення змісту освітніх компонентів, спрямований на розвиток означеного феномену в умовах магістерської підготовки, схарактеризовано в п. 2.3 дисертаційного дослідження.

Виконання педагогічної умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів (ранг № 4) передбачає застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Упровадження інновацій в освітній процес відіграє важливу роль у вищій освіті, оскільки це підвищує якість надання освітніх послуг.

В. Курок зазначає, що необхідними кроками в процесі інтеграції освіти України до європейського освітнього простору є розроблення інноваційних підходів щодо теоретичних і методичних основ підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти [210].

У цифрову епоху дедалі частіше виникає проблема використання інноваційних педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Ю. Буровицька переконана, що інноваційні технології позитивно впливають на становлення викладачів, роблячи їх більш продуктивними, креативними і творчими під час виконання професійних обов'язків [63].

Детальніше схарактеризуємо визначення понять «технології навчання», «педагогічні технології», «інноваційні педагогічні технології» в науково-педагогічній літературі.

С. Гончаренко під поняттям «технологія навчання» розуміє системний метод створення, визначення та застосування процесу навчання з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодію, що має на меті оптимізацію освіти [91]. На думку А. Алексюка, терміни «педагогічна технологія» і «технологія навчання» не тотожні за змістом. Різницю між ними вчений убачає в тому, що педагогічна технологія є теорією і методикою навчання взагалі, а технологія навчання – окремою наукою, заснованою на методології, спеціально організованою для досягнення певної мети [2].

О. Коберник і О. Пометун стверджують, що будь-яка технологія постає певною проміжною ланкою між наукою й виробництвом. У зв'язку із цим у педагогічній науці саме такою ланкою є технологія навчання, що становить

проекцію навчання в закладах освіти на діяльність учасників освітнього процесу [166; 307]. Поняття «технологія навчання» І. Осадченко розуміє як універсальну, легко відтворювану, оптимальну послідовність навчальних ситуацій, що є необхідними для гарантованого досягнення освітньої мети [283, с. 178].

Різноманітні вітчизняні науковці тлумачать поняття «педагогічна технологія». Так, І. Дичківська зазначений феномен розглядає як упорядковану систему дій, виконання яких приведе до обов'язкового досягнення поставлених педагогічних цілей [111]. Як спільну галузь педагогічного знання, що охоплює дві групи завдань, перша з яких стосується використання технічних засобів в освітньому процесі, а друга – його організації, визначають поняття «педагогічна технологія» О. Пехота, А. Кіктенко та ін. [303]. Х. Бахтіярова, А. Арістова і С. Волобуєва визначають це поняття як цілеспрямовану організацію педагогічного процесу, що відображає науково обґрунтований проєкт логічно структурованої системи педагогічної взаємодії для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання [150].

Услід за М. Михайличенком і Я. Рудиком у власному дослідженні поняття інноваційної педагогічної технології розумітимемо як «структуровану сукупність методів і прийомів, що спрямовані на вивчення, актуалізацію й оптимізацію інноваційної педагогічної діяльності, у результаті якої створюються та матеріалізуються нововведення, що викликають якісні зміни в освіті» [253, с. 57].

Використання інноваційних педагогічних технологій передбачає реалізацію особистісного навчання, адаптивну підтримку студентів, розроблення інтерактивних занять з використанням цифрових технологій та сприяє активній участі студентів в освітньому процесі, мотивуванню здобувачів освіти, формуванню готовності особистості вчителя до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку творчих здібностей,

різноманітних форм логічного та образного мислення, а також здатності до співробітництва з іншими [36].

Сьогодні одними з найпоширеніших інноваційних технологій є *цифрові*, оскільки вони роблять навчання доступним, цікавим та ефективним.

На думку І. Ставицької, яка досліджувала проблему застосування в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних (цифрових – авт.) як одного з різновидів інноваційних технологій, їх виникнення сприяло появі нової генерації інформаційних освітніх систем, що змогли забезпечити підвищення рівня якості навчання, створення нових засобів впливу, а також ефективну взаємодію викладачів зі здобувачами вищої освіти [351].

У Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти одним зі шляхів поліпшення якості педагогічної освіти, організації освітнього процесу зазначено використання інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, мультимедійних засобів та інтерактивних методів навчання [190].

Вітчизняний науковець А. Грітченко у своїх працях стверджує, що розроблення й упровадження цифрових засобів в освітній процес професійної підготовки вчителя трудового навчання і технологій дає можливості його вдосконалення шляхом оптимізації та програмування інформаційного (цифрового – авт.) середовища, а також автоматизації процесу повідомлення навчального матеріалу й контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти [100].

Г. Боднар стверджує, що свідоме й обґрунтоване використання цифрових технологій покращує процес підготовки здобувачів вищої освіти, спрямовує його до набуття творчого рівня навчальних досягнень, допомагає адаптуватися в інформаційному суспільстві, уникає відтворювального рівня опанування знань [60].

Отже, викладання майбутнім учителям трудового навчання і технологій освітніх компонентів з використанням цифрових технологій забезпечує: цифровізацію та комп'ютеризацію навчальних занять, використання функцій та можливостей глобальної мережі «Інтернет»,

формування та розвиток інформаційної культури й комп'ютерної грамотності майбутніх педагогів. Тому використання цифрових технологій сприятиме вдосконаленню професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій під час навчання в магістратурі (цілей, змісту, форм, методів, засобів, взаємодії «викладач – студент», діагностування навчальних досягнень майбутніх учителів і рівня розвитку їхньої педагогічної майстерності), оскільки оптимізує освітній процес, сприяє всебічному й незалежному контролю якості знань здобувачів освіти. Контроль навчальних досягнень шляхом застосування комп'ютерних тестових програм забезпечує ефективність використання навчального часу та об'єктивність отриманих результатів.

У процесі викладання освітніх компонентів освітньо-професійної програми та розв'язання різноманітних педагогічних, методичних, фахових завдань, у тому числі й під час дистанційного навчання, вважаємо за доцільне використовувати можливості офісного пакету Microsoft Office; веббраузерів Mozilla Firefox, Google Chrome, Opera, Internet Explorer; графічних редакторів Adobe Photoshop, Paint та інших програмних продуктів.

Цифрові мультимедійні технології, застосовувані в освітньому процесі підготовки майбутніх педагогів, значно унаочнюють навчальний матеріал, удосконалюють методику його викладання, посилюють інтерес до педагогічної професії майбутніх фахівців. Зокрема, професійно створені мультимедійні презентації, виконуючи функції інформування й унаочнення матеріалу, активізують пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти, отже, можуть позитивно вплинути на підвищення рівня їхньої педагогічної майстерності.

У ролі дидактичних матеріалів для проведення навчальних занять із використанням цифрових технологій доцільно застосовувати електронні підручники, електронні посібники, тренажери, матеріали алгоритмізації діяльності.

Значного поширення в освітньому просторі нашої країни сьогодні набула також *технологія дистанційного навчання*, активне використання якої, на нашу думку, спричинене запровадженням воєнного стану, пандемією коронавірусу та розвитком цифрових технологій.

До специфічних рис дистанційного навчання науковці й практики відносять: зручність, інтерактивність, географічну необмеженість, гнучкість, модульність, економічну ефективність тощо [278].

З урахуванням технології дистанційного навчання в межах нашого дослідження передбачено використання платформ та сервісів для здійснення освітньої діяльності, зворотного зв'язку, функціонування в середовищі дистанційного навчання, зазначених вище під час опису цифрових технологій.

Ігрові технології у вищій освіті набувають дедалі більшого поширення завдяки їх здатності мотивувати студентів, підвищувати рівень залученості та сприяти кращому засвоєнню матеріалу. Гейміфікація та використання ділових ігор в освітньому процесі, у тому числі й під час підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, змінюють традиційні методи викладання, роблячи їх більш інтерактивними та ефективними, а подальше використання зазначеної технології в освітньому процесі, вважаємо, позитивно впливатиме на розвиток педагогічної майстерності фахівців.

З-поміж основних методичних підходів до використання ігрових технологій у межах нашого педагогічного дослідження виокремлюємо: гейміфікацію освітнього процесу (використання ігрових методів у традиційних навчальних дисциплінах сприяє підвищенню мотивації студентів); використання дидактичних ігор (спеціально розроблені ігри, метою яких є навчання, а не лише розвага); віртуальну та доповнену реальність (дозволяє майбутнім учителям трудового навчання і технологій зануритися в реалістичні освітні середовища, що сприяє глибшому розумінню матеріалу); ігрове програмування та розроблення власних

навчальних ігор (магістранти самі створюють навчальні ігри, що допомагає не лише засвоювати матеріал, але й розвивати навички програмування, моделювання, критичного мислення та командної роботи); онлайн-курси та інтерактивні платформи (освітні платформи, такі як Coursera, Duolingo або Kahoot, використовують елементи гейміфікації для покращення навчального досвіду, завдяки чому майбутні педагоги можуть навчатися у власному темпі та отримувати миттєвий зворотний зв'язок).

Отже, ігрові технології в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій відкривають нові можливості, роблять цей процес більш інтерактивним, цікавим та ефективним. Упровадження гейміфікації, дидактичних ігор, віртуальної та доповненої реальностей та інших інноваційних підходів допомагає магістрантам краще засвоювати матеріал, розвивати ключові навички, необхідні для самовдосконалення, розвитку самосвідомості й педагогічної майстерності.

Кейс-технологію в межах нашого дослідження використовуємо з метою забезпечення навчальних досягнень магістрантів шляхом використання кейсів (розв'язування завдань, що вміщують дидактично обґрунтовані та методично відібрані ситуації).

Як відомо, кейс-технології передбачають певні етапи, методи і форми роботи, які виконують майбутні педагоги для розв'язування проблемних ситуацій: етап «входження» і розуміння ситуації; етап аналізу; етап визначення стратегічних питань; етап розроблення стратегічних альтернатив; етап оцінювання альтернатив; етап захисту.

Такий підхід до роботи над педагогічними кейсами допомагає майбутнім учителям трудового навчання і технологій систематизувати навчальну інформацію, розвивати навички аналізу ситуацій, що склалися, а також приймати ефективні рішення, аргументовано висловлювати власні погляди та відстоювати свою позицію.

Ще одна інноваційна технологія, що була відібрана для використання в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, – *штучний інтелект (ШІ)*, що сьогодні активно впроваджується в освітній процес, змінюючи підходи до здобуття освіти та взаємодії магістрантів із навчальною інформацією.

З-поміж основних методичних напрямів використання ШІ в умовах нашого педагогічного дослідження виокремлюємо такі: персоналізоване навчання магістрантів (алгоритми ШІ можуть аналізувати сильні та слабкі сторони здобувача освіти, добираючи оптимальні завдання та темп навчання); віртуальні асистенти та чат-боти (допомога в пошуці відповідей на запитання, що виникають, пояснення матеріалу тощо); автоматизована перевірка завдань (ШІ може надати допомогу під час перевірки тестових завдань, граматичних вправ, письмових робіт тощо, що економить час педагога і надає змогу швидше отримувати зворотний зв'язок); допомога особам з особливими освітніми потребами (технології ШІ дозволяють створювати доступне навчання для здобувачів освіти із вадами зору, слуху або труднощами в навчанні); віртуальна та доповнена реальність (використання ШІ дозволяє створювати інтерактивні уроки, які допомагають магістрантам зрозуміти складний матеріал тощо).

Зауважимо, що, попри окреслені переваги, використання ШІ в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій має певні недоліки й виклики. Так, у процесі розвитку зазначеної якості особистості варто пам'ятати про необхідність навчання викладачів закладів вищої освіти роботи з новими технологіями, не забувати про захист персональних даних педагогів, здобувачів освіти, учнів шкіл, а також потрібно завжди тримати баланс між традиційним і цифровим навчанням. Водночас у майбутньому штучний інтелект ще більше інтегрується в освітній процес, роблячи навчання цікавішим, доступнішим і, найголовніше, ефективнішим.

Вважаємо, що застосування зазначених інноваційних технологій навчання, які більш детально схарактеризовано в п. 2.3 дослідження, у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки сприятиме посиленню саморозвитку, самореалізації та самовдосконаленню здобувачів вищої освіти в процесі професійного становлення, а отже, розвитку їхньої педагогічної майстерності.

Виявлені експертною групою та обґрунтовані педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки вможливають побудову моделі цілеспрямованого процесу розвитку зазначеної якості майбутніх фахівців у педагогічних закладах вищої освіти.

2.2. Модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

Наше дослідження спрямоване на вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки в аспекті підвищення рівнів розвитку їхньої педагогічної майстерності та подальшої інтеграції вищої освіти України до європейського освітнього простору.

Одним із пріоритетних завдань педагогічного дослідження є побудова моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, а також розроблення методики її реалізації в закладах вищої освіти.

У нормативно-правових актах Міністерства освіти і науки України визначено поняття навчальної моделі як засобу навчання, що відтворює образ певного об'єкта, події чи процесу та використовується для отримання нових знань [140].

Нам імпонує тлумачення зазначеного поняття в «Оксфордському словнику»: «Модель – це образ (схема, зображення, графік тощо) або зразок певного об'єкта чи системи об'єктів, що використовується на практиці за певних умов [276]. Схожим, на нашу думку, є тлумачення окресленого поняття у «Філософському словнику соціальних термінів»: «схема, опис або зображення певного явища або процесу в суспільстві, природі, на виробництві тощо» [377].

Є. Лодатко визначає модель як умовну систему, що відображає певні якості й характеристики досліджуваного об'єкта [220], а В. Ягупов розуміє модель як «знакову систему, яка допомагає відтворити дидактичний процес як предмет дослідження, показати в цілісності його структуру та процес функціонування й зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження» [393, с. 31].

В «Енциклопедії освіти» стверджується, що «модель є результатом процесу моделювання, що піддається теоретичному обґрунтуванню, експертній оцінці, апробації, упровадженню в освітню практику, моніторингу та інтерпретації здобутих емпіричних даних» [119, с. 584]. О. Дубасенюк зазначає, що слово «модель» походить від латинських «modus», «modulus», що в перекладі означає «образ, спосіб, міра» [117].

Критично проаналізувавши дефініції поняття «модель», у своєму дослідженні під моделлю будемо розуміти схематичне умовне зображення досліджуваного об'єкта, що відображає його сутнісні властивості й ознаки з метою отримання нових знань про цей об'єкт.

Для досягнення зазначеної мети використано метод моделювання. Педагогічне моделювання є предметом наукових розвідок А. Білоуса [58], Є. Лодатка [221], М. Люшина [232], І. Матросової [249], Л. Петренко [299], О. Столяренко [354] та ін.

Так, О. Столяренко під моделюванням розуміє метод пізнавальної та управлінської діяльності, що уможливорює адекватне та цілісне відображення сутності в модельних уявленнях, найважливіших якостей і елементів,

одержання інформації про її стани, можливості побудови, функціонування та розвитку [354, с. 10].

В «Енциклопедії освіти» поняття «моделювання» потрактовано як «дослідження певних об'єктів, систем, явищ, процесів шляхом побудови і визначення їх моделей» [119, с. 535].

Ми погоджуємося з думкою О. Дубасенюк, яка стверджує: «Особливістю моделювання педагогічної освіти є те, що модель майбутнього стану невизначена, багатогранна та змінюється на шляху досягнення мети. Моделювання є невіддільним планом забезпечення безпосередньої єдності навчання та наукових досліджень у педагогічному процесі» [119, с. 13].

Услід за вітчизняними науковцями зауважимо, що моделювання в педагогіці дозволяє обґрунтовувати педагогічні явища, моделюючи структурно-змістові, процесуальні, поняттєві й концептуальні характеристики та окремі «сторони» освітнього процесу у визначеному соціокультурному просторі на різних рівнях: професійно орієнтованому, загальноосвітньому та ін. [220; 393]. Саме це розуміння моделювання будемо використовувати в межах нашого дослідження.

Метою процесу моделювання в нашому випадку є побудова моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки та характеристика її елементів.

Розроблена модель має бути реалізована й апробована в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти, якщо досліджувані змістові й структурно-процесуальні її компоненти будуть достатньо обґрунтовані.

Моделювання здійснювалося в декілька етапів, а саме:

– *перший етап* – осмислення процесу побудови моделі, визначення функцій модельованого об'єкта, з'ясування значення, місця та можливостей її реалізації в освітньому процесі педагогічного університету;

– *другий етап* – визначення компонентів структури об'єкта, що досліджується, критеріїв функціональності моделі, проведення заходів

контролю з метою діагностування функціональних можливостей визначених складників;

– *третій етап* – встановлення логічних, функціональних, технологічних та інших різновидів взаємозв'язків між компонентами моделі;

– *четвертий етап* – оцінювання динаміки об'єкта, що досліджується (закономірностей функціонування системи; накопичення інформації про об'єкт; визначення завдань; встановлення зв'язків між характером управління та власне поведінкою моделі; аналіз умов взаємодії елементів модельованого об'єкта).

Авторську модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки представлено на рис. 2.2.

Уважаємо, що розроблена авторська модель схематично відображає процес розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, а також містить знання про нього. Вона складається з таких блоків: *методологічно-цільового, суб'єктного, змістово-технологічного та оцінювально-результативного*.

Зазначимо, що окреслені блоки є взаємозалежними і взаємопов'язаними. Соціальне замовлення визначає потребу в підготовці вчителів трудового навчання і технологій з високим рівнем педагогічної майстерності, здатних до успішної освітньої діяльності в сучасних соціально-економічних умовах.

Схарактеризуємо змістове наповнення, взаємозв'язки між виділеними блоками спроектованої моделі та сутність кожного її елемента.

Методологічно-цільовий блок спроектовано відповідно до соціального запиту, він окреслює основну *мету* – розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у педагогічному закладі вищої освіти.

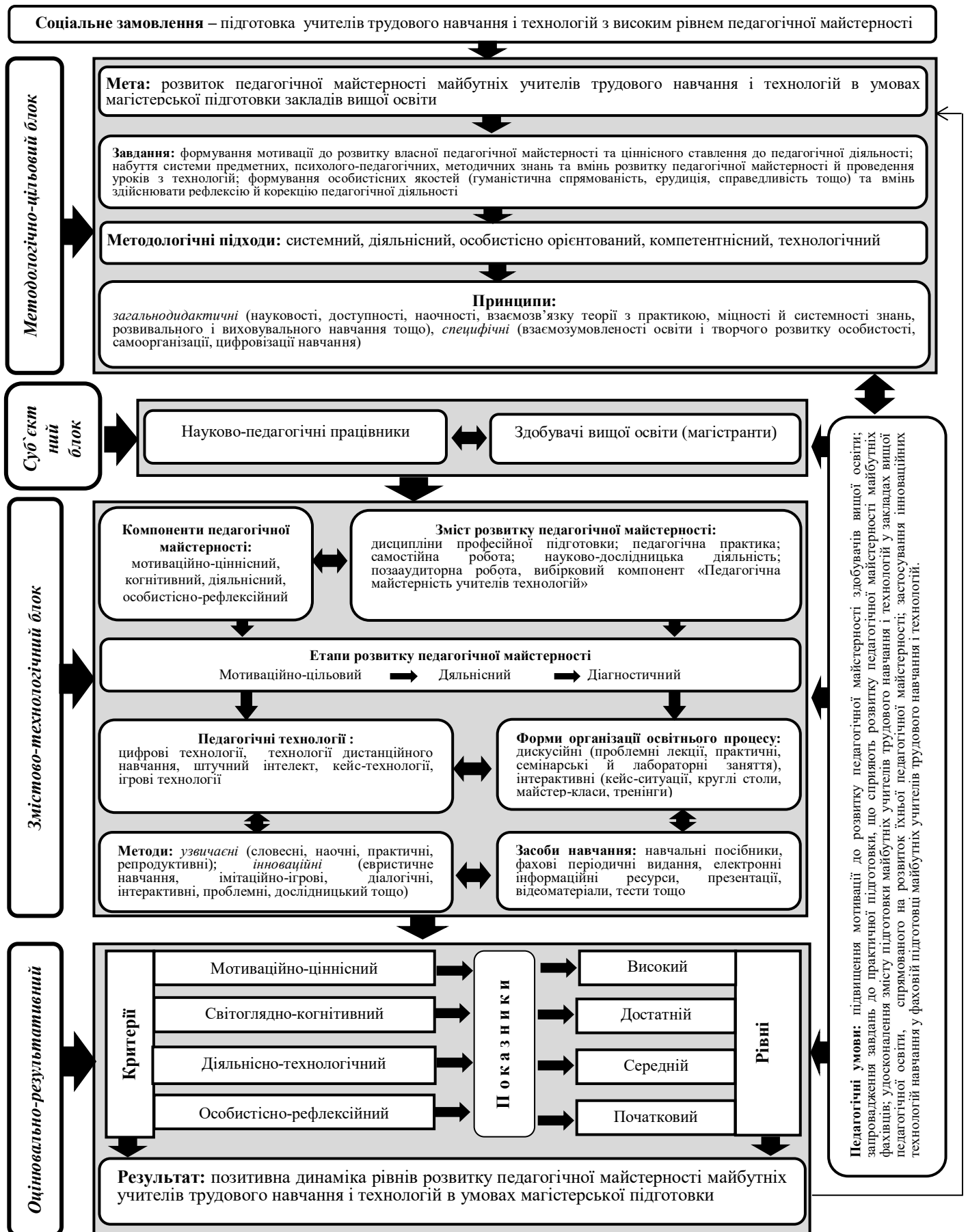

Рис. 2.2. Модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

Основною метою поєднані всі елементи моделі, вона неодмінно впливає на процес побудови власне моделі, визначає особливості змісту, реалізується поетапно через форми, методи, технології, засоби в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти.

Конкретизує мету низка завдань, розв'язання яких сприятиме її досягненню, а саме: формування мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності та ціннісного ставлення до педагогічної діяльності; набуття системи предметних, психолого-педагогічних, методичних знань та вмінь розвитку педагогічної майстерності й проведення уроків технологій; формування особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість тощо) та вмінь здійснювати рефлексію й корекцію педагогічної діяльності.

Цей блок моделі також репрезентує методологічні підходи та педагогічні принципи розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

З метою розвитку означеної якості виокремлено методологічні підходи (системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, технологічний), що становлять методологічну основу нашого науково-педагогічного дослідження.

Як стверджує С. Гончаренко, методологія – це сукупність прийомів дослідження, які застосовують у певній науці, тобто вчення про методи пізнання [91].

Системний підхід є важливим у методологічній теорії. У його основі – ідея про важливість особливостей компонентів системи (грец. *system* – «щось ціле, складене з частинок» – набір елементів, що перебувають у певному зв'язку між собою, утворюють певну цілісність). Специфіка системи відображається в характері взаємодії між її компонентами. Важливо, що власне системний аналіз уможливорює з'ясування не тільки причин появи чи утворення певних явищ, а і їх вплив на причини їх породження.

Видатного австрійського вченого Людвіга фон Берталанфі вважають автором одного з перших визначень системи, яким більшість науковців послуговується й сьогодні: сукупність об'єктів, що перебувають у певній залежності один з одним.

Когорта вчених [82; 241; 300; 367; 173] у своїх працях висвітлила сутність системного підходу в педагогічних дослідженнях. Так, О. Власенко окреслює практичне застосування системного підходу в моделюванні науково-дослідної роботи студентів [82], О. Марущак характеризує структуру системного підходу в контексті професійної підготовки майбутніх учителів [241]. Л. Петришин розглядає системний підхід як методологічну основу наукових досліджень та моделювання [300], а Т. Ткачова і В. Ковальчук у своїх роботах застосовують системний підхід для дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем [367; 173].

Ефективність функціонування будь-якої системи, характер її внутрішнього стану залежить від великої кількості факторів. Основні з них, на нашу думку, такі: замовлення суспільства на створення системи, соціальні вимоги до функціонування такої системи, рівень розвитку педагогічної науки тощо. Для візуалізації та опису системи найчастіше використовують її модель.

Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки розглядатимемо як відкриту систему, складниками якої є цілі, зміст, форми, методи, засоби контролю, результат тощо, що підпорядковуються спільній меті та спрямовані на виконання поставлених завдань щодо розвитку цієї якості, перебувають у постійному взаємозв'язку та постійно змінюються.

Системний підхід у межах нашого дослідження дає можливість виокремити компоненти системи розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки та встановити взаємозв'язок між ними; розробити систему

розвитку цієї якості; дослідити процеси керування зазначеною системою; встановити внутрішні та зовнішні чинники, що здійснюють вплив на систему розвитку педагогічної майстерності та імплементувати отримані результати дослідження в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти тощо. Системний аналіз, що є діагностичним інструментом системного підходу, у подальшому сприятиме апробації отриманих результатів дослідження.

Використання *діяльнісного підходу* вбачаємо досить важливим для пояснення й розуміння педагогічних процесів, оскільки вони зумовлені діяльністю особистості.

Нам імпонують думки вітчизняних учених В. Гриньової [97], Т. Дмитренко, К. Яресько [113], М. Євтуха [121], В. Нагаєва [265], О. Попової [311], І. Прокопенка і В. Євдокимова [321], Д. Чернілевського [384], В. Шейко [388], які стверджують, що застосування діяльнісного підходу є необхідним на кожному етапі професійної підготовки фахівців, у тому числі й під час упровадження моделі розвитку педагогічної майстерності в освітньому процесі педагогічного закладу вищої освіти.

У науково-педагогічних дослідженнях цей підхід розглядають як конкретно-науковий. Так, українські науковці Г. Козлакова [183], Т. Колбіна [187], В. Лозова [222], П. Лузан, І. Сопівник, С. Виговська [230] та ін. вважають, що основна методологія формування й розвитку особистості здобувача вищої освіти передбачає тісний взаємозв'язок понять «діяльність» та «розвиток», що є цінним у межах нашого дослідження.

Використання окресленого підходу в процесі студіювання проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки передбачає розуміння зазначеного процесу як діяльності, що спрямовується на становлення магістранта як майбутнього педагога, здатного провадити педагогічну діяльність, професійно розв'язувати педагогічні проблеми тощо.

Діяльнісна методологія відіграє значну роль під час відбору форм навчання, методів, засобів і прийомів, як-от: залучення здобувачів вищої

освіти до розв'язання освітніх завдань, де репродуктивні дії замінюються послідовно на продуктивні, а потім – на творчі. Усе це, у свою чергу, повинно внести дієві зміни в рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

З позицій *особистісно орієнтованого* підходу в центрі уваги – розвиток особистості майбутнього педагога. Цей підхід дозволяє здобувачеві вищої освіти розвивати власну педагогічну майстерність, спираючись на особистісні якості (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність).

О. Пехота вважає, що особистісно орієнтований підхід у своїй основі містить низку теоретичних положень щодо особистості й практичних засобів, спрямованих на її цілісне вивчення, розуміння та повноцінний розвиток [304].

Аналіз науково-педагогічних праць показав, що багато вчених (І. Бех [51], Т. Дмитренко і К. Яресько [113], В. Кремень [119], В. Кручек [197], Є. Лодатко [220], В. Лозова [222] та ін.) розглядає соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну моделі особистісно орієнтованої педагогічної освіти.

Н. Брюханова пов'язує дидактичну модель з індивідуалізацією та диференціацією в освітньому процесі, визнаючи в ролі цінностей самі знання, а не людину, яка ними оволодіває [61].

Водночас вітчизняні науковці (Н. Бібік [52], С. Максименко [233], О. Савченко [333] та ін.) висловлюють думку, що саме особистісно орієнтована система освіти здатна відійти від авторитарної взаємодії в педагогіці та рухатись до гуманної, чим сприяти встановленню діалогу, поєднанню вимогливості з людською гідністю майбутніх учителів.

Як зазначає О. Шурин, «застосування особистісно орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів технологій стає однією з важливих основ забезпечення якісної освіти» [391, с. 111]. Ми погоджуємося з думкою

науковця, оскільки особистісно орієнтований підхід є гуманістично спрямованим, сприяє розкриттю можливостей особистості майбутнього вчителя.

Реалізацію особистісно орієнтованого підходу в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки вбачаємо у:

- використанні інноваційних методів навчання;
- застосуванні взаємозв'язків між різними галузями знань;
- варіативності освітнього процесу;
- використанні диференційованих, проблемних, творчих завдань та активних методів навчання;
- стимулюванні самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- оцінюванні роботи майбутніх учителів за принципами самостійності, прозорості, оригінальності;
- збільшенні в освітніх компонентах програми особистісно значущого матеріалу;
- розробленні форм і методів організації освітньої діяльності, в основі яких лежить діалогічна взаємодія, співпраця викладачів і майбутніх педагогів.

Компетентнісний підхід в умовах сьогодення є провідним концептуальним напрямом модернізації науки й освіти України. Його сутність полягає в тому, що він передбачає не тільки набуття знань, умінь і навичок, а спрямовується на формування та розвиток здатностей практичного застосування їх у різних професійних і життєвих ситуаціях, а тому сприяє формуванню потенціалу магістранта для успішної педагогічної діяльності.

Використання зазначеного підходу в педагогічній науці й освіті висвітлено в наукових дослідженнях зарубіжних і вітчизняних учених (Дж. Равен [326], І. Бех [50], Н. Бібік [52], М. Вашуленко [79],

Г. Ващенко [80], О. Овчарук [275], Л. Паращенко [295], О. Пошетун [307], В. Радкевич [327], О. Савченко [332], С. Трубацева [369] та ін.).

В. Радкевич у своєму дослідженні зауважує: «Компетентнісний підхід не протистоїть традиційному, який продовжує використовуватися в педагогічній освіті, а навпаки, істотно розширює його зміст особистісно орієнтованим навчальним матеріалом». Його особливістю «в професійній освіті та навчанні є гуманістична, гуманітарна і практична спрямованість на забезпечення професійного розвитку й самоствердження особистості» [327, с. 6].

У межах нашого дослідження використання компетентнісного підходу спрямовано на:

- формування професійної компетентності майбутніх педагогів як основи їхньої педагогічної майстерності;
- оновлення освітньо-професійної програми закладу вищої педагогічної освіти;
- оновлення та доповнення змісту освітніх компонентів циклів загальної, професійної та практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій складниками, спрямованими на розвиток педагогічної майстерності;
- посилення мотивації магістрантів до розвитку власної педагогічної майстерності.

Технологічний підхід спрямований на підвищення результативності й інтенсивності розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у процесі магістерської підготовки засобами інноваційних технологій навчання. Він передбачає вдосконалення педагогічних технологій.

Зауважимо, що в педагогічній науці в цілому та в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій зокрема технологічний підхід спрямований на співпрацю викладачів закладів вищої освіти і здобувачів, що сприяє використанню

інноваційних технологій, готовності науково-педагогічного працівника і магістранта до професійної педагогічної діяльності.

У нашому дослідженні використання технологічного підходу полягає в застосуванні під час розвитку педагогічної майстерності магістрантів педагогічних технологій, таких як цифрові, штучний інтелект, кейс-технології, ігрові технології, технології дистанційного навчання тощо.

Схарактеризовані методологічні підходи (системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, технологічний) становлять основу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Методологію нашого наукового дослідження забезпечують також принципи: *загальнодидактичні* (науковості, доступності, наочності, мотивації, цілісності, активності особистості, розвивального і виховувального навчання), *специфічні* (взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості, самоорганізації, цифровізації навчання). Розглянемо детальніше специфічні принципи.

Зауважимо, що принцип – це нормативна категорія (вимога) певного етапу педагогічного процесу. Він не вміщує конкретних вказівок, що стосуються виконання дій. С. Гончаренко вважає, що принцип є «теоретичною основою для побудови методики навчання» [81, с. 99].

Усі принципи між собою взаємопов'язані, кожен з них під час функціонування, як правило, впливає на інші.

Задля цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки схарактеризуємо відібрані нами загальнодидактичні та специфічні принципи, які взаємопов'язані (утворюють систему принципів).

Принцип науковості передбачає наукове обґрунтування змісту, форм, засобів, технологій, методів у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Зазначений принцип у межах нашого дослідження реалізується через використання сучасних наукових підходів до організації освітнього процесу, впровадження новітніх педагогічних технологій, аналіз теоретичних концепцій та емпіричних досліджень у галузі педагогічної науки.

Принцип доступності в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій передбачає логічну структуру навчальної інформації, яка забезпечує поступове ускладнення змісту, взаємозв'язок теоретичних знань і практичних навичок, а також системне засвоєння педагогічних методів і прийомів, що сприяють розвитку зазначеного феномену. Тобто складний для розуміння матеріал викладачі повинні викладати в межах вікових і пізнавальних можливостей засвоєння його всіма учасниками освітнього процесу на рівні розуміння. Згідно із цим принципом освітній процес повинен організовуватися так, щоб матеріал, що опановується, за змістом і обсягом був зрозумілим (доступним) для всіх здобувачів освіти.

Принцип наочності сприяє активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, активізує процес розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів з урахуванням специфіки їхньої діяльності та міжпредметних зв'язків. Він передбачає використання зорових і практичних методів навчання, які сприяють ефективному засвоєнню знань, формуванню професійних навичок. У межах дослідження розвитку педагогічної майстерності зазначених фахівців принцип наочності реалізується в таких основних аспектах: шляхом використання в освітньому процесі реальних об'єктів та моделей (демонстрація технологічних процесів на реальних зразках матеріалів, обладнання, інструментів, використання навчальних виробів, макетів, схем, креслень, 3D-моделей); використання в процесі навчання мультимедійних технологій (використання відеоінструкцій, анімаційних роликів, інтерактивних презентацій для пояснення складних процесів, створення віртуальних лабораторій, у яких майбутні педагоги можуть моделювати

технологічні операції, тощо); організація і проведення практичної діяльності й дослідницької роботи (виконання реальних завдань у навчальних майстернях, лабораторіях, проходження практики на підприємствах, участь у проєктній діяльності, створення власних виробів); використання на заняттях представлення інформації в графічному вигляді.

Принцип взаємозв'язку теорії з практикою полягає в тому, що теоретичні знання майбутніх учителів трудового навчання і технологій мають практично реалізовуватися й тісно пов'язуватися з професійною діяльністю, що реалізується під час науково-практичної діяльності здобувачів вищої освіти в умовах магістерської підготовки.

Реалізацію принципу в межах нашого дослідження вбачаємо в практичному застосуванні теоретичних знань (опанування предметних, психолого-педагогічних, методичних знань з подальшим їх закріпленням у процесі практичної діяльності, аналіз нестандартних педагогічних ситуацій та їх розв'язання на основі теоретичних положень); проходженні педагогічної практики; проєктній діяльності та самостійному розробленні дидактичних матеріалів (створення навчально-методичних посібників, технологічних карт, розроблення планів-конспектів уроків, виконання індивідуальних та групових проєктів, що поєднують теоретичні знання з їх практичним застосуванням); моделюванні реальних педагогічних ситуацій (використання кейс-методу, рольових ігор, моделювання уроків технологій для відпрацювання професійних навичок, розгляд можливих проблемних ситуацій на уроках і пошук ефективних шляхів їх розв'язання); співпраці з виробництвом та освітніми установами.

Принцип міцності й системності знань у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій передбачає логічну структуру навчальної інформації, яка забезпечує поступове ускладнення змісту, взаємозв'язок теоретичних знань і практичних навичок, а також системне засвоєння педагогічних методів і прийомів, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх

учителів трудового навчання і технологій, яка становить основу їхньої педагогічної майстерності.

Принцип розвивального і виховального навчання передбачає не лише передавання знань і формування практичних умінь і навичок, а й усебічний розвиток особистості здобувача вищої освіти, його творчих здібностей, самостійності, критичного мислення та виховання професійно-етичних якостей. Дотримання цього принципу в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є важливим під час розвитку інтелектуальних і творчих здібностей магістрантів (використання проблемного навчання, яке спонукає студентів до аналізу, пошуку та самостійного розв'язування завдань, упровадження проєктних технологій, що сприяють розвитку креативного мислення та технічних навичок); формування професійних та особистісних якостей, національних і моральних цінностей тощо.

Схарактеризуємо специфічні принципи, спрямовані на реалізацію процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, а саме: принцип взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості; принцип самоорганізації; принцип цифровізації навчання.

Принцип взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості. Цей принцип вважають одним з основних у педагогічній теорії і практиці, а тому позиціонуємо його як один з головних у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. В основі цього принципу – розуміння того, що навчання є основою пізнання нового під час психічного розвитку особистості [192]. Ураховуючи той факт, що творчість майбутнього вчителя трудового навчання і технологій відіграє значну роль у розвитку його педагогічної майстерності, реалізацію окресленого принципу в межах нашого дослідження вбачаємо в таких аспектах:

- у процесі інтеграції теорії та практики (розвиток педагогічної майстерності передбачає поєднання теоретичних знань із практичними навичками магістрантів, освітній процес має спрямовуватися на створення умов для творчої діяльності (розв’язування нестандартних педагогічних завдань, моделювання кейсів, ігрових ситуацій тощо));

- під час індивідуалізації та диференціація навчання (урахування індивідуальних особливостей майбутнього педагога, його інтересів та креативних здібностей, вибудовування індивідуальних траєкторій розвитку);

- в умовах організації проєктної та дослідницької діяльності (використання в процесі навчання майбутніх учителів трудового навчання і технологій творчих методів навчання, методів проєктної діяльності тощо).

Принцип самоорганізації. Принцип самоорганізації, на думку С. Сисоевої, «визначає специфічні аспекти в процесі управління розвитку особистості, що зумовлюються специфікою керівництва нелінійними системами» [346, с. 28].

Реалізація принципу самоорганізації в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій передусім полягає в самостійному плануванні й баченні власного професійного розвитку, а також розвитку власної педагогічної майстерності (визначення індивідуальних цілей та завдань для власного вдосконалення, визначення пріоритетних напрямів розвитку власної педагогічної майстерності (методики, інноваційні підходи, технології, методи тощо)). Окрім того, не менш важливим у межах цього принципу в контексті розвитку педагогічної майстерності фахівців є постійне оновлення знань відповідно до сучасних освітніх тенденцій, формування навичок саморефлексії та самоконтролю, аналіз успіхів та помилок у педагогічній практиці, уміння самостійно приймати рішення тощо.

Таким чином, принцип самоорганізації в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій

реалізується через самостійне планування, рефлексію, використання інформаційних ресурсів, прийняття відповідальних рішень тощо.

Принцип цифровізації навчання. Цифровізація освіти й науки – це цілеспрямований процес, що забезпечує освітню галузь методологією використання новітніх цифрових технологій, зорієнтованих на розв’язування завдань здобуття освіти та особистого розвитку майбутнього вчителя [343]. Використання цифрових технологій позитивно впливає на перебіг і результати освітнього процесу, оскільки цифрові освітні засоби оптимізують навчання, сприяють забезпеченню широкого доступу до світових баз даних, моделюють методичні об’єкти, удосконалюють педагогічні процеси, розвивають педагогічну майстерність учителів тощо.

Реалізація зазначеного принципу в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки полягає у використанні технологічного підходу, який передбачає широке впровадження в освітній процес цифрових педагогічних технологій (п. 2.1).

Отже, запропонований комплекс загальнодидактичних і специфічних принципів, що становлять основу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, утворює своєрідну систему, в якій схарактеризовані принципи взаємодіють. Позитивні результати щодо розвитку зазначеного феномену уможливлються лише за умови їх успішної реалізації.

Суб’єктним блок передбачає взаємодію суб’єктів освітнього процесу (науково-педагогічні працівники і здобувачі вищої освіти за ОС «Магістр»).

Лише активна взаємодія педагогів і майбутніх учителів трудового навчання і технологій (здобувачів освіти) уможливлює ґрунтовну підготовку їх не лише до професійної діяльності в цілому, а й до розвитку педагогічної майстерності зокрема.

Особливо важливим виступає принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії, згідно з яким викладачі й магістранти повинні виробити власну стратегію задля свідомого самовдосконалення.

Змістово-технологічний блок моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки репрезентує структурні компоненти зазначеної якості, зміст, етапи, форми, технології, методи, засоби навчання.

Компонентами педагогічної майстерності визначено: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексійний. Їх зміст детально схарактеризовано в п. 1.2 нашої дисертації.

Зміст розвитку педагогічної майстерності – це дисципліни професійної підготовки, вибіркова дисципліна «Педагогічна майстерність учителів технологій»; педагогічна практика; самостійна робота; науково-дослідницька діяльність; позааудиторна робота. З метою вдосконалення змісту підготовки майбутніх педагогів окресленої спеціальності в аспекті розвитку їхньої педагогічної майстерності визначено окремі освітні компоненти: «Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти в профільній школі й ЗФПО», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо, у змісті яких, на нашу думку, є потенційні можливості для доповнення окремих змістових модулів і тем питаннями, спрямованими на розвиток педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти. До зазначених освітніх компонентів ми додали окремі теми й модулі (детально описано в п. 2.3 дисертації).

Модель передбачає поступовий процес розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що простежуємо в умовно виокремлених етапах: мотиваційно-цільовому, діяльнісному та діагностичному.

Метою *мотиваційно-цільового етапу (I семестр)* є отримання необхідної інформації про наявність власних мотивів щодо розвитку педагогічної майстерності, готовність магістрантів до підвищення власного

рівня її розвитку під час навчання в магістратурі. Успішне виконання умов цього етапу вбачаємо у виявленні й аналізі рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, визначенні доцільності планування освітніх завдань розвитку цієї якості в здобувачів вищої освіти. Реалізація зазначених умов уможлиблюється під час опанування в I семестрі навчання в магістратурі таких освітніх компонентів: «Інноваційна педагогіка», «Педагогічна психологія», «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Методологія і методи наукових досліджень». Очікуваний результат: бажання й мотивованість здобувачів вищої освіти до виконання професійно орієнтованих завдань, спрямованих на розвиток власної педагогічної майстерності.

Мета діяльнісного етапу (II–III семестри) – поглиблення знань майбутніх учителів трудового навчання і технологій про сутність педагогічної майстерності, технології, методи і засоби її розвитку в процесі опанування фахових дисциплін, формування діагностичних, прогностичних, проєктувальних, управлінських та інших умінь, необхідних для розвитку власної педагогічної майстерності в процесі навчання в магістратурі. Реалізація окресленої мети можлива під час опанування таких освітніх компонентів: «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності», «Організація підприємницької діяльності», а також у процесі позааудиторної діяльності, самостійної роботи здобувачів вищої освіти тощо.

На діагностичному етапі (III семестр) відбувається кінцеве визначення рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що і є його метою. Реалізувати поставлену мету можна під час опанування освітніх таких компонентів: «Теорія і методика профорієнтаційної роботи», «Організація підприємницької діяльності», під час опанування вибіркового компонентів, зокрема авторської дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій», а також під час проходження здобувачами освіти

педагогічної практики, науково-дослідницької діяльності тощо. Очікуваним результатом є позитивна динаміка рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій унаслідок упровадження в реальний освітній процес авторської моделі й методичного супроводу.

Досягненню поставленої мети також сприяють:

- педагогічні технології (технології дистанційного навчання, цифрові, штучний інтелект, ігрові технології, кейс-технології);
- форми організації освітнього процесу: дискусійні (проблемні лекції, практичні, семінарські й лабораторні заняття), інтерактивні (кейс-ситуації, круглі столи, майстер-класи, тренінги тощо);
- методи підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що сприяють розвитку їхньої педагогічної майстерності: узвичаєні (словесні, наочні, практичні, репродуктивні); інноваційні (евристичне навчання, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні, проблемні, дослідницький тощо);
- засоби навчання: навчальні посібники, фахові періодичні видання, електронні інформаційні ресурси, презентації, відеоматеріали, тести тощо.

Реалізація схарактеризованих блоків моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки уможливить успішне досягнення очікуваного результату, представленого в *оцінювально-результативному блоці*.

Він містить *критерії* (мотиваційно-ціннісний, світоглядно-когнітивний, діяльнісно-технологічний, особистісно-рефлексійний) та відповідні їм *показники, рівні розвитку педагогічної майстерності* (початковий, середній, достатній, високий), за допомогою яких і визначатимемо результативність професійної підготовки майбутніх фахівців (позитивна динаміка рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій).

Успішне впровадження в реальний освітній процес педагогічного університету запропонованої моделі можливе за дотримання визначених

педагогічних умов: підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій (детально схарактеризовані в п. 2.1).

Отже, запропонована модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки охоплює всі аспекти їхньої професійної підготовки та уможливорює ефективне досягнення поставленої мети.

2.3. Навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки

З метою забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у сучасних умовах, розвитку їхньої педагогічної майстерності розроблено методику розвитку означеного феномену майбутніх фахівців, в основу якої покладено реалізацію визначених і обґрунтованих в п. 2.1 педагогічних умов.

Ураховуючи зазначене вище, вважаємо за необхідне розробити навчально-методичний супровід означеного процесу.

Передусім схарактеризуємо поняття «супровід», «методичний супровід», «навчально-методичний супровід».

У науковій літературі по-різному тлумачать поняття «супровід». Так, С. Міщенко визначає супровід як дотримання психолого-педагогічних умов, що сприяють забезпеченню успіхів під час співпраці учасників освітнього процесу [256].

Вітчизняні психологи використовують це поняття на позначення того, що є метою надання психологічної підтримки, що сприяє розвитку й саморозвитку людини та активізує її особистісні ресурси. В. Бусел під супроводом розуміє «те, що супроводить якесь явище чи дію» [78, с. 1415].

На практиці трапляється значна кількість різновидів супроводу, а саме: педагогічний, методичний, науковий, психологічний, соціальний, адаптивний тощо. Переважна більшість із них використовується як взаємодія того, хто супроводжує, і того, кого супроводжують. Така взаємодія спрямовується на розв'язання актуальних завдань, що постають у професійній діяльності [78].

Поняття «методичний супровід в освітньому процесі» вжито в наукових працях О. Столяренко. Авторка розуміє його як систему методичної й нормативної документації, засобів навчання та контролю, що є необхідними в процесі проєктування й реалізації компетентнісної моделі майбутнього фахівця [354]. Ю. Руденко і К. Галятовська інтерпретують зазначене поняття як «спеціально організовану цілісну діяльність, під час якої створено умови задля наукового й методичного розвитку вчителів, здійснення їхньої професійної самореалізації» [330, с. 46].

Щодо поняття «навчально-методичний супровід», то досить влучно його потрактовує О. Ковтун, яка стверджує, що це «заходи, визначені на основі досягнень науки та практики й спрямовані на розроблення засобів навчання, навчально-методичних документів, інформаційних матеріалів тощо» [181, с. 54]. На думку дослідниці, його основу становить навчальна документація, засоби навчання, що «є носіями змісту навчання та методами його фіксації» [181, с. 55].

Услід за Т. Кондратенко, яка під навчально-методичним супроводом у процесі формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій розуміє «комплекс навчально-методичної документації та засобів навчання, спрямованих на реалізацію педагогічних умов й ефективне функціонування розробленої моделі» [188, с.141], у власному дослідженні навчально-методичним супроводом розвитку педагогічної майстерності

майбутніх учителів трудового навчання і технологій будемо вважати сукупність навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, спрямовану на реалізацію педагогічних умов і функціонування моделі розвитку досліджуваного феномену.

Утілення першої педагогічної умови – *підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти* – відбувалося шляхом реалізації схарактеризованих блоків авторської моделі (методологічно-цільового, суб'єктного, змістово-технологічного та оцінювально-результативного). В основу зазначеного процесу покладено розвиток у майбутніх учителів трудового навчання і технологій мотиваційного компонента їхньої педагогічної майстерності, що передбачає наявність мотивації до її розвитку, ціннісного ставлення до педагогічної діяльності та прагнення підпорядкувати всі професійні дії інтересам і потребам учнів.

Для підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у межах упровадження авторської моделі виконання завдань здобувачами освіти під час опанування освітніх компонентів освітньо-професійної програми мало диференційований характер, значна кількість завдань виконувалася індивідуально. Усе це сприяло тому, що майбутні фахівці мали змогу обирати рівень складності завдань, реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію, висловлювати власну думку щодо розв'язування різноманітних педагогічних, психологічних і методичних завдань.

Заохочення до самостійної та індивідуальної діяльності здобувачів освіти враховували під час оцінювання їхніх навчальних досягнень. У процесі опанування дисциплін методичного спрямування (ОК «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Методологія і методи наукових досліджень» тощо) особливу увагу майбутніх учителів трудового навчання і технологій звертали на проведення уроків з фаху, розв'язування творчих, ситуативних методичних завдань, визначення цінності й важливості

обраної професії, що, на нашу думку, значно підвищує мотивацію до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти.

Зацікавленість педагогічною діяльністю, що є базою для розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів, формування їхніх пізнавальних мотивів, підвищували шляхом організації суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачами й студентами в освітньому процесі, зокрема під час проходження педагогічної практики.

Проведення уроків технологій, позакласних заходів та інших різновидів діяльності учнів і студентів із використанням цифрових та інших інноваційних освітніх технологій уможливило підвищення рівня мотивації як до педагогічної професії в цілому, так і до розвитку їхньої педагогічної майстерності зокрема.

Така діяльність здобувачів вищої освіти завершувалася обговоренням її результатів з викладачами, обміном вражень між практикантами, дискусіями, висловлюванням здобувачами власних думок, критичним самоаналізом педагогічної діяльності.

Проблемний виклад навчальної інформації в процесі опанування освітніх компонентів освітньо-професійної програми («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Методологія і методи наукових досліджень», «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо) спрямовує здобувачів вищої освіти до вмотивованого пошуку, вивчення, систематизації й узагальнення здобутих навчальних досягнень, усвідомленого їх використання в практичній діяльності, подальшої рефлексії, саморозвитку, самокритичності. Проблемне навчання сприяло якісному сприйняттю навчальної інформації, формуванню пізнавальної активності майбутніх педагогів, а їхня самостійність мотивувала до розвитку власної педагогічної майстерності.

Під час викладання зазначених вище освітніх компонентів широкого застосування набули проблемні лекції, які є активними формами організації

освітнього процесу. За методикою підготовки і проведення ця форма помітно відрізняється від традиційної, під час якої здобувачі вищої освіти отримують навчальний матеріал, який достатньо лише опрацювати й запам'ятати. Так, наприклад, у процесі викладання ОК «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» з теми «Можливості програми Microsoft Excel в обробці результатів психолого-педагогічних досліджень» на початку лекції ставилось проблемне завдання: створити звіт за результатами психолого-педагогічного експерименту і самостійно вирішити, які інструменти Microsoft Excel використати.

Окрім того, підвищенню мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти сприяло проведення зустрічей із досвідченими фахівцями, застосування міждисциплінарних зв'язків, використання інноваційних методів навчання (евристичне навчання, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні методи тощо), проведення мінітренінгів, круглих столів, майстер-класів, організація кейс-ситуацій, і под., що уможливило вироблення власного ставлення до професії педагога та було спрямовано на оволодіння особистими прийомами пізнавальної діяльності.

Другою педагогічною умовою розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є *запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців*, оскільки її реалізація в освітньому процесі та під час досягнення поставлених цілей має переважно прикладний характер.

Аналіз освітньо-професійних програм підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Технології) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (додаток Б) дозволяє стверджувати, що в багатьох закладах вищої педагогічної освіти України спостерігається приблизно однакова спрямованість практичної підготовки майбутніх учителів трудового

навчання і технологій. У назвах практик спостерігаються певні розбіжності, однак набори компетентностей і програмових результатів навчання, зокрема й пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності зазначених фахівців, є практично ідентичними.

Як уже зазначалося в п. 1.1, за основу ми взяли освітньо-професійну програму «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» і програму педагогічної практики магістрантів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. У цій програмі передбачено такі різновиди практик:

- педагогічна практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти на робочому місці вчителя технологій;
- науково-дослідницька практика.

Як було зазначено вище, метою практичної підготовки магістрів за спеціальністю спеціальністю 014 Середня освіта, предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Технології) в педагогічних закладах вищої освіти є підготовка висококваліфікованого професіонала в галузі технологічної освіти, який володіє комплексом загальних і фахових компетентностей, необхідних для успішного здійснення педагогічної, інноваційної, науково-дослідної та управлінської діяльності в освітніх закладах різного типу та здатний до професійного саморозвитку впродовж життя та адаптації до змін у системі освіти [16].

У п. 1.1 нашого дослідження зазначалося, що аналіз компетентностей, якими мають оволодіти магістранти, засвідчив потребу в посиленні їхньої практичної підготовки в напрямі розвитку педагогічної майстерності. Водночас зауважимо, що в переліку компетентностей є низка аспектів, пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності майбутніх педагогів.

Усі види практичної діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій тією чи іншою мірою сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів, про що свідчать компетентності й програмові результати навчання (додаток Б).

Водночас окреслимо перелік основних завдань, запровадження яких до практичної підготовки сприяло розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців:

- розробити і упровадити на уроці технологій кейси, орієнтовну тематику яких представлено в додатку К;
- провести майстер-клас з виготовлення виробу за технологією, якою досконало володіє практикант;
- підготувати есе «Імідж сучасного вчителя трудового навчання і технологій: власний погляд»;
- підготуватись до захисту практики у формі конкурсу «Кращий учитель-практикант».

Розглянемо методичні аспекти впровадження окреслених завдань.

Використання в освітньому процесі реальних практичних ситуацій забезпечується за допомогою застосування кейс-технологій. Під час розв'язання здобувачами вищої освіти професійної проблеми відбувається обговорення ситуації, що створилася, уможлиблюється дискусія, приймаються відповідні рішення. Перевагою застосування кейс-технології в процесі розвитку педагогічної майстерності фахівців є застосування здобутих знань на практиці.

На думку А. Гребеника, «безпосередньою метою кейс-технології є прийняття спільними зусиллями в академічній групі практичного рішення щодо конкретної справи, а оцінювання цього процесу – оцінювання запропонованих алгоритмів та вибір кращого в контексті поставленого завдання. Робота в команді дозволяє здобувачу освіти відчувати рівноправність у процесі професійної дискусії з одногрупниками та викладачем. Адже вміння представити власну пропозицію вирішення тієї чи іншої специфічної задачі та ґрунтовно довести раціональність запропонованого рішення проблеми є цінним для майбутнього фахівця певної галузі» [95, с. 147].

Використання кейсової педагогічної технології в процесі проходження практики вбачається нам у вигляді використання кейс-методу (англ. Case

method, case-study, метод конкретних ситуацій) – підхід до навчання, що базується на аналізі реальних або наближених до реальності ситуацій. На таких заняттях майбутні вчителі трудового навчання мають використати під час роботи з учнями описані педагогічні ситуації, визначати основні проблеми, запропонувати можливі шляхи їх розв’язання та обрати оптимальний варіант. Майбутні вчителі повинні дотримуватися вимог до змісту кейсу (кейс повинен містити не лише опис певної ситуації, а й інформацію, що дозволяє оцінити й змодельовати поведінку особистості в контексті технологій; ситуація має бути проблемною, вимагати кількох варіантів розв’язання та породжувати дискусію).

Під час проходження педагогічної практики магістрантам пропонувалося створювати кейси різних типів: практичний кейс (передбачає розв’язання конкретного завдання. Наприклад, розроблення проєкту з виготовлення побутового виробу з дерева чи металу, що сприяє формуванню практичних навичок); планувальний кейс (потребує розроблення стратегії чи плану діяльності. Наприклад, створення плану організації шкільної майстерні з урахуванням зонування, розміщення обладнання та забезпечення техніки безпеки); описовий кейс (аналізує вже реалізовану ситуацію з метою оцінювання її позитивних і негативних сторін. Наприклад, оцінювання ефективності відібраних методів під час реалізації того чи іншого проєкту); кейс-презентація (вимагає ідентифікації проблеми та пошуку її вирішення. Наприклад, ситуація, коли не всі учні дотримуються правил техніки безпеки під час роботи з електроінструментами: як однокласники мають реагувати та про які профілактичні заходи варто нагадати).

Результати експерименту показали, що виконання практикантами завдання зі створення і впровадження кейсів на уроках технологій під час практики сприяло формуванню професійних компетентностей магістрантів, здатності ухвалювати обґрунтовані рішення в реальних педагогічних ситуаціях, що позитивно вплинуло на розвиток їхньої педагогічної майстерності.

Розв'язання завдання проведення майстер-класу з виготовлення виробу або окремого його елементу було реалізовано шляхом дотримання певного плану і рекомендацій. Магістранти дотримувалися ідеї: щоб майстер-клас був цікавим, інформативним та організованим, важливо правильно підготуватися та продумати всі його етапи. Приклад майстер-класу з ажурного випилювання, проведений практикантами для учнів 10 класу на уроках технологій, детально представлено в додатку Р.

Не менш важливим під час педагогічної практики є розвиток у майбутніх учителів трудового навчання і технологій професійної етики та відповідальності. Йдеться про вдосконалення мовної культури та ораторського мистецтва, формування позитивного педагогічного іміджу практиканта.

Услід за Н. Ткаченко вважаємо, що пріоритетним напрямом освіти сьогодні є організація освітнього процесу, орієнтованого на становлення особистості вчителя (мобільного, підготовленого до неперервної освіти, здатного адаптуватися до умов середовища, презентувати себе, бути конкурентним на ринку праці), високий рівень його професійного іміджу [366].

Відповідно до зазначеного перед практикантами під час проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти на робочому місці вчителя технологій ставилося завдання написати есе на тему «Імідж сучасного вчителя трудового навчання і технологій: власне бачення», який був частиною звітної документації з проходження практики.

Після проходження педагогічної практики майбутніми вчителями трудового навчання і технологій передбачено обов'язкове проведення підсумкових конференцій, під час яких обговорюються особливості проходження практики в різних закладах загальної середньої освіти, заслуховуються звіти практикантів, озвучуються позитивні моменти і складності, які виникли в майбутніх педагогів, оголошуються оцінки тощо.

Ми проводили звітні конференції у вигляді конкурсу «Кращий учитель-практикант». Зазначимо, що головним завданням здобувачів вищої освіти під час організації цього заходу є підготовка звітності про практику: фрагменту календарно-тематичного плану уроків технологій на період педагогічної практики, розгорнутих планів-конспектів проведених уроків, конспекту предметного позанавчального заходу з наочністю, аналізу відвіданих уроків тощо.

Окрім того, магістрантам пропонувалося розробити сценарій звітної конференції у форматі конкурсу, продумати номінації (найкраща презентація результатів діяльності практиканта, кращий план-конспект уроку, найвищі оцінки за документацію з практики, найдружніший колектив тощо), підготувати нагороди переможцям у різних номінаціях, дібрати аудіо- і відеопідтримку конкурсу, розв'язати ситуативні задачі (додаток Л) тощо. Така організація підбиття підсумків педагогічної практики позитивно вплинула на розвиток педагогічної майстерності здобувачів освіти.

Отже, з високим відсотком імовірності можемо стверджувати, що виконання майбутніми вчителями трудового навчання і технологій поставлених для проходження практики завдань позитивно впливає на розвиток їхньої педагогічної майстерності.

Важливою педагогічною умовою розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки є *вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності (педагогічна умова № 3).*

Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у практичному аспекті вбачаємо в поступовому накопиченні в здобувачів вищої освіти знань з педагогічної майстерності, практичних навичок та вмінь, поетапному розвитку кожного компонента зазначеного феномену.

Як ми уже зазначали, аналіз освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти на другому (магістерському) рівні, навчальних планів та іншого методичного забезпечення навчальних дисциплін показав, що в педагогічних університетах недостатньо уваги приділяється цілеспрямованому розвитку педагогічної майстерності. Окрім того, цей розвиток під час аудиторних занять, усіх різновидів педагогічних практик здійснюється студентами переважно на інтуїтивному рівні, без розуміння сутності й специфіки цього процесу.

Задля розв'язання окресленої проблеми нами передбачено основні напрями вдосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти в контексті розвитку їхньої педагогічної майстерності, як-от:

- доповнення змісту освітніх компонентів складником, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності;
- розроблення і впровадження в освітній процес педагогічного університету авторського вибіркового компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій»;
- підготовка і опублікування авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

Розглянемо схарактеризовані напрями детальніше. Першим є *доповнення змісту освітніх компонентів складником, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності.*

Аналіз методичного забезпечення освітніх компонентів освітньо-професійної програми підготовки магістрів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) показав, що потенційні можливості для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів має більшість освітніх компонентів програми. Утім виокремимо такі дисципліни, що, на нашу думку, мають найбільші можливості для розвитку зазначеного феномену – це «Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти»,

«Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності».

Освітній компонент «Інноваційна педагогіка» спрямований на формування в майбутніх педагогів системи знань про сутність інноваційної педагогіки та вмінь щодо їх використання в майбутній професійній діяльності і здатності розв'язувати завдання дослідницького або інноваційного характеру. Рекомендовані методи навчання в процесі викладання дисципліни: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, диспут, дискусія тощо); наочні (демонстрування, ілюстрування); практичні (спостереження, виконання вправ, практична робота, робота з інформаційними джерелами, аналіз даних тощо); інноваційні освітні технології.

Пропонуємо розширити теми «Інноваційна діяльність у системі освіти» й «Інноваційна діяльність у закладах освіти» шляхом додавання питань, що цілеспрямовано сприяють розвитку педагогічної майстерності означених фахівців. Так, до лекції з теми «Інноваційна діяльність у системі освіти», наряду з питаннями, що стосуються сутності інноваційної діяльності, законодавства України у сфері інноваційної діяльності, дослідно-експериментальної діяльності в системі освіти, проєктної діяльності в системі освіти, сфери діяльності програми Еразмус+ та ін., пропонуємо додати питання «Інноваційна діяльність як засіб розвитку педагогічної майстерності вчителя», оскільки інновації в системі освіти і педагогічна майстерність сучасних учителів тісно пов'язані й не можуть існувати одне без одного.

До розгляду на практичному занятті із цієї ж теми пропонуємо додати те саме питання, додали до лекції. Зміст практичного заняття «Інноваційна діяльність у закладах освіти» доцільно, на нашу думку, розширити шляхом додавання питання «Психолого-педагогічні вимоги до особистості педагога сучасних закладів освіти», опанування якого має спиратися на аспекти розвитку їхньої педагогічної майстерності, адже вона визначається

переважно ідейними переконаннями вчителів, їхніми соціальними потребами, орієнтаціями морального і ціннісного спрямування, а також почуттями суспільного обов'язку та громадянської свідомості.

Зміст навчальної дисципліни «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО» також був удосконалений. Зауважимо, що опанування її спрямовано на забезпечення методичної готовності студентів до організації освітнього процесу в старших класах закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти з технологій та профільного навчання, а предметом вивчення дисципліни є організаційно-методичні засади технологічної освіти в старшій школі закладів загальної середньої та фахової передвищої освіти.

Удосконалення змісту цього освітнього компонента було здійснено таким чином: унесено зміни до переліку питань лекційного заняття з теми «Інноваційні педагогічні технології в технологічній освіті учнів старшої школи» шляхом додавання до пропонованого плану заняття питань «Розроблення інтерактивних занять з використанням цифрових технологій», «Етапи, методи і форми кейс-технології», «Ігрові технології в технологічній освіті учнів старшої школи, платформи та сервіси технології дистанційного навчання в процесі здійснення освітньої діяльності» тощо.

Освітній компонент програми підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій «Дослідження в технологічній освіті» відібраний нами як такий, що також має певний потенціал для розвитку педагогічної майстерності, який має посилитись за умови вдосконалення його змісту. Предметом вивчення дисципліни є методологічні засади, етапи та методи наукових досліджень у галузі технологічної освіти. Опанування змістових модулів «Методологічні засади технологічної освіти» і «Виконання наукових досліджень у галузі технологічної освіти» вже має певні можливості для розвитку педагогічної майстерності магістрантів. Зауважимо, що одним із завдань дисципліни є розвиток творчих професійно

орієнтованих якостей особистості, що і становить основу педагогічної майстерності педагогічних працівників.

Підтвердженням сформульованої вище думки можуть бути результати аналізу методичного забезпечення дисципліни, які показали, що однією із забезпечуваних освітнім компонентом фахових компетентностей є здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації, що також є однією зі складових педагогічної майстерності майбутніх педагогів.

Важливо зауважити в контексті нашого педагогічного дослідження, що в процесі вивчення дисципліни «Дослідження в технологічній освіті» перевага надається інноваційним формам занять та методам навчання, викладання, оцінювання.

Пропонуємо до лекційного матеріалу за темою «Сучасний стан та перспективи розвитку технологічної освіти» поряд з питаннями лекції («Діяльність учнів у контексті інноваційного змісту освітньої галузі «Технології», «Особливості вивчення трудового навчання (технологій) у поточному навчальному році», «Проблеми та перспективи розвитку технологічної освіти») додати питання «Проведення науково-педагогічних досліджень у технологічній освітній галузі як фактор розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій», а також обговорити це питання на семінарських заняттях. Таке вдосконалення змісту освітнього компонента «Дослідження в технологічній освіті» певним чином систематизує знання магістрантів про педагогічну майстерність педагогів, спонукає до поглиблення теоретичних знань і розвитку практичних навичок щодо власної педагогічної майстерності під час написання і захисту власного магістерського дослідження.

Продовжуючи тему дослідницької діяльності майбутніх фахівців, звертаємо увагу на наявність у планах підготовки магістрів зазначеної предметної спеціальності освітнього компонента «Інформаційні технології в

дослідницькій діяльності». Метою викладання цієї навчальної дисципліни є формування в здобувачів освітнього ступеня «Магістр» умінь використовувати сучасні інформаційні технології, мережеві ресурси та інші програмні засоби для планування та здійснення наукового дослідження.

Програма означеного освітнього компонента складається з таких змістових модулів: «Використання онлайн-ресурсів у наукових дослідженнях», «Презентація та оформлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій», «Візуальне представлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій».

До плану кожного практичного заняття цієї дисципліни ми ввели спеціальні завдання (додаток П), спрямовані на розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів, оскільки, на нашу думку, саме використання інформаційно-комунікативних технологій за умови їх творчого застосування в освітньому процесі є потужним фундаментом для цього процесу.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій вважаємо *розроблення і впровадження в освітній процес педагогічного університету авторського вибіркового компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій»*, оскільки наповнення фахових дисциплін відповідними питаннями і завданнями, спрямованими на розвиток педагогічної майстерності зазначених фахівців не може цілком забезпечити розвиток досліджуваної якості, тож виникла необхідність розроблення дисципліни, яка б цілеспрямовано її розвивала.

Розроблено навчальну й робочу програми, силабус дисципліни циклу професійної підготовки *«Педагогічна майстерність учителів технологій»* (його подано в додатку С). Цей освітній компонент є вибіркоким і вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти на другому році навчання в першому семестрі. Зауважимо, що в процесі опанування дисципліни *«Педагогічна майстерність учителів технологій»* перевага

надавалася інноваційним формам занять і методам навчання, викладання, оцінювання. У процесі її опанування поряд з традиційними формами і методами застосовувалися інноваційні, які детально представлено в п. 2.2 дисертації.

Опанування освітнього компонента «Педагогічна майстерність учителів технологій» потребує знань з інноваційної педагогіки, педагогічної психології, інформаційних технологій в освіті, методики технологічної освіти в профільній школі і ЗФПО, досліджень у технологічній освіті тощо. Здобути знання застосовуються під час написання й захисту магістерської роботи.

Дисципліна розрахована на 150 годин (5 кредитів), з них: 36 годин аудиторних, з яких 12 годин – лекційні та 24 години – практичні заняття, 114 годин самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні й методичні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя технологій та вдосконалення його професійної діяльності.

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій» у структурі фахової підготовки майбутніх учителів технологій освітнього ступеня «Магістр» є розвиток потреби якісно виконувати професійні обов'язки, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість тощо), володіння методикою розвитку власної педагогічної майстерності.

Основними завданнями навчальної дисципліни є: мотивування майбутніх учителів трудового навчання і технологій до розвитку власної педагогічної майстерності; розвиток у майбутніх учителів уявлення про педагогічну майстерність, створення умов для її розвитку; розвиток особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість тощо); опанування методики розвитку власної педагогічної майстерності.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі освіти оволодівають низкою компетентностей:

1) загальними (знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності; наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування в студентів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень; здатність проводити дослідження, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності; здатність застосовувати знання на практиці, ефективно розв'язувати практичні задачі, використовуючи професійні знання; здатність працювати автономно та в команді, бути критичним і самокритичним; здатність діяти із дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності й вимог інтелектуальної чесності; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність навчатися впродовж життя і оволодівати сучасними знаннями, адаптуватися до змін в освітній галузі та суспільстві);

2) фаховими (уміння проводити самостійні науково-педагогічні дослідження, пов'язані з професійною діяльністю в системі загальної середньої освіти; здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації; володіння основними інформаційними технологіями пошуку, перетворення, обробки інформації та вміння застосовувати їх у педагогічній та професійно-дослідницькій діяльності; здатність до чіткого й лаконічного висловлювання думок державною чи іноземною мовами, грамотного викладання навчального матеріалу, оформлення науково-педагогічних публікацій, методичних розробок та робочої документації; здатність до формування в здобувачів освіти підприємливості та ініціативності, критичного мислення та творчих здібностей у процесі технологічної освіти).

Навчальний контент вибіркового освітнього компонента охоплює два змістові модулі, взаємопов'язані змістом, кожен з яких логічно поділений на теми (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Змістове наповнення освітнього компонента
«Педагогічна майстерність учителів технологій»**

№ з/п	Назва теми
<i>Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя</i>	
1.	Тема 1. Проблема розвитку педагогічної майстерності вчителя у наукових дискусіях
2.	Тема 2. Система підготовки вчителів трудового навчання і технологій в Україні
3.	Тема 3. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання і технологій
4.	Тема 4. Педагогічна майстерність як умова реалізації інноваційних педагогічних технологій
5	Тема 5. Сутність педагогічної майстерності вчителів трудового навчання і технологій
<i>Змістовий модуль 2. Методичні засади розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій</i>	
6.	Тема 6. Реалізація педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів в освітньому процесі педагогічних університетів
7.	Тема 7. Побудова моделі розвитку педагогічної майстерності
8.	Тема 8. Методичні аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів
9.	Тема 9. Діагностика розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій

Навчання з дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій» було організоване таким чином, щоб максимально залучити здобувачів вищої освіти до активної участі в освітньому процесі та забезпечити розвиток у них необхідного рівня педагогічної майстерності.

Окрім традиційних лекцій, ми використовували лекції-дискусії (спрямовані на активне обговорення проблемних питань); проблемні лекції (основна ідея – особистий пошук здобувачами вищої освіти та розв’язання проблем); лекція-візуалізації (передбачає активне використання візуальних матеріалів з опертям на наочність і візуальні образи) тощо.

Практичні заняття переважно спрямовувалися на закріплення теоретичних знань і розвиток практичних навичок. Методика їх проведення передбачала розв’язання кейсів, обговорення і вирішення проблемних питань, проведення тренінгів тощо. Практичні заняття є активною формою організації освітньої діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, а тому уможливили посилення мотивації студентів до майбутньої педагогічної діяльності, сприяли розвитку їхньої педагогічної майстерності.

Під час виконання самостійної роботи магістранти готувалися до практичних занять, вивчали новий матеріал, вчилися розробляти й проводити на уроках технологій у школі тренінги та кейси, демонструвати мультимедійні презентації тощо. Задля ефективного засвоєння матеріалу й активізації діяльності магістрантів ми використали низку інноваційних технологій навчання: кейс-технологію, ігрову, цифрову, штучний інтелект тощо.

Наступним напрямом удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій є підготовка й опублікування авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

У посібнику представлено теоретичні основи та методичні засади розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, репрезентовано аналіз проблеми розвитку педагогічної майстерності вчителя в наукових дискусіях, систему підготовки вчителів трудового навчання і технологій в Україні,

специфіку діяльності вчителя трудового навчання і технологій, зміст і структуру його педагогічної майстерності.

Важливими змістовими елементами авторського навчально-методичного посібника є характеристика авторської моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, опис методики застосування форм, методів та технологій розвитку досліджуваної якості в здобувачів вищої освіти, а також методики розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Отже, навчально-методичний посібник може бути використаний у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на етапі магістерської підготовки.

Ефективність педагогічної умови № 4 – *застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій* – досягалась у процесі опанування всіх освітніх компонентів (обов'язкових і вибірових циклів загальної, професійної, науково-практичної підготовки), а також під час організації самостійної роботи здобувачів освіти, передбаченої освітніми компонентами.

У процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій використано низку інноваційних технологій: дистанційного навчання, цифрові, ігрові, кейс-технології, штучний інтелект.

Здобувачі вищої освіти в процесі виконання завдань практичних і лабораторних робіт, самостійної роботи всіх освітніх компонентів, завантажених у Google Classroom, здійснювали самостійний пошук навчальної інформації, використовуючи веббраузери Mozilla Firefox, Opera, Google Chrome, Internet Explorer тощо. Отриману інформацію вони, як правило, оформляли відповідно до вимог випускової кафедри, методичних рекомендацій щодо роботи в Google Classroom, використовуючи можливості текстового процесора Microsoft Word, програми для створення презентацій Microsoft Office PowerPoint, табличного процесора Microsoft Excel тощо.

Інноваційна технологія дистанційного навчання тією чи іншою мірою застосовувалась у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій під час викладання всіх освітніх компонентів.

Використання означеної технології в освітньому процесі нерозривно пов'язане з упровадженням іншої інноваційної педагогічної технології – цифрової. У сучасному освітньому просторі цифрові технології стали невід'ємною частиною підготовки майбутніх учителів, а тому вони відіграють значну роль і в процесі розвитку їхньої педагогічної майстерності.

Використання цифрових інструментів у підготовці майбутніх учителів допомагає їм адаптуватися до викликів сьогодення, розвиває критичне мислення, власну педагогічну майстерність під час реалізації інноваційних методик навчання.

Основними напрямками використання цифрових технологій під час розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки є такі:

- інтерактивне навчання та віртуальні платформи (Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams), платформи для створення інтерактивних занять, ведення електронних журналів та організації дистанційного навчання);
- використання мультимедійних засобів навчання (здатність використовувати відео, аудіо, анімацію та інтерактивні симуляції для покращення засвоєння матеріалу. Наприклад, застосування YouTube-каналів, подкастів і віртуальних екскурсій робить освітній процес більш захопливим і доступним);
- застосування технологій доповненої та віртуальної реальностей (інновації дозволяють моделювати реальні процеси, створювати інтерактивні середовища для навчання в магістратурі тощо);
- онлайн-курси та вебіари (участь у масових відкритих онлайн-курсах (Prometheus, Coursera, EdEra тощо) та професійних вебіарах).

Результати експерименту показали, що перевагами використання цифрових технологій у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є:

- доступ до виконання поставлених завдань (навчання можливе в будь-який час і в будь-якому місці);
- персоналізація освітнього процесу (можливість створення індивідуальних освітніх траєкторій);
- інноваційність (упровадження новітніх форм, методів, засобів і технологій навчання, викладання та оцінювання навчальних досягнень);
- можливості комунікації (використання месенджерів та форумів для взаємодії між учасниками освітнього процесу).

Отже, використання цифрових технологій відіграє позитивну роль у підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій під час навчання в магістратурі, допомагає їм розвивати власну педагогічну майстерність, формує сучасні компетентності та забезпечує якісний освітній процес.

Кейс-технології є ефективним інструментом розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, оскільки вони сприяють розвитку критичного мислення та вмінню ухвалювати рішення у складних педагогічних ситуаціях. Ця методика базується на аналізі реальних або змодельованих ситуацій (кейсів), що дозволяє майбутнім учителям отримати практичний досвід та навички розв'язання педагогічних проблем, що є важливим для сучасного вчителя Нової української школи.

У підрозділах 2.1 і 2.2 схарактеризовано сутність, етапи роботи з кейсом, особливості використання в освітньому процесі цієї інноваційної технології.

Схарактеризуємо детальніше можливості та різновиди застосування кейс-технологій у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки:

- використання кейсів під час індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти (аналіз кейсу, формування власних висновків тощо);
- організація групової дискусії (колективне обговорення кейсу, що розвиває вміння працювати в команді);
- проведення інтерактивних семінарів зі здобувачами вищої освіти під час навчання в магістратурі (обговорення кейсів із залученням мультимедійних технологій).

Як приклади можемо навести такі кейси:

- «Конфлікт у класі» – як учитель має реагувати на конфлікт між учнями;
- «Інклюзія в дії» – планування уроку для класу, де навчається дитина з особливими освітніми потребами;
- «Використання цифрових технологій» – як організувати дистанційне навчання в сільській місцевості.

Ігрові технології та штучний інтелект також відіграють важливу роль у процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Сучасна освіта швидко розвивається під впливом інновацій, з-поміж яких важливе місце посідають ігрові технології та штучний інтелект (ШІ). Їх використання в підготовці майбутніх учителів сприяє не лише підвищенню професійної компетентності, що вже сама по собі є основою педагогічної майстерності фахівців, а й формуванню креативного підходу до викладання, розуміння потреб учнів.

Відомо, що ігрові технології в освіті – це потужний засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Їх застосування розвиває в майбутніх педагогів креативність і гнучкість мислення, формує практичні навички, мотивує до навчання, розвиває рефлексію. Використання зазначених технологій доцільне під час викладання лекційного матеріалу, проведення практичних, семінарських, лабораторних занять, у процесі

організації позааудиторної роботи майбутніх учителів тощо. Зразок імітаційно-ділової гри подано в додатку Л.

Досвід показав, що ігрові технології та штучний інтелект є потужними засобами для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. Вони не лише підвищують якість підготовки, але й формують навички, необхідні для викладання в умовах цифрової епохи. Інтеграція цих технологій у педагогічну освіту – це крок до створення інноваційного освітнього середовища, здатного підготувати вчителів нового покоління з високим рівнем майстерності.

Окрім того, освітньо-професійною програмою підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій передбачено освітній компонент «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності», спрямований на цілеспрямоване ознайомлення майбутніх учителів трудового навчання і технологій з інформаційними технологіями в освіті й науці. Його викладає нині автор дисертації. Силабус цього ОК подано в додатку М.

У процесі його вивчення майбутні вчителі трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки створюють персональний блог на ресурсі www.blogger.com. (додаток Н, рис. Н.1).

На заняттях із зазначеної дисципліни «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» майбутні педагоги:

- отримують уявлення про наукові електронні публікації;
- набувають умінь готувати наукові тексти для публікації в мережі «Інтернет»;
- розвивають здатності здійснювати пошук інформації в наукометричних базах даних;
- ознайомлюються з Google Академією як відкритою наукометричною базою даних і пошуковою системою;
- ознайомлюються з електронним каталогом наукових бібліотек;

– відпрацьовують уміння пошуку наукових праць у закордонних джерелах (Білефельдська наукова пошукова система <https://www.base-search.net/>) та базі відкритого доступу CORE (<https://core.ac.uk>) тощо.

Окрім того, майбутні вчителі під час вивчення інформаційних технологій у дослідницькій діяльності розробляють електронну анкету (опитувальник) чи тест з теми магістерського дослідження, використовуючи ресурс Google форми (<https://docs.google.com/forms/u/0/>) та проводять опитування (тестування) однокласників (додаток Н, рис. Н.2).

Значну кількість часу магістранти використовують для опанування прийомів роботи з табличним процесором Microsoft Excel, при цьому в них формуються вміння використовувати електронні таблиці Microsoft Excel для опрацювання результатів експериментальної роботи; ознайомлюються із синтаксисом вбудованих функцій MS Excel, за результатами розрахунку частоти будують кругову і лінійчасту діаграми (додаток Н, рис. Н.3).

Велику увагу майбутні вчителі трудового навчання і технологій приділяють і роботі з програмою для створення презентацій Microsoft Office PowerPoint, ознайомленню з вимогами до створення презентації як засобу представлення наукового матеріалу, формуючи вміння створення презентацій (додаток Н, рис. Н.4), а також з використання засобу Microsoft Sway (додаток Н, рис. Н.5).

Після опрацювання окреслених програмних продуктів відбувається ознайомлення з можливостями створення мультимедійних презентацій за допомогою інтернет-сервісів powtoon.com, haikudeck.com, moovly.com, prezi.com, slidedog.com, rawshorts.com, goanimate.com, slides.com, zentation.com, knovio.com.

Так, магістранти створювали презентації з проблематики свого магістерського дослідження, складали порівняльну характеристику створених презентацій за самостійно розробленими критеріями, висвітлювали в персональному блозі підсумки виконання завдань.

Також у процесі вивчення інформаційних технологій у дослідницькій діяльності значна увага приділялась формуванню вмінь використовувати візуалізацію процесу та результатів магістерського дослідження, дослідженню можливостей сервісів для створення добірок ілюстративного матеріалу (Pinterest.com, iconarchive.com, findicons.com) та сервісів для створення інфографіки (piktochart.com, canva.com, visual.ly, creately.com, infogr.am), візуалізації етапів магістерського дослідження у вигляді ментальної карти («карти знань») засобами інтернет-сервісів: mindmeister.com, mindomo.com, mapul.com, spiderscribe.net.

Результатом зазначеної вище діяльності магістрантів було створення відеофрагментів (записи екрана) з проблематики власного магістерського дослідження (відеоінструкція до тесту, вступу, пояснення нового матеріалу і т. д.) засобами *icescreamapps.com* та *bandicam.com.*, встановлення в блозі (розміщення ліцензії на використання матеріалів) засобом <https://creativecommons.org/licenses/?lang=uk>, створення власного відеоканалу на сервісі YouTube з обранням ліцензії creative commons, завантаження власних відеофрагментів та пропонування їх своїм одногрупникам з метою набрати мінімум 10 підписників каналу (додаток Н, рис. Н.6), а також створення електронного супроводу занять з використанням різноманітних ресурсів: текстів, відео, зображень, вебсайтів, google документів, онлайн-вправ, опитувальників тощо.

В умовах дистанційного навчання, пандемії коронавірусу, оголошеного воєнного стану в закладах вищої освіти широко застосовується тестовий контроль навчальних досягнень, оскільки така форма здатна поєднати методи та результати навчання, отримані здобувачами вищої освіти за такої форми навчання. Серед переваг тестування можемо відзначити можливість одночасно опитувати всіх здобувачів освіти конкретної групи, швидко отримання результатів тестування та статистики відповідей (додаток Н, рис. Н.7), застосування пробних опитувань тощо. Використання інноваційних технологій під час контролю й оцінювання навчальних досягнень

магістрантів забезпечує об'єктивність кількісного та якісного оцінювання рівня їхніх навчальних досягнень.

Виходячи із цих положень, можемо вважати тестування своєрідним інструментом викладачів з метою мотивації майбутніх учителів трудового навчання і технологій до розвитку в них власної педагогічної майстерності.

Отже, запропонований навчально-методичний супровід процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій спрямований на розвиток цього феномену, а також творчих здібностей, самосвідомості, самонавчання, критичного мислення, що, у свою чергу, стимулюватиме майбутніх педагогів до самостійної діяльності, здійснення наукових досліджень і, головне, до творчої самореалізації в педагогічній діяльності. Ефективність його використання буде перевірена в процесі організації та проведення педагогічного експерименту.

Висновки до другого розділу

У ході педагогічного дослідження за допомогою методу експертного оцінювання визначено педагогічні умови, що забезпечують розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, а саме: підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у їхній фаховій підготовці.

З метою досягнення поставленої в педагогічному дослідженні мети спроектовано модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що

складається з чотирьох блоків: методологічно-цільового, суб'єктного, змістово-технологічного та оцінювально-результативного.

Методологічно-цільовий блок окреслює основну мету (розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки закладів вищої освіти), завдання (формування мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності та ціннісного ставлення до педагогічної діяльності; набуття системи предметних, психолого-педагогічних, методичних знань та вмінь розвитку педагогічної майстерності й проведення уроків технологій; формування особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість тощо) та вмінь здійснювати рефлексію й корекцію педагогічної діяльності), методологічні підходи (системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, технологічний), принципи: загальнодидактичні (науковості, доступності, наочності, взаємозв'язку теорії з практикою, міцності й системності знань, розвивального і виховувального навчання тощо), специфічні (взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості, самоорганізації, цифровізації навчання).

Суб'єктний блок охоплює суб'єктів освітнього процесу – науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти (магістрантів).

Змістово-технологічний блок містить компоненти педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексійний); зміст розвитку педагогічної майстерності; етапи розвитку зазначеного феномену (мотиваційно-цільовий, діяльнісний, діагностичний); педагогічні технології (цифрові, дистанційного навчання, штучний інтелект, ігрові, кейс-технології); форми організації освітнього процесу (дискусійні (проблемні лекції, практичні, семінарські й лабораторні заняття), інтерактивні (кейс-ситуації, круглі столи, майстер-класи, тренінги тощо)); методи: узвичаєні (словесні, наочні, практичні, репродуктивні), інноваційні (евристичне навчання, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні, проблемні,

дослідницький тощо); засоби навчання (навчальні посібники, фахові періодичні видання, електронні інформаційні ресурси, презентації, відеоматеріали, тести тощо).

Оцінювально-результативний блок репрезентує критерії, показники, рівні та результат – позитивну динаміку рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Функціонування моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій забезпечує низка відібраних та теоретично обґрунтованих педагогічних умов.

Задля впровадження авторської моделі в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти розроблено навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що охоплює вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій: доповнення окремих тем освітніх компонентів «Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» та ін. питаннями, що стосуються розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; упровадження дисципліни за вибором «Педагогічна майстерність учителів технологій»; розроблення завдань з розвитку педагогічної майстерності для програм педагогічної практики; підготовка авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій».

Основні наукові результати розділу висвітлено в публікаціях автора [7], [10], [13], [15], [16], [18], [19], [20], [23], [24], [30], [33], [39].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Організація та методика експериментального дослідження

Входження нашої держави до Європейського освітнього простору, необхідність упровадження інноваційних освітніх технологій та гнучкого реагування закладів вищої освіти на запити суспільства в умовах Нової української школи, сучасного ринку праці зумовлюють актуальність підготовки магістрів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) в контексті розвитку їхньої педагогічної майстерності, оскільки попит на конкурентоспроможних фахівців актуалізує завдання розвитку таких здібностей особистості, що розкривають її індивідуальні якості та інтелектуальні можливості.

«Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90–120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов’язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» [139].

Ефективність розвитку педагогічної майстерності індивіда залежить, як правило, від його активності в інноваційній та експериментальній діяльності науковців, педагогів, методистів.

Схарактеризуємо детальніше сутність понять «дослідження», «педагогічне дослідження», «науково-педагогічне дослідження», «педагогічний експеримент».

Вітчизняні науковці О. Семеног та Н. Чайченко під поняттям «дослідження» розуміють «процес вироблення нових знань, один з видів пізнавальної діяльності» [268, с. 8].

Ми погоджуємося з думкою цих науковців, які розглядають поняття «педагогічне дослідження» як діяльність, що вимагає постановки і розв'язання проблем задля отримання нових знань наукового характеру. Педагогічні дослідження, на думку авторів, пояснюють і передбачають явища та факти, спрямовані на дослідження особистісно орієнтованої діяльності людини як основи її соціального виховання. Педагогічне дослідження має бути сплановане, організоване та проведене так, щоб воно давало позитивні результати для освітнього процесу [268, с. 8-9].

С. Гончаренко визначив педагогічне дослідження як «процес і результат наукової діяльності, спрямовані на одержання нових знань про закономірності процесу навчання, виховання і розвитку особистості, про структуру, теорію, методiku і технологію організації навчально-виховного процесу, його зміст, принципи, організаційні методи і прийоми» [91, с. 23]. Науковець зазначає, що будь-яке педагогічне дослідження повинно відображати предмет дослідження в його власній внутрішній логіці.

Цікавою в межах нашого дослідження є думка Д. Чернілевського, який у своїх працях відзначає, що науково-педагогічне дослідження – це особлива форма процесу пізнання педагогічної дійсності, цілеспрямоване дослідження явищ і процесів у ній, де використовуються наукові методи й засоби, а результатом є формулювання поняття про об'єкт, що досліджується. Основна мета науково-педагогічного дослідження – встановлення закономірностей навчання, виховання і розвитку особистості, а також цілеспрямоване та свідоме впровадження відомих законів і закономірностей у практику педагогічної діяльності [384].

Запропоновані в нашій дисертації теоретичні положення, висновки, схарактеризовані педагогічні умови, модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки потребують підґрунтя для їх упровадження в реальний освітній процес педагогічного університету.

Основою наукового пошуку, наукової новизни отриманих результатів щодо розвитку досліджуваного феномену майбутніх педагогів повинні бути підсумки експериментальної роботи (результати педагогічного експерименту).

С. Гончаренко в педагогічному експерименті вбачає «поставлений дослід у навчальній або виховній роботі, спостереження певного педагогічного явища в спеціально створених умовах. У цьому випадку має встановлюватися залежність між впливами або умовами роботи і результатами. Отримання точних результатів педагогічного експерименту залежить переважно від позиції дослідника, що відображається в робочій гіпотезі, а також від методики проведення педагогічного дослідження» [91, с. 112].

Е. Панасенко, студіюючи методи наукових досліджень у теорії та практиці вітчизняної педагогіки, зазначає, що педагогічним експериментом називають науково обґрунтовану систему організації певного педагогічного процесу, спрямовану на отримання нових педагогічних знань, а також на перевірку та обґрунтування розроблених гіпотез [294].

Таким чином, теоретичні узагальнення науково-педагогічного дослідження повинні ґрунтуватися на аналізі результатів експериментальної роботи. В основу такого аналізу має бути покладено порівняння стану досліджуваної системи експериментальної та контрольної групи до та після проведення педагогічного експерименту.

Провівши аналіз сучасних літературних джерел, стану розвитку досліджуваного феномену, нормативного й методичного забезпечення

дисциплін підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій за ОС «Магістр», ми розробили програму педагогічного експерименту.

Мета експерименту: експериментально перевірити ефективність педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

На процес розвитку зазначеного феномену можуть впливати: наявність мотивації щодо розвитку власної педагогічної майстерності магістрантів та здійснення майбутньої педагогічної діяльності; рівень предметних, психолого-педагогічних, методичних знань здобувачів освіти, ґрунтовні знання про сутність, структуру, технології розвитку педагогічної майстерності; рівень сформованості вмінь щодо організації та проведення уроків технологій та розв'язування нестандартних завдань; наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція тощо), уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити в неї корективи тощо.

Незалежні змінні: педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Залежна змінна: рівень розвитку зазначеного феномену майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Учасники експерименту: науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти (магістранти предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)).

Відповідно до теоретичних положень [292; 230] було організовано і проведено дослідницько-експериментальну роботу, етапи якої схарактеризовано далі.

Педагогічний експеримент проводився на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, Центральноукраїнського державного університету імені

Володимира Винниченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У процесі відбору контрольних та експериментальних груп респондентів серед магістрантів ми дотримувалися необхідних умов проведення педагогічного дослідження.

Формування вибіркової сукупності здійснювалося на початку 2021–2022 н. р. Задля визначення обсягу генеральної сукупності використовувалися відкриті дані Єдиної державної електронної бази з питань освіти щодо кількості здобувачів освіти предметної спеціальності «Середня освіта (Трудове навчання та технології)», зарахованих на навчання у 2021 р. На основі статистичних даних встановлено, що на початок 2021–2022 н. р. контингент студентів – майбутніх учителів трудового навчання і технологій ОС «Магістр» становив 252 особи.

Із цією метою розраховували необхідну кількість респондентів для випадку, коли похибка отриманих даних у ході експерименту повинна не перевищувати 5 %.

Для обрахунків обсягу вибіркової сукупності було використано формулу [230], яка враховує граничну помилку репрезентативності рівнів значущості 0,05 (95 %):

$$n = \frac{1}{0,0025 + \frac{1}{N}}, \quad (3.1)$$

де N – обсяг генеральної сукупності; n – обсяг вибіркової сукупності.

Отже, щоб з імовірністю 0,95 (95 %) бути впевненим, що похибка отриманих у ході педагогічного експерименту результатів не перевищує 5 %, необхідно охопити експериментом не менше 155 респондентів.

З огляду на охарактеризовані розрахунки, можливості закладів вищої освіти задіяти магістрантів у нашому педагогічному експерименті на констатувальному етапі взяли участь 174 магістранти. Так, до складу експериментальної групи увійшло 85 здобувачів вищої освіти, до контрольної – 89. На формувальному етапі в кількості респондентів

відбулися певні зміни: в експериментальній групі було відраховано 4 здобувачі вищої освіти, а з академічної відпустки повернувся 1, тому експериментальна група на формувальному етапі налічувала 82 респонденти. Серед здобувачів освіти контрольної групи протягом проведення педагогічного експерименту було відраховано 2, з академічної відпустки повернулося також 2, тому кількість респондентів не змінилася.

Групи були сформовані переважно зі здобувачів освіти денної форми навчання. Магістранти контрольної та експериментальної груп суттєво не відрізнялися за рівнем педагогічних, психологічних, методичних та технологічних знань, умінь, практичних навичок, завдяки чому забезпечено однорідність складу груп на початку проведення науково-педагогічного дослідження.

Основними критеріями відбору університетів (баз проведення педагогічного експерименту) були такі: значний досвід підготовки фахівців за предметною спеціальністю 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології), спорідненість навчальних планів, програм освітніх компонентів підготовки магістрів тощо.

У процесі експериментальної діяльності використовувався комплекс методик діагностування рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Насамперед була задіяна авторська система тестових завдань (додаток Т), що базувалася на розроблених критеріях визначення рівнів розвитку зазначеного феномену:

- *мотиваційно-ціннісному* (наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності; ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості; прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій);
- *світоглядно-когнітивному* (система предметних, психолого-педагогічних, методичних знань; ґрунтовні знання про сутність, структуру та

технології розвитку власної педагогічної майстерності; знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності);

- *діяльнісно-технологічному* (методичні вміння організації та проведення уроків технологій; володіння методикою розвитку педагогічної майстерності; уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації);

- *особистісно-рефлексійному* (наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо); уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності; уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності).

Окрім зазначеної системи тестових завдань, використовували такі методики, що дозволяють тією чи іншою мірою отримати необхідну інформацію про рівні розвитку в майбутніх учителів трудового навчання і технологій педагогічної майстерності:

- бесіди зі здобувачами вищої освіти задля визначення їхнього ставлення щодо необхідності й бажання розвивати власну педагогічну майстерність (мотиваційно-ціннісний критерій);

- спостереження за діяльністю магістрантів упродовж усього періоду навчання (всі критерії);

- спостереження за діяльністю магістрантів під час проходження ними педагогічної практики з метою виявлення набутих навичок ведення уроків технологій;

- аналіз якості оформлення практичних, лабораторних робіт, звітної документації з педагогічних практик задля виявлення рівнів самоаналізу, розвитку критичного мислення, здатності бачити власні помилки і шляхи їх усунення (особистісно-рефлексійний критерій);

- бесіди з майбутніми вчителями трудового навчання і технологій, аналіз результатів виконання лабораторних робіт, написання рефератів, тез, обговорення проблемних ситуацій з метою виявлення рівнів володіння

знаннями з педагогіки, психології, практичного їх застосування, сформованості творчого, критичного мислення (світоглядно-когнітивний, діяльнісно-технологічний критерій);

- модифікована методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (мотиваційно-ціннісний критерій);

- діагностика рефлексії А. Карпова (особистісно-рефлексійний критерій).

Отримані в результаті експериментального дослідження дані опрацьовувалися з використанням методів математичної статистики (групування, ранжування, графічна інтерпретація, двосторонній критерій Пірсона).

Дослідження проводилося протягом 2021–2025 років і складалося з трьох етапів (констатувального, формувального, контрольного), що взаємозалежні й мають єдину мету.

Констатувальний етап дослідження передбачав таку роботу:

- аналіз теоретичних засад розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій;

- визначення можливостей удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій;

- уточнення сутності й структурного складу педагогічної майстерності фахівців окресленої предметної спеціальності;

- з'ясування стану розробленості проблеми розвитку педагогічної майстерності;

- визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку зазначеного феномену майбутніх учителів трудового навчання і технологій;

- формування контрольної та експериментальної груп;

- виявлення рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів (тестування на констатувальному етапі);

- порівняння експериментальної й контрольної груп за статистичними показниками.

Формувальний етап педагогічного експерименту було реалізовано шляхом упровадження виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов, моделі та навчально-методичного супроводу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в освітній процес підготовки здобувачів освіти за ОС «Магістр».

Зауважимо, що в здобувачів вищої освіти, які навчалися в контрольній групі й брали участь у педагогічному експерименті, освітній процес фахової підготовки здійснювався в традиційній формі.

На *контрольному* етапі науково-педагогічного дослідження:

- порівнювалися рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп за визначеними критеріями (мотиваційно-ціннісним, світоглядно-когнітивним, діяльнісно-технологічним, особистісно-рефлексійним);
- проводилося узагальнення результатів педагогічного експерименту;
- формувалися висновки щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп в умовах магістерської підготовки.

Отже, проведена робота сприяла організації та проведенню педагогічного експерименту й уможливила аналіз результатів констатувального, формувального та контрольного етапів експериментального дослідження за компонентами педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним, особистісно-рефлексійним).

3.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження

Розглянемо результати констатувального етапу експериментального дослідження за визначеними критеріями діагностування рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і

технологій в умовах магістерської підготовки (мотиваційно-ціннісним, світоглядно-когнітивним, діяльнісно-технологічним, особистісно-рефлексійним).

Одним з основних засобів діагностування педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій вважаємо авторську систему тестових завдань, розроблену відповідно до показників зазначених вище критеріїв (додаток Т).

Аналіз відповідей майбутніх педагогів на тестові запитання, спостереження, бесіди зі здобувачами вищої освіти задля визначення їхнього ставлення щодо необхідності й бажання розвивати власну педагогічну майстерність, аналіз результатів виконання творчих завдань, аналіз якості оформлення практичних, лабораторних робіт, звітної документації практик тощо дали можливість оцінити рівні розвитку кожного компонента (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно-рефлексійного) за чотирирівневою шкалою (початковий, середній, достатній, високий).

Мотиваційно-ціннісний компонент. Як зазначалося в п. 1.3 дисертації, з метою діагностування мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій використовувався мотиваційно-ціннісний критерій, показниками якого визначено:

- наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності;
- ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості;
- прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.

Розподіл майбутніх учителів трудового навчання і технологій за рівнями розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності подано в табл. 3.1, а більш детально – в додатку У.

Таблиця 3.1

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (констатувальний етап)

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ		КГ	
	(85 респондентів)		(89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	19	22,3	21	23,6
Середній	25	29,4	24	27,0
Достатній	23	27,1	23	25,9
Високий	18	21,2	21	23,5

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі представлено на рис. 3.1.

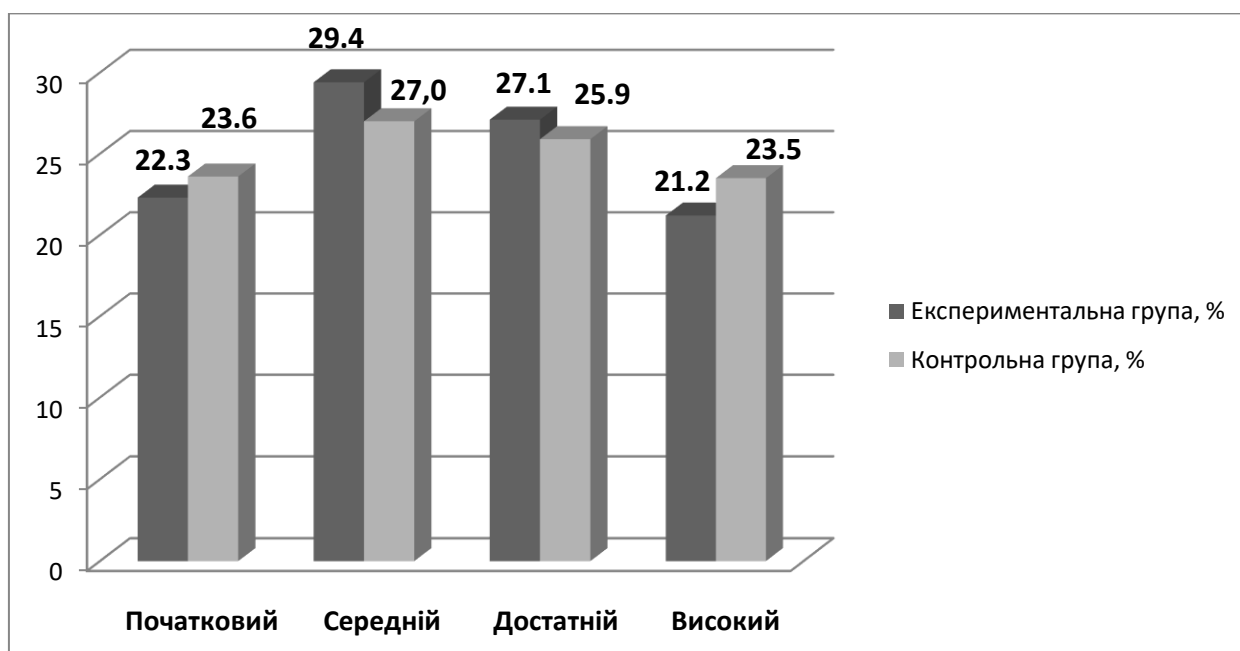

Рис. 3.1. Діаграма рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі експерименту

Аналіз результатів експериментальних даних на констатувальному етапі педагогічного експерименту показав, що рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності в більшості респондентів відповідає середньому (29,4 % у ЕГ і 27,0 % у КГ).

Дещо менша кількість магістрантів відповідає достатньому рівню розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності (27,1 % у ЕГ і 25,9 % у КГ).

Низький рівень розвитку означеного компонента педагогічної майстерності майбутніх педагогів приблизно у чверті респондентів (22,3 % у ЕГ і 23,6 % у КГ).

На жаль, найменша частина майбутніх учителів трудового навчання і технологій має високий рівень розвитку цього компонента педагогічної майстерності (21,2 % в ЕГ і 23,5 % у КГ).

Отримані результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що більшість здобувачів освіти ОС «Магістр» обох груп мають середній та достатній рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності.

Когнітивний компонент. З метою діагностування рівнів розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності використовуємо світоглядно-когнітивний критерій, що має такі показники:

- система предметних, психолого-педагогічних, методичних знань;
- ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності;
- знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності.

Розподіл майбутніх учителів трудового навчання і технологій за рівнями розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності подано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій
(констатувальний етап)**

Рівні розвитку когнітивного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ		КГ	
	(85 респондентів)		(89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	17	20,0	18	20,9
Середній	27	31,8	29	32,6
Достатній	25	29,4	25	28,1
Високий	16	18,8	17	18,4

Рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі представлено на рис. 3.2.

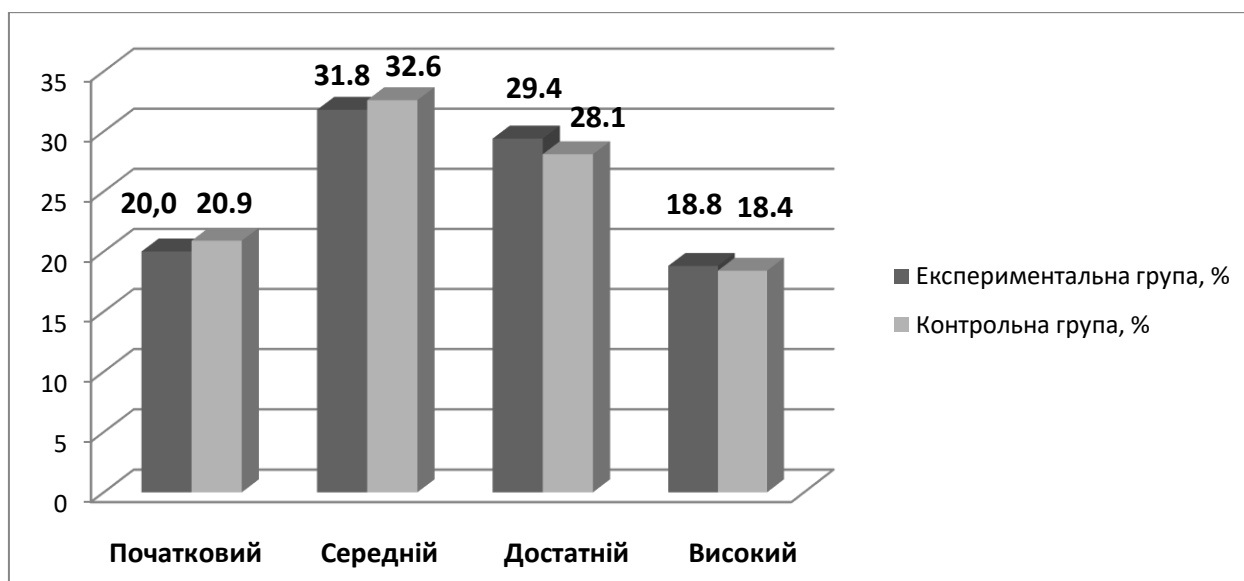

Рис. 3.2. Діаграма рівнів розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі експерименту

Розвиток когнітивного компонента педагогічної майстерності в більшості магістрантів, як і в попередньому випадку, перебуває на середньому рівні (31,8 % в ЕГ і 32,6 % у КГ). Достатній рівень розвитку

цього компонента педагогічної майстерності властивий 29,4 % здобувачам освіти ЕГ і 28,1 % здобувачам КГ.

Значна кількість магістрантів перебуває на початковому рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності. Результати експерименту показують, що таких респондентів в експериментальній групі 20,0 %, а в контрольній – 20,9 %. Найменша кількість здобувачів перебувають на високому рівні розвитку цього компонента педагогічної майстерності (18,8 % – ЕГ, 18,4 % – КГ).

Результати експерименту на констатувальному етапі свідчать, що більшість майбутніх учителів трудового навчання і технологій обох груп (КГ і ЕГ) мають середній та достатній рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності.

Діяльнісний компонент. Задля оцінювання рівнів розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності використовуємо діяльнісно-технологічний критерій з його показниками:

- методичні вміння щодо організації та проведення уроків технологій;
- володіння методикою розвитку педагогічної майстерності;
- уміння розв’язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації.

Магістранти за рівнями розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності розподілилися таким чином, як представлено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій
(констатувальний етап)**

Рівні розвитку діяльнісного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ (85 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	19	22,4	22	24,7
Середній	25	29,4	26	29,2
Достатній	24	28,2	25	28,1
Високий	17	20,0	16	18,0

Рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності магістрантів на констатувальному етапі подано на рис. 3.3.

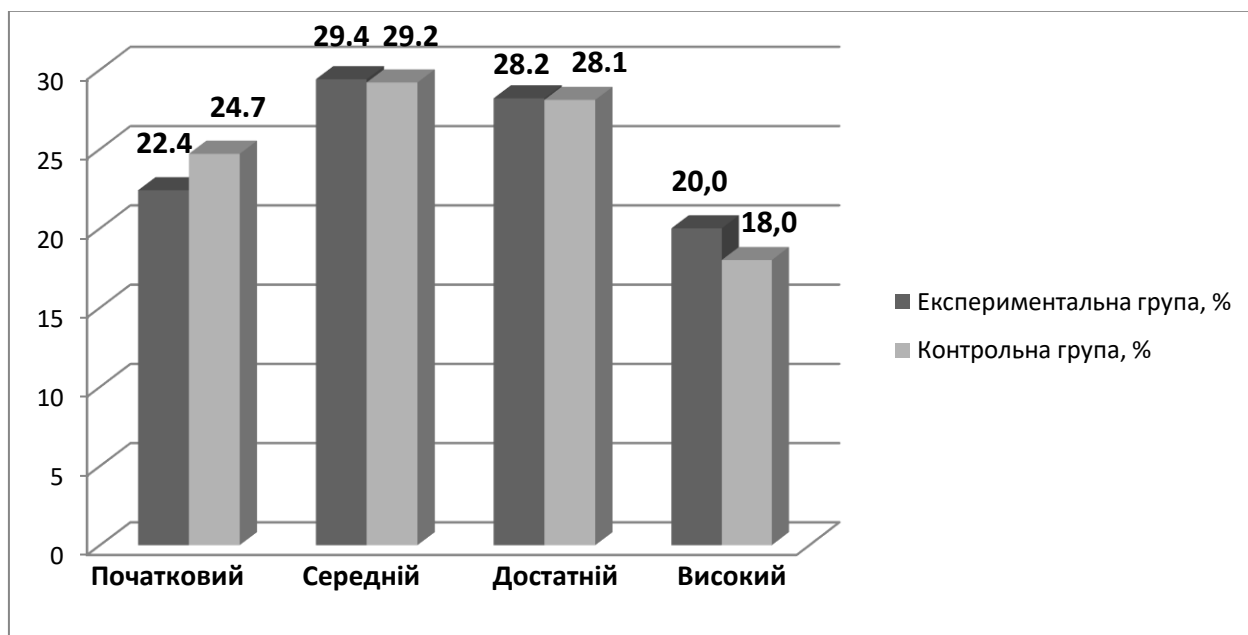

Рис. 3.3. Діаграма рівнів розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі експерименту

Як і в попередніх випадках, більшість майбутніх учителів трудового навчання і технологій перебуває на середньому рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності (29,4 % в ЕГ і 29,2 % у КГ). Майже не відрізняється кількість майбутніх педагогів, які перебувають на достатньому рівні розвитку означеного компонента педагогічної майстерності (28,2 % в ЕГ і 28,1 % у КГ).

На жаль, незначною виявилася кількість майбутніх учителів трудового навчання і технологій, які мають високий рівень розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності (20,0 % – ЕГ і 18,0 % – КГ). Досить значною за результатами експерименту є частина респондентів, які мають початковий рівень (22,4 % – ЕГ і 24,7 % – КГ).

Як і в попередніх випадках, результати експерименту свідчать, що більшість майбутніх учителів трудового навчання і технологій

експериментальних і контрольних груп має середній та достатній рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності.

Особистісно-рефлексійний компонент. Схарактеризуємо показники особистісно-рефлексійного критерію, що визначені для діагностування рівнів розвитку однойменного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки:

- наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо);
- уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності;
- уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності представлено в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (констатувальний етап)

Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ (85 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	22	25,9	25	28,1
Середній	23	27,1	24	27,0
Достатній	23	27,1	21	23,6
Високий	17	19,9	19	21,3

На рис. 3.4 подано рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі.

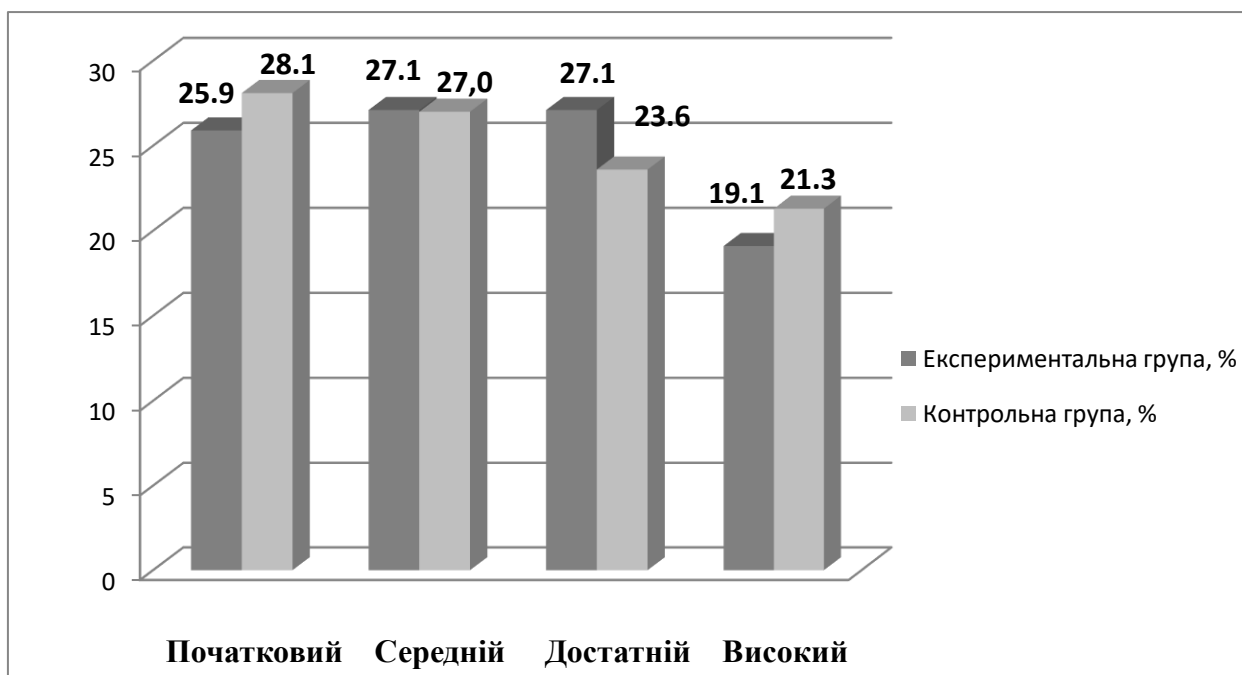

Рис. 3.4. Діаграма рівнів розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі експерименту

Аналіз результатів педагогічного експерименту показав, що на початковому рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності перебувають 25,9 % (ЕГ) і 28,1% (КГ) майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Середній рівень розвитку зазначеного компонента педагогічної майстерності мають 27,1% здобувачів експериментальних груп та 27,0 % – контрольних, а на достатньому – 27,1 % магістрантів експериментальної і 23,6 % контрольної груп. Високому рівню, у свою чергу, відповідають 19,9 % респондентів експериментальної групи і 21,3 % – контрольної.

З метою посилення уявлення про результати констатувального етапу експерименту, задля більш достовірної картини діагностування мотиваційно-ціннісного і особистісно-рефлексійного компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій були задіяні стандартизовані методики: модифікована методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; діагностика рефлексії А. Карпова (додаток Ф).

Таким чином, відповідно до результатів, представлених у табл. 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, у майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному етапі педагогічного експерименту переважають середній та достатній рівні розвитку педагогічної майстерності.

Аналіз результатів констатувального етапу експериментального дослідження виявив, що середній і достатній рівні розвитку педагогічної майстерності переважають у майбутніх учителів трудового навчання і технологій як в експериментальній, так і в контрольній групах.

Пояснюємо це здебільшого позитивним, умотивованим ставленням магістрантів до розвитку власної педагогічної майстерності, усвідомленням значущості педагогічної діяльності, базовими предметними, психолого-педагогічними, методичними знаннями, фрагментарною сформованістю методичних умінь щодо організації і проведення уроків трудового навчання і технологій, посередньою розвиненістю вмінь розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації; здебільшого розвиненістю особистісних якостей (гуманістичної спрямованості, ерудиції тощо), деяким усвідомленням потреби здійснення рефлексії педагогічної діяльності, унесення корективів у процес розвитку власної педагогічної майстерності.

3.3. Аналіз результатів формувального етапу педагогічного експерименту

На формувальному етапі педагогічного експерименту було проведено експериментальну перевірку впливу обґрунтованих педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки із застосуванням запропонованої методики, що детально описана в п. 2.3.

Згідно з гіпотезою нашого науково-педагогічного дослідження ефективний розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів

трудового навчання і технологій уможливиться за рахунок упровадження до їхньої професійної підготовки відібраних педагогічних умов розвитку зазначеного феномену (підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти; запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій).

Для підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у межах упровадження авторської моделі виконання завдань здобувачами освіти під час опанування освітніх компонентів освітньо-професійної програми мало диференційований характер, значна кількість завдань виконувалася індивідуально. Заохочення самостійної та індивідуальної діяльності здобувачів освіти враховувалося в процесі оцінювання їхніх навчальних досягнень.

У процесі навчання дисциплін методичного спрямування (ОК «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Методологія і методи наукових досліджень», «Дослідження в технологічній освіті» тощо) особлива увага майбутніх учителів трудового навчання і технологій зверталася на проведення уроків технологій, розв'язування творчих, ситуативних завдань, усвідомлення цінності й важливості обраної професії, уміння виявляти проблеми розвитку технологічної освіти і знаходити способи їх подолання, проєктувати перспективні напрями її вдосконалення.

Мотивування здобувачів освіти реалізовувалося також через проблемний виклад навчальної інформації в процесі опанування освітніх компонентів освітньо-професійної програми («Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Методологія і методи наукових досліджень», «Декоративно-ужиткове мистецтво та

дизайн», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо), що спрямовує здобувачів вищої освіти до усвідомленого пошуку, вивчення, систематизації й узагальнення здобутих навчальних досягнень, глибокого розуміння їх використання в практичній діяльності, подальшої рефлексії, саморозвитку, самокритичності.

Запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців, було реалізовано під час проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти (на робочому місці вчителя технологій та науково-дослідницької практики).

Під час педагогічних практик окреслюємо завдання, виконання яких здобувачами освіти сприятиме цілеспрямованому розвитку їхньої педагогічної майстерності, а саме: провести відбір методів активного та інтерактивного навчання, використання яких на уроках технологій і в позаурочній діяльності, на думку практиканта, зробить освітній процес у школі більш цікавим, жвавим, результативним; розробити і впровадити в освітній процес закладу освіти кейс (кейси), результати якого (яких) обговорити з учнями (його учасниками) на уроці технологій чи в позаурочний час; провести майстер-клас з виготовлення виробу або певного його елементу; підготувати і провести захід «Кращий учитель-практикант»; підготувати есе «Імідж сучасного вчителя трудового навчання і технологій».

Доповнення теоретичного та практичного складників підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій змістом, спрямованим на розвиток у них педагогічної майстерності, було зорієнтоване на такі обов'язкові компоненти циклу загальної підготовки: «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн», «Методологія і методи наукових досліджень», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності», «Дослідження в технологічній освіті», оскільки вони мають значний потенціал для розвитку

окресленого феномену в майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Інноваційні педагогічні технології є ефективним інструментом розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

З метою її розвитку в майбутніх педагогів під час аудиторних занять використовувалися інноваційні технології: дистанційного навчання, цифрові, штучний інтелект, ігрові, кейс-технології.

Як вже зазначалося, у контрольній групі професійна підготовка майбутніх учителів трудового навчання і технологій здійснювалася традиційно.

Задля діагностування рівнів розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно-рефлексійного) на формувальному етапі експерименту застосовано систему авторських тестових завдань (додаток Т) та стандартизовані методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича і діагностику рефлексії А. Карпова (додаток Ф).

Простежимо динаміку в рівнях розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій ЕГ на формувальному етапі педагогічного експерименту в порівнянні з констатувальним.

Мотиваційно-ціннісний компонент. У таблиці 3.5 представлено рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки на формувальному етапі педагогічного експерименту (детальні розрахунки представлено в таблицях Х1, Х2, Х3, Х4 додатку Х).

Таблиця 3.5

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (формувальний етап)

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ		КГ	
	(82 респонденти)		(89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	10	13,0	20	22,5
Середній	19	23,5	23	25,8
Достатній	27	32,9	24	27,0
Високий	26	30,6	22	24,7

Динаміку рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці експерименту представлено на рис. 3.5.

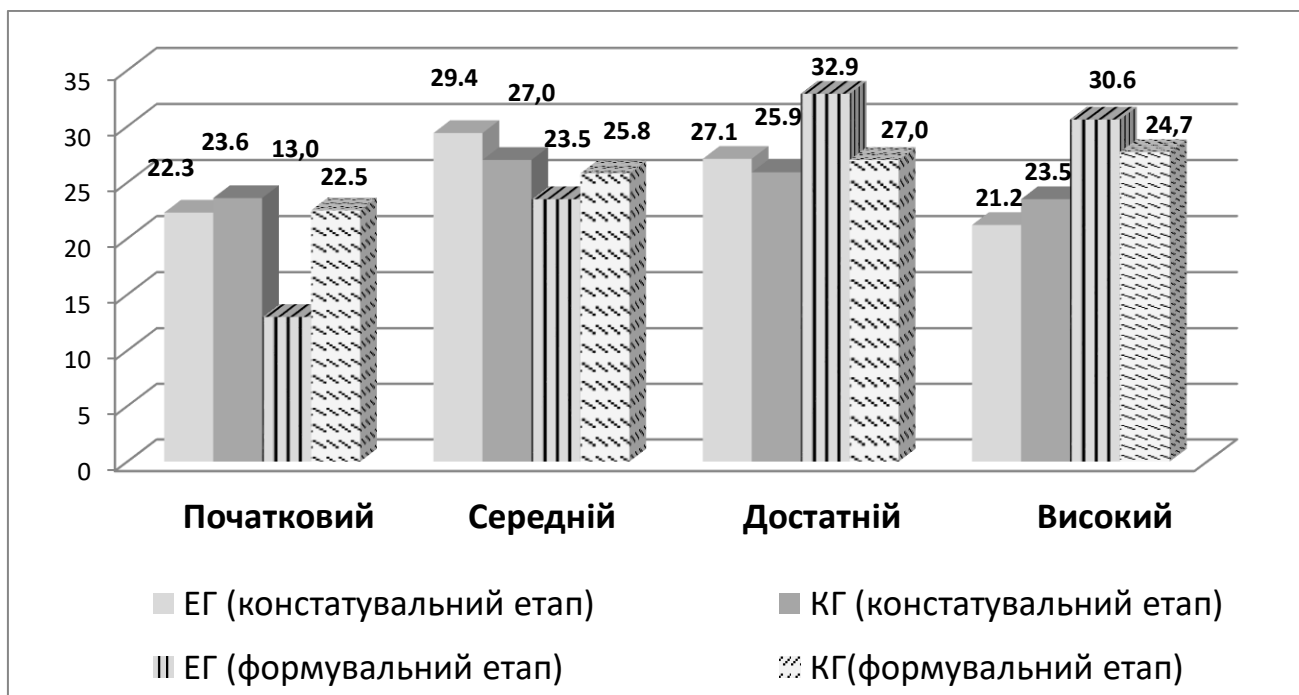

Рис. 3.5. Динаміка рівнів розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці експерименту, %

Результати тестування показали зменшення кількості респондентів, які перебувають на початковому рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності (з 22,3 % до 13,0 % в ЕГ і з 23,6 % до 22,5 % у КГ). Відбулася також аналогічна динаміка розвитку цього компонента педагогічної майстерності на середньому рівні (зменшення кількості досліджуваних з 29,4 % до 23,5 % в ЕГ і з 27,0 % до 25,8 % у КГ). Значного поліпшення зазнав достатній рівень розвитку мотиваційно-ціннісного компонента окресленого феномену (значно збільшилася частина респондентів (з 27,1 % до 32,9 %) в ЕГ і відбулося незначне збільшення (з 25,9 % до 27,0%) у КГ). Значні зміни спостерігаємо і в розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти, які перебувають на високому рівні (з 21,2 % до 30,6 % в ЕГ – значне збільшення, а також з 23,5 % до 24,7 % у КГ – менш значне збільшення).

Результати, отримані в результаті проведення формувального етапу експерименту, підтверджують, що використання обґрунтованих педагогічних умов сприяє ефективному зростанню рівня розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності в майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Когнітивний компонент. Рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх фахівців на формувальному етапі подано в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій
(формувальний етап)**

Рівні розвитку когнітивного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ		КГ	
	(82 респонденти)		(89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	11	14,1	17	19,1
Середній	21	25,9	27	30,3
Достатній	27	33,0	27	30,3
Високий	23	27,0	18	20,3

Динаміку рівнів розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх фахівців на формувальному етапі експерименту порівняно з результатами констатувального етапу представлено на рис. 3.6.

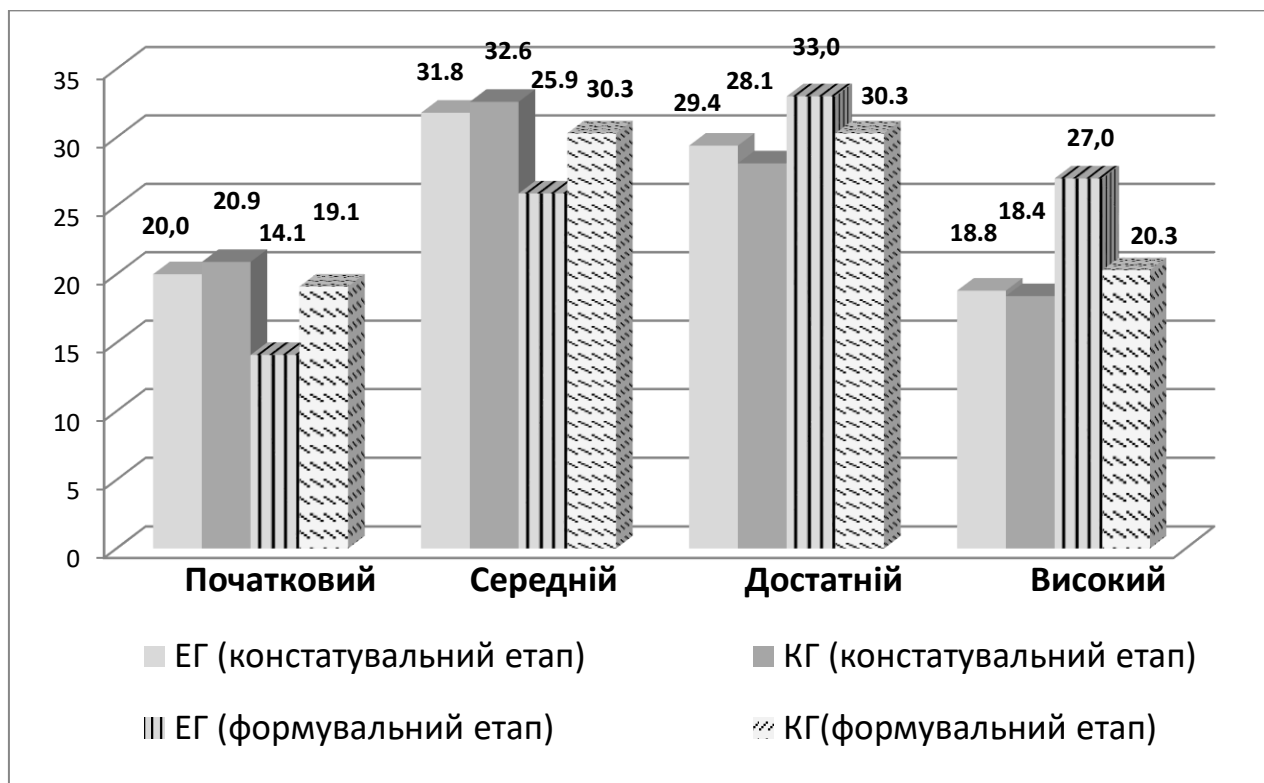

Рис. 3.6. Динаміка рівнів розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці дослідження, %

Діаграми на рис. 3.6 демонструють втішливі результати, оскільки початковий рівень розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності магістрантів зазнав позитивних змін (значно зменшився в ЕГ (з 20,0 % до 14,1 %) і деякі зміни відбулись у КГ (з 20,9 % до 19,1 %)). Аналогічну динаміку спостерігаємо й на середньому рівні розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх педагогів: зменшення (з 31,8 % до 25,9 %) в ЕГ та незначне зменшення (з 32,6 % до 30,3 %) у КГ.

Позитивні зміни в розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх педагогів спостерігаємо на достатньому рівні (значне збільшення (з 29,4 % до 33,0 %) в ЕГ і незначне (з 28,1 % до 30,3 %) – у КГ). Значних позитивних змін набуває і високий рівень розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (збільшення (з 18,8 % до 27,0 %) у студентів ЕГ і незначне збільшення (з 18,4 % до 20,3 %) – у студентів КГ).

Як і в попередньому випадку, результати підтверджують зростання рівнів розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, отримане внаслідок використання обґрунтованих педагогічних умов у процесі їхньої магістерської підготовки.

Діяльнісний компонент. У таблиці 3.7 подано рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності на формувальному етапі.

Таблиця 3.7

**Рівні розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій
(формувальний етап)**

Рівні розвитку діяльнісного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ (85 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	9	11,8	21	23,6
Середній	20	24,7	24	27,0
Достатній	28	34,1	27	30,3
Високий	25	29,4	17	19,1

Динаміку рівнів розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх фахівців на формувальному етапі експерименту порівняно з результатами констатувального етапу представлено на рис. 3.7.

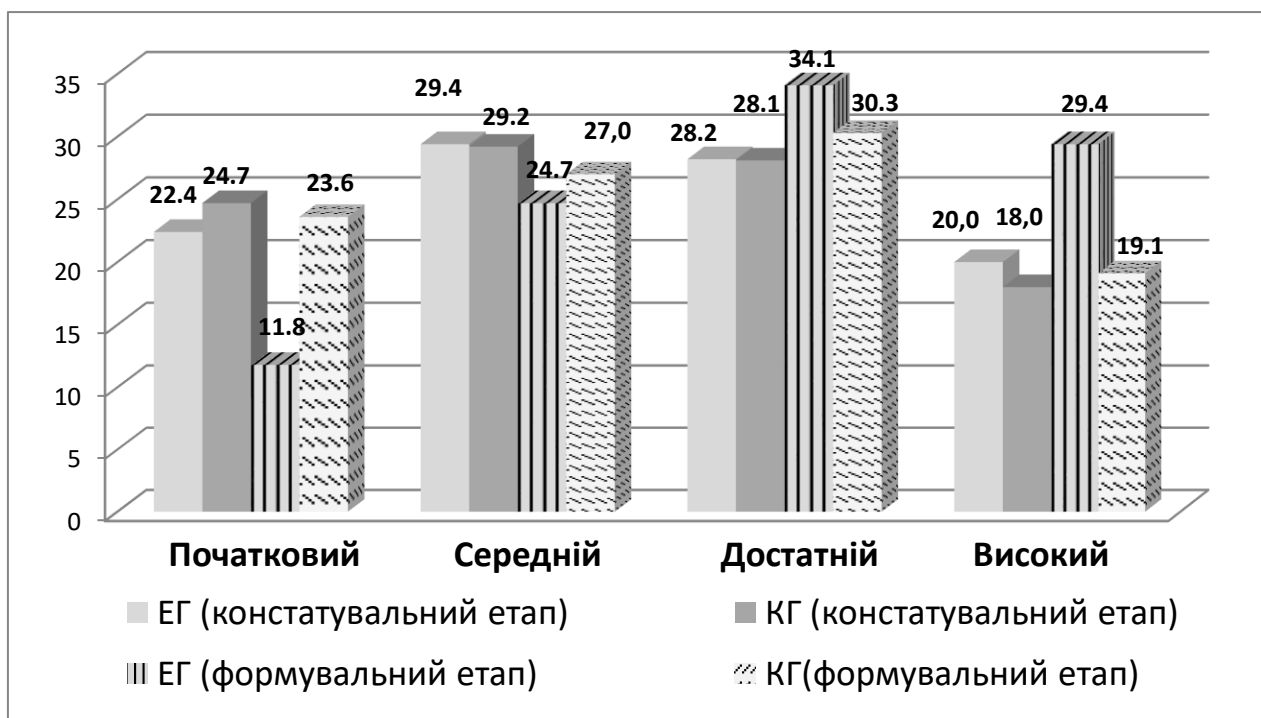

Рис. 3.7. Динаміка рівнів розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці дослідження, %

Аналіз тестування здобувачів вищої освіти показав, що початковий рівень розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності в них набув позитивних змін, а саме: в ЕГ значно знизився з 22,4 % до 11,8 %, а в КГ – з 24,7 % до 23,6 %, тобто майже залишився без змін. Динаміка середнього рівня розвитку зазначеного компонента педагогічної майстерності магістрантів виглядає так: в ЕГ – зменшення з 29,4 % до 24,7 %, у КГ – з 29,2 % до 27,0 %. Фіксуємо прогрес достатнього рівня розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності респондентів: значне збільшення (з 28,2 % до 34,1 %) в ЕГ і незначне (з 28,1 % до 30,3 %) – у КГ. Окрім того, помітних позитивних змін набуває й високий рівень розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій: з 20,0 % до 29,4 % – у студентів ЕГ і з 18,0% до 19,1% – у студентів КГ.

Особистісно-рефлексійний компонент. Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на формувальному етапі експерименту представлено в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (формувальний етап)

Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента	Розподіл здобувачів освіти			
	ЕГ (85 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
	Кількість	%	Кількість	%
Початковий	12	15,3	23	25,8
Середній	19	23,5	22	24,7
Достатній	26	31,8	23	25,8
Високий	25	29,4	21	23,7

На рис. 3.8 демонструємо динаміку рівнів розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці дослідження.

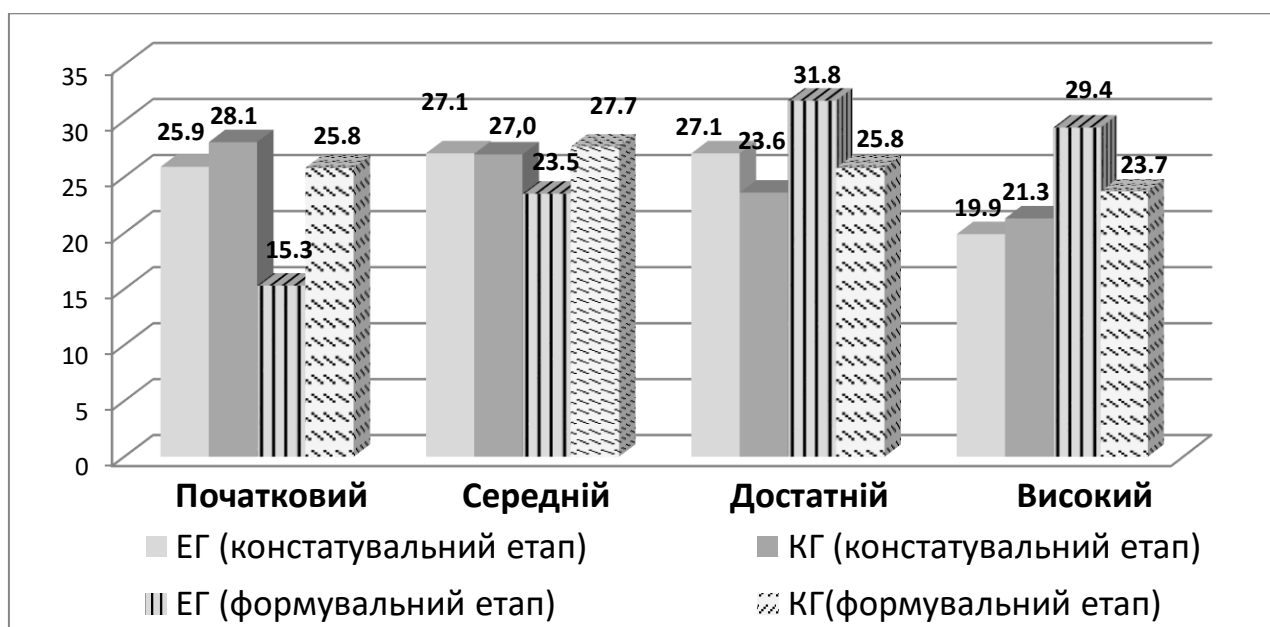

Рис. 3.8. Динаміка рівнів розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій контрольної та експериментальної груп на початку та наприкінці дослідження, %

На рис. 3.8 помічаємо значне зменшення кількості магістрантів у ЕГ, які перебувають на початковому рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності (з 25,9 % до 15,3 %) в ЕГ і менш помітне (з 28,1 % до 25,8 %) у КГ. Аналогічна динаміка спостерігається і на середньому рівні розвитку зазначеного компонента: зменшення (з 27,1 % до 23,5 %) в ЕГ і майже без змін у КГ. Утішними є результати щодо достатнього рівня розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій: значне збільшення (з 27,1 % до 31,8 %) у студентів ЕК і незначне (з 23,6 % до 25,8 %) – у КГ. Аналогічна динаміка спостерігається і на високому рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів: значне збільшення (з 19,9 % до 29,4 %) у студентів ЕГ і незначне (з 21,3 % до 23,7 %) – КГ.

Динаміку рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на формувальному етапі педагогічного експерименту подано у зведеній табл. 3.9.

З метою перевірки гіпотези нашого науково-педагогічного дослідження було використано двосторонній критерій Пірсона [230]. Значення статистики

χ^2_{cn} критерію обчислювалося за формулою:

$$\chi^2_{cn} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^k \frac{(n_1 \cdot O_{2i} - n_2 \cdot O_{1i})^2}{O_{1i} + O_{2i}}, \quad (3.2)$$

де n_1, n_2 – кількість респондентів експериментальних і контрольних груп відповідно, O_{1i} і O_{2i} ($i=1, 2, \dots$) – кількість здобувачів експериментальних і контрольних груп відповідно, які потрапили в i -ту категорію, k – кількість таких категорій.

Задля визначення значущих статистичних відмінностей рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, які потрапили до експериментальної і контрольної вибірок, використовували метод перевірки статистичних гіпотез. Порівняння відбувалося як між експериментальними вибірками під час вхідного та

вихідного контролю, так і між контрольною та експериментальною вибірками на вихідному.

Таблиця 3.9

**Динаміка рівнів розвитку педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій на формувальному
етапі педагогічного експерименту**

Компоненти	Рівні розвитку	Експериментальна група					Контрольна група				
		Вхідний контроль		Вихідний контроль		Різниця, %	Вхідний контроль		Вихідний контроль		Різниця, %
		осіб	%	осіб	%		осіб	%	осіб	%	
Мотиваційно-ціннісний	Початковий	19	22,3	10	13,0	-9,3	21	23,6	20	22,5	-1,1
	Середній	25	29,4	19	23,5	-5,9	24	27,0	23	25,8	-1,2
	Достатній	23	27,1	27	32,9	+5,8	23	25,9	24	27,0	+1,1
	Високий	18	21,2	26	30,6	+9,4	21	23,5	22	24,7	+1,2
Когнітивний	Початковий	17	20,0	11	14,1	-5,9	18	20,9	17	19,1	-1,8
	Середній	27	31,8	21	25,9	-5,9	29	32,6	27	30,3	-2,3
	Достатній	25	29,4	27	33,0	+3,6	25	28,1	27	30,3	+2,2
	Високий	16	18,8	23	27,0	+8,2	17	18,4	18	20,3	+1,9
Діяльнісний	Початковий	19	22,4	9	11,8	-10,6	22	24,7	21	23,6	-1,1
	Середній	25	29,4	20	24,7	-4,7	26	29,2	24	27,0	-2,2
	Достатній	24	28,2	28	34,1	+5,9	25	28,1	27	30,3	+2,2
	Високий	17	20,0	25	29,4	+9,4	16	18,0	17	19,1	+1,1
Особистісно-рефлексійний	Початковий	22	25,9	12	15,3	-10,6	25	28,1	23	25,8	-2,3
	Середній	23	27,1	19	23,5	-3,6	24	27,0	22	24,7	-2,3
	Достатній	23	27,1	26	31,8	+4,7	21	23,6	23	25,8	+2,2
	Високий	17	19,9	25	29,4	+9,5	19	21,3	21	23,7	+2,4

Дані таблиць У1, У2, У3, У4, Х1, Х2, Х3, Х4 (додатки У, Х) використовувалися з метою перевірки нульової та альтернативної гіпотез відповідно до критерію Пірсона (χ^2). Зауважимо, що вибірки (в обох випадках порівняння) є випадковими, незалежними, а члени кожної з них є незалежними між собою. Шкалою вимірів є шкала найменувань з k категоріями.

Робочі гіпотези (нульова H_0 й альтернативна H_1) у нашому випадку матимуть вигляд:

нульова гіпотеза (H_0) – розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій за умов упровадження авторської моделі дасть змогу отримати переважно ті самі результати, що й за традиційного навчання, потрапляння опитуваних експериментальної та контрольної груп до кожної із зазначених категорій є рівними, а вищий рівень експериментальної групи пояснюється випадковими факторами;

альтернативна гіпотеза (H_1) – $p_{1i} \neq p_{2i}$ хоча б для однієї з категорій, тобто більш високий рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій пояснюємо результатами впровадження в освітній процес педагогічних університетів запропонованої дисертантом моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Число ступенів вільності під час перевірки статистично значущих відмінностей вибірок під час розвитку компонентів педагогічної майстерності магістрантів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) обчислюємо як $k = d - 1$, де d – кількість категорій у кожній вибірці, $\alpha=0,05$, $\alpha=0,01$ – рівні значущості.

Критичне значення статистики для числа ступенів вільності k і рівнів значущості α для кожної вибірки і χ^2_{cn} подано в додатку И.

Провівши відповідні розрахунки, подані в табл. Ц1-Ц8 (додаток Ц), визначаємо статистично значущі відмінності в експериментальній та контрольній вибірках, обчислюємо χ^2_{cn} (за формулою 3.2).

Порівняємо вибірки експериментальних груп під час вхідного і вихідного контролю та зробимо відповідні висновки щодо прийняття чи відхилення гіпотез (нульової (H_0) й альтернативної (H_1)):

– *мотиваційно-ціннісний компонент педагогічної майстерності:*

$\alpha=0,01$: $\chi^2_{cn} = 27,84 > \chi^2_{кр} = 24,73$; $\alpha=0,05$: $\chi^2_{cn} = 27,84 > \chi^2_{кр} = 19,68$.

Це свідчить про те, що після проведення формувального етапу експериментальні групи під час вхідного і вихідного контролю мають

статистично значущі відмінності, оскільки для обох рівнів значущості $\chi^2_{сп} > \chi^2_{кр}$. Отже, маємо підстави *відхилити нульову гіпотезу (H_0) і прийняти альтернативну (H_1)*;

– *когнітивний компонент педагогічної майстерності*: у результаті проведення формувального етапу експерименту вибірки, що порівнюються (ЕГ на початку і на закінчення експериментальної роботи), мають статистично значущі відмінності, тому можемо *відхилити нульову гіпотезу і прийняти альтернативну* ($\alpha=0,01$: $\chi^2_{сп} = 27,23 > \chi^2_{кр} = 24,73$; $\alpha=0,05$: $\chi^2_{сп} = 27,23 > \chi^2_{кр} = 19,68$);

– *діяльнісний компонент педагогічної майстерності*: $\alpha=0,01$: $\chi^2_{сп} = 33,17 > \chi^2_{кр} = 24,73$; $\alpha=0,05$: $\chi^2_{сп} = 33,17 > \chi^2_{кр} = 19,68$. Це свідчить про те, що після проведення формувального етапу експериментальні групи під час вхідного і вихідного контролю мають статистично значущі відмінності, оскільки для обох рівнів значущості $\chi^2_{сп} > \chi^2_{кр}$. Тому можемо *відхилити нульову гіпотезу (H_0) і прийняти альтернативну (H_1)*;

– *особистісно-рефлексійний компонент педагогічної майстерності*: у результаті проведення формувального етапу експерименту вибірки, що порівнюються (ЕГ на початку і на закінчення експериментальної роботи), мають статистично значущі відмінності, тому можемо *відхилити нульову гіпотезу і прийняти альтернативну* ($\alpha=0,01$: $\chi^2_{сп} = 25,78 > \chi^2_{кр} = 24,73$; $\alpha=0,05$: $\chi^2_{сп} = 25,78 > \chi^2_{кр} = 19,68$).

З метою з'ясування більш чіткої картини проведемо порівняння також вибірок експериментальної і контрольної груп під час вихідного контролю (після формувального етапу експериментального дослідження) й також провисновуємо щодо прийняття чи відхилення гіпотез:

– *мотиваційно-ціннісний компонент педагогічної майстерності:*

$\alpha=0,01: \chi^2_{\text{сп}} = 39,42 > \chi^2_{\text{кр}} = 24,73; \alpha=0,05: \chi^2_{\text{сп}} = 39,42 > \chi^2_{\text{кр}} = 19,68.$

Це свідчить про те, що після проведення формувального етапу експериментальна й контрольна вибірки під час вихідного контролю мають статистично значущі відмінності, оскільки для обох рівнів значущості $\chi^2_{\text{сп}} > \chi^2_{\text{кр}}$. Отже, маємо підстави *відхилити нульову гіпотезу (H_0) та прийняти альтернативну (H_1);*

– *когнітивний компонент педагогічної майстерності:* у результаті проведення формувального етапу експерименту вибірки, що порівнюються (експериментальна й контрольна вибірки під час вихідного контролю), мають статистично значущі відмінності, тому можемо *відхилити нульову гіпотезу і прийняти альтернативну* ($\alpha=0,01: \chi^2_{\text{сп}} = 31,41 > \chi^2_{\text{кр}} = 24,73; \alpha=0,05: \chi^2_{\text{сп}} = 31,41 > \chi^2_{\text{кр}} = 19,68$);

– *діяльнісний компонент педагогічної майстерності:* $\alpha=0,01: \chi^2_{\text{сп}} = 33,75 > \chi^2_{\text{кр}} = 24,73; \alpha=0,05: \chi^2_{\text{сп}} = 33,75 > \chi^2_{\text{кр}} = 19,68.$ Це свідчить про те, що після проведення формувального етапу експериментальна й контрольна вибірки (під час вихідного контролю) мають статистично значущі відмінності, оскільки для обох рівнів значущості $\chi^2_{\text{сп}} > \chi^2_{\text{кр}}$. Отже, маємо підстави *відхилити нульову гіпотезу (H_0) та прийняти альтернативну (H_1);*

– *особистісно-рефлексійний компонент педагогічної майстерності:* у результаті проведення формувального етапу експерименту вибірки, що порівнюються (експериментальна й контрольна вибірки під час вихідного контролю), мають статистично значущі відмінності, тому можемо *відхилити нульову гіпотезу і прийняти альтернативну* ($\alpha=0,01: \chi^2_{\text{сп}} = 40,58 > \chi^2_{\text{кр}} = 24,73; \alpha=0,05: \chi^2_{\text{сп}} = 40,58 > \chi^2_{\text{кр}} = 19,68$).

Узагальнені в результаті розрахунків дані перевірки статистичної значущості відмінностей рівнів розвитку кожного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання й технологій представлені в табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Основні значення перевірки статистичної значущості відмінностей за критерієм Пірсона

Кількість категорій (d)		Число ступенів вільності (k)		Рівні значу- щості (<i>α</i>)	$\chi^2_{кр}$		$\chi^2_{емп}$	
ЕГ(вх.) і ЕГ (вих.)	КГ і ЕГ (вих.)	ЕГ(вх.) і ЕГ (вих.)	КГ і ЕГ (вих.)		ЕГ(вх.) і ЕГ (вих.)	КГ і ЕГ (вих.)	ЕГ(вх.) і ЕГ (вих.)	КГ і ЕГ (вих.)
Мотиваційно-ціннісний компонент								
12	12	11	11	0,01	24,73	24,73	27,84	39,42
				0,05	19,68	19,68		
Когнітивний компонент								
12	12	11	11	0,01	24,73	24,73	27,23	31,41
				0,05	19,68	19,68		
Діяльнісний компонент								
12	12	11	11	0,01	24,73	24,73	33,17	33,75
				0,05	19,68	19,68		
Особистісно-рефлексійний компонент								
12	12	11	11	0,01	24,73	24,73	25,78	40,58
				0,05	19,68	19,68		

Отже, наведені вище розрахунки дозволяють стверджувати з високим ступенем достовірності, що розроблена авторська модель, обґрунтовані педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки позитивно вплинули на розвиток зазначеного феномену.

Запропонована нами модель є досить ефективною, оскільки результати експериментальної перевірки демонструють позитивну динаміку рівнів розвитку всіх компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Висновки до третього розділу

З метою забезпечення перевірки ефективності педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки було проведено дослідно-експериментальну роботу.

Аналіз результатів педагогічного експерименту, отриманих на констатувальному етапі, відображає сучасний стан рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Констатовано, що розвиток компонентів педагогічної майстерності здобувачів освіти експериментальної та контрольної груп перебуває переважно на середньому та достатньому рівнях. Найбільша кількість здобувачів вищої освіти, що мають низький і середній рівні, розподілилася за когнітивним та діяльнісним компонентами, що свідчить про слабкі знання щодо педагогічної майстерності майбутніх педагогів та недостатні практичні вміння, навички їх використання в педагогічній діяльності.

Під час організації та проведення формувального експерименту освітній процес з майбутніми вчителями трудового навчання і технологій в експериментальних групах організовувався з урахуванням виокремлених у дисертації педагогічних умов. Методика їх реалізації спрямовувалася під час фахової підготовки на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Ефективність упровадження в освітній процес ЗВО педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки визначалася за допомогою методів аналізу результатів освітньої діяльності, анкетування, тестування, методу експертного оцінювання, різних методик. За допомогою контрольного авторського тесту з використанням методів статистичного та порівняльного аналізу було зафіксовано позитивну динаміку розвитку

педагогічної майстерності майбутніх педагогів в умовах магістерської підготовки в експериментальній групі наприкінці педагогічного експерименту.

Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій на констатувальному та формувальному етапах педагогічного експерименту дозволяє стверджувати, що відбулися суттєві позитивні зрушення в рівнях розвитку зазначеної якості. Так, результати тестування показали зменшення кількості респондентів, які перебувають на початковому і середньому рівнях розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності. Таких респондентів стало в ЕГ 36,5 % (на початку експерименту було 51,7 %). Значного поліпшення зазнали достатній і високий рівні розвитку цього компонента педагогічної майстерності магістрантів, що збільшилися до 63,5 % (на початку експерименту було 48,3 %).

Суттєво збільшилася частка здобувачів вищої освіти, що мають високий рівень розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності: на початку експерименту було 18,8 %, стало – 27,0 %, водночас відсоток респондентів з початковим рівнем зменшився з 20,0 % до 14,1 %.

Результати аналізу експериментальних даних показали суттєві зміни в рівнях розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Зокрема, на 10,6 % і 4,7 % зменшилася частка здобувачів освіти ЕГ, які перебувають на початковому і середньому рівнях відповідно, тоді як частка магістрантів із достатнім і високим рівнями розвитку цього компонента педагогічної майстерності збільшилася на 5,9 % і 9,4 % відповідно.

Запропонована методика розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки також позитивно вплинула на зрушення в рівнях розвитку особистісно-рефлексійного компонента зазначеної якості.

При цьому в контрольній групі простежуємо несуттєву динаміку зростання.

З метою порівняння отриманих даних (вибірок) контрольної та експериментальної груп (між контрольною та експериментальною групами на вихідному контролі та між експериментальними групами на вхідному і вихідному контролі) був застосований статистичний метод (критерій Пірсона χ^2). Зафіксовано суттєву різницю під час отримання вибірок контрольної та експериментальної груп, що свідчить про не випадковість підвищення рівня розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Таким чином, отримані висновки дозволяють стверджувати, що виокремлені й теоретично обґрунтовані педагогічні умови, навчально-методичний супровід процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки є ефективними, дієвими, а тому їх упровадження в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти є доцільним.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено розв'язання актуальної наукової проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Проведене дослідження уможливило формулювання таких висновків:

1. На основі аналізу нормативно-правових актів, наукових напрацювань вивчено стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії й практиці. Установлено, що в умовах реформування української школи зростають вимоги до якості процесу підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють сучасними інноваційними формами організації освітнього процесу, що змушує акцентувати увагу на значущості педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, їхньої готовності до професійної діяльності з урахуванням соціально-педагогічних умов реалізації освітнього процесу ЗЗСО. Система професійної підготовки здобувачів освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти має бути спрямована на забезпечення формування конкурентоспроможних учителів з високим рівнем компетентностей, педагогічної майстерності й розвиненими особистісними якостями.

Актуальність проведення наукового дослідження вбачаємо в тому, що майбутні вчителі трудового навчання і технологій повинні глибоко усвідомлювати місце і роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовленість, мати здатність до здійснення педагогічної діяльності на засадах професіоналізму та володіти високим рівнем розвитку педагогічної майстерності. На сьогодні питання розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки досліджено недостатньою мірою. Необхідним є з'ясування теоретичних і методичних основ розвитку означеної якості в майбутніх

учителів трудового навчання і технологій, формування в них здатності до організації результативної освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Уточнено зміст ключового поняття педагогічного дослідження *«педагогічна майстерність майбутніх учителів трудового навчання і технологій»*, яку потрактуємо як інтегративну якість особистості, що базується на гармонійному поєднанні системи психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду педагогічної діяльності, мотивів, цінностей, особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність, прагнення до самоорганізації, самоосвіти й саморозвитку тощо) і виявляється в її новаторстві, творчості, мобільності та спроможності до успішного розв'язання завдань технологічної освіти учнів.

Визначено структуру педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що складається із взаємопов'язаних компонентів, рівень розвитку яких відображає загальний рівень розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Мотиваційно-ціннісний* компонент характеризується ступенем сформованості мотивів, потреб, цінностей майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що визначають їхнє ставлення до педагогічної діяльності, розвитку власної педагогічної майстерності, розуміння її значущості, проявляються в прагненні підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій. *Когнітивний компонент* педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання і технологій є результатом його пізнавальної діяльності та охоплює психолого-педагогічні, методичні й предметні знання, а також знання сутності, структури, технології та методичних засад розвитку педагогічної майстерності. *Діяльнісний компонент* розглядається як практичний складник педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання і технологій, характеризується низкою методичних умінь

щодо організації та проведення уроків технологій, володінням методикою розвитку педагогічної майстерності, а також уміннями розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації. *Особистісно-рефлексійний* компонент проявляється в наявності особистісних якостей щодо педагогічної майстерності (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, толерантність, принциповість, людяність, відповідальність), умінні здійснювати рефлексію педагогічної діяльності, вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

2. На основі визначених компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій уточнено критерії, показники її розвитку. *Мотиваційно-ціннісний* (показники: наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності; ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості; прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій); *світоглядно-когнітивний* (показники: система предметних, психолого-педагогічних, методичних знань; ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності; знання методичних засад її розвитку); *діяльнісно-технологічний* (показники: методичні вміння щодо організації та проведення уроків технологій; володіння методикою розвитку педагогічної майстерності; уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації); *особистісно-рефлексійний* (показники: наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо); уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності; уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності), а також рівні (*високий, достатній, середній, початковий*).

3. Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у процесі магістерської підготовки: підвищення мотивації до

розвитку означеної якості в здобувачів вищої освіти; запровадження завдань практичної підготовки, що сприяють розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності; застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

4. Розроблено модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки, що складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: *методологічно-цільового*, що окреслює основну мету (розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки закладів вищої освіти), завдання, методологічні підходи (системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний, технологічний), принципи: загальнодидактичні (науковості, доступності, наочності, взаємозв'язку теорії з практикою, міцності й системності знань, розвивального і виховувального навчання тощо), специфічні (взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості, самоорганізації, цифровізації навчання); *суб'єктного*, що охоплює суб'єктів освітнього процесу – науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти (магістрантів); *змістово-технологічного*, який містить компоненти педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексійний), зміст розвитку педагогічної майстерності, етапи розвитку зазначеного феномену (мотиваційно-цільовий, діяльнісний, діагностичний); педагогічні технології (цифрові, дистанційного навчання, штучний інтелект, ігрові, кейс-технології); форми організації освітнього процесу (дискусійні (проблемні лекції, практичні, семінарські й лабораторні заняття), інтерактивні (кейс-ситуації, круглі столи, майстер-класи, тренінги тощо)); методи: *узвичаєні* (словесні, наочні, практичні, репродуктивні); *інноваційні*

(евристичне навчання, імітаційно-ігрові, діалогічні, інтерактивні, проблемні, дослідницький тощо) і засоби навчання (навчальні посібники, фахові періодичні видання, електронні інформаційні ресурси, презентації, відеоматеріали, тести тощо); *оцінювально-результативного блоку*, що репрезентує критерії, показники, рівні та результат розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Модель унаочнює процес розвитку в них досліджуваного феномену в умовах магістерської підготовки.

Задля впровадження схарактеризованої моделі в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти розроблено навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що охоплює вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій (доповнення окремих тем освітніх компонентів «Інноваційна педагогіка», «Методика технологічної освіти в профільній школі та ЗФПО», «Дослідження в технологічній освіті», «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» тощо питаннями, що стосуються розвитку педагогічної майстерності майбутніх фахівців; розроблення й упровадження в освітній процес курсу за вибором «Педагогічна майстерність учителів технологій»; доповнення програм педагогічної практики завданнями, що сприятимуть розвитку педагогічної майстерності; підготовка авторського навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій»).

5. Експериментально доведено результативність схарактеризованих педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. Цілеспрямований вплив забезпечив значні зміни в рівнях розвитку їхньої педагогічної майстерності, оскільки динаміка рівнів її розвитку під час проведення педагогічного експерименту показала кількісно-якісні зміни досліджуваних параметрів саме в експериментальній групі (збільшилася

кількість респондентів з високим та достатнім рівнями розвитку всіх компонентів досліджуваної якості та одночасно зменшилася – із середнім та низьким.

З метою порівняння отриманих результатів контрольної та експериментальної груп (між контрольною та експериментальною групами на вихідному контролі та між експериментальними групами на вхідному і вихідному контролі) був застосований статистичний метод (критерій Пірсона χ^2). Зафіксована суттєва різниця у вибірках контрольної та експериментальної груп свідчить про не випадковість підвищення рівня розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки.

Отже, розв'язання завдань забезпечило досягнення мети педагогічного дослідження.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними напрямками подальших розвідок є забезпечення наступності в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів у системі «заклад загальної середньої освіти – заклад вищої освіти», удосконалення процесу розвитку цієї якості в майбутніх учителів трудового навчання і технологій на основі комплексного застосування засобів інноваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/kryterij>.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
3. Амеліна С. М. Тенденції формування інформаційної компетентності перекладачів в університетах США в умовах глобалізації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»* / ред. кол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. Київ : Видавничий центр, 2014. Вип. 199. Ч. 2. С. 16–25.
4. Андрієвський Б. М. Структурно-функціональна модель розвитку професійної майстерності викладача. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2015. № 67. С. 222–228.
5. Андросенко А. О. Stem-технології як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Глухівські читання – 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. А. С. Полякової. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 380–382.
6. Андросенко А. О. Актуальність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій в умовах освітніх трансформацій. *Молодий вчений*. Херсон : Молодий вчений, 2021. С. 35–39. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-8>.
7. Андросенко А. О. Вплив стилів навчання та типів інтелекту на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Professional Pedagogics*. Київ : Інститут професійної освіти НАПН України. 2022. № 1(24). С. 234–243. DOI: [10.32835/2707-3092.2022.24.234-243](https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.234-243)

8. Андросенко А. О. Впровадження stem-технологій в процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 21 жовтня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 89–92.

9. Андросенко А. О. Гуманістична спрямованість майбутніх учителів трудового навчання та технологій як один із елементів педагогічної майстерності. *Наука та освіта в умовах війни* (Глухів, 23–24 травня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені Олександра Довженка, 2023. С. 19–20.

10. Андросенко А. О. Морально-етична складова процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах ЗВО. *Innovative Development in the Global Science : Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference* (Boston, 26–28 June 2023). Boston : USA Scientific Collection «InterConf». 2023. 7 (160). Pp. 70–72.

11. Андросенко А. О. Організаційно-методичні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали III всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 07 квітня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 16–18.

12. Андросенко А. О. Професійна компетентність як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві* : матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції з проблем вищої освіти і науки (ІТОНВ, 25–26 травня 2023 р.). Луцьк : ІТОНВ, 2023. С. 35–39.

13. Андросенко А. О. Реалізація stem-підходів у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : IV

всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум (Київ, 27 жовтня 2022 р.). Київ, 2022. С. 456–459.

14. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності в структурі сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Features of the development of modern science in the pandemic's era* : матеріали II міжнародної науково-теоретичної конференції (Берлін, Німеччина, 15 липня 2022 р.). Берлін, 2022. Т. 2. С. 49–51.

15. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителів трудового навчання і технологій засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 квітня 2022 р.). Київ, 2022. С. 3–5.

16. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій : навчально-методичний посібник. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 84 с.

17. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в карантинних умовах. *Педагогіка сучасності: виклики і перспективи цифрової доби* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Переяслав, 18 січня 2022 р.). Переяслав, 2022. С. 4–6.

18. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій засобами неформальної освіти. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу* : міжнародний форум / за заг. ред. В. П. Андрущенка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 158–160. <https://doi.org/10.31392/conf.UDU.2023.16.02>.

19. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя: порівняльний аналіз закордонного і вітчизняного досвіду. *Порівняльна професійна педагогіка*. Хмельницький : Хмельницький національний університет. 2021. № 11 (2). С. 66–74. [DOI: 10.3189/2308-4081/2021-11\(2\)-7](https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11(2)-7)

20. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання в умовах цифровізації освіти. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали V всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 5 листопада 2021 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2021. С. 245–248.

21. Андросенко А. О. Роль цифрового освітнього середовища у розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти* : VII всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (Тернопіль, 20–21 квітня 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 108–110.

22. Андросенко А. О. Технологія розвитку критичного мислення як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : VI всеукраїнський науково-методичний семінар (Глухів, 04 листопада 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 13–15.

23. Андросенко А. О. Технологія сторітелінгу як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 13 травня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 12–15.

24. Андросенко А. О. Тренінгові технології як складова розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Modern directions of scientific research development* : матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції (Чикаго, США, 13–15 липня 2022 р.). Чикаго, 2022. С. 215–219.

25. Андросенко А. О. До проблеми розвитку творчих здібностей майбутніх учителів технологій. *Актуальні проблеми організації освітнього процесу в умовах сьогодення* : матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції (Чернігів, 11 квітня 2024 р.). Чернігів, 2024. С. 138–140.

26. Андросенко А. О. Критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. № 3 (50). Ч. 2. С.137–143. [DOI: 10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144)

27. Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (Глухів, 23–24 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 4–5.

28. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : матеріали XIII міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2023» (Глухів, 6–8 грудня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 257–259.

29. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах цифровізації освіти. *Технологічна і професійна освіта проблеми і перспективи* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 09 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 80–82.

30. Андросенко А. О. Розвиток стресостійкості в діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Екологія і раціональне природокористування: освіта, наука і практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Ломжа, Польща, 22 листопада 2023 р.). Ломжа, 2023. С. 23–25.

31. Андросенко А. О. Розвиток шкіл педагогічної майстерності в Україні. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 29 вересня 2023 р.). Полтава, 2023. С. 477–480.

32. Андросенко А. О. Роль інноваційних технологій навчання у розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали VII всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 03 листопада 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 15–16.

33. Андросенко А. О. Creativity as the basis of the pedagogical skill of future teachers of labor education and technology. *The current stage of development of scientific and technological progress 2024*. International scientific publication. (Karlsruhe, Germany, February 20, 2024). Karlsruhe, 2024. Pp. 74–76.

34. Андросенко А. О. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 19–20 жовтня 2023 р.). Хмельницький, 2023. С. 37–38.

35. Андросенко А. О. Творчість як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* :

матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 5 квітня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 16–19.

36. Андросенко А. О. Цифрові технології в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Global science: prospects and innovations* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, Великобританія, 1–3 лютого 2024 р.). Ліверпуль, 2024. С. 174–178.

37. Андросенко А. О. Чинники розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. *World of scientific research: Issue 27 International Multidisciplinary Scientific Internet Conference* (Ternopil – Opole February 22–23, 2024 p.). Ternopil, 2024. Рр. 56–58.

38. Андросенко А. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. *Modernization of research area: national prospects and European practices* : monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. С. 494–529. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-221-0-20>.

39. Андросчук І. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни «Педагогічна майстерність». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. № 37. С. 62–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_37_11.

40. Андросчук І. П. Підготовка майбутніх вчителів трудового навчання та технологій до організації позаурочної художньо-технічної діяльності учнів: теорія і методика : монографія. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 432 с.

41. Андросчук І., Андросчук І. Чинники формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів. *Professional Pedagogics*. Kyiv, 2021. № 2.21. С. 29–34.

42. Антонова О. Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій*

школі : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.

43. Антонова О. Є. Технологія розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Нові технології навчання. Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах* : зб. наук. праць. Спец. випуск № 58. Частина 1. Київ – Вінниця : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, 2009. С. 77–85.

44. Антонова О. С. Розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя як фактор його професійної самореалізації. *Життєтворчість особистості: концепція, досвід, проблеми* : наук.-метод. зб. / за ред. І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний профільний центр, 2006. С. 553–561.

45. Антонюк М. С. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи. *Сучасні педагогічні технології у вищій школі* : наук.-метод. зб. Київ, 1995. С. 111–113.

46. Антюхова Н. І. Рецепція проблеми творчого потенціалу майбутнього вчителя іноземних мов. *Психологічний часопис*. 2015. № 2. С. 4–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2015_2_3 (дата звернення: 18.09.2019).

47. Балл Г. О. Психологічні аспекти гуманізації освіти : кн. для вчителя. Київ; Рівне, 1996. 128 с.

48. Бартків О. С., Смалько О. В. Формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Випуск 1 (48). С. 24–28.

49. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.

50. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. *Вища освіта. Тематичний випуск: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія і технології*. Київ : Гнозис, 2009. № 3, дод.1. С. 21–24.
51. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. *Виховання і культура*. Київ, 2009. № 12 (17, 18). С. 5–7.
52. Бібік Н. М. Концептуальний і нормативний супровід розвитку загальної середньої освіти в Україні. *Науковий простір академіка Олександри Савченко / за ред. Я. П. Кодлюк*. Київ : Богданова А. М., 2012. С. 215–224.
53. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
54. Біда О. А., Кузьмінський А. І., Чичук А. П. Педагогічна культура майбутніх магістрів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 190. С. 10–15. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-190-10-15>.
55. Біда О. А., Орос І. І., Чичук А. П. Формування лідерських якостей як важливого фактору успішності професійної діяльності фахівців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 196. С. 10–14. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-196-10-14>.
56. Біда О. А., Кучай О. В., Кучай Т. П. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)* : журнал. 2024. № 5 (33). С. 1159–1167.
57. Білецька Г. А. Критерії, показники й рівні сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх екологів. *Освіта та педагогічна наука*. 2014. Вип. 2 (163). С. 19–24.
58. Білоус А. Б., Могила І. А. Багатофакторний нечіткий аналіз для моделювання попиту на перевезення до туристичних міст. *Східноєвропейський журнал передових технологій*. 2011. № 1 (4). С. 32–38.

59. Блощинський І. Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО. *Наукові записки. Педагогіка і психологія*. Вінниця : ВАТ «Віноблдрукерня», 2001. Вип. 4. С. 74–76.

60. Боднар Г. В. Впровадження інформаційних технологій (IT) у навчальний процес як запорука фахової компетентності. URL: <http://www.stattionline.org.ua/obraz/33/2250-vprovadzheniya-informacijnix-texnologij-it-u-navchalnij-proces-yak-zaporuka-faxovo%D1%97-kompetentnosti.html> (дата звернення: 12.03.2024).

61. Брюханова Н. О. Основи педагогічного проектування в інженерно-педагогічній освіті : монографія. Харків : НТМТ, 2010. 438 с.

62. Бурдун В. Проблеми фахової підготовки сучасного вчителя трудового навчання. *Науковий вісник Донбасу*. 2007. Вип. 1(5). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN5/08bvvtvn.pdf> (дата звернення: 02.09.2023).

63. Буровицька Ю. М. Інформаційно-комунікаційні технології у вищих навчальних закладах: алгоритм впровадження. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 133. С. 23–26.

64. Бурчак С. О. Місце педагогічної практики в процесі підготовки майбутніх учителів до розвитку пізнавальних інтересів учнів. *Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji»* (30.01.2016 – 31.01.2016). Warszawa : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. S. 110–112.

65. Бурчак С. О. Особисті креативні якості майбутнього вчителя як основа його творчої діяльності. *Інноваційна педагогіка : щомісячний науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Херсон : Гельветика, 2019. Вип. 19. С. 49–52.

66. Бурчак С. О. Система підготовки майбутніх учителів математики до використання ІКТ у професійній діяльності. *Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал Дрогобицького державного педагогічного*

університету ім. Івана Франка. Дрогобич : Поліграфічна фірма «Швидкодрук», 2016. Вип. 7 (138). С. 82–85.

67. Бурчак С. О. Творчі якості майбутнього вчителя математики в умовах Нової української школи. *Інноваційна педагогіка* : щомісячний науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій. Херсон : Гельветика, 2020. Вип. 21. Т. 1. С. 156–160.

68. Бурчак С. О. Гурткова робота в системі розвитку творчості майбутніх педагогів. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. Київ : ФОП Жукова Ірина Віталіївна, 2023. Вип. 2 (8). С. 320–331.

69. Бурчак С. О. Методика навчання математики в основній школі : навчально-методичний посібник. Суми : Вид-во «Ярославна», 2014. 176 с.

70. Бурчак С. О. Навчальний посібник як засіб розвитку творчості майбутніх учителів математики. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наукових праць / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 2. С. 97–100.

71. Бурчак С. О. Творчі (креативні) форми і методи контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти у педагогічному університеті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи* : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 76. С. 21–25.

72. Бурчак С. О. Творчий розвиток майбутніх учителів математики: теорія і практика : монографія / за наук. ред. проф. В. П. Курок. Суми : В-во «Ельдорадо», 2021. 480 с.

73. Бурчак С. О., Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Перспективи та*

інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). Київ : Видавнича група «Наукові перспективи», 2024. Вип. 5 (39). С. 79–91. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-79-91](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-79-91).

74. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Позааудиторна робота як засіб розвитку творчості здобувачів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* / ред. кол. В. Черкасов, В. Радул, Н. Савченко та ін. Кропивницький : РВВ ІДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Випуск 191. С. 44–47.

75. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Розвиток творчості здобувачів вищої освіти в педагогічних університетах України: реалії та перспективи. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. Київ : Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління», 2022. Вип. 5. С. 171–183.

76. Бурчак С. О., Бурчак Л. В. Самостійна робота як середовище розвитку творчості здобувачів вищої освіти. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки* : збірник наукових праць / гол. ред. Т. С. Плачинда. Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. Вип. 8. С. 50–56.

77. Бурчак С. О., Курок В. П. Дефініювання феномену творчості в педагогічній теорії і практиці. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки* : збірник наукових праць / гол. ред. О. І. Москаленко. Кропивницький : ЛА НАУ, 2023. Вип. 13. С. 65–72.

78. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1440 с.

79. Вашуленко М. С. Комплексний підхід до фахової підготовки сучасного вчителя початкових класів : монографія. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 312 с.

80. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підручник для педагогів. Вид. перше. Київ : Українська видавнича спілка, 1997. 441 с.

81. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, 2005. 1728 с.

82. Власенко О. М. Практичне застосування системного підходу в моделюванні науково-дослідної роботи студентів. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 268–278.

83. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. Київ : Видавництво «Академвидав», 2007. 615 с.

84. Волкова Н. І. Педагогічні умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 4. С. 21–27.

85. Воловик П. М. Теория вероятностей и математическая статистика в педагогике. Киев, 1969. 221 с.

86. Волощук І. Використання інноваційних технологій у керуванні науково-дослідницькою діяльністю студентів. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 17. С. 40–46.

87. Гнезділова К. М., Касярум С. О. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : навч. посіб. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. 124 с.

88. Голік О. Б. Педагогічна майстерність: організаційно-управлінський аспект : навчальний посібник. Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2010. 242 с.

89. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 44. Ч. 3. С. 79–88.

90. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини : монографія / НАПН України, Ін-т пробл. виховання. Дніпро : Дніпро-VAL, 2010. 622 с.

91. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ, 1997. 272 с.

92. Гора О. Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. *Наукові записки Кіровоградського державного*

педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 103. С. 90–100.

93. Горальський А. Теорія творчості. Харків : Освіта, 2002. 144 с.

94. Горчакова О. А. Середовищний підхід до управління навчальним закладом в умовах полікультурності. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки.* 2011. Випуск 209. Частина 1. С. 8–15.

95. Гребеник А. О. Формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів залізничного транспорту у фаховій підготовці: дис. ... док. філософії: 011 / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2023. 363 с.

96. Григоренко В. Л. Рассказова О. І. Професійна підготовка соціальних вихователів в умовах розгортання інклюзивної освіти в Україні: тенденції та суперечності. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.* 2016. № 14. С. 215–222.

97. Гриньова В. М. Підготовка майбутніх фахівців у системі вищої педагогічної освіти. *Актуальні питання навчання і виховання особистості : зб. наукових статей.* Харків : Харк. Нац. пед. університет ім. Г. С. Сковороди, 2008. Вип. 2. С. 1–10.

98. Гриньова В. М. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу як результат сформованості його педагогічної культури. *Науковий часопис НПУ ім М. П. Драгоманова. Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки : зб. наук. праць.* Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. Вип. 3. С. 28–35.

99. Грищенко А. О. Ділова гра як інноваційний метод педагогічної діяльності майбутнього викладача. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки.* 2009. Вип. 157. С. 57–60.

100. Грітченко А. Г. Розробка та впровадження програмних навчальних засобів у практику професійної підготовки вчителя технологічної освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання : електрон. наук. фахове вид.* 2013.

Т. 33. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/ITZN/2013_1/797-2581-2-ED.pdf (дата звернення: 11.03.2024).

101. Грудинін Б. О. Теоретико-методичні засади розвитку дослідницької компетентності учнів ліцею у процесі навчання фізики : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 547 с.

102. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

103. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб розвитку майбутніх фахівців. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євро інтеграційних процесів* / за ред. В. Г. Кременя, М. Ф. Дмитриченка, Н. Г. Ничкало. Київ : НТУ, 2015. С. 641–647.

104. Гуревич Р. С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах : монографія. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 410 с.

105. Гуревич Р., Коломієць А. Професійна спрямованість як принцип навчання у професійно-технічних навчальних закладах. *Професійно спрямоване навчання і виховання особистості* : зб. наук. праць / за ред. Г. П. Васяновича. Львів : ЛДУБЖД, 2006. С. 49–63.

106. Гусаківська С. С. Психологічні особливості формування ціннісно-сміслової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Луцьк. 2014. 302 с.

107. Демченко О. Дидактична система організації самостійної роботи студентів. *Рідна школа*. 2006. № 5. С. 68–70.

108. Дербеньова А. Г. Усе про мотивацію. Харків, 2012. 207 с.

109. Державний стандарт базової середньої освіти. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 30.08.2023).

110. Дикань Н. В., Борисенко І. І. Менеджмент. Київ : Знання, 2008. 364 с.

111. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

112. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. С. 122–127.
113. Дмитренко Т. О., Яресько К. В. Аспектний аналіз професійно-творчого розвитку студентів. *Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця* : монографія / за заг. ред. Т. О. Дмитренко, Т. В. Колбіної. Херсон : ПП «Вишемировський», 2014. С. 334–373.
114. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. Харків : Мітра, 2018. 380 с.
115. Дошкільна освіта : словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 324 с.
116. Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. *Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін* : зб. наук.-метод. праць / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. С. 3–14.
117. Дубасенюк О. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во Житомирський ДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
118. Економічний енциклопедичний словник. URL: <http://www.subject.com.ua/economic/slovník/4392.html> (дата звернення: 14.03.2024).
119. Енциклопедія освіти / наук. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
120. Євдокимов В. І., Покроєва Л. Д., Аганова Т. П., Луценко В. В. Самостійна робота студентів. Харків : ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 2004. 140 с.
121. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Ладогубець Н. В., Ільїна Т. В. Педагогічна психологія : підручник. Київ : ТОВ «Інтердрук», 2014. 420 с.
122. Єжова О. О. Сутність організаційно-педагогічних умов педагогічного процесу. *Наукові записки Ніжинського державного*

університету ім. Миколи Гоголя. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 3. С. 39–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2014_3_8.

123. Ємчик О. Г. Компоненти творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне : РДГУ, 2015. Вип. 12 (55). Частина 1. С. 214–221.

124. Ємчик О. Г. Концептуальні основи розвитку творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : наук.-метод. журнал. 2016. Вип. 1–2. С. 21–26.

125. Ємчик О. Діагностика рівня розвитку компонентів творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки. *Педагогічний часопис Волині*. 2015. № 1. С. 10–15.

126. Єрмола А. М. Креативність в освітньому моніторингу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 8. С. 71–74.

127. Жалдак М. І., Жук Ю. О., Лапінський В. В., Пилипчук А. Ю. Методичні рекомендації щодо облаштування і використання кабінету інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів : посібник для вчителів. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. 63 с.

128. Жалдак М. І., Машбиць Ю. І., Гокунь О. О., Депутат В. О., Комісарова Ю. В. та ін. Проектування гіпертекстових навчальних систем : посібник для вчителів / НДІ психології АПН України. Київ, 2005. 100 с.

129. Желанова В. В. Середовищний підхід у вищій освіті: сутність та логіка реалізації. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання* : монографія. Житомир : Вид-во «Рута», 2016. С. 98–115.

130. Жерноклеєв І. В. Підготовка майбутніх учителів технологій у країнах Північної Європи : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 275 с.

131. Життя і педагогічна діяльність А. С. Макаренка в рефлексіях сучасних дослідників : бібліогр. список (до 135-річчя від дня народж. А. С. Макаренка) / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; уклад. Є. Ф. Демида. Київ, 2023. URL: http://dnpb.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/06/Bibliohrafichnyy_spysook.

132. Журавський В. С. Вища освіта як чинник державотворення та культури в Україні. Київ : Видавництво «Ін Юре», 2003. 416 с.

133. Заболотній О. А. Педагогічні умови формування дидактичної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НУБіП України. Київ, 2010. 253 с.

134. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ, 2006. 356 с.

135. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 63–70.

136. Задорожна-Княгницька Л. В. Аксіологічний підхід у системі професійної підготовки менеджерів освіти. *Актуальні проблеми науки та освіти* : збірник матеріалів XVII підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. Маріуполь : МДУ, 2015. С.169–171.

137. Задорожна-Княгницька Л. В. Педагогічні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 4. С. 79–85.

138. Задорожна-Княгницька Л. В., Нетребя М. М. Наукові підходи до професійної підготовки педагогів для Нової української школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи* : збірник наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Випуск 66. С. 70–74.

139. Закон України «Про вищу освіту» (Редакція від 01.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 08.09.2022).

140. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.09.2021).

141. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16 січня 2020 року. URL: <https://osv-osvita.gov.ua/zakon-ukraini-pro-povnu-zagalnu-serednju-osvitu-10-14-11-16-04-2020/> (дата звернення: 15.09.2022).

142. Закон України № 2745-VIII «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 20.11.2023).

143. Застело О. В. Аналіз методів визначення узгодженості думки групи експертів під час оцінювання рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності слухачів. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2015. № 8. С. 18–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2015_8_5.

144. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : науково-методичний посібник Київ : МАУП, 2000. 309 с.

145. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність як технологія педагогічної дії. *Науковий вісник Миколаївського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2008. Вип. 1 (23). С. 8–14.

146. Зязюн І. А. Педагогічне достоїнство морально-етичних цінностей тріади «Істина – Добро – Краса». *Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя* : зб. матеріалів всеукр. наук.-метод. конф. (Київ, 15–16 травня 2008 р.). Київ, 2008. С. 12–16.

147. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

148. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.

149. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2010. Вип. 52. С. 152–156.

150. Інноваційні технології навчання : навч. посібник / відп. ред. Х. Ш. Бахтіярова; наук. ред. А. В. Арістова; упорядн. словника С. В. Волобуєва. Київ : НТУ, 2017. 172 с.

151. Кабиш М. Ю. Розвиток педагогічної майстерності викладачів загальноосвітніх дисциплін закладів професійної освіти: теорія і практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2023. 452 с.

152. Кабусь Н. Д. Методологічні засади підготовки майбутніх соціальних педагогів до сталого розвитку соціальних груп. *Основи сучасної педагогіки*. Херсон : ПП «Вишемірський В. С.», 2016. С. 353–428.

153. Кадемія М. E-learning у підготовці фахівців у вищій школі. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів* : зб. наук. статей / за ред. В. Г. Кременя, Н. Г. Ничкало; уклад. М. В. Артюшина, В. П. Тименко та ін. Київ : НТУ, 2015. С. 704–711.

154. Кадемія М., Тозюк С. Професійна спрямованість викладання природничо-математичних дисциплін у ПТНЗ. *Професійно спрямоване навчання і виховання особистості* : зб. наук. праць / за ред. Г. П. Васяновича. Львів : ЛДУБЖД, 2006. С. 64–80.

155. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача : навчальний посібник. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

156. Калиновський Ю. В. Обґрунтування критеріїв та показників національно-патріотичного виховання військовослужбовців державної прикордонної служби України. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2022. № 2 (7). С. 308–323.

157. Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) : 13.00.04 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2018. 345 с.

158. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2013. Вип. 4. С. 62–65.

159. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. 188 с.

160. Капченко Л. М. Моделювання організаційно-педагогічної діяльності в системі управління професійно-технічними навчальними закладами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. Київ, 2002. 20 с.

161. Карпенко Н. А. Психологічний зміст і структура творчого потенціалу особистості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2014. Вип. 1. С. 190–201.

162. Карпенчук С. Г. Педагогічна технологія А. С. Макаренка в контексті сучасної педагогіки : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2003. 20 с.

163. Керницький О. М. Освітнє середовище вищого навчального закладу як педагогічний феномен. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 43–50.

164. Кіліченко О. І. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / автор-упорядник О. І. Кіліченко. Івано-Франківськ, 2012. 206 с.

165. Кільдеров Д. Е. Теоретичні і методичні засади забезпечення якості підготовки майбутніх учителів технологій на основі інтегрованого навчання : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 49 с.

166. Кoberник Г. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя в умовах діалогічного навчання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 2. С. 7–12.

167. Ковальчук В. А. Системний підхід у дослідженні проблеми підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 279–296.

168. Ковальчук В. І. Методичні рекомендації для проведення практичних занять з дисципліни «Методика викладання у вищій школі» для підготовки фахівців ОС «Магістр» галузі знань 0401 «Природничі науки» зі спеціальності 8.04010601 «Екологія та охорона навколишнього середовища» Київ : Видавничо-редакційний відділ НУБіП України, 2017. 30 с.

169. Ковальчук В. І. Методичні рекомендації щодо застосування ігрових технологій в процесі викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Київ : Видавничо-редакційний відділ НУБіП України, 2017. 56 с.

170. Ковальчук В. І. Постановка проблеми розвитку педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ у системі післядипломної освіти. 2012. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2012/24/58.pdf> (дата звернення: 06.05.2022).

171. Ковальчук В. І. Розвиток педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ у післядипломній освіті (теоретико-методичний аспект) : монографія / Класичний приватний університет. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2014. 396 с.

172. Ковальчук В. І. Соціально-психологічні чинники мотивації студентів до проєктної діяльності. *Діалог культур Україна – Греція: культурна політика XXI ст. в європейській ретроспективі*. 2016. С. 86–87.

173. Ковальчук В. І. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина. Київ : Шк. світ, 2011. 128 с.

174. Ковальчук В. І. Тенденції розвитку освіти в епоху інформаційного суспільства. *Стратегії інтенсифікації вищої гуманітарної освіти в Україні та країнах ЄС* : монографія / В. І. Ковальчук, Н. О. Арістова, Р. А. Попов, І. С. Гриценко. Київ : НУБіП України, 2017. С. 7–134.

175. Ковальчук В. Педагогічна майстерність викладача – основа його компетентності. *Профтехосвіта*. 2011. № 6 (30). С. 22–34.

176. Ковальчук В. Імплементация системи розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів професійного навчання. *Розвиток*

педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. С. 133–135.

177. Ковальчук В. І. Ефективний урок: технології, структура, аналіз. Київ : Шк. світ, 2011. 120 с.

178. Ковальчук В. І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу. 2-е вид., доп. і перероб. Київ : Шк. світ, 2011. 128 с.

179. Ковальчук В. І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних начальних закладів у післядипломній освіті : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2014. 369 с.

180. Ковальчук В. І., Бирка М. Ф. Професійна компетентність викладача інформаційних технологій професійно-технічного навчального закладу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет ім. Григорія Сковороди»* : науково-теоретичний збірник. 2009. Випуск 17. С. 125–129.

181. Ковтун О. В. Навчально-методичний супровід процесу формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі. *Сучасні соціально-гуманітарні дискурси* : матеріали II всеукр. наук. конф. з міжнар. участю (Дніпропетровськ, 20 жовтня 2012 р.). Дніпропетровськ, 2012. Ч. 1. С. 54–58.

182. Козаков В. В., Козакова М. О. Інноваційна система управління бізнес-процесами проєктно-орієнтованої організації соціального спрямування. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 6. С. 136–142.

183. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія. Київ : ІЗМН, 1997. 180 с.

184. Козліковська Н. Я. Позааудиторна робота як складова вищої освіти. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/512> (дата звернення: 14.03.2020).

185. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка. Львів : Світ, 1999. 302 с.
186. Козяр М. М., Козловська І. М. Науково-педагогічний словник. Львів : СПОЛОМ, 2011. 216 с.
187. Колбіна Т. В. Концептуальні засади системного педагогічного дослідження формування у студентів ВНЗ досвіду міжкультурної комунікації. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2011. № 32–33. С. 12–17.
188. Кондратенко Т. В. Формування економічної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) : 13.00.04 / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2019.
189. Концепція Нової української школи. 2016. URL: <https://surl.li/xwolmv> (дата звернення: 27.09.2022).
190. Концепція розвитку педагогічної освіти. МОН України. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyakoncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 11.09.2022).
191. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко; упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Г. Губко, О. В. Проскура. Київ : Радянська школа, 1989. 518 с.
192. Костюк Д. А. Педагогічні умови формування фахової компетентності у майбутніх техніків-електриків сільського господарства. *Науковий вісник НУБіП України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія»* / редкол.: С. М. Ніколаєнко. Київ : Міленіум, 2014. Вип. 199. Ч. 2. С. 332–337.
193. Коць Т. Інтегративний – інтеграційний – інтегрований – інтегрувальний: URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine70-15.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).

194. Красницька О. Педагогічна майстерність – шлях до реалізації індивідуального потенціалу викладача вищої військової школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. 1 (94). С. 122–133.

195. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / НАПН. URL: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/442/> (дата звернення: 10.12.2023).

196. Крицька В. Н. Особливості технологічних прийомів при викладанні предмета «Трудове навчання». *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали ІІІ всеукраїнського науково-методичного семінару (Суми, 1 листопада 2019 р.). Суми : Вінниченко М. Д., 2019. С. 159–162.

197. Кручек В. А. Формування культури педагогічної взаємодії : монографія. Київ : НАКККиМ, 2012. 408 с.

198. Кугай Н. В., Сухойваненко Л. Ф. Методологічні знання та міжпредметні зв'язки. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2014. Issue 33. Pp. 49–52.

199. Кузьменко Ю. В. Поняття «педагогічна майстерність» у науково-педагогічному дискурсі. *Педагогічний альманах* : зб. наук. праць КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2017. Вип. 37. С. 113–118.

200. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2003. 418 с.

201. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання, 2007. 447 с.

202. Кулик Є. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2006. 421 с.

203. Курач М. С. Теоретичні і методичні засади навчання художнього проєктування майбутніх учителів технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 468 с.

204. Курок В. П. Дослідження компонентів діяльності вчителя як передумова створення її моделі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 2 (46). С. 233–240.

205. Курок В. П., Литвинова Н. В. Професійна компетентність майбутніх педагогів професійного навчання будівельного профілю: теорія і практика формування в процесі виробничої практики : монографія. Суми : Вінниченко М. Д., 2019. 252 с.

206. Курок В. П., Хоруженко Т. А. Глухівський учительський інститут як осередок зародження технологічної освіти на теренах України. *Професійна підготовка сучасного вчителя трудового навчання та технологій* : колективна монографія / за ред. С. М. Ящука. Умань : Візаві, 2019. С. 136–152.

207. Курок В., Литвинова Н., Курок Р. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи* / редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, М. Стреначікова. Бистриця – Баку – Ужгород – Херсон : Посвіт, 2019. Том V. С. 196–203.

208. Курок В. П., Шевель Б. О. Фактори розвитку педагогічної майстерності педагога в процесі професійної підготовки у ЗВО. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2024. № 12 (46). С. 501–512.

209. Курок Р. О. Теоретичні і методичні основи розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут професійної освіти Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2023. 535 с.

210. Курок В. П. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : колективна монографія Київ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 234 с.

211. Кутова О. М. Естетичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів : метод. реком. Київ : ІПОД НАПН України, 2013. 73 с.

212. Кучай О., Біда О., Кучай Т. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. 2024. 5 (33). С. 1159–1168. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/11379>.

213. Кучай Т., Осередчук О., Повлін І., Чичук А. Педагогічна майстерність як вищий рівень фахової підготовки майбутніх учителів. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 3 (33). С. 819–830. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/325>.

214. Ладанюк А. П., Власенко Л. О., Кишенько В. Д. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Видавництво «Ліра-К», 2018. 352 с.

215. Лещук С. О. Навчально-інформаційне середовище як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів старшої школи у процесі навчання інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 225 с.

216. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практичний посібник. 2-е вид., доп. і перероб. Львів : ЛДУБЖД, 2018. 88 с.

217. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2003. 24 с.

218. Ліннік О. О. Становлення суб'єктної позиції майбутнього педагога в освітньо-професійному середовищі ВНЗ. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2010. № 16 (203). Ч. II. С. 137–143.

219. Ліщинська-Кравець Г. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій як педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2012. Вип. 25. С. 122–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2012_25_4 (дата звернення: 10.07. 2023).

220. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 148 с.
221. Лодатко Є. О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічне вимірювання: that is that? *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*. У 2-х т. 2011. Вип. 3. Т. 1. С. 339–344.
222. Лозова В. І. Стратегічні питання сучасної дидактики. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002* : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. Харків : ОВС, 2002. Ч. 1. С. 95–116.
223. Лузан П. Г. Методи контролю в системі активізації навчання студентів. *Науковий вісник Національного аграрного університету* : зб. наук. праць. Київ, 2003. Вип. 67. С. 157–169.
224. Лузан П. Г. Оцінювання якості професійної підготовки фахівців: сучасні підходи. *Професійна освіта*. 2020. № 3. С. 9–13.
225. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. аграр. ун-т. Київ, 2004. 505 с.
226. Лузан П. Г., Зайцева І. В., Пащенко Т. П. Проблема пізнавальної активності особистості в історичній ретроспективі. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія: Професійна педагогіка*. 2019. № 1 (18). С. 19–26.
227. Лузан П. Г., Ільїн В. В., Іщенко Т. Д. та ін. Засоби навчання в аграрних вищих навчальних закладах : метод. посіб. для науково-педагогічних працівників та викладачів аграрних вищих навчальних закладів. Київ : Аграрна освіта, 2005. 88 с.
228. Лузан П. Г., Каленський А. А. Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі : навч. посібник. Київ : Логос, 2014. 280 с.
229. Лузан П. Г., Мося І. А. Особливості професійної підготовки молодших спеціалістів за компетентнісний підходом. *Colloquium-journal*. 2020. № 2 (54). С. 118–121.

230. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Методологія та організація науково-педагогічних досліджень : підручник. Київ : ЦП «Компринт», 2016. 491 с.

231. Луценко Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізики і математики як основа успішного професійного зростання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 4. С. 244–251.

232. Люшин М. О. Педагогічне моделювання у контексті професійної компетентності. *Управління школою*. 2012. № 13/15. С. 30–33.

233. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : В-во ТОК «КММ», 2006. 240 с.

234. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посіб. Вид. 3-є, переробл. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

235. Малахов В. А. Етика: Курс лекцій : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 384 с.

236. Малецький А. В. Інноваційний персонал як чинник економічного зростання підприємства. *Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки*. 2010. № 94. С. 368–372.

237. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 498 с.

238. Манько В. М., Іщенко В. В. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання фахівців з механізації сільського господарства : монографія. Київ : Аграрна освіта, 2003. 431 с.

239. Мартинюк І. О. Творчий потенціал і самореалізація особистості. Психологія і педагогіка життєтворчості. Київ : 1996. 792 с.

240. Марущак В. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил у розвитку та формуванні вчителя майбутнього. *Педагогічні науки:*

теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. № 5. С. 323–329.

241. Марущак О. Структура системного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2015. Вип. 41. С. 394–399.

242. Марущак О., Король В., Луп'як Д. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя технологій. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2015. Вип. 7 (1). С. 88–91.

243. Марцева Л. А. Інтегративний підхід як освітня перспектива підготовки компетентних фахівців. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Київ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. Вип. 36. С. 128–132.

244. Марцева Л. А. Моделювання процесу формування професійно важливих якостей у студентів технічного коледжу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. № 3 (21). С. 246–253.

245. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2007. 150 с.

246. Матвійчук Т. Ф. Основи педагогічної майстерності вчителів фізичної культури : навчально-методичний посібник для ВНЗ. Львів : СПОЛОМ, 2014. 82 с.

247. Матвійчук Т. Ф., Соловйов В. Ф. Структура та компоненти педагогічної майстерності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Київ – Вінниця : ТОВ

фірма «Планер», 2016. Вип. 45. С. 274–280. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/2668>.

248. Матласевич О. В. Компонентний склад та структура педагогічних здібностей. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Психологія. Вип. 3. 2016. С. 119–133.

249. Матросова І. Г. Технологічна компетенція як педагогічна категорія. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2008. Том 2. № 50. С. 181–187.

250. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю: монографія / за ред. С.О. Сисоєвої. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 416 с.

251. Методологія, методика і методи організації науково-педагогічних досліджень. *Методологія наукової діяльності* : навч. посіб. Вид. 3-тє, переробл. / за ред. Д. В. Чернілевського. Вінниця, 2012. С. 216–241. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/12840/1/24.pdf>.

252. Мешко О. І. Вплив навчально-професійного мікросередовища на становлення позиції особистості майбутнього педагога. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Т. XI. Ч. 1 / за ред. С. Д. Максименка. Київ : ГНОЗІС, 2009. 620 с.

253. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

254. Михальченко М., Андрущенко В., Бульвінська О. та ін. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України : монографія. Київ : Інститут вищої освіти АПН України; Педагогічна думка, 2007. 257 с.

255. Мішкурова В. Ф., Пащенко М. І., Середницька О. М. Технологія використання активних методів навчання : навч. посіб. Київ : Науковий світ, 2003. 94 с.

256. Міщенко С. Г. Методичний супровід професійного зростання викладача. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2016. № 2. С. 238–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2016_2_40 (дата звернення: 21.03.2024).

257. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник. Видан. 5-е, допов. і перероблене. Київ : ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2009. 502 с.

258. Мокін Б. І., Мокін В. Б., Мокін О. Б. Математичні методи ідентифікації динамічних систем : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2010. 260 с.

259. Мороз-Рекотова Л. Критерії, показники та рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 7 (91). С. 243–254.

260. Моторіна В. Г. Інноваційні підходи до навчання математики. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. 112 с.

261. Моторіна В. Г. Технології навчання математики в сучасній школі. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. 262 с.

262. Моторіна В. Г. Технологія підготовки вчителя математики до уроку : навч. посіб. для студ. фізико-математичних факультетів. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2019. 318 с.

263. Моторна Л. В. Педагогічні умови застосування освітніх технологій в процесі викладання природничонаукових дисциплін у технічних коледжах. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Motorna.php> (дата звернення: 07.03.2024).

264. Моторна С. Є. Сучасна вища освіта: становлення духовно-морального потенціалу студента. *Педагогіка та психологія*. 2013. Вип. 44. С. 104–110.

265. Нагаєв В. М., Шоев Н. Н. Концептуальні засади управління навчально-творчою діяльністю студентів. *Основи сучасної педагогіки*. Херсон : ПП «Вишемірський В. С.», 2016. С. 97–158.

266. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 21 с.

267. Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету технологічної і професійної освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) : навч.-метод. посіб. / укладачі: В. П. Курок, С. О. Бурчак, О. М. Литвин / за редакцією В. П. Курок. Суми : ФОП Цьома С. П., 2023. 150 с.

268. Науково-педагогічне дослідження : навчальний посібник для магістрантів / укладачі: Н. Н. Чайченко, О. М. Семеног, Л. М. Артюшкіна, О. М. Рудь. Суми : СОІППО, 2015. 190 с.

269. Національна рамка кваліфікацій – Україна. Європейський фонд освіти. 2021. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine_ua.pdf (дата звернення: 12.11.2023).

270. Національна рамка кваліфікацій (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.11.2023).

271. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (офіційний сайт). URL: <https://naqa.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2022).

272. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія. Харків : Вид. центр ХНУ, 2009. 276 с.

273. Ничкало Н. Українська наукова школа педагогічної майстерності – скарбниця сьогодення й майбутнього. *Рідна школа*. 2013. № 3. С. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2013_3_3 (дата звернення: 20.09.2022).

274. Оверко Н. Я. Розвиток педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів кулінарного профілю у процесі підвищення кваліфікації : дис. ... канд. пед.

наук : 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2016. 258 с.

275. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ, 2010. С. 6–16.

276. Оксфордський словник. URL: http://vseslova.com.ua/word/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C_%28%D0%B2_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B5%29-66396u (дата звернення: 14.03.2024).

277. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Київ, 2013. № 1. С. 56–66.

278. Олійник В. В. Теоретичні та методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій : навч. посіб. / НАПН України, Ун-т менедж. освіти. Київ, 2010. 268 с.

279. Олійник В. В. Теоретичні та методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації працівників профтехосвіти на основі дистанційних технологій : навч. посіб. Київ, 2010. 268 с.

280. Олійник М. М., Романенко Ю. А. Тест як інструмент кількісної діагностики рівня знань в сучасних технологіях навчання : навч. посіб. зі спецкурсу для студ. пед. спец. та викладачів. Донецьк : ДонНУ, 2001. 84 с.

281. Оршанський Л. В., Сидоренко В. К. Професійна педагогіка : навч. посіб. для студ. спеціальності «Професійне навчання». Київ, 2006. 360 с. URL: <https://studfiles.net/preview/4512219/page:6/> (дата звернення: 10.07.2022).

282. Оршанський Л., Нищак І., Павловський Ю. Педагогічні умови формування творчої активності майбутніх учителів трудового навчання у процесі професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 1 (199). С. 12–18.

283. Осадченко І. І. Теорія і практика ситуаційного навчання у

підготовці майбутніх учителів початкової школи : монографія. Умань : ПП Жовтий, 2011. 414 с. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/6533> (дата звернення: 22.12.2023).

284. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

285. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Технології та інформатика)» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. URL: <https://surl.li/ucurpo> (дата звернення 28.12. 2024 р.).

286. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)» Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. URL: <https://surl.li/ehqtak> (дата звернення 20.06. 2024 р.).

287. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» Університету Григорія Сковороди в Переяславі. URL: <https://surl.li/uoxsfz> (дата звернення 17.07. 2023 р.).

288. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. URL: <https://surl.lu/envrxu> (дата звернення 12.07. 2023 р.).

289. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Технології. Інформатика)» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: <https://surl.li/sjdghw> (дата звернення 01.06. 2024 р.).

290. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» Чернігівського колегіуму імені Т. Г. Шевченка. URL: <https://surli.cc/tukbff> (дата звернення 30.06. 2021 р.).

291. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Технології)» Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. URL: <https://surl.li/dtqliv> (дата звернення 01.07. 2024 р.).

292. Отич О. М. Педагогічна майстерність – це краса й добротворність педагогічної дії. *Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів*. 2013. С. 7–10. URL: <http://ipood.com.ua/e-library/bibliografichni-pokajchiki/estetichni-ta-etichni-osnovi-rozvitku-pedagogichno-maysternosti-vikladachiv-vischih-pedagogichnih-navchalnih-zakladiv-706/> (дата звернення: 10.09.2022).

293. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2003. 116 с.

294. Панасенко Е. Зміст і структура експерименту як методу наукового дослідження у теорії та практиці вітчизняної педагогіки (1945–1991 рр.). *Рідна школа*. 2011. № 11. С. 28–35.

295. Паращенко Л. Державний стандарт базової та повної середньої освіти в Україні як механізм розвитку національної освітньої системи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 4. С. 257–264.

296. Педагогика : учеб. пособие для факультетов повышения квалификации преподавателей средних специальных учебных заведений / А. П. Кондратюк, А. Д. Бондарь, А. А. Гуменюк и др. / под общ. ред. А. П. Кондратюка. Киев : Вища школа, 1976. 375 с.

297. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.

298. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія. С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька, Л. Є. Сігаєва, Я. В. Цехмістер та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. С. 21–27.

299. Петренко Л. М. Моделювання процесів управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.11. Київ, 2010. 17 с.

300. Петришин Л. Й. Системний підхід як методологічна основа наукового дослідження та моделювання. *Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні* : монографія / за ред. С. Я. Харченка. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. С. 89–119.

301. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

302. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. Миколаїв : Іліон, 2005. 215 с.

303. Пехота О. Навчання дорослої людини миру на засадах розвитку її життєвих навичок. *Освіта для миру*. Київ : Вид-во ТОВ Юрка Любченка. 2019. Т. 2. С. 444–454.

304. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навчальний посібник / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева, К. Ф. Нор, В. І. Шуляр, І. М. Михайлицька, І. В. Манькусь. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 240 с.

305. Пінчук І. О., Андросенко А. О., Гордієнко С. С. Розвиток англomовної компетентності майбутніх учителів як складник педагогічної майстерності сучасного педагога. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2024. Вип. 1 (54). С. 54–60. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-1-54-54-60>

306. Полякова Г. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4. С. 186–199.

307. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів. *Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2004 р.* Київ, 2004. С. 16–18.

308. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : навч. посіб. Київ : Видавництво. А.С.К., 2004. 192 с.

309. Помиткін Е. О. Психологічне підґрунтя педагогічної майстерності. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. С. 63–68.

310. Поніманська Т. І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Київ : Либідь, 2004. 456 с.

311. Попова О. В. Сутність педагогічних інновацій та їх класифікація. *Актуальні питання навчання і виховання особистості* : зб. наук. статей. Харків : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2008. Вип. 2. С. 95–105.

312. Пригодій М. А. Сучасні аспекти підготовки вчителів технологій : монографія. Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. 386 с.

313. Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 14.08.2013 № 1176. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/ (дата звернення: 14.03.2024).

314. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01 жовтня 2010 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> (дата звернення: 12.11.2023).

315. Про затвердження Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. Наказ Міністерства освіти і науки України № 776 від 16 липня 2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 12.11.2023).

316. Про затвердження положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ Міністерства освіти і науки України № 805 від 09 вересня 2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikov> (дата звернення: 14.11.2023).

317. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia->

[profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity](https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennia/2023/03/14/HO-proyekt.stand.VO.014-Serednya.osvita-bakalavr.14.03.2023.docx) (дата звернення: 10.11.2024).

318. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 року № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 12.11.2023).

319. Проєкт Державного стандарту вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennia/2023/03/14/HO-proyekt.stand.VO.014-Serednya.osvita-bakalavr.14.03.2023.docx> (дата звернення: 14.11.2023).

320. Проєкт Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років. 2015. URL: <http://osvita.ua/news/43501/> (дата звернення: 10.10.2022).

321. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічні технології : навч. посіб. / за заг. ред. І.Ф. Прокопенко. Харків : Колегіум, 2006. 224 с.

322. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк та ін.; за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Вид. 2-е, доп. Житомир, 2008. 380 с.

323. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1982. 214 с.

324. Психолого-педагогічний супровід і підтримка в умовах модернізації освітньо-виховного простору: URL: <http://osvita.ua/school/upbring/1334> (дата звернення: 22.03.2024).

325. Публічний електронний словник української мови. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk/%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0> (дата звернення: 06.03.2024).

326. Равен Дж. Компетентність в суспільстві: прояв, розвиток та реалізація. Пер. з англ. Київ : Центр, 2002. 396 с.

327. Радкевич В. О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : УкрІНТЕІ, 2010. 424 с.

328. Рибалка В. В. Методологічні засади теоретичної та практичної психології: особистість, психологічна діяльність, духовність. *Психологія і особистість*. 2018. № 1. С. 9–19.

329. Романюк О. І. Розвиток педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 314 с.

330. Руденко Ю. А., Галятовська К. С. Методичний супровід формування мовленнєво-творчої компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 3. С. 43–48. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3956/1/9.pdf> (дата звернення: 22.03.2024).

331. Савченко О. П. Культурологічний підхід до підготовки майбутніх учителів. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України*. 2012. № 8. С. 146–148.

332. Савченко О. Я. Компетентність особистості на когнітивному рівні. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Випуск 25. С. 413–414.

333. Савченко О. Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В. О. Сухомлинським. *В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів* : монографія / упоряд.: О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін. Луганськ : Видавництво ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. С. 127–137.

334. Сагач О. М. Теоретичний аналіз поняття педагогічні умови у контексті професійного зростання вчителів. *Освітні обрії*. 2020. № 1 (50). С. 32–35.

335. Семенов О. М. Базиль Л. О., Дятленко Т. І. Практика в системі фахової освіти вчителя-словесника : навчальний посібник для студентів ВНЗ

/ АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Глухів. держ. пед. ун-т ім. Олександра Довженка; за ред. О. М. Семеног. Київ : Фенікс, 2008. 285 с.

336. Семеног О. М. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів : навч.-метод. посіб. / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Глух. держ. пед. ун-т. Київ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. 96 с.

337. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2004. 140 с.

338. Сергеева В. Ф. Основи дошкільної корекційної педагогіки : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Луцьк : ПП Іванюк, 2013. 278 с.

339. Серьожнікова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 243 с.

340. Сидоренко В. В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ, 2013. 420 с.

341. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навчально-методичний посібник / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 320 с.

342. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

343. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія. Київ : Каравела, 1998. 150 с.

344. Сисоєва С. О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури. Київ : ТОВ Видавниче підприємство «Едельвейс», 2014. 414 с.

345. Сисоєва С. О., Алексюк А. М., Січаєва Л. Є., Цехмістр Я. В. та ін. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.

346. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих, МОН, Маріупольський держ. гуманітарний ун-т. Київ : ВД «ЕКМО», 2010. 362 с.

347. Слатвінська О. А. Технологія імітаційно-ігрового навчання при вивченні спецпредметів в ПТНЗ аграрного профілю. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/106609/1/14slatvinska.pdf>.

348. Словник української мови в 11 томах. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 11.11.2023).

349. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2016. 221с.

350. Сорока В. В. Формування готовності майбутніх майстрів виробничого навчання до застосування цифрових технологій у професійній діяльності : дис. ... д-ра філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Глухів, 2021. 307 с.

351. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103> (дата звернення: 12.03.2024).

352. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/04_2016_ESG_2015.pdf (дата звернення: 09.02.2022).

353. Стешенко І. В. Моделювання систем : навч. посіб. Черкаси : ЧДТУ, 2010. 399 с.

354. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця : навч.-метод. посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 196 с.

355. Столяренко О. Б. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ, 2012. 280 с.

356. Стрельников В. Ю. Технологія безпосереднього управління процесом виховання студента. *Сучасні аспекти виховання студентської молоді*. 2012. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/29567/1/108.pdf> (дата звернення: 21.03.2024).

357. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину? *Вибрані твори. У 5 т.* Київ : Рад. школа, 1976. Т. 2. С. 159–443.

358. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори. У 5-ти т.* Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 9–300.

359. Сучасні технології освіти дорослих : посіб. / авт. кол.: Л. Б. Лук'янова, О. В. Аніщенко, Л. Є. Сігаєва, С. В. Зінченко, О. В. Баніт, Н. І. Дорошенко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. С. 13.

360. Сущенко Т. І. Дослідження факторів гуманізації шкільного педагогічного процесу за значенням впливу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : Фінвей, 2002. Вип. 24. С. 191–199.

361. Сущенко Т. І. Професійна майстерність викладача в умовах нових тенденцій розвитку людства й освіти. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: Проблеми і пошуки*. 2006. Вип. 39. С. 377–382.

362. Теличко Н. В. Теорія і методика формування основ педагогічної майстерності майбутнього учителя початкових класів : монографія. Київ : Кондор, 2014. 522 с.

363. Тернопільська В., Дерев'янка О. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2012. № 31. С. 264–267.

364. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти : практичний посібник / М. П. Вовк, Г. І. Сотська, Н. О. Філіпчук, Ю. В. Грищенко, С. О. Соломаха, Л. Ю. Султанова, Н. С. Гомеля. Київ : Талком, 2019. 320 с.

365. Титаренко В. П. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 32 с.

366. Ткаченко Н. М. Формування професійного іміджу майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика : монографія / за наук. ред. В. П. Курок. Суми : Цьома С. П., 2020. 454 с.

367. Ткачова Т. С. Методологічні підходи до прийняття управлінських рішень на промисловому підприємстві. *Вісник СумДУ. Серія: Економіка*. 2020. № 1. С. 199–206.

368. Торубара О. М. Формування готовності у майбутніх учителів трудового навчання до використання інформаційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Чернігів, 2009. 442 с.

369. Трубачева С. Е. Розвиток загальнонавчальних компетентностей учнів засобами проєктної технології у форматі шкільного підручника. *Проблеми сучасного підручника*. 2014. Вип. 14. С. 754–760.

370. Туркот Т.І., Коновал О.А. Педагогіка та психологія вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Херсон : Олді-плюс, 2013. 466 с.

371. Україна – учасниця European Year of Skills 2023. Профспілка працівників освіти і науки України : офіційний сайт. URL: <https://pon.org.ua/novyny/10340-ukraina-uchasnycia-european-year-of-skills-2023.html> (дата звернення: 12.11.2023).

372. Учитель І. Б. Формування педагогічної майстерності майбутнього педагога професійного навчання металургійного профілю : дис. ... канд. пед. наук / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2015. 320 с.

373. Федорова О. В. Технологічна компетентність як предметна компетентність вчителя трудового навчання та технологій. *The VIII*

International Science Conference «Problems and tasks of modernity and approaches to their solution». Tokyo, Japan. 2021. С. 169–173.

374. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

375. Федюк Г. З. Розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2019. 289 с.

376. Філатова Л. С. Педагогічна майстерність : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти пед. ун-тів за спец. 013 Початкова освіта, 016 Спеціальна освіта. Харків : ХНПУ, 2021. 90 с.

377. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 751 с.

378. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Вид. 2-е, доп. Київ : Академвидав, 2010. 456 с.

379. Хімчук Л., Червінська І. Суб'єктно-середовищний підхід до організації соціокультурного простору закладу освіти. *Освітні обрії*. 2021. Том 53. Вип. 2. С. 44–49.

380. Хоруженко Т. Проектна технологія розвитку креативності майбутніх учителів технологій. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 2 (30). С. 1416–1426. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2\(30\)-1415-1426](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-2(30)-1415-1426).

381. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. 2-е вид., доп. Харків, 2018. 294 с.

382. Цина А. Ю. Особистісна орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів технологій: теоретико-методичний аспект : монографія. Полтава : ПНПУ, 2011. 326 с.

383. Цісарук І. В., Олексюк М. П., Цісарук В. Ю. Використання соціальних мереж і штучного інтелекту в процесі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Науковий вісник*

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 18. С. 144–150.

384. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ – Вінниця : АМСКП, 2010. 484 с.

385. Чистякова Л. О. Особливості організації гуртка з трудового навчання. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2015. Випуск 8 (1). С. 107–111.*

386. Шакотько В. В. Методика використання ПСТ у початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2008. 128 с.

387. Шевченко Л. С. Проблеми формування готовності педагогів до застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. Вип. 18. С. 502–506.

388. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Вид. 5-е, стер. Київ : Знання, 2006. 307 с.

389. Шелудько І. В. Підготовка майбутніх учителів технологій до навчання варіативних модулів художнього спрямування учнів 5–9 класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2016. 305 с.

390. Шендерук О. Б. Міждисциплінарне визначення поняття «Педагогічна майстерність». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 270–273.*

391. Шурин О. Педагогічні аспекти реалізації особистісно орієнтованого підходу при підготовці майбутніх учителів технологій. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2017. № 2. С. 109–115.*

392. Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/17310-23 від 03 листопада 2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-okremih-pitan-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu> (дата звернення: 17.11.2023).

393. Ягупов В. В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.

394. Як будуть впроваджувати професійний стандарт учителя. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-budut-vprovadzhuvaty-profesijnyj-standartchytelya/>.

395. Яковлева В. Особливості педагогічної діяльності майбутнього вчителя трудового навчання і технологій у світлі Закону України «Про освіту» (2017). *Молодий вчений*. 2018. Вип. 5 (57). С. 91–94. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4466> (дата звернення: 05.09.2023).

396. Ямницький В. М. Професійний розвиток особистості в контексті психології життєтворчості. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2010. № 1. С. 94–96.

397. Ярошинська О. О. Категорія «середовище» та міждисциплінарний підхід у представленні моделей середовища. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. статей. Ялта : РВВ КГУ, 2013. Вип. 4. С. 39–45.

398. Ярошинська О. О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / ред. кол.: Н. С. Побірченко (гол. ред.) та ін. Умань : ПП Жовтий О. О., 2011. Вип. 4. Частина 1. С. 104–109.

399. Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2015. 543 с.

400. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 679 с.

401. Яцюрин А. О. Механізми прояву та функції креативності особистості. *Наукові записки. Серія: Психологія і педагогіка*. Випуск 22. С. 230–233.

402. Яшанов С. М. Компетентісно-діяльнісний підхід в інформатичній підготовці майбутнього вчителя трудового навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 14. С. 192–197.

403. Ящук С. М. Організація проєктно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2004. 320 с.

404. Ящук С. М. Професійна підготовка магістрів технологічної освіти: теорія та методика : монографія / Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. Умань : Жовтий О.О., 2015. 367 с.

405. Ящук С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки магістрів технологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02., 13.00.04 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2016. 460 с.

406. Ящук С. М. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх магістрів у сфері техніки та технологій: зарубіжний досвід. *Порівняльно-педагогічні студії: науково-педагог. журнал*. 2015. № 2 (24). С. 99–103.

407. Albert, R. S., Runco, M. A. A history of research on creativity. *Handbook of creativity*. New York : Cambridge University Press, 1999. Pp. 16–31.

408. Amabile T. M. Creativity and Innovation in Organizations. *Harvard Business School Background*. 1996. Pp. 239–396.

409. Androsenko A. Theoretical aspects of the development pedagogical skills of university teachers. *International scientific conference* (USA, October 18–19, 2021).

410. Androsenko A. Сутність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference*. MDPC Publishing. (Germany, December 19–21). Berlin, 2021. Pp. 255–258.

411. Argyle M. *The Psychology of Interpersonal Behavior*. L., 1967. 276 p.

412. Bloom B. S. *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals: Handbook I. The Cognitive Domain*. New York: David McKay. 1956. 207 p. URL: <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/best/bloom.html>.

413. Brainerd C. J. Recent Advances in Cognitive-developmental Theory. *Progress in Cognitive Development Research*. N.Y., 1983. XII. 270 p.

414. Cattell R. B. The birth of the Society of Multivariate Experimental Psychology. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*. New York : Praeger, 1990. Pp. 48–57. DOI: [10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71](https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71) (WoS, Q4).

415. Gardner H. Sternberg R., Tardif T. Creativity lives and creative works: a synthetic scientific approach. *Cambridge University Press*. 1988. Pp. 298–324.

416. Guilford J. P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent. *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*. Los Angeles, 1958.

417. Hartley R. Transmission of information. *Bell System Technical Journal* 1928. № 7. Pp. 535–630. URL: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000870099400017>.

418. Kabysh M. The essence and structure of pedagogical skills of the teacher of general education disciplines of the vocational institution. *Professional*

Pedagogics. 2021. 2 (23). Pp. 108–118. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.23.108-118>.

419. Kovalchuk V. Development of pedagogical mastery of future vocational training teachers under conditions of educational transformations. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries : monograph / edited by authors V. Kovalchuk, I. Marynchenko, L. Hrytsenko*. Riga, Latvia : Publishing House «Baltija Publishing», 2019. C. 186–208.

420. Kovalchuk V., Androsenko A (Eds.). Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *International Journal of Computer Science and Information Security*. 2022. 22(9). Pp. 551–560. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71>.

421. Kovalchuk V., Androsenko A., Derevyanchuk O., Volkova N., Piven Y. Development of pedagogical skills of students of technology and pedagogical specialties using STEM technologies. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No 4. Pp. 498–506. [DOI:10.55214/25768484.v8i4.1125](https://doi.org/10.55214/25768484.v8i4.1125).

422. Kovalchuk V., Marynchenko I. (Eds.). Creation of favorable educational environment in the higher education institutions of Ukraine. Society integration education. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2020. No 1. Pp. 465–480. <https://doi.org/10.17770/sie2020vol1.4897>.

423. Kovalchuk V., Shevchenko L. (Eds.). Computer Modeling as a Means of Implementing Project-Based Activities in STEM-Education. *Open Journal of Social Sciences*. 2021. No 9 (10). Pp. 173–183. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.910013>.

424. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22. No 9. Pp. 551–560.

425. Kovalchuk V., Androsenko A., Sherudylo A., Velychko V. Motivational component of pedagogical skills' development of future teachers of labor education and technologies. in society. integration. education. *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2023. Vol. 1. Pp. 406–417. [doi:https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170](https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170).

426. Kurok V., Tkachenko N., Burchak S., Kurok R., Burchak L. Developing Intending Teachers' Creativity in the Process of Their Professional Training in the Context of Educational Transformations. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2022. No 14 (1). Pp. 246–262. DOI: https://doi.org/10.18662/rrem/14.1/517Makarenko_135.pdf.

427. Meusburger P., Funke J., Wunder E. Milieus of Creativity : The Role of Places, Environments and Spatial Contexts. *Milieus of Creativity: An Interdisciplinary Approach to Spatiality of Creativity*. Heidelberg : Springer, 2009. Pp. 201–218.

428. Minenok A., Donets I., Telychko T., Hud H., Smoliak P., Kurchatova A., Kuchai T. The Role of Innovative Activities in Training Students Using Computer Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. No 22 (8). Pp. 105–112. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.8.14>.

429. Oldham G., Cummings A. Employee creativity: personal and contextual factors at work. *Academy of management journal*. 1996. Vol. 39. № 3. Pp. 18–45.

430. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU20120000131&type=2> (дата звернення: 10.10.2024).

431. Shannon K. A Mathematical Theory of Communication. *Bell System Technical Journal*. 1948. T. 27. Pp. 379–423, 623–656.

432. Silberman M. Aktive Strategies. *101 Strategies to Teach Active Learning*. Boston, London ets, 1996.

433. Sternberg R. J., Lubart T. I. The concept of creativity. *Prospects and paradigms. Handbook of creativity*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. Pp. 3–9.

434. Tsisaruk I. Experimental Study of Professional Development of Future Teachers of Labor Education and Technologies in the Process of Independent Work. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2020. No 7 (28). DOI: [10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7334](https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30122020/7334).

435. Tverezovska N., Kovbasa T., Pryhalinska T., Mykhniuk S., Lopushan T., Radionova O., Kuchai T. Use of Multimedia Technologies in Extra-Curricular Works in Order to Improve the Quality of Training of Future Specialists. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. No 22 (9). Pp. 35–42. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.6>.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняльний аналіз освітніх програм щодо
розвитку педагогічної майстерності магістрантів**

№	Назва педагогічного ЗВО	Назва ОПП	Наявність окремих компетентностей, пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності	Наявність окремих результатів навчання, пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності	Наявність дисциплін зі спрямуванням на розвиток педагогічної майстерності, обсяг у кредитах
1	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	ОПП Середня освіта (Технології та інформатика)	ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ПРН7. Розвивати у здобувачів освіти навички виконання практичних дій (трудових операцій) та розв'язання завдань творчого характеру; актуалізувати творчий потенціал та розвиток творчої самореалізації в різних видах навчально-трудої діяльності.	Декоративно-ужиткове мистецтво (4 кр.)
2	Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка	ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології. Інформатика)	ФК2. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації учнів до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання). ФК16. Здатність до творчого процесу: генерування ідей,	ПРН5. Уміння вибирати й застосовувати інноваційні технології навчання для реалізації освітньої мети.	Наукові засади теорії і методики навчання технологій (3 кр.) Комп'ютерні інформаційні технології в освіті та науці (3 кр.)

			висування гіпотез, асоціативного мислення тощо. ФК17. Здатність до критичного аналізу власної педагогічної діяльності, до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання і саморозвитку.		
3	Університет Григорія Сковороди в Переяславі	ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	ЗК6. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями для розвитку креативного мислення та проведення науково педагогічних досліджень, використовувати наукознавчі основи дослідницького пізнання у професійній діяльності вчителя трудового навчання та технологій. ФК3. Здатність творчо підходити до трудової діяльності, глибоко аналізувати виробничі процеси, порівнювати та узагальнювати їх поетапний перебіг у проектно-дослідницькій діяльності учнів у закладах загальної середньої освіти. ФК9. Здатність упроваджувати передові методи та прийоми роботи, прогресивні форми	ПРН 8. Визначати новітні методичні та педагогічні ідеї, підходи до освітнього процесу в сучасних особистісно зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, формувати і пропонувати шляхи вирішення професійних теоретичних і практичних проблем в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. ПРН12. Планувати, проектувати, конструювати, організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність, визначати рівень особистісного і професійного	Теорія і методика навчання технологій у профільній школі (3 кр.) Методика проведення факультативних та позакласних занять (3 кр.)

			організації творчої діяльності в профільному навчанні.	розвитку, моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності.	
4	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка	ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення освітньо-наукових і практичних задач, у тому числі у міждисциплінарних галузях. ФК6. Готовність до педагогічної діяльності за основними навчальними програмами дисциплін закладів середньої, фахової передвищої та вищої освіти.	ПРН9. Застосовувати різноманітні методи, форми і засоби виховного впливу на особистість учня (студента). ПРН14. Використовувати різні форми, методи і засоби аналізу діяльності викладачів, учителів закладів освіти; використовувати індивідуальні і групові прийоми прийняття конструктивних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід.	Методика викладання спеціальних дисциплін у ЗФПО ЗВО (4 кр.) Методика навчання технологій старшій (профільній) школі (5 кр.)
5	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	ОПП Середня освіта (Технології. Інформатика)	ЗК12. Здатність до адаптації в соціальному середовищі, самооцінки власних можливостей та вимог педагогічної	РН5. Здатність аналізувати та узагальнювати педагогічний досвід; систематично підвищувати	Методика навчання технологій у профільній середній школі (5 кр.)

			діяльності. ФК6. Уміння оперативно впроваджувати нові теорії, концепції, методики дослідження як у галузі технологій, так і на межі різних гуманітарних наук; вміти ефективно застосовувати сучасні технології навчання.	свою педагогічну кваліфікацію. РН20. Розуміє сутність педагогічної технології, характеризує її особливості у порівнянні з традиційними методами навчання.	
6	Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка	ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	ЗК2. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях, критично оцінювати власну діяльність, професійно вдосконалюватися ЗК3. Здатність до власного інтелектуального розвитку, самоосвіти та навчання впродовж життя. ЗК4. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання і ситуації у галузі освіти або в процесі навчання. ЗК8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення освітньо-наукових і практичних задач.	ПРН16. Уміння розробляти і застосовувати сучасні технології навчання і виховання.	Методика профільного навчання (4 кр.)
7	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка	ОПП Середня освіта (Технології)	ЗК1. Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності; наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому	ПРН1. Володіє поглибленими знаннями з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки, що дотичні до сфери	Інноваційна педагогіка (3 кр.) Методологія і методи наукових досліджень (3 кр.) Інформаційні технології в

			для формування в здобувачів освіти наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень. ЗК2. Здатність проводити дослідження, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї. ЗК10. Здатність навчатися впродовж життя і оволодівати сучасними знаннями, адаптуватися до змін в освітній галузі та суспільстві. ФК6. Здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації.	професійної та наукової діяльності. ПРН11. Уміє інтегрувати наявні прийоми, методи, методики освітньої та науково-дослідної діяльності, а також адаптувати їх до конкретних умов і обставин щодо розв'язання професійних завдань. ПРН18. Уміє грамотно викладати навчальний матеріал, оформлювати науково-педагогічні публікації, методичні розробки та робочу документацію.	дослідницькій діяльності (3 кр.)

Додаток Б

**Зведені результати аналізу ОПП в аспекті практичної підготовки
майбутніх учителів трудового навчання і технологій**

№	Назва ЗВО, ОПП	Назва практики	Назва окремих компетентностей, пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності	Наявність ПРН, пов'язаних з розвитком педагогічної майстерності
1	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, ОПП Середня освіта (Технології та інформатика)	1. Виробнича (педагогічна) практика у закладах загальної середньої освіти 2. Виробнича (педагогічна) практика у закладах фахової передвищої освіти	ЗКЗ. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ФКЗ. Здатність здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти, проводити заняття відповідно до спеціальності в закладах освіти із застосуванням традиційних й інноваційних методик і технологій навчання. ФК4. Здатність здійснювати оцінювання, моніторинг та аналіз результатів навчання здобувачів освіти на засадах компетентнісного підходу, забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання здобувачів освіти.	ПРН5. Класифікувати, створювати, модифікувати та застосовувати цифрові освітні ресурси у професійній діяльності, визначати підходи до організації освітнього процесу з використанням цифрових технологій. ПРН7. Розвивати у здобувачів освіти навички виконання практичних дій (трудових операцій) та розв'язання завдань творчого характеру; актуалізувати творчий потенціал та розвиток творчої самореалізації в різних видах навчально-трудової діяльності.
2	Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, ОПП Середня освіта (Трудове	1. Виробнича (педагогічна) практика	ФК2. Здатність до пошуку ефективних шляхів мотивації учнів до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання).	ПРН5. Уміння вибирати й застосовувати інноваційні технології навчання для реалізації освітньої мети. ПРН7. Здатність аналізувати

	навчання та технологій. Інформатика)		ФК5. Здатність до рефлексії й осмислення власних та інших систем професійних цінностей; розвитку професійних здібностей та практичних навичок. ФК16. Здатність до творчого процесу: генерування ідей, висування гіпотез, асоціативного мислення тощо. ФК17. Здатність до критичного аналізу власної педагогічної діяльності, до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання і саморозвитку.	результати власної педагогічної діяльності та розробляти програму професійного саморозвитку. ПРН22. Уміння і навички з підготовки, організації та проведення занять з трудового навчання, технологій та інформатики у закладах загальної середньої освіти.
3	Університет Григорія Сковороди в Переяславі, ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	1. Навчальна педагогічна практика 2. Стажистська педагогічна практика 3. Педагогічна практика з факультативної та позакласної роботи	ЗК3. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня, працювати в команді та прагнути до підвищення ефективності колективної праці при виконанні проєктно-технологічної діяльності. ЗК6. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями для розвитку креативного мислення та проведення науково-педагогічних досліджень, використовувати наукознавчі основи дослідницького	ПРН 3. Використання сучасних технологій та інноваційних стратегій навчання у закладах загальної середньої освіти, в тому числі й дистанційного навчання та роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. ПРН8. Визначати новітні методичні та педагогічні ідеї, підходи до освітнього процесу в сучасних особистісно зорієнтованих, розвивальних, креативних технологіях, формулювати і пропонувати шляхи вирішення професійних

			пізнання у професійній діяльності вчителя трудового навчання і технологій. ФК3. Здатність творчо підходити до трудової діяльності, глибоко аналізувати виробничі процеси, порівнювати та узагальнювати їх поетапний перебіг у проєктно-дослідницькій діяльності учнів у закладах загальної середньої освіти. ФК 9. Здатність упроваджувати передові методи та прийоми роботи, прогресивні форми організації творчої діяльності у профільному навчанні. ФК 12. Здатність застосовувати сучасні методи й освітні технології, у тому числі інформаційні, для забезпечення якості освітньо-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти у різних профілях навчання.	теоретичних і практичних проблем в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. ПРН12. Планувати, проєктувати, конструювати, організовувати й аналізувати свою педагогічну діяльність, визначати рівень особистісного і професійного розвитку, моделювати траєкторію особистісного самовдосконалення, виявляти здатність до самоорганізації професійної діяльності.
4	Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	1. Виробнича педагогічна практика в ЗЗСО 2. Виробнича педагогічна практика у ЗФПО 3. Виробнича педагогічна практика у ЗВО	ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення освітньо-наукових і практичних задач, у тому числі у міждисциплінарних галузях. ФК4. Здатність обґрунтовано обирати та ефективно використовувати методи, форми і	ПРН9. Застосовувати різноманітні методи, форми і засоби виховного впливу на особистість учня (студента). ПРН14. Використовувати різні форми, методи і засоби аналізу діяльності викладачів, учителів закладів освіти; використовувати

			засоби виховного впливу на особистість здобувачів освіти з метою забезпечення запланованого рівня особистісного та освітнього розвитку.	індивідуальні і групові прийоми прийняття конструктивних рішень щодо організації та управління колективною творчою діяльністю, враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід.
5	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, ОПП Середня освіта (Технології. Інформатика)	1. Виробнича (педагогічна) з технологій 2. Виробнича (педагогічна) з інформатики	ЗК12. Здатність до адаптації в соціальному середовищі, самооцінки власних можливостей та вимог педагогічної діяльності. ФК6. Уміння оперативно впроваджувати нові теорії, концепції, методики дослідження як у галузі технологій, так і на межі різних гуманітарних наук; вміння ефективно застосовувати сучасні технології навчання.	РН5. Здатність аналізувати та узагальнювати педагогічний досвід; систематично підвищувати свою педагогічну кваліфікацію. РН8. Здатність розкривати перед учнівським колективом глибокі знання з технологій, інформатики, креслення у старшій школі. РН 20. Розуміє сутність педагогічної технології, характеризує її особливості у порівнянні з традиційними методами навчання.
6	Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка, ОПП Середня освіта (Трудове навчання та технології)	1. Виробнича (педагогічна) практика	ЗК 2. Здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях, критично оцінювати власну діяльність, професійно вдосконалюватися. ЗК 3. Здатність до власного інтелектуального розвитку, самоосвіти та навчання впродовж життя. ЗК 4. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані	ПРН 13. Знання з дисциплін спеціалізації в галузі середньої освіти технологічного профілю в обсязі, достатньому для вирішення завдань якісної підготовки учнів з технологій та інформатики. ПРН 16. Уміння розробляти і застосовувати сучасні технології навчання і виховання.

			завдання і ситуації у галузі освіти або в процесі навчання. ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) під час вирішення освітньо-наукових і практичних задач. ФК 7. Здатність використовувати теоретичні знання та практичні навички застосування комунікаційних технологій для здійснення ділових комунікацій у професійній сфері.	
7	Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, ОПП Середня освіта (Технології)	1. Науково-дослідницька практика 2. Педагогічна практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти на робочому місці вчителя технологій 3. Педагогічна практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти на робочому місці вчителя інформатики	ЗК1. Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності; наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування в здобувачів освіти наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень. ЗК10. Здатність навчатися впродовж життя і оволодівати сучасними знаннями, адаптуватися до змін в освітній галузі та суспільстві. ФК6. Здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації.	ПРН1. Володіє поглибленими знаннями з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки, що дотичні до сфери професійної та наукової діяльності. ПРН11. Уміє інтегрувати наявні прийоми, методи, методики освітньої та науково-дослідної діяльності, а також адаптувати їх до конкретних умов і обставин щодо розв'язання професійних завдань. ПРН18. Уміє грамотно викладати навчальний матеріал, оформлювати науково-педагогічні публікації, методичні розробки та робочу документацію.

**Підходи до визначення сутності поняття
«педагогічна майстерність»**

Автор (автори)	Визначення поняття
І. Зязюн [145]	найвищий рівень у педагогічній діяльності (коли характеризуємо якість результату), прояв творчої активності особистості вчителя (за умови характеристики психологічного механізму успішної діяльності) тощо; сукупність якостей особистості, які є основою для самоорганізації високого рівня професійної діяльності на рефлексійній основі.
В. Журавський [132]	доведення до найвищого рівня досконалості навичок навчально-виховного характеру, що виражаються в особливій огранці методики застосування психолого-педагогічної теорії, що значно підвищує ефективність процесу навчання й виховання.
В. Ковальчук [170, с. 357]	комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексійній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями та в найкоротші терміни досягати запланованих результатів.
О. Кіліченко [164, с. 16]	комплекс певних професійних якостей педагогічної особистості, зумовлених високим рівнем її психолого-педагогічної підготовки, спроможності оптимально вирішувати педагогічні завдання (навчання, розвиток та виховання здобувачів освіти).
Л. Філатова [376, с. 19]	сукупність певних професійних якостей особистості вчителя, що зумовлені високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатності оптимально вирішувати педагогічні завдання (навчання, виховання і розвиток школярів).
Т. Вахрушева, Н. Щокіна, Л. Кайдалова [155]	висока культура виховної, трудової, організаційної, управлінської, ігрової та громадської діяльності педагога, якому притаманні якості творчої особистості, що дає змогу вирішувати питання навчальної й виховної роботи з учнівським колективом на засадах співтворчості з урахуванням інтересів та рівня вихованості кожного та індивідуальних і психологічних особливостей кожного здобувача освіти.
Ю. Кузьменко [199, с. 117]	найвищий рівень професійної діяльності; як соціально-педагогічне явище – це гуманізм, альтруїзм, професійна культура; як комплекс особистісних якостей – це вияв креативу, прояв активно-продуктивної позиції в процесі навчання та виховання, потяг до самовдосконалення, рівень професійної компетентності.
О. Шендерук [390, с. 272]	своєрідне поєднання особистої культури, знань і загального розвитку викладача, його всеохопної теоретичної підготовки з досконалим володінням прийомами навчання і виховання, педагогічною технікою і передовим досвідом.
Т. Сущенко [361, с. 378]	складна інтегральна властивість, яка виявляється в оптимістичних професійно-ціннісних орієнтаціях, гуманних установках і поглядах на світ і місце в ньому, у власній педагогічній позиції щодо засобів впливу на успіх життєдіяльності й навчання студентів, результати спільної інтелектуально-творчої діяльності та самовдосконалення.

О. Калінська [157, с. 48]	інтегративна якість особистості педагога, що виявляється в професійно-педагогічній діяльності, характеризується високим рівнем розвитку спеціальних умінь та здатностей педагога керувати навчально-пізнавальною діяльністю студентів в освітньому процесі й забезпечує ефективне здійснення самореалізації і самоактуалізації суб'єктів цього процесу.
М. Кабиш [151]	інтегративне комплексне утворення, основою якого є досконала професійно-педагогічна компетентність, що забезпечує високий рівень самоорганізації особистості в процесі педагогічної діяльності шляхом синтезу знань, цінностей і якостей, досвіду особистості, що відображається у творчому розв'язанні професійних завдань.
Т. Матвійчук, В. Соловйов [247]	вищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється у творчості вчителя, постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання та розвитку людини. Розглянувши сутність педагогічної майстерності, можна стверджувати, що це система, яка охоплює всі структурні компоненти педагогічної компетентності, високий рівень прояву яких у теоретичній і практичній діяльності педагога сприяє збагаченню його загальної культури, розвитку гуманістичної спрямованості в його діяльності, вдосконаленню його творчих здібностей.

Додаток Г

**Критерії та показники сформованості компонентів розвитку
педагогічної майстерності майбутніх вчителів
трудового навчання і технологій**

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	Мотиваційно-ціннісний	– наявність мотивації до розвитку власної педагогічної майстерності; – ціннісне ставлення до педагогічної діяльності, розуміння її значущості; – прагнення підпорядковувати всі професійні дії інтересам та потребам учнів на уроках трудового навчання і технологій.
Когнітивний	Світоглядно-когнітивний	– система предметних, психолого-педагогічних, методичних знань; – ґрунтовні знання про сутність, структуру та технології розвитку власної педагогічної майстерності; – знання методичних засад розвитку педагогічної майстерності.
Діяльнісний	Діяльнісно-технологічний	– методичні вміння організації й проведення уроків з технологій; – володіння методикою розвитку педагогічної майстерності; – уміння розв'язувати нестандартні педагогічні завдання та ситуації.
Особистісно-рефлексійний	Особистісно-рефлексійний	– наявність особистісних якостей (гуманістична спрямованість, ерудиція, справедливість, принциповість, відповідальність тощо); – уміння здійснювати рефлексію педагогічної діяльності; – уміння вносити корективи в процес розвитку власної педагогічної майстерності.

Додаток Д

**Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності
(результат аналізу психолого-педагогічної,
методичної, наукової літератури)**

№ з/п	Педагогічна умова
1.	Залучення здобувачів освіти до виконання проєктів, розв'язування педагогічних завдань під час вивчення кожної дисципліни освітньої програми підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій
2.	Активне залучення членів наукових проблемних груп до університетської і міжуніверситетської науково-дослідницької діяльності
3.	Створення сприятливого освітнього середовища, зорієнтованого на розвиток педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти
4.	Диференціація науково-дослідницької, педагогічної діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій залежно від їхніх внутрішніх задатків до педагогічної діяльності
5.	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти
6.	Надання майбутнім учителям трудового навчання і технологій доступу до інформаційних джерел, у тому числі й до іноземних
7.	Наповнення теоретичного й практичного складників фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій змістом, спрямованим на розвиток їхньої педагогічної майстерності
8.	Цілеспрямоване використання на заняттях методів, прийомів, технологій, інноваційних форм щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій
9.	Фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів
10.	Запровадження завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності на практичну підготовку майбутніх фахівців
11.	Застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій
12.	Удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти
13.	Упровадження елементів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у систему дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень, воєнного стану тощо
14.	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності
15.	Спрямування активності здобувачів вищої освіти до продуктивного навчання, що є основою розвитку їхньої педагогічної майстерності
16.	Цілеспрямований розвиток у здобувачів особистісних педагогічних якостей майбутнього вчителя трудового навчання і технологій
17.	Орієнтація освітнього процесу на цілеспрямований розвиток педагогічної майстерності кожного окремого здобувача вищої освіти

Додаток Е

Анкета
відбору педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій

Шановний колего!

Просимо Вас як експерта відібрати 10 педагогічних умов, що, на Вашу думку, є найбільш ефективними в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Просимо в стовпчику «знак вибору» біля обраних педагогічних умов поставити «+». Не відібрані умови мають залишитися з порожніми комірками в стовпчику «знак вибору».

№ з/п	Педагогічна умова	Знак вибору
1	Залучення здобувачів освіти до виконання проєктів, розв'язування педагогічних завдань під час вивчення кожної дисципліни освітньої програми підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій	
2	Активне залучення членів наукових проблемних груп до університетської і міжуніверситетської науково-дослідницької діяльності	
3	Створення сприятливого освітнього середовища, зорієнтованого на розвиток педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти	
4	Диференціація науково-дослідницької, педагогічної діяльності майбутніх учителів трудового навчання і технологій залежно від їхніх внутрішніх задатків до педагогічної діяльності	
5	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти	
6	Надання доступу майбутнім учителям трудового навчання і технологій до інформаційних джерел, у тому числі й до іноземних	
7	Наповнення теоретичного й практичного складників фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій змістом, спрямованим на розвиток їхньої педагогічної майстерності	
8	Цілеспрямоване використання на заняттях методів, прийомів, технологій, інноваційних форм щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій	
9	Фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів	
10	Запровадження завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності, на практичну підготовку майбутніх фахівців	
11	Застосування інноваційних технологій навчання у фаховій підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій	
12	Удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти	
13	Упровадження елементів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у систему дистанційного навчання в умовах карантинних обмежень, воєнного стану тощо	
14	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності	
15	Спрямування активності здобувачів вищої освіти до продуктивного навчання, що є основою розвитку їхньої педагогічної майстерності	
16	Цілеспрямований розвиток у здобувачів особистісних педагогічних якостей майбутнього вчителя трудового навчання і технологій	
17	Орієнтація освітнього процесу на цілеспрямований розвиток педагогічної майстерності кожного окремого здобувача вищої освіти	

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаток Ж

Аркуш
експертного оцінювання педагогічних умов розвитку педагогічної
майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій

Шановний колего!

Просимо Вас як експерта проранжувати за ступенем важливості (від 1 до 10) педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. На перші місця поставте умови, дотримання яких, на Вашу думку, найбільшою мірою уможливить розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів. Відповідно, умови другорядні, на Вашу думку, мають посісти останні місця в ранжованому списку. Рівнозначним педагогічним умовам надайте однаковий ранг.

№ з/п	<i>Педагогічна умова</i>	<i>Ранг</i>
1	Запровадження завдань, що сприяють розвитку педагогічної майстерності, на всі види практичної підготовки майбутніх фахівців	
2	Активне залучення членів наукових проблемних груп до університетської та міжуніверситетської науково-дослідницької діяльності	
3	Диференціація науково-дослідницької, творчої діяльності майбутніх учителів залежно від їхніх внутрішніх задатків	
4	Підвищення мотивації до розвитку педагогічної майстерності здобувачів вищої освіти	
5	Надання майбутнім учителям трудового навчання і технологій доступу до інформаційних джерел, у тому числі й до іноземних	
6	Удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій у закладах вищої педагогічної освіти, спрямованого на розвиток їхньої педагогічної майстерності	
7	Цілеспрямоване використання на заняттях творчих методів, прийомів, технологій, інноваційних форм їх організації	
8	Фінансова підтримка творчих проєктів здобувачів вищої освіти	
9	Застосування інноваційних технологій навчання в процесі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій	
10	Удосконалення форм і методів контролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти	

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаток И

**Таблиця визначання критичного значення статистики для
числа ступенів вільності (k) і рівнів значущості (α)**

k	α												
	0.99	0.95	0.9	0.8	0.5	0.25	0.1	0.05	0.025	0.02	0.01	0.005	0.001
1	0.00	0.00	0.02	0.06	0.45	1.32	2.71	3.84	5.02	5.41	6.63	7.88	10.83
2	0.02	0.10	0.21	0.45	1.39	2.77	4.61	5.99	7.38	7.82	9.21	10.60	13.82
3	0.11	0.35	0.58	1.01	2.37	4.11	6.25	7.81	9.35	9.84	11.34	12.84	16.27
4	0.30	0.71	1.06	1.65	3.36	5.39	7.78	9.49	11.14	11.67	13.28	14.86	18.47
5	0.55	1.15	1.61	2.34	4.35	6.63	9.24	11.07	12.83	13.39	15.09	16.75	20.51
6	0.87	1.64	2.20	3.07	5.35	7.84	10.64	12.59	14.45	15.03	16.81	18.55	22.46
7	1.24	2.17	2.83	3.82	6.35	9.04	12.02	14.07	16.01	16.62	18.48	20.28	24.32
8	1.65	2.73	3.49	4.59	7.34	10.22	13.36	15.51	17.53	18.17	20.09	21.95	26.12
9	2.09	3.33	4.17	5.38	8.34	11.39	14.68	16.92	19.02	19.68	21.67	23.59	27.88
10	2.56	3.94	4.87	6.18	9.34	12.55	15.99	18.31	20.48	21.16	23.21	25.19	29.59
11	3.05	4.57	5.58	6.99	10.34	13.70	17.28	19.68	21.92	22.62	24.73	26.76	31.26
12	3.57	5.23	6.30	7.81	11.34	14.85	18.55	21.03	23.34	24.05	26.22	28.30	32.91
13	4.11	5.89	7.04	8.63	12.34	15.98	19.81	22.36	24.74	25.47	27.69	29.82	34.53
14	4.66	6.57	7.79	9.47	13.34	17.12	21.06	23.68	26.12	26.87	29.14	31.32	36.12
15	5.23	7.26	8.55	10.31	14.34	18.25	22.31	25.00	27.49	28.26	30.58	32.80	37.70
16	5.81	7.96	9.31	11.15	15.34	19.37	23.54	26.30	28.85	29.63	32.00	34.27	39.25
17	6.41	8.67	10.09	12.00	16.34	20.49	24.77	27.59	30.19	31.00	33.41	35.72	40.79
18	7.01	9.39	10.86	12.86	17.34	21.60	25.99	28.87	31.53	32.35	34.81	37.16	42.31
19	7.63	10.12	11.65	13.72	18.34	22.72	27.20	30.14	32.85	33.69	36.19	38.58	43.82
20	8.26	10.85	12.44	14.58	19.34	23.83	28.41	31.41	34.17	35.02	37.57	40.00	45.31
21	8.90	11.59	13.24	15.44	20.34	24.93	29.62	32.67	35.48	36.34	38.93	41.40	46.80
22	9.54	12.34	14.04	16.31	21.34	26.04	30.81	33.92	36.78	37.66	40.29	42.80	48.27
23	10.20	13.09	14.85	17.19	22.34	27.14	32.01	35.17	38.08	38.97	41.64	44.18	49.73
24	10.86	13.85	15.66	18.06	23.34	28.24	33.20	36.42	39.36	40.27	42.98	45.56	51.18
25	11.52	14.61	16.47	18.94	24.34	29.34	34.38	37.65	40.65	41.57	44.31	46.93	52.62
26	12.20	15.38	17.29	19.82	25.34	30.43	35.56	38.89	41.92	42.86	45.64	48.29	54.05
27	12.88	16.15	18.11	20.70	26.34	31.53	36.74	40.11	43.19	44.14	46.96	49.65	55.48
28	13.56	16.93	18.94	21.59	27.34	32.62	37.92	41.34	44.46	45.42	48.28	50.99	56.89
29	14.26	17.71	19.77	22.48	28.34	33.71	39.09	42.56	45.72	46.69	49.59	52.34	58.30
30	14.95	18.49	20.60	23.36	29.34	34.80	40.26	43.77	46.98	47.96	50.89	53.67	59.70

**Приклади тематик кейсів для використання на уроках технологій
магістрантами під час педагогічної практики**

1. Створення прототипу упаковки для товару, яка буде функціональною та естетично привабливою.
2. Проєктування меблевого виробу (наприклад, столу-трансформеру), який економить простір у невеликих квартирах.
3. Створення проєкту зручного та практичного органайзера для навчання або рюкзака з новими функціями.
4. Розроблення проєкту системи для збору та використання дощової води в побуті чи школі.
5. Розроблення моделі будинку, що використовує альтернативні джерела енергії та мінімізує енергоспоживання.
6. Розроблення електронного додатка для розв'язання побутової чи освітньої проблеми (наприклад, планування навчального часу).
7. Створення структури та дизайну сайту, що представляє сучасну цифрову школу.
8. Розроблення ідеї невеликого бізнесу в межах школи (наприклад, екологічний шкільний ярмарок або виробництво сувенірів).
9. Організація проєкту, який допомагає вирішити соціальну проблему (наприклад, допомога людям похилого віку через технології).
10. Проєктування пристрою, який автоматизує домашні процеси (наприклад, пристрій для поливу рослин).
11. Розроблення концепції екологічно чистого та ефективного транспортного засобу для вашого міста.
13. Розроблення теплиці, яка автоматично контролює температуру, вологість та освітлення.

14. Створення 3D-моделі будівлі або іншого архітектурного об'єкта з урахуванням сучасних тенденцій.
15. Розроблення та опис пристрою, що полегшує повсякденне життя (наприклад, автоматичний нагадувач).
16. Створення нового корисного предмета з використанням перероблених матеріалів.
17. Проєктування інтерактивної карти вашого міста / села з позначенням важливих соціальних та екологічних ініціатив.
18. Розроблення інтерактивної виставки, що демонструє технології майбутнього та їх вплив на суспільство.
19. Розроблення системи «Smart City» для вашого населеного пункту (наприклад, розумне освітлення, моніторинг якості повітря).
20. Створення концепції освітнього застосунку з використанням AR (наприклад, для вивчення біології чи історії).

Зразок імітаційно-ділової гри
«Учитель трудового навчання і технологій:
майстер комунікації та імпровізації»

Мета гри: розвиток педагогічної майстерності через імітацію реальних ситуацій у школі.

Завдання: розвивати комунікативну компетентність та емоційний інтелект здобувачів освіти; відпрацювати навички імпровізації, переконання та врегулювання конфліктів, використання акторських технік для впевненої роботи з учнями, батьками та колегами.

Очікувані результати:

- учасники навчаться ефективно комунікувати в складних педагогічних ситуаціях;
- покращать навички імпровізації, аргументації та емоційної регуляції;
- стануть упевненішими у вирішенні конфліктів у школі;
- зрозуміють, як використовувати акторські прийоми для створення ефективної навчальної атмосфери.

Матеріали:

- картки з описами кейсів (ситуаційні завдання);
- картки з емоціями / стилем поведінки;
- таблиця ефективних педагогічних стратегій;
- декорації (стіл, класна дошка, ноутбук для імітації освітнього процесу).

Структура гри

1. Підготовчий етап

Група: 10–20 учасників.

Ролі (розподіляються за бажанням або випадково):

- учитель трудового навчання і технологій;
- учні (різні типи характерів);
- батьки;
- директор школи;
- методист;
- колеги.

2. Основний етап

Етап 1. Акторська розминка (10 хв)

«Передай емоцію»: гравці по черзі передають один одному певну емоцію без слів, останній учасник повинен назвати емоцію, яку було вказано на картці.

«Голос і виразність»: учасники читають одну й ту саму фразу, але з різною інтонацією.

«Імпровізація» – один учасник починає історію, інші її продовжують, додаючи несподівані деталі.

Етап 2. Рольові кейси (30–40 хв)

Гравці отримують кейси з педагогічними ситуаціями. Один учасник тягне картку з емоцією / типом поведінки, яку він має зіграти.

Кейс 1: «Учень-бунтар»

Ситуація: учень голосно сперечається з учителем, порушує дисципліну.

Завдання: учитель має знайти ефективний підхід для вирішення конфлікту.

Акторський елемент: учень отримує картку (наприклад, «грубий і саркастичний», «спокійний, але впертий»).

Кейс 2: «Скарга батьків»

Ситуація: батьки не задоволені тим, що їхня дитина має працювати з деревом / металом.

Завдання: учитель повинен переконати батьків у важливості предмета.

Акторський елемент: батьки отримують картку («агресивний», «емоційний», «байдужий»).

Кейс 3: «Колеги проти інновацій»

Ситуація: учитель пропонує новий формат уроків, але колеги не підтримують.

Завдання: переконати їх у доцільності змін.

Акторський елемент: колеги отримують ролі («скептик», «консерватор», «ентузіаст»).

Кейс 4: «Конфлікт у класі»

Ситуація: двоє учнів посварилися на уроці, атмосфера напружена.

Завдання: учитель має знайти спосіб відновити порядок і продуктивну роботу.

Акторський елемент: один учень отримує картку «образливий», другий – «емоційно збуджений».

Етап 3. Неочікувані ситуації (15 хв)

Гравці по черзі витягують картки з несподіваними подіями, що можуть статися на уроці. Вони повинні імпровізувати та знайти вихід із ситуації.

Приклади ситуацій:

- учень випадково зламав інструмент;
- директор зайшов на урок із перевіркою;
- клас раптово залишився без електрики;
- учень відмовляється відповідати, бо боїться публічного виступу;

Кожен учасник має впродовж 1 хвилини зреагувати так, ніби це сталося насправді.

3. Завершальний етап

Аналіз і рефлексія

Учасники обговорюють, які рішення були найбільш ефективними, аналізують труднощі та свої відчуття в різних ролях, діляться інсайтами, що вони взяли для реального педагогічного досвіду, записують свої висновки в «Щоденник педагогічної майстерності».

Таблиця ефективних педагогічних стратегій

Ситуація	Можливі причини	Ефективні педагогічні стратегії
Учень не хоче працювати на уроці	Втрата інтересу, низька мотивація, страх зробити помилку	Використання проєктної діяльності, пов'язаної з інтересами учня. Метод «малих перемог» – хвалити за будь-який прогрес. Дати учневі більше самостійності у виборі завдань.
Учень порушує дисципліну	Бажання привернути увагу, протест проти правил	Не реагувати емоційно. Використовувати техніку «Я-повідомлень» («Я бачу, що ти зараз не слухаєш. Як ми можемо це виправити?»). Надати відповідальність («Допоможи мені роздати матеріали»).
Конфлікт між учнями	Непорозуміння, боротьба за лідерство, емоційна незрілість	Метод «третьої сторони» – залучити нейтрального учня або поставити себе на місце іншого. Запропонувати знайти спільну мету («Як ми можемо разом зробити проєкт кращим?»). Техніка «емоційної паузи» – дати час заспокоїтися.
Батьки скаржаться, що технології – неважливий предмет	Батьки не розуміють значення предмета, хочуть більше академічного навчання	Продемонструвати практичну користь («Ваша дитина зможе самостійно зробити ремонт, створити проєкт, працювати з технікою») Запропонувати залучення батьків до позакласних заходів. Показати успішні кейси випускників.
Колеги не підтримують нові методи навчання	Страх змін, скептицизм, небажання додаткової роботи	Аргументувати через досвід успішних шкіл. Запропонувати тестовий експеримент. Продемонструвати результати через учнівські роботи.

Приклади ситуативних завдань щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій

1. *Ситуація 1.* Учитель технологій повідомив батькам учня, що їхня дитина дізналася нового на уроці й запропонував їм допомогти синові закріпити цей матеріал удома, оскільки професія батька хлопчика тісно пов'язана саме із цим матеріалом. Батьки різко відповіли, що їм ніколи займатися із сином удома, вони втомлюються на роботі, що це обов'язки вчителя, за які він «отримує зарплатню».

2. *Ситуація 2.* Після уроку технологій батьки учня помітили, що одяг їхньої дитини на уроці забруднився і були обурені з цього приводу. Зранку вони поскаржилися директорові школи, звинувативши педагога в недбалому виконанні своїх професійних обов'язків та недогляді учнів.

3. *Ситуація 3.* У класі навчається досить активна, рухлива, доброзичлива дівчина, але вона абсолютно не адаптується до умов закладу загальної середньої освіти. Учитель порадив батькам звернутися до дитячого психолога, за що батьки учениці звинуватили педагога в булінгу і зверхньому ставленні до їхньої дитини, а також поскаржилися директорові школи.

4. *Ситуація 4.* На уроці технологій під час обробки деревини учень відмовився працювати, коментуючи свою поведінку тим, що батьки забороняють йому користуватися інструментами, щоб не отримати поранення.

5. *Ситуація 5.* На уроці інформатики учень відмовився сідати за комп'ютер, пояснюючи це тим, що «його зір значно для нього дорожчий, ніж якась там освіта».

Проблемні ситуації під час розроблення й проведення уроків

– У 10-му класі вчитель розкриває дошку, щоб зобразити схему виробу, а там великими буквами написані принизливі слова про одного з учнів цього класу. Якою мають бути дії вчителя?

– Для отримання інформації про учнів класний керівник призначила одну з учениць стежити за учнями і розповідати їй про їхні дії і розмови. Коли вчитель захворів, магістрантку, що перебуває на практиці, призначили виконувати обов'язки класного керівника. Після уроків до неї підійшла учениця і пошепки почала розповідати про все і про всіх. Які дії практикантки?

– Етап актуалізації опорних знань пройшов у межах норми. У доброму настрої магістрант, що проводив урок, перебуваючи на педагогічній практиці, назвав нову тему. Коли ж він повернувся до дошки, щоб її записати, хтось з одинадцятикласників голосно свиснув за його спиною і кинув у нього зібганий аркуш паперу. Які дії практиканта?

– Практикант на уроці технологій повідомляє новий матеріал. Раптом він помічає, що кілька старшокласників грають у карти. Якими мають бути його дії?

– Після дзвоника вчитель технологій зайшов до класу і розпочав урок. Раптом двері відчинилися, і через поріг на колінах увійшов учень цього класу. Клас завмер (всі знали, що напередодні однокласниці обізвали його боягузом і вигадали для нього завдання – увійти до класу на колінах). Як має повести себе вчитель?

– Ідучи на урок, практикант побачив у коридорі п'ятикласника, який стояв біля сходів і плакав. Виявилося, що його побив учень класу, куди практикант саме йшов на урок. Він зайшов до класу і побачив учня, який побив молодшого. Які дії практиканта?

– Після уроку технологій учень 11 класу робить практикантові заяву: «Я вважаю, що ви як педагог не здатні чогось нас навчити». Ваші дії?

Силабус освітнього компонента
«Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»

**ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Факультет технологічної і професійної освіти
Кафедра технологічної і професійної освіти

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»

Код дисципліни	ОК 15, ОК 14.2, ОК 14, ОК 13
Освітній рівень	Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	Нормативна
Галузь знань	01 Освіта
Спеціальність	014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)
Освітньо-професійна програма	Магістр «Середня освіта (Трудове навчання та технології)» Магістр «Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства та харчові технології)» Магістр «Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості)» Магістр «Професійна освіта (Будівництво)»
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS (90 академічних годин)
Види аудиторних занять	Практичні заняття
Форми контролю	Залік

Інформація про викладачів

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)	Андросенко Артем Олександрович, асистент кафедри технологічної і професійної освіти
Контактний телефон	0994335395
E-mail:	bereza3811@gmail.com
Профіль викладача	https://gnpuaspirantura.wixsite.com/naukovikadry/%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE
Консультації	Середа 15.00–16.30

1. Анотація курсу

Навчальна дисципліна «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти на першому році навчання в другому семестрі. Освітній процес передбачає проведення практичних занять.

Місце дисципліни в програмі навчання:

Дисципліна належить до циклу дисциплін практичної підготовки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні та практичні основи створення, редагування, обробки, зберігання й подання інформації з використанням сучасних засобів інформаційних технологій.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення інформаційних технологій у дослідницькій діяльності потребує знань з основ наукових досліджень, інформаційних технологій в освіті, інформатики. Отримані знання застосовуються під час опанування таких освітніх компонентів, як дослідження в технологічній освіті, науково-дослідницька практика та написання і захист магістерської роботи тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких *змістових модулів*:

1. Використання онлайн-ресурсів у наукових дослідженнях.
2. Презентація та оформлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій.
3. Візуальне представлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» в структурі фахової підготовки майбутніх учителів трудового навчання та педагогів професійного навчання є формування в здобувачів освітньо-професійного рівня «Магістр» уміння використовувати сучасні інформаційні технології, мережеві ресурси та інші програмні засоби для планування та здійснення наукового дослідження.

Завдання дисципліни «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»

Основними *завданнями* навчальної дисципліни є:

- ознайомлення з можливостями використання текстових та табличних процесорів, програм створення презентацій та публікацій, програм обробки графічних зображень, мережевих сервісів у наукових дослідженнях;
- поглиблення практичних навичок та вмінь використання комп'ютерів у науковій роботі;
- отримання знань, умінь і навичок, необхідних для раціонального використання засобів сучасних інформаційних технологій під час розв'язування задач, пов'язаних з опрацюванням інформації.

Очікувані результати навчання:

У результаті вивчення освітнього компонента здобувач повинен набути низку компетентностей.

Компетентності згідно з вимогами освітньої програми *«Середня освіта (Трудове навчання та технології)»*:

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності; наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування в студентів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень.

ЗК 2. Здатність проводити дослідження, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї.

ЗК 3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання на практиці, ефективно розв'язувати практичні задачі з використанням професійних знань.

ЗК 5. Здатність працювати автономно та в команді, бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність діяти з дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності й необхідності інтелектуальної чесності.

ЗК 7. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК. 10. Здатність навчатися впродовж життя і оволодівати сучасними знаннями, адаптуватися до змін в освітній галузі та суспільстві.

Основні фахові:

ФК 5. Уміння проводити самостійні науково-педагогічні дослідження, пов'язані з професійною діяльністю як у системі загальної середньої освіти.

ФК 6. Здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації.

ФК 7. Володіння основними інформаційними технологіями пошуку, перетворення, обробки інформації та вміння застосовувати їх у педагогічній та професійно-дослідницькій діяльності.

ФК 8. Здатність до чіткого й лаконічного висловлювання думок державною чи іноземною мовами, грамотного викладання навчального матеріалу, оформлення науково-педагогічних публікацій, методичних розробок та робочої документації.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Володіє поглибленими знаннями з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки, що дотичні до сфери професійної та наукової діяльності.

ПРН 2. Володіє поглибленими знаннями з інформатики й сучасних інформаційних технологій.

ПРН 3. Знає концептуальні й методологічні положення з технологій та інформатики в рамках повної загальної середньої освіти та загальнотехнічної

фахової передвищої та вищої освіти, а також має здатність до їх застосування в професійній діяльності на місці вчителя, викладача, науковця.

ПРН 6. Уміє доступно, на високому науковому рівні доносити сучасні технологічні знання та результати досліджень до здобувачів загальної середньої освіти.

ПРН 7. Уміє використовувати усну, письмову презентації навчального матеріалу, корисної інформації прикладного характеру або результатів власних досліджень, у тому числі з використанням мультимедійних презентацій.

ПРН 17. Уміє використовувати в професійній діяльності розповсюджені онлайн-сервіси і прикладне програмне забезпечення для проведення тестового контролю, організації дистанційного навчання, створення сайту-візитівки і організації групової роботи.

Компетентності згідно з вимогами освітньої програми *«Професійна освіта (Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства)»*:

Загальні:

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність до міжособистісної взаємодії.

Основні фахові:

СК 1. Здатність застосовувати і розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру і проблем професійної освіти.

СК 4. Здатність аналізувати, прогнозувати, критично осмислювати проблеми професійної освіти, приймати ефективні рішення щодо їх розв'язання.

Програмні результати навчання:

РН 2. Ефективно використовувати сучасні цифрові інструменти, інформаційні технології та ресурси в професійній, інноваційній та/або дослідницькій діяльності.

РН 8. Здійснювати в науковій та професійній літературі, базах даних, інших джерелах пошук необхідної інформації з професійної освіти і дотичних питань, систематизувати, аналізувати та оцінювати відповідну інформацію.

У навчальній програмі передбачені практичні заняття, під час яких студенти набувають умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання:

Windows 7, MozillaFirefox, MS Office 2010; OpenOffice.org (11); доступ до електронних журналів бібліотеки; доступ до електронних бібліотечних ресурсів світу; доступ до електронного навчального середовища Moodle; комп'ютер, проєктор, інтерактивна дошка.

2. Організація навчання. Надається перевага інноваційним формам занять та методам навчання, викладання, оцінювання.

Серед методів навчання ОК: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж, диспут, дискусія); наочні (демонстрування, ілюстрування); практичні (спостереження, виконання вправ, практична робота, робота з інформаційними джерелами, аналіз даних); інноваційних технологій (методи інтерактивного навчання, методи проблемного навчання, мультимедійні методи навчання).

Форми оцінювання ОК: усна (бесіда, повідомлення тощо); письмова (самостійна робота за варіантами, виконання індивідуальних завдань, заповнення таблиць, складання схем, виконання вправ тощо).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Зміст дисципліни «Інформаційні технології в дослідницькій діяльності» подано в описі змістових модулів.

Тема	Лекції	Практичні	СРС
1	2	3	4
<i>Змістовий модуль 1. Використання онлайн-ресурсів у наукових дослідженнях (6 год)</i>			
1. Нормативно-правові основи використання інформаційних технологій у дослідницькій діяльності		2/1	5/10
2. Використання електронних документів у науковій діяльності. Пошук наукової інформації в наукометричних базах		2/1	5/10
3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації емпіричних досліджень		2/1	5/10
<i>Змістовий модуль 2. Презентація та оформлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій (10 год)</i>			
4. Можливості Microsoft Excel в обробці результатів психолого-педагогічних досліджень		2/1	5/3
5. Використання ІКТ для оформлення звіту про наукову роботу		2/1	5/3
6. Презентація результатів наукових досліджень засобами Microsoft Power Point		2/1	5/4
7. Створення презентаційних матеріалів засобами Microsoft Sway		2/-	5/10
8. Інтернет-сервіси для створення презентацій		2/-	5/10
<i>Змістовий модуль 3. Візуальне представлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій (6 год)</i>			
9. Інструментарій для створення інфографіки		2/1	5/5
10. Створення та використання інтерактивних відеозасобів у дослідницькій діяльності. Програмне забезпечення для створення інтерактивного відео ісесреамарпс та bandicam		2/1	5/5
11. Використання сервісу Blendspace для створення електронного супроводу заняття		2/-	5/12

3. Система оцінювання

Система оцінювання навчальних досягнень студентів з інформаційних технологій у дослідницькій діяльності ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає формування в майбутніх фахівців здатності пов'язувати теоретичні положення з практичним їх застосуванням, добирати оптимальні способи розв'язання поставлених завдань.

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, що базується на принципі коопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Рівні навчальних досягнень студентів
90–100	A	високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями
100		
99		
98		
97		
96		
95		
94		
93		
92		
91		
90		
82–89	B	достатній рівень оволодіння знаннями навчального матеріалу, умінням їх практичного застосування
89		
88		
87		
86		
85		
84		
83		
82		
74–81	C	середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками
81		
80		
79		
78		
77		
76		
75		
74		
64–73	D	середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками
73		
72		
71		
70		
69		
68		
67		
66		
65		
64		
60–63	E	рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній
63		
62		
61		
60		

35–59	FX	низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний оволодіти практичними вміннями без додаткових занять з дисципліни
1–34	F	низький рівень знань з дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного її вивчення

Система оцінювання результатів навчання ґрунтується на накопичуванні балів за виконання відповідних видів роботи:

Розподіл балів між видами робіт:

Види робіт	Кількість балів
Виконання практичних занять	100
Всього балів:	100

4. Політика курсу:

Базується на основних засадах академічної доброчесності та відкритості.

1. Інформаційне забезпечення

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології : підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге вид. Київ, 2007. 640 с.
2. Інформатика. Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2003. 462 с.
3. Микитишин А. Г., Митник М. М., Стухляк П. Д., Пасічник В. В. Комп'ютерні мережі. Книга 1 : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Львів, 2016. 256 с.
4. Микитишин А. Г., Митник М. М., Стухляк П. Д., Пасічник В. В. Комп'ютерні мережі. Книга 2 : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Львів, 2016. 328 с.

Електронні джерела

1. Назаровець М. А. GOOGLE академія для науковців. URL: <https://cutt.ly/0FPbqke>.
2. Назаровець М. А. Профіль науковця в ORCID: реєстрація та наповнення. URL: <https://cutt.ly/kFPbg3i>.
3. ORCID. Науково-технічна бібліотека ТНТУ ім. Івана Пулюя. URL: <https://cutt.ly/cFPbzI4>.
4. GOOGLE академія для молодих дослідників. URL: <https://cutt.ly/oFPbEjF>.
6. Корзун В. М. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин в Україні. *Форум права*. 2010. № 1. С. 175–179. URL: <https://cutt.ly/bFPngon>.
7. Гордієнко С. В. Інформаційне право і право інтелектуальної власності: проблеми співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 228–230. URL: <https://cutt.ly/mFPnnXl>.
8. Стеценко А. Особливості створення динамічних презентацій засобами

програми SWAY. *Матеріали учасників міжнародного науково-освітнього круглого столу «Україна майбутнього»* (Суми, Україна, 15–17 вересня 2017 р.). С.110–112. URL: <https://cutt.ly/vFPnTKa>.

9. Кодинець А. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 16–20. URL: <https://cutt.ly/NFPnOOG>.

10. Мрихіна О. Б. Міжнародні наукометричні бази даних: види та особливості. *Наша перспектива*. URL: <https://cutt.ly/5FPnSke>.

11. Академічна доброчесність в університеті : on-line курс. Відкритий університет майдану. URL : <https://cutt.ly/bFPnGTf>.

12. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності / МОН України. URL: <https://cutt.ly/eFPnKlZ>.

13. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://cutt.ly/LFPnCjA>.

14. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://cutt.ly/rFPnBCs>.

15. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) / МОН України. URL: <https://cutt.ly/VFPn0qS>.

16. Академічна доброчесність: що в учнів та студентів на думці? Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project. URL: <https://cutt.ly/1FPn31T>.

17. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності. Лист МОН України № 1/9-263 від 20.05.2020 / МОН України. URL: <https://cutt.ly/EFPn7Te>.

Додаткова

1. Галас А., Дарченко Л., Каратаєва М., Кулик О. Розвиток інформаційно-освітнього середовища – умова підвищення професійних компетентностей педагога. *Початкова школа*. 2016. № 1. С. 3–5.

2. Гриценко В. Нові інформаційні технології в освіті для всіх: інтеграція науки та освіти. *Інформатика. Шкільний світ*. 2012. № 3. С. 5–9.

3. Журибеда О. Використання фільтрів у EXCEL. *Інформатика. Шкільний світ*. 2014. № 5. С. 24–29.

4. Журибеда О. Використання формул в електронних таблицях: практична робота, 10 клас. *Інформатика. Шкільний світ*. 2014. № 20. С. 12–17.

5. Карташова Л. MSS WORD 2010 – невідоме про відоме. *Інформатика. Шкільний світ*. 2013. № 18. С. 1–24.

6. 11 корисних функцій Microsoft Word. *Інформатика. Шкільний світ*. 2015. № 13. С. 11–17.

7. Патерук Т. Інформаційно-пошукові системи та процеси: гра «Хрестики – нулики», 10 клас. *Інформатика. Шкільний світ*. 2014. № 7. С. 35–39.

8. Скічко Т. Використання вбудованих математичних та логічних функцій в електронних таблицях: урок інформатики у 10 класі. *Інформатика. Шкільний світ*. 2013. № 7. С. 27–31.

Освітній компонент

«Інформаційні технології в дослідницькій діяльності»

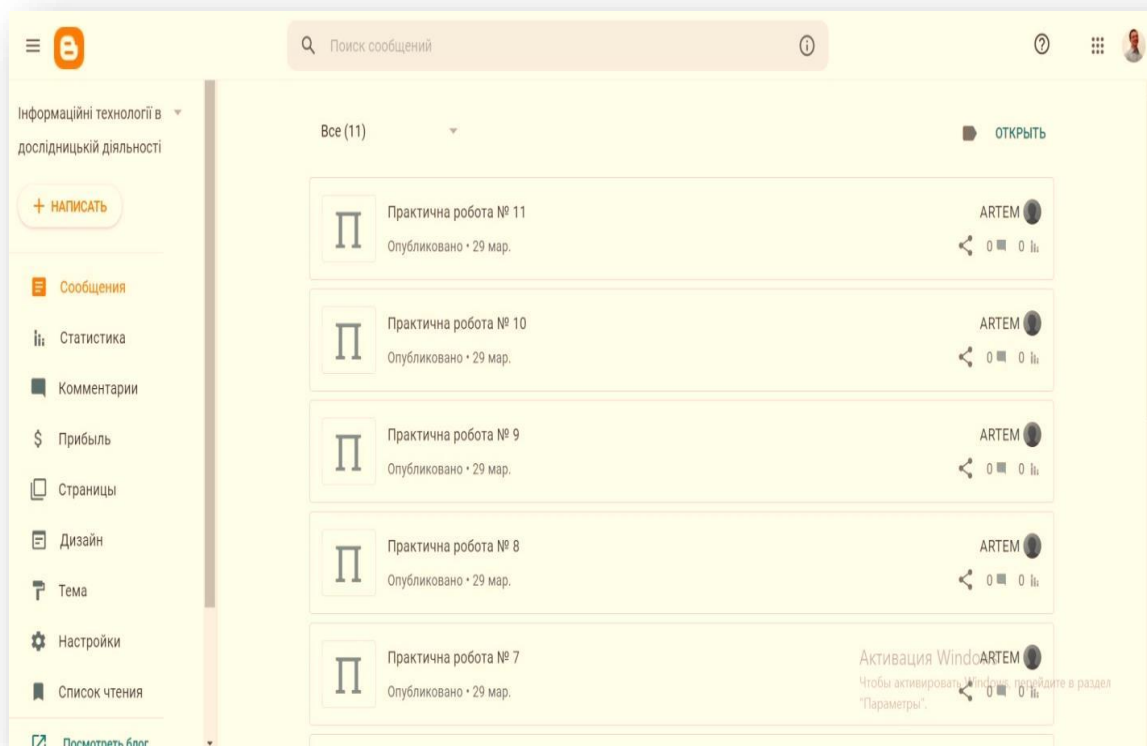

Рис. Н1. Головна сторінка персонального блогу

Інформаційні технології в дослідницькій діяльності

berez3811@gmail.com [Сменить аккаунт](#)

Совместный доступ отсутствует

***Обязательный вопрос**

1) Що таке інформаційні технології? * 10 баллов

☐ це система методів, процесів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку

☐ це будь-які відомості або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях

☐ система взаємозв'язаних способів опрацювання матеріалів та прийомів виготовлення продукції

☐ цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів

2) Що являє собою дослідницька діяльність? * 10 баллов

Рис. Н2. Електронна анкета (опитувальник) за темою магістерського дослідження

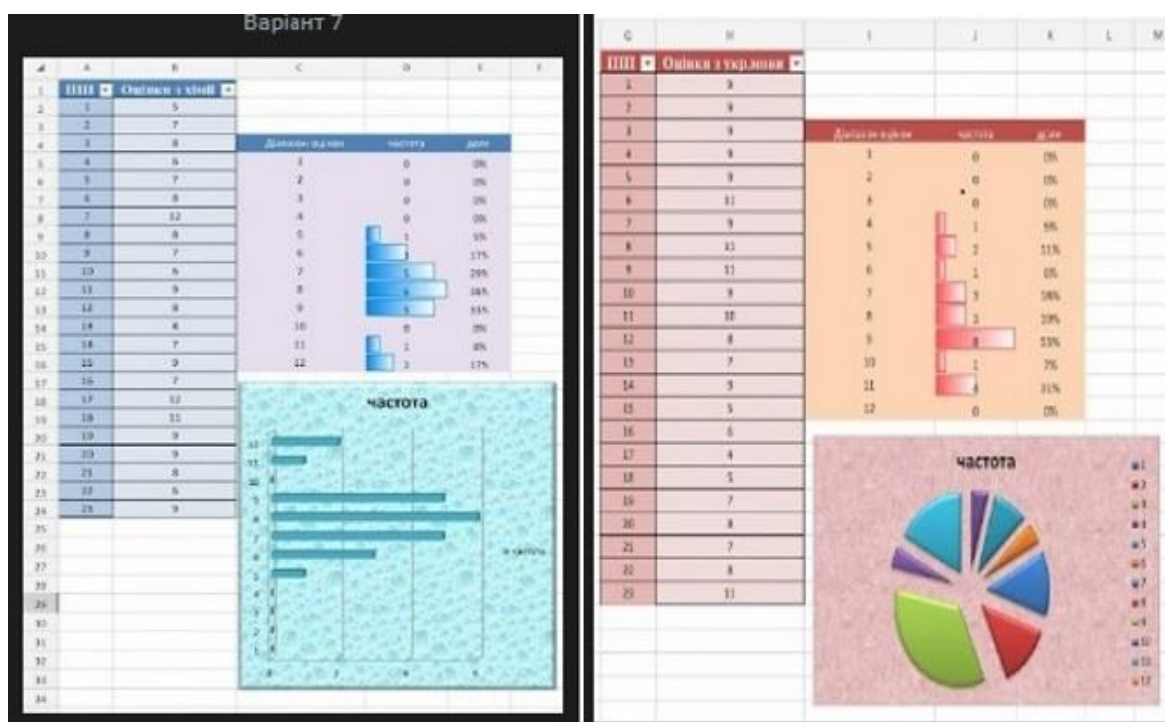

Рис. Н3. Опанування прийомів роботи з табличним процесором Microsoft Excel

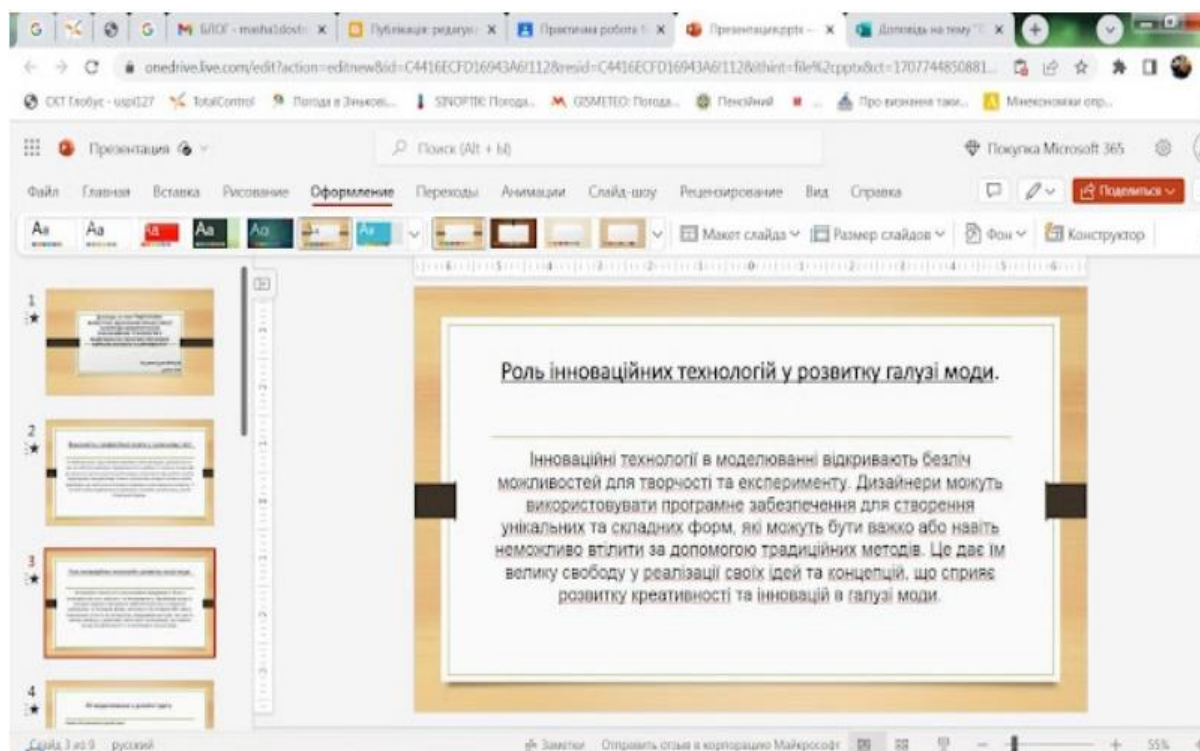

Рис. Н4. Студентська презентація (Microsoft Office PowerPoint)

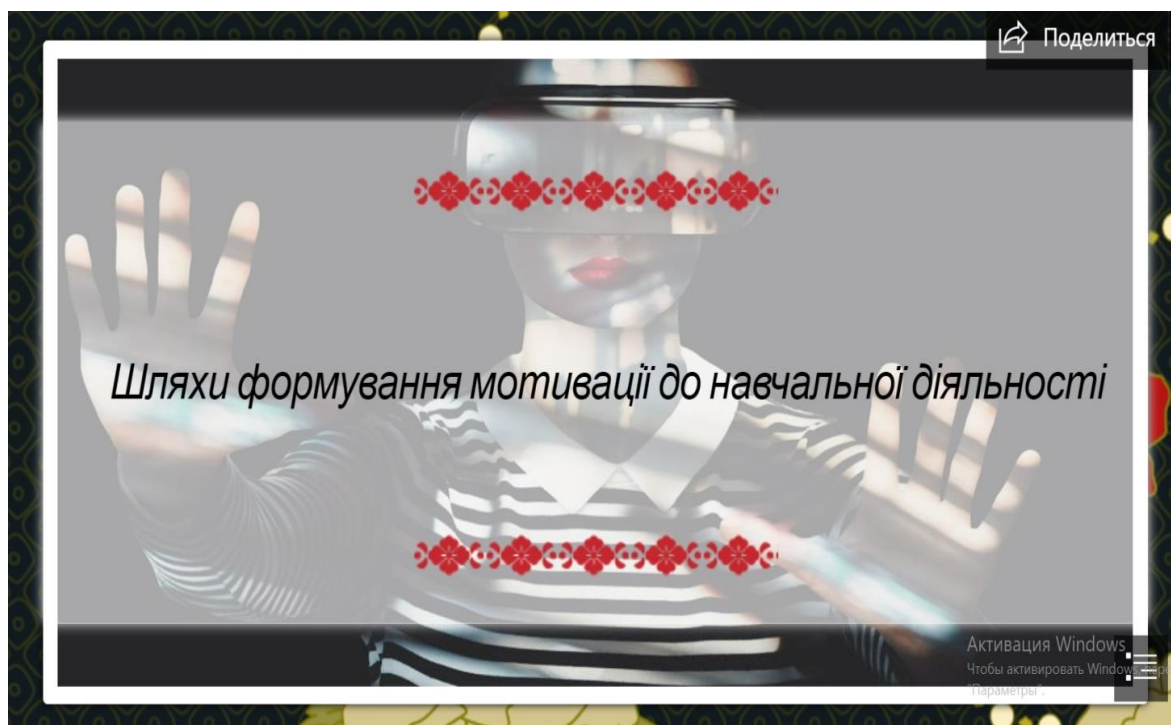

Рис. Н5. Презентація (Microsoft Sway)

Інструментарій для створення інфографіки

- травня 24, 2021

1. Можливості сервісів для створення добірок ілюстративного матеріалу. Добірка з проблематики магістерського дослідження.

- Pinterest.com - <https://pin.it/gn3t9hd>
- flaticon.com - <https://www.flaticon.com/collections/MTKOMGEONDI>

2. Можливості сервісів для створення інфографіки

- piktochart.com - <https://create.piktochart.com/output/34582699-my-visual>

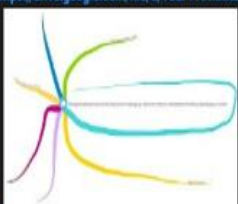

3. Візуалізація етапів магістерського дослідження у вигляді ментальної карти («карти знань») засобами інтернет-сервісів:

- mindmeister.com - <https://mm.tt/19082891667t=ESKCeV8bQC>

- mapul.com - <https://drive.google.com/file/d/1SdPPArmKKuMakiZ9d8bM9TXDc4FObYQG/view?usp=sharing>

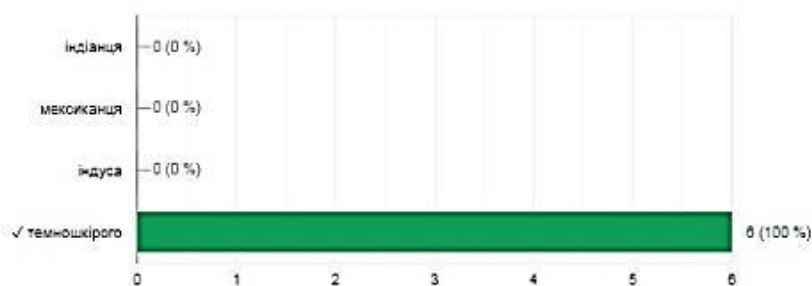

- spiderscribe.net - <https://www.spiderscribe.net/app/7falcal243d2dc41ed8bde242003e3dc>

Рис. Н6. Використання сервісу для створення інфографіки

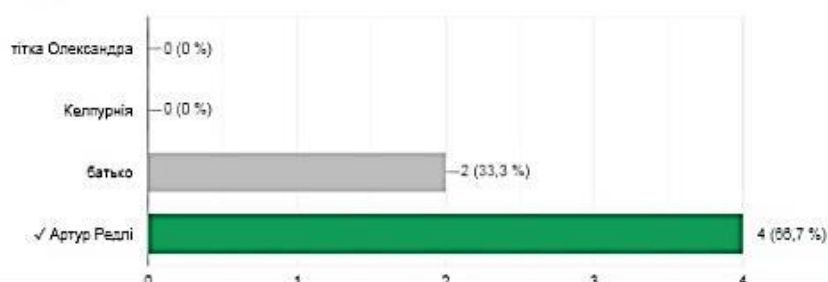
13. Кого захищав Аттікус Фінч, через що його засуджували всі жителі містечка?

Верных ответов: 6 из 6

14. Хто врятував дітей від вірної смерті?

Верных ответов: 4 из 6

15. Обери декілька правильних тверджень, що стосуються змісту роману "Убити пересмішника"

Верных ответов: 1 из 6

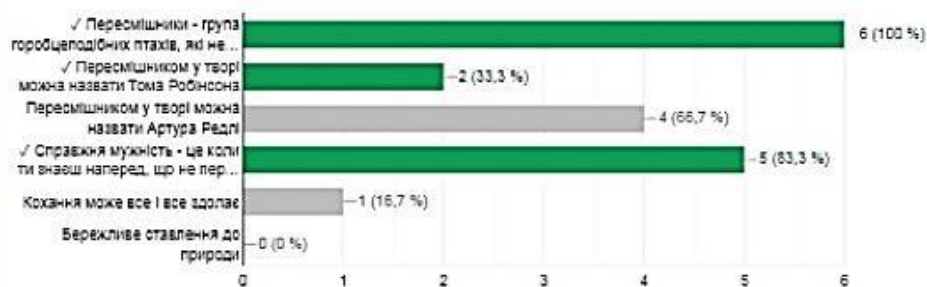

Рис. Н7. Статистика відповідей здобувачів освіти

Додаток II

Завдання практичних занять щодо розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів

№	Тема	Завдання з робочої програми ОК	Додані завдання
<i>Змістовий модуль 1 . Використання онлайн- ресурсів у наукових дослідженнях (6/3 год)</i>			
1	Нормативно-правові основи використання інформаційних технологій у дослідницькій діяльності	Місце ІКТ у дослідницькій діяльності. Законодавство України про інформаційні технології. Дотримання прав інтелектуальної власності при використанні ІКТ у дослідницькій діяльності. Академічна доброчесність науковця.	Розробити 15–20 вправ до тренінгу «Хочу – Можу – Треба» і провести його в межах групи, розглянувши тему «Академічна доброчесність науковця».
2	Використання електронних документів у науковій діяльності. Пошук наукової інформації в наукометричних базах	1. Поняття про наукометричні бази, профілі науковців. 2. Методика створення запитів для пошукових систем. 3. Google Академія як відкрита наукометрична база даних і пошукова система. 4. Електронний каталог наукової бібліотеки Глухівського НПУ ім. О. Довженка (http://library.gnpu.edu.ua). 5. Пошук наукових праць за темою дослідження в закордонних джерелах (Білефельдська наукова пошукова система: https://www.base-search.net/). 6. Пошук наукових праць в базі відкритого доступу CORE (https://core.ac.uk).	Розробити й провести конкурси на: 1) найлаконічніший запит для пошукових систем; 2) найоригінальніший запит; 3) незвичайний запит.
3	Використання інформаційно-комунікаційних технологій для організації емпіричних досліджень	1. Розробити анкету (опитувальник) чи тест з теми магістерського дослідження (бакалаврської, курсової роботи). 2. Використовуючи ресурс Google форми (https://docs.google.com/forms/u/0/), провести опитування (тестування) учасників вашої групи. 3. Аналіз результатів дослідження розмістити разом з посиланням на анкету (тест) у персональному блозі.	Зібрати максимальну кількість респондентів, опитаних за вашою анкетною, зробивши її максимально привабливою для користувачів.

<i>Змістовий модуль 2. Презентація та оформлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій (10/3 год)</i>			
4	Можливості Microsoft Excel в обробці результатів психолого-педагогічних досліджень	1. Використовуючи вбудовані функції Microsoft Excel, розрахувати частоту оцінок учнів класу з навчальної дисципліни за індивідуальними даними. 2. За результатами розрахунку частоти побудувати кругову і лінійчасту діаграми. Визначити наявність зв'язку між двома рядами оцінок, написавши формулу порядкового коефіцієнта кореляції в Microsoft Excel.	Розробити для учнів профільної школи 2-3 творчих завдання, розв'язання яких потребує використання вбудованих функцій Microsoft Excel.
5	Використання ІКТ для оформлення звіту про наукову роботу	1. Використовуючи можливості Microsoft Word, створити документ, у якому розмістити зміст наукової роботи за зразком. 2. Створити в електронному вигляді тези доповіді на науково-практичну конференцію студентів з теми дослідження, організувавши список використаних джерел з допомогою перехресних посилань. 3. Результати виконання практичних завдань викласти в персональному блозі.	Розробити для студентів закладів фахової передвищої освіти 2–3 творчі завдання, розв'язання яких потребує використання перехресних посилань Microsoft Word.
6	Презентація результатів наукових досліджень засобами Microsoft Power Point	1. Опрацювати рекомендовану літературу. 2. Підготуватись до обговорення питань з теми заняття. 3. Створити мультимедійну презентацію в Power Point за темою доповіді на науково-практичну конференцію. Розмістити в персональному блозі.	Зібрати максимальну кількість респондентів, що відвідали ваш блог, зробивши його максимально привабливим для користувачів.
7	Створення презентаційних матеріалів засобами Microsoft Sway	1. Створити обліковий запис Microsoft. 2. Створити презентацію в середовищі Microsoft Sway за темою доповіді на науково-практичну конференцію. Розмістити в персональному блозі.	Зібрати максимальну кількість осіб, що відвідали ваш блог, зробивши його максимально привабливим.
8	Інтернет-сервіси для створення презентацій	1. Дослідити можливості сервісів для створення презентацій rowtoon.com, haikudeck.com тощо 2. Створити презентацію з проблематики магістерського дослідження з допомогою різних додатків з однаковим змістовим наповненням. 3. Скласти порівняльну характеристику створених презентацій за самостійно розробленими критеріями, підсумок виконання завдань висвітлити в персональному блозі.	Розробити критерії оцінювання учнівської презентації, запропонованої як результат роботи творчої проєктної групи.

<i>Змістовий модуль 3. Візуальне представлення результатів наукової діяльності засобами інформаційних технологій (6/2 год)</i>			
9	Інструментарій для створення інфографіки	1. Дослідити можливості сервісів для створення добірок ілюстративного матеріалу (Pinterest.com, iconarchive.com, findicons.com). Створити добірку з проблематики магістерського дослідження. 2. Дослідити можливості сервісів для створення інфографіки (piktochart.com, canva.com, visual.ly, creately.com, infogr.am). Створити інфографіку з проблематики магістерського дослідження. 3. Візуалізувати етапи магістерського дослідження у вигляді ментальної карти («карти знань») засобами інтернет-сервісів: mindmeister.com, mindomo.com, mapul.com, spiderscribe.net.	Розробити для учнів профільної школи 2–3 творчих завдання, спрямованих на створення ментальних карт та інфографіки.
10	Створення та використання інтерактивних відеозасобів у дослідницькій діяльності. Програмне забезпечення для створення інтерактивного відео ісесреамapps та bandicam	1. Створити відеофрагменти (записи екрана) з проблематики магістерського дослідження (наприклад, відеоінструкція до тесту, вступу, пояснення нового матеріалу і т. д.) засобами ісесреамapps.com та bandicam.com. 2. Створити власний відеоканал на сервісі YouTube, обравши каналу ліцензію creative commons, та завантажити відеофрагменти. 3. Поділитись відео зі своїми одногрупниками та зібрати мінімум 10 підписників каналу. 4. Створити відеопорівняння (5 хв) засобів ісесреамapps.com та bandicam.com, описати процес створення, викласти у власному блозі відео. 5. Підсумок виконання завдань висвітлити в персональному блозі.	Розробити для студентів закладів фахової передвищої освіти 2–3 творчі завдання, розв’язання яких потребує використання інтерактивних відеозасобів та розробити критерії їх оцінювання.
11	Використання сервісу Blendspace для створення електронного супроводу заняття	1. Підготуватись до обговорення питань з теми заняття. 2. Створити електронний супровід заняття, використовуючи різні ресурси: тексти, відео, зображення, вебсайти, google документи, онлайн-вправи, опитувальники.	Розробити для учнів профільної школи творче завдання, спрямоване на використання сервісу Blendspace для створення електронного супроводу власної розповіді.

Приклад майстер-класу з ажурного випилювання (для учнів 10 класу на уроках технологій)

Ажурне випилювання – це техніка створення декоративних візерунків на дереві за допомогою лобзика. Цей майстер-клас передбачено в навчальній програмі для 10 класу профільної школи. Його рекомендується проводити для учнів, які хочуть спробувати себе в ручній роботі та створити унікальний виріб.

1. Підготовчий етап

1. Визначення мети:
 - ознайомити учасників з технікою ажурного випилювання;
 - навчити працювати з лобзиком і створювати декоративні елементи.
2. Цільова аудиторія:
 - учні 10 класу профільної школи;
 - учні інших класів, які цікавляться ручною працею і відвідують гуркові заняття з технологій.
3. Необхідні матеріали та інструменти:
 - фанера (товщина 4–6 мм – ідеальна для початківців);
 - ручний або електричний лобзик (залежно від досвіду учасників);
 - шліфувальний папір (дрібнозернистий для обробки країв);
 - олівці та шаблони (для перенесення малюнка на фанеру);
 - затискачі (для фіксації заготовки);
 - засоби безпеки (захисні окуляри, рукавиці, фартух).
4. Підготовка робочого місця для проведення майстер-класу:
 - організація робочого місця з достатньою кількістю світла;
 - забезпечення вентиляції (під час роботи з деревиною утворюється пил);

- підготовка демонстраційного зразка виробу – наприклад, ажурної підставки, різьбленого орнаменту або новорічної прикраси.

2. Перебіг майстер-класу

1. Вступ:

- привітання учасників, коротке знайомство;
- ознайомлення з інструментами та технікою безпеки:
 - ✓ Тримання пальців на безпечній відстані від полотна лобзика.
 - ✓ Не торкатися гарячих частин інструмента.
 - ✓ Використовувати захисні окуляри.
 - ✓ Демонстрація готового виробу для натхнення.

2. Основна частина майстер-класу:

Крок 1: Вибір і перенесення малюнка

- вибір простого ажурного малюнка (серце, зірка, квітковий орнамент);
- перенесення ескізу на фанеру за допомогою кальки або олівця.

Крок 2: Підготовка до випилювання

- фіксування фанери на робочій поверхні за допомогою затискачів;
- просвердлення отворів у внутрішніх частинах малюнка (якщо є замкнені контури).

Крок 3: Випилювання по контуру

- початок випилювання по лініях;
- випилювання спочатку внутрішніх елементів, потім зовнішнього контуру.

Крок 4: Завершення та шліфування

- оброблення країв шліфувальним папером;
- покриття виробу лаком або фарбою для декоративного ефекту.

3. Завершення:

1. Підбиття підсумків:
 - підкресліть, які навички здобуваються (точність, терплячість, робота з інструментом тощо) під час виконання такої роботи.
2. Фото на пам'ять (якщо є бажання).

4. Поради для успішного майстер-класу

- вибір нескладних ескізів для новачків (геометричні візерунки, силуети тощо);
- пояснення кожного етапу повільно й наочно;
- забезпечення достатнього часу для практики (поспіх може призвести до травм);
- заохочення творчого підходу (за бажанням учасники можуть придумати власні візерунки).

5. Ідеї для виробів з ажурним випилюванням

- підставки під чашки або телефони;
- новорічні чи великодні прикраси;
- настінні панно з українськими орнаментами.

Силабус освітнього компонента
«Педагогічна майстерність учителів технологій»

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Факультет технологічної і професійної освіти
Кафедра технологічної і професійної освіти

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Педагогічна майстерність учителів технологій»

Освітній рівень	другий (магістерський) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркова циклу професійної підготовки
Галузь знань	01 Освіта
Спеціальність	014 Середня освіта
Предметна спеціальність	014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Трудове навчання та технології)
Обсяг дисципліни	5 кредитів ECTS (150 академічних годин)
Види аудиторних занять	лекції, практичні заняття
Форми контролю	залік

Інформація про викладача

Викладач (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання, посада)	Андросенко Артем Олександрович, асистент кафедри технологічної і професійної освіти
Контактний телефон	0994335395
E-mail:	androsenko@gnpu.edu.ua
Профіль викладача	http://surl.li/scyzw
Консультації	середа; 15.00–16.00

1. Анотація курсу

Навчальна дисципліна «Педагогічна майстерність учителів технологій» вивчається здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти на другому році навчання в першому семестрі. Освітній процес передбачає проведення лекцій, практичних занять та підсумковий контроль.

Місце дисципліни в освітньо-професійній програмі: дисципліна належить до циклу професійної підготовки.

Предметом вивчення є теоретичні й методичні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя технологій для вдосконалення його професійної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій» потребує знань з інноваційної педагогіки, педагогічної психології, інформаційних технологій в освіті; отримані знання з курсу застосовуються під час написання і захисту магістерської роботи.

Програма навчальної дисципліни складається з таких *змістових модулів*:

4. Теоретичні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя.
5. Методичні засади розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій» у структурі фахової підготовки майбутніх учителів технологій за ОС «Магістр» є розвиток потреби професійно займатися самовихованням, адаптуватися до педагогічної професії, самовдосконалюватися, проявляти свій індивідуальний творчий потенціал в освітній діяльності.

Завдання дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій»

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- удосконалення в здобувачів освіти уявлення про педагогічну діяльність, створення умов для формування в майбутніх учителів гуманної позиції щодо розуміння мети, завдань власної педагогічної діяльності;
- ознайомлення майбутніх учителів з напрямками цілеспрямованого професійного творчого вдосконалення з використанням психологічного інструментарію;
- розвиток педагогічного мислення, творчої уяви, мовленнєвої майстерності, умінь внутрішньої та зовнішньої педагогічної техніки;
- озброєння майбутніх учителів теоретичними знаннями і практичними вміннями, за допомогою яких вони б досягали засвоєння учнями програмового матеріалу, оволодіння вміннями і навичками масових та індивідуальних форм роботи.

Очікувані результати навчання:

У результаті вивчення освітнього компонента здобувач повинен набути *низки компетентностей*.

Компетентності згідно з вимогами освітньої програми «Середня освіта (Трудове навчання та технології)»

Загальні:

ЗК 1. Знання та розуміння предметної області, розуміння професійної діяльності; наявність базових загальних знань в обсязі, достатньому для формування в здобувачів наукового світогляду та інтерпретації власних досліджень.

ЗК 2. Здатність проводити дослідження, оцінювати й забезпечувати якість виконуваних робіт, приймати обґрунтовані рішення та генерувати нові ідеї.

ЗК 3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання на практиці, ефективно розв'язувати практичні завдання, використовуючи професійні знання.

ЗК 5. Здатність працювати автономно та в команді, бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність діяти з дотриманням морально-етичних норм професійної діяльності та інтелектуальної чесності.

ЗК 7. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 10. Здатність навчатися впродовж життя і оволодівати сучасними знаннями, адаптуватися до змін в освітній галузі та суспільстві.

Основні фахові:

ФК 5. Уміння проводити самостійні науково-педагогічні дослідження, пов'язані з професійною діяльністю в системі загальної середньої освіти та фахової передвищої.

ФК 6. Здатність до впровадження інноваційних педагогічних технологій у технологічній та інформатичній освіті, розроблення власних інновацій, а також застосування їх у конкретних умовах на основі критичного аналізу ситуації.

ФК 7. Володіння основними інформаційними технологіями пошуку, перетворення, обробки інформації та вміння застосовувати їх у педагогічній та професійно-дослідницькій діяльності.

ФК 8. Здатність до чіткого й лаконічного висловлювання думок державною чи іноземною мовами, грамотного викладання навчального матеріалу, оформлення науково-педагогічних публікацій, методичних розробок та робочої документації.

ФК 11. Здатність до формування в здобувачів освіти підприємливості та ініціативності, критичного мислення та творчих здібностей у процесі технологічної освіти.

ПРН 1. Володіє поглибленими знаннями з дисциплін циклів загальної та професійної підготовки, що дотичні до сфери професійної та наукової діяльності.

ПРН 4. Усвідомлює цілісність системи знань з технологічної освіти, соціальної значущості своєї професії, необхідності постійного підвищення свого виробничого, освітнього й наукового рівнів.

ПРН 6. Уміє доступно, на високому науковому рівні доносити сучасні технологічні знання та результати досліджень до здобувачів загальної середньої освіти.

ПРН 7. Уміє використовувати усну, письмову презентації навчального матеріалу, корисну інформацію прикладного характеру або результати власних досліджень, зокрема з використанням мультимедійних презентацій.

ПРН 8. Уміє впроваджувати інноваційні педагогічні технології в процесі професійної діяльності.

ПРН 9. Уміє працювати в команді, взаємодіяти з колегами в процесі фахової або дослідницької діяльності, у тому числі з метою вирішення професійних задач або наукової проблеми, реалізації інноваційних проєктів.

ПРН 10. Уміє адаптуватися та діяти в нових чи нестандартних ситуаціях, проводити аналогії та застосовувати міжпредметні зв'язки.

ПРН 15. Уміє викладати технології, предмети спеціалізацій технологічного профілю та інформатику; організовувати освітній процес у закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти.

ПРН 18. Уміє грамотно викладати навчальний матеріал, оформлювати науково-педагогічні публікації, методичні розробки та робочу документацію.

Технічне й програмне забезпечення / обладнання:

Windows, MozillaFirefox, MS Office 2010; OpenOffice.org (11); доступ до електронних журналів бібліотеки; доступ до електронних бібліотечних ресурсів світу; комп'ютер, проєктор, інтерактивна дошка.

2. *Організація навчання.* Надається перевага інноваційним формам занять та методам навчання, викладання, оцінювання.

Серед методів навчання ОК: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж, диспут, дискусія); наочні методи (демонстрування,

ілюстрування); практичні (спостереження, виконання вправ, практична робота, робота з інформаційними джерелами, аналіз даних); інноваційні (методи інтерактивного, проблемного навчання, мультимедійні методи навчання).

Форми оцінювання ОК: усна (бесіда, повідомлення тощо); письмова (самостійна робота за варіантами, виконання індивідуальних завдань, заповнення таблиць, складання схем, виконання вправ тощо).

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

Зміст дисципліни «Педагогічна майстерність учителя технологій» подано в описі змістових модулів.

Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя (78 год)			
1. Проблема розвитку педагогічної майстерності вчителя в наукових дискусіях	2	2	12
2. Система підготовки вчителів трудового навчання і технологій в Україні		2	12
3. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання і технологій	2	2	12
4. Педагогічна майстерність як умова реалізації інноваційних педагогічних технологій		2	12
5. Сутність педагогічної майстерності вчителів трудового навчання і технологій	2	4	12
Змістовий модуль 2. Методичні засади розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій (72 год)			
6. Реалізація педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів в освітньому процесі педагогічних університетів	2	2	13
7. Розроблення моделі розвитку педагогічної майстерності		2	13
8. Методичні аспекти розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів	2	4	14
9. Діагностика розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій	2	4	14
УСЬОГО	12	24	114

3. Система оцінювання

Система оцінювання навчальних досягнень студентів з педагогічної майстерності вчителів технологій ґрунтується на компетентнісному підході, що передбачає формування в майбутніх фахівців здатності пов'язувати теоретичні положення з практичним їх застосуванням, добирати оптимальні способи розв'язання поставлених завдань.

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти з дисципліни оцінюються за модульно-рейтинговою системою, що базується на принципі коопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Відповідність шкал оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Рівні навчальних досягнень студентів
90–100	А	високий рівень володіння теоретичними знаннями й практичними вміннями
100		
99		
98		
97		
96		
95		
94		
93		
92		
91		
90		
82–89	В	достатній рівень оволодіння знанням навчального матеріалу, умінням його практичного застосування
89		
88		
87		
86		
85		
84		
83		
82		
74–81	С	середньо-достатній рівень володіння теоретичним матеріалом та готовності до оперування набутими вміннями й навичками
81		
80		
79		
78		
77		
76		
75		

74		
64–73	D	середній рівень володіння теоретичними знаннями, практичними вміннями й навичками
73		
72		
71		
70		
69		
68		
67		
66		
65		
64		
60–63	E	рівень володіння теоретичним матеріалом, практичними вміннями й навичками визначається нижчим за середній
63		
62		
61		
60		
35–59	FX	низький рівень володіння навчальним матеріалом, студент не спроможний оволодіти практичними вміннями без додаткових занять з дисципліни
1–34	F	низький рівень знань з дисципліни, відсутність практичних умінь і навичок, що є підставою для повторного вивчення дисципліни

Система оцінювання результатів навчання ґрунтується на накопичуванні балів за виконання відповідних видів роботи:

Розподіл балів між видами робіт

Види робіт	Кількість балів
Виконання практичних завдань	45
Усні відповіді на практичних заняттях	45
Залік	10
Усього балів	100

4. Політика курсу:

Базується на основних засадах академічної доброчесності та відкритості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача : навч. посіб. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

2. Кіліченко О. І. Основи педагогічної майстерності: модульно-рейтинговий підхід / авт.-упоряд. О. І. Кіліченко. Івано-Франківськ, 2012. 206 с.
3. Мачинська Н., Федорович А., Яремчук Н. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
4. Основи педагогічної майстерності : практикум / І. Л. Холковська, О. В. Волошина, С. І. Губіна. Вінниця : Твори, 2019. 240 с.
5. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.
6. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
7. Пилипчик В. В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання : монографія. Київ, 2007. 176 с.
8. Теслюк В. М. Формування педагогічної майстерності майбутнього викладача: теоретико-методичний аспект : монографія. Київ : Ліра-К, 2018. 260 с.

Додаткова

1. Бабіч Л. В., Кондратенко Г. М. Основи педагогічної майстерності : навч. посіб. Херсон : Айлант, 2002. 81 с.
2. Зайченко І. В., Теслюк В. М., Каленський А. А. Основи педагогічної майстерності та етика викладача вищої школи : підручник / за ред. проф. І. В. Зайченка. Київ : Ліра-К, 2017. 484 с.
3. Баранова Н. П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Харків : Основа, 2012. 159 с.
4. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / авт. кол. Н. В. Гузій та ін. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 432 с.

**Система тестових запитань
на виявлення рівня розвитку педагогічної майстерності
майбутніх учителів трудового навчання і технологій**

Мотиваційно-ціннісний критерій

(для оцінювання рівня розвитку мотиваційно-ціннісного компонента)

М1. Чи вважаєте ви, що навчання технологій можна зробити більш цікавим і яскравим?

- а) так;
- б) ні;
- в) так, але тільки під час вивчення конкретних питань.

М2. Ви буваєте незадоволеними собою, якщо не можете довести роботу до досконалості (виготовити виріб, спланувати роботу над проєктом, написати комп'ютерну програму тощо)?

- а) інколи;
- б) однозначно так;
- в) однозначно ні.

М3. Чи захоплюєтеся Ви діяльністю в процесі навчання технологій та інформатики, що спонукає до створення нового, нестандартного мислення, розмірковування не так, як це робить більшість людей?

- а) ні, адже так можна зайти дуже далеко;
- б) інколи, але мене часто не розуміють;
- в) завжди так роблю, коли для цього є хоча б найменша можливість.

М4. Чи є у Вас зацікавленість щодо внесення певних змін, покращення змісту, методів, форм у дисциплінах, що опановуєте під час навчання в університеті?

- а) так, у більшості випадків відчуваю потребу, бажання і можливості, вважаю здобуті знання цінними для себе;
- б) ні, цим повинні займатися викладачі;

в) так, у деяких випадках, де я компетентний(-а).

М5. Вам подобається експериментувати, досліджувати, ризикувати, розв'язувати певні завдання методом проб і помилок?

а) так, майже весь навчальний час витрачаю на такого типу діяльність і вважаю таку практику справжньою цінністю;

б) звідки у мене можуть бути такі ідеї?

в) можливо, експеримент принесе не надто значний прогрес, але деякий успіх можливий.

М6. На вашу думку, прийоми педагогічної майстерності вчителя технологій:

а) заважають вивчати предмет, відволікають від основної мети;

б) є цінними для успішного вивчення предмета, роблять процес навчання більш яскравим і цікавим;

в) головне – розібратися в матеріалі, навчитися працювати руками, а методи, прийоми й засоби при цьому можна використовувати всі доступні.

М7. Учитель технологій якісно підготувався до заняття, а під час уроку зрозумів, що не зміг отримати очікуваного результату. На вашу думку:

а) у паралельний клас треба йти із цим самим конспектом, оскільки він є якісним;

б) на наступний урок варто додати деякі елементи, що зроблять його більш яскравим;

в) краще взяти вже розроблений план-конспект, рекомендований відомими методистами.

М8. Педагогічна майстерність учителя технологій у сучасній школі для Вас:

а) можливість зробити шкільне життя більш яскравим, цікавим, комфортним;

б) життєва цінність, особиста значуща якість педагога;

в) абстрактне поняття, що залежить від особистісних характеристик людини.

М9. Під час проходження педагогічної практики в магістратурі, а також під час аудиторного навчання в педагогічному університеті Ви:

- а) створювали різноманітні продукти в разі необхідності;
- б) створювали продукти, витрачаючи при цьому власний вільний час, намагалися задіяти учнів до створення різноманітних виробів;
- в) брали участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, регулярно консультувалися із викладачами, колегами щодо організації власної педагогічної діяльності.

Світоглядно-когнітивний критерій

(для оцінювання рівня розвитку когнітивного компонента)

К1. Які Ваші переважні екзаменаційні оцінки, отримані на екзаменаційних сесіях та в міжсесійний період?

- а) E, D C;
- б) D, C, B;
- в) C, B, A.

К2. Під час навчання в педагогічному університеті Ви:

- а) регулярно брали і береете участь у гуртковій роботі, наукових і творчих конкурсах, майстер-класах, круглих столах, конференціях, олімпіадах тощо;
- б) брали участь час від часу, переважно за проханням педагогів або за необхідності (для захисту магістерської, для додаткових балів рейтингу тощо);
- в) не брали участі в позааудиторних заходах.

К3. Під час організації дистанційного навчання в період воєнного стану Ви:

- а) використовуєте знайомі й доступні програмні засоби, якими можна користуватися з найпростішими електронними приладами;

б) відвідали курси й опанували різноманітні засоби дистанційної освіти, які, можливо, знадобляться і в процесі подальшої професійної діяльності;

в) самостійно оволодів(-ла) окремими програмними продуктами, рекомендованими викладачем чи одногрупниками.

К4. Якщо під час уроку вчитель технологій розуміє, що учні відмовляються працювати, намагаються зірвати заняття. На Вашу думку, вчителю необхідно:

а) вести урок далі, не звертаючи уваги на небезпеку зриву;

б) знайти причини такої поведінки учнів і уникнути подальшого негативного розвитку подій;

в) знайти способи покарання особливо активних учнів, налаштованих на зрив уроку.

К5. Якщо Ви під час виконання певного завдання з технологій чи інформатики використали нестандартний спосіб і зрозуміли, що швидкого (або навіть правильного) розв'язку не отримаєте, Ви:

а) повернетесь на початок і розв'яжете завдання відомим, стандартним способом (як вчилися на занятті);

б) не розв'язуватимете завдання, вирішивши проконсультуватися з одногрупниками чи педагогом;

в) розв'язуватимете завдання далі обраним способом, оскільки самому цікаво, що ж вийде.

К6. Під час розроблення творчого проєкту (або виготовлення певного виробу) Ви:

а) чітко дотримуєтесь схеми;

б) поверхово дотримуєтесь схеми, інтуїтивно уявляючи результат;

в) вважаєте не цікавими інновації, оскільки результат можна побачити або уявити і без виконання алгоритмічної роботи.

К7. Вам не подобається планувати справи заздалегідь?

а) так, усе якісно планую і не відхиляюся від плану;

- б) планую, але готовий відхилитися від плану залежно від ситуації;
- в) ні, усе виконую залежно від обставин.

К8. Якщо вам не вистачає наявних знань чи вмінь або якщо займаєтеся незнайомою справою, чи є у вас бажання все ж довести справу до позитивного результату?

- а) так;
- б) що вийде, те й добре;
- в) якщо це не дуже важко, то так.

К9. Чи беретесь Ви виконувати завдання з технологій або інформатики, про розв'язання яких не маєте достатньо інформації?

- а) так, знання можна отримати самостійно;
- б) ні, дочекаюся, поки інформація з'явиться;
- в) усе залежить від самої справи й обставин.

Діяльнісно-технологічний критерій

(для оцінювання рівня розвитку діяльнісного компонента)

Д1. Ви розв'язуєте певну педагогічну ситуацію щодо продуктивності на уроках трудового навчання і технологій. Така ситуація, на Вашу думку, вважається розв'язаною, коли:

- а) справа закінчена і, як Вам здається, виконана відмінно;
- б) ви більш-менш задоволені зробленим;
- в) справа здається зробленою, хоча можна зробити краще. Але навіщо?

Д2. Під час виготовлення певного виробу на уроках технологій Ви використовуєте несподіване, оригінальне, але корисне рішення для розв'язання проблеми:

- а) часто;
- б) рідко;
- в) іноді.

Д3. Під час проходження педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти (або фахової передвищої освіти) Ви:

а) використовували інноваційні, нестандартні методи навчання, повторюючи їх, оскільки Ваш викладач також користувався ними на заняттях;

б) не використовували інноваційні методи, бо не вистачало часу і Ви на той момент були погано ознайомлені з класом;

в) не володієте інформацією про методи розвитку педагогічної майстерності.

Д4. Якщо перед Вами поставлене завдання, розв'язання якого не знаєте, Ви:

а) застосуєте всі інноваційні засоби пошуку потрібної інформації;

б) створите незвичайні способи та шляхи його розв'язання;

в) звернетесь по допомогу або відмовитесь від розв'язування.

Д5. Чи використовували Ви інноваційні методи, технології в процесі розв'язування звичайних завдань?

а) ні, адже для ознайомлення з відомими методами розв'язування ми й відвідуємо практичні заняття;

б) так, і намагаюся це робити досить часто, бо цікаво знайти новий, нестандартний метод;

в) інколи, коли забуваю стандартний метод або пропускаю заняття, на якому з ним ознайомлювалися.

Д6. Учень під час створення виробу використав не найраціональніший, але нестандартний, інноваційний спосіб, про який не розповідав учитель. Які мають бути дії вчителя?

а) зарахувати оголошену кількість балів;

б) додати бали за інноваційний підхід;

в) зменшити кількість балів за нераціональність.

Д7. Наскільки комфортно Ви почуваетесь, працюючи в умовах дистанційної освіти, використовуючи спеціальні платформи?

а) некомфортно;

б) комфортно;

в) не бачу різниці.

Д8. Під час самостійного опрацювання матеріалу, пошуку алгоритму виготовлення виробу тощо Ви:

- а) використовуєте переважно друковані літературні джерела;
- б) використовуєте електронні джерела інформації;
- в) користуєтеся лише конспектами лекцій, оскільки інформації достатньо для опанування предмета.

Д9. Висловіть думку щодо предметів «Інноваційна педагогіка», «Методика навчання технологій», «Інформаційно-комунікаційні технології в дослідницькій діяльності».

- а) звичайні дисципліни, які особливо не відрізняються від інших;
- б) досить важливі предмети, які опановував(-ла) із задоволенням;
- в) не вивчав(-ла) ці дисципліни.

Особистісно-рефлексійний критерій

(для оцінювання рівня розвитку особистісно-рефлексійного компонента)

Р1. Чи практикуєте Ви після виготовлення виробу ще покращити його, додавши деталі?

- а) інколи, коли недоліки виконаної роботи дуже помітні;
- б) завжди знаходжу недоліки у виконаній роботі і намагаюся їх швидко усунути;
- в) ніколи не повертаюся до зробленого, оскільки робота вже виконана.

Р2. На Вашу думку, процес розвитку педагогічної майстерності має колись завершитися?

- а) так, навчання в університеті достатньо;
- б) його можна продовжувати, доки фахівець набуває професійного досвіду;
- в) ні, це процес, що має тривати протягом усього життя.

Р3. Як часто Ви відмовляєтеся від виправлення помилок і неточностей у своїй професійній діяльності?

- а) майже завжди, особливо коли мене про це не просять;
- б) намагаюся ніколи не відмовлятися, бо робота, виконана з помилками, не має права на існування;
- в) не відмовляюся лише тоді, коли від цього залежить щось у моїй кар'єрі.

P4. Як часто Ви створюєте нові продукти, використовуєте нестандартні, інноваційні методи і прийоми?

- а) часто;
- б) рідко;
- в) лише тоді, коли це необхідно в процесі фахової підготовки.

P5. Чи будете Ви у своїй уяві, що плануєте виготовляти?

- а) ні;
- б) так;
- в) поперехово.

P6. Чи радієте Ви тоді, коли бачите, що учням цікаво працювати з Вами, від проробленої творчої роботи, проведеного творчого проєкту, взятої участі у творчому конкурсі тощо?

- а) так, саме для цього я все і роблю, незалежно від отриманого результату;
- б) ні, мене це не особливо захоплює;
- в) отримую, коли все добре вдається.

P7. Чи плануєте Ви у своїй професійній діяльності цілеспрямовано розвивати власну педагогічну майстерність?

- а) так, обов'язково!
- б) ні, хіба що дуже рідко;
- в) не думав(-ла) над цим питанням.

P8. Яка Ваша думка щодо педагогічної майстерності вчителя технологій?

- а) технології є творчим предметом, тому педагогічна майстерність вчителя буде лише заважати;

б) педагогічна майстерність учителя зробить предмет більш яскравим і цікавим;

в) не потрібно перетворювати процес навчання на процес творчої діяльності, але інколи застосовувати її необхідно.

Р9. Чи ображаєтеся Ви на критику і зауваження щодо проведеної Вами роботи?

а) ні, навпаки це допомагає мені в роботі;

б) так, критикувати завжди легко;

в) не ображаюся на критику лише тих, хто має значно більший досвід у цій сфері.

Розподіл балів за відповіді в тесті

Запитання	Варіанти відповідей			Запитання	Варіанти відповідей		
	а)	б)	в)		а)	б)	в)
<i>Мотиваційно-ціннісний критерій</i>				<i>Діяльнісно-технологічний критерій</i>			
M1	2	0	1	Д1	1	0	2
M2	1	2	0	Д2	2	0	1
M3	0	1	2	Д3	2	1	0
M4	2	0	1	Д4	1	2	0
M5	2	0	1	Д5	0	2	1
M6	0	2	1	Д6	1	2	0
M7	1	2	0	Д7	0	1	2
M8	0	2	1	Д8	1	2	0
M9	1	2	0	Д9	1	2	0
<i>Світоглядно-когнітивний критерій</i>				<i>Особистісно-рефлексійний критерій</i>			
K1	0	1	2	P1	1	2	0
K2	2	1	0	P2	0	1	2
K3	1	2	0	P3	0	1	2
K4	1	2	0	P4	2	0	1
K5	1	0	2	P5	0	2	1
K6	2	1	0	P6	2	0	1
K7	0	2	1	P7	2	1	0
K8	2	0	1	P8	0	2	1
K9	2	0	1	P9	2	0	1

**Відповідність кількості набраних балів
рівням розвитку педагогічної майстерності магістрантів
(за компонентами)**

№ з/п	Кількість балів, набраних респондентом	Рівень розвитку педагогічної майстерності, що відповідає набраним балам
<i>Мотиваційно-ціннісний критерій (М1–М9)</i>		
1	0–4	Початковий
2	5–9	Середній
3	10–14	Достатній
4	15–18	Високий
<i>Світоглядно-когнітивний критерій (К1–К9)</i>		
1	0–4	Початковий
2	5–9	Середній
3	10–14	Достатній
4	15–18	Високий
<i>Діяльнісно-технологічний критерій (Д1–Д9)</i>		
1	0–4	Початковий
2	5–9	Середній
3	10–14	Достатній
4	15–18	Високий
<i>Особистісно-рефлексійний критерій (Р1–Р9)</i>		
1	0–4	Початковий
2	5–9	Середній
3	10–14	Достатній
4	15–18	Високий

Додаток У

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку компонентів педагогічної майстерності (констатувальний етап)

Таблиця У1

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності (констатувальний етап)

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ		КГ	
		(85 респондентів)		(89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	2	2,1	3	3,4
	3	10	11,8	12	13,5
	4	7	8,4	6	6,7
<i>Разом</i>		19	22,3	21	23,6
Середній	5-6	9	10,5	12	13,6
	7-8	9	10,5	6	6,7
	9	7	8,4	6	6,7
<i>Разом</i>		25	29,4	24	27,0
Достатній	10-11	5	6,0	6	6,7
	12-13	17	20,0	11	13,6
	14	1	1,1	5	5,6
<i>Разом</i>		23	27,1	23	25,9
Високий	15-16	6	7,1	6	6,7
	17	8	9,2	10	11,2
	18	4	4,9	5	5,6
<i>Разом</i>		18	21,2	21	23,5

Таблиця У2

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку когнітивного компонента педагогічної майстерності (констатувальний етап)

Рівні розвитку когнітивного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ		КГ	
		(85 респондентів)		(89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	1	1,2	2	2,2
	3	9	10,6	9	10,8

	4	7	8,2	7	7,9
<i>Разом</i>		17	20,0	18	20,9
Середній	5-6	9	10,6	11	12,4
	7-8	12	14,1	10	11,2
	9	6	7,1	8	9,0
<i>Разом</i>		27	31,8	29	32,6
Достатній	10-11	8	9,4	8	9,0
	12-13	12	14,1	10	11,2
	14	5	5,9	7	7,9
<i>Разом</i>		25	29,4	25	28,1
Високий	15-16	5	5,9	7	7,9
	17	6	7,0	7	7,9
	18	5	5,9	3	2,6
<i>Разом</i>		16	18,8	17	18,4

Таблиця У3

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку діяльнісного компонента педагогічної майстерності (констатувальний етап)

Рівні розвитку діяльнісного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ		КГ	
		(85 респондентів)		(89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	2	2,4	3	3,4
	3	9	10,6	11	12,3
	4	8	9,4	8	9,0
<i>Разом</i>		19	22,4	22	24,7
Середній	5-6	10	11,7	9	10,1
	7-8	10	11,7	10	11,2
	9	5	6,0	7	7,9
<i>Разом</i>		25	29,4	26	29,2
Достатній	10-11	8	9,4	8	9,0
	12-13	9	10,6	10	11,2
	14	7	8,2	7	7,9
<i>Разом</i>		24	28,2	25	28,1
Високий	15-16	7	8,2	7	7,9
	17	6	7,1	6	6,7
	18	4	4,7	3	3,4
<i>Разом</i>		17	20,0	16	18,0

Таблиця У4

Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності (констатувальний етап)

Рівні розвитку особистісно-рефлексійного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ (85 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	3	3,5	3	3,4
	3	11	13,0	14	15,7
	4	8	9,4	8	9,0
<i>Разом</i>		22	25,9	25	28,1
Середній	5-6	8	9,4	14	15,7
	7-8	8	9,4	6	6,7
	9	7	8,3	4	4,6
<i>Разом</i>		23	27,1	24	27,0
Достатній	10-11	6	7,1	6	6,7
	12-13	12	14,1	10	11,3
	14	5	5,9	5	5,6
<i>Разом</i>		23	27,1	21	23,6
Високий	15-16	6	7,0	6	6,7
	17	7	8,3	8	9,0
	18	4	4,6	5	5,6
<i>Разом</i>		17	19,9	19	21,3

Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (модифікована)**Інструкція до тесту**

Шановні студенти, Вам виданий набір з 18 карток з позначенням цінностей. Ваше завдання – розкласти їх за значущістю особисто для Вас.

Уважно ознайомтесь з таблицею і, вибравши найбільш значущу цінність, покладіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значущістю цінність і помістіть її слідом за першою. Далі виконайте те саме з рештою цінностей. Найменш значуща буде останньою і матиме в цьому діагностуванні 18 місце.

Будь ласка, зробіть свій вибір не поспішаючи, вдумливо. Отриманий результат має відбивати Вашу справжню позицію.

ПІБ

Факультет

Курс

Група

Список а (термінальні цінності):

1. активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;

9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків);
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках);
15. щасливе сімейне життя;
16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, усього народу, людства в цілому);
17. творчість (можливість творчої діяльності);
18. упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів).

Список б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, уміння тримати своє слово);

10. раціоналізм (уміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість у доведенні власної думки, поглядів;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами);
14. терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки та омани);
15. широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички);
16. чесність (правдивість, щирість);
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі);
18. чуйність (дбайливість).

КЛЮЧ

Система цінностей		Список а Термінальні цінності						Список б Інструментальні цінності					
1	Особистісні	2а	3а	6а	12а	15а	18а	16	26	46	96	116	166
	Суспільні	1а	5а	8а	13а	14а	16а	66	76	126	146	156	186
	Професійні	4а	7а	9а	10а	11а	17а	36	56	86	106	136	176
	<i>(відображають самореалізацію суб'єкта)</i>												
2	Самоствердження	2а	3а	9а	12а	16а	18а	36	66	86	116	126	166
	Спілкування	1а	5а	6а	8а	13а	15а	16	46	76	146	156	186
	Справи	4а	7а	10а	11а	14а	17а	26	56	96	106	136	176
	<i>(дані корелюють із вектором спрямованості)</i>												
3	Індивідуалістичні	1а	3а	9а	12а	14а	17а	36	66	96	126	136	166
	Конформістські	4а	6а	7а	8а	13а	18а	26	46	56	86	116	176
	Альтруїстичні	2а	5а	10а	11а	15а	16а	16	76	106	146	156	186
<i>(спрямованість у системі міжособистісних відносин)</i>													

Так, аналіз отриманих результатів застосування методики «Ціннісні орієнтації» показав, що здобувачі освіти переважно надають перевагу (38,7 %) спрямованості цінностей у системі міжособистісних відносин (індивідуалістичні, конформістські, альтруїстичні). Дещо менші ранги

цінностей (33,1 %) належать тим, що корелюють із вектором спрямованості (самоствердження, спілкування, справи). Найменший ранг (28,2 %) майбутні учителі надали тим цінностям, що відображають самореалізацію суб'єкта (особистісні, суспільні, професійні). Дані, отримані під час проведення методики «Ціннісні орієнтації», представлено на рис. Ф1.

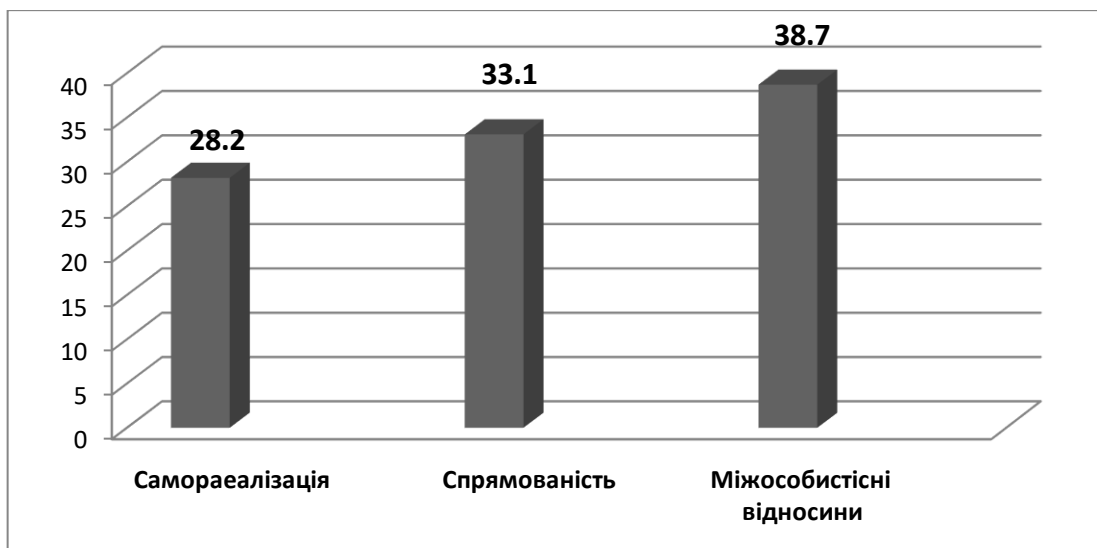

Рис. Ф1. Результати застосування методики «Ціннісні орієнтації»

Зауважимо, що цінності, які в межах нашого науково-педагогічного дослідження є найбільш вагомими для майбутніх учителів трудового навчання і технологій (професійні), набули в результаті відбору магістрантами найменшого рангу, що свідчить про недостатню підготовку майбутніх педагогів до виконання професійних обов'язків, у тому числі й низький рівень готовності розвивати власну педагогічну майстерність, а отже, в черговий раз переконуємося в необхідності використання авторської моделі в реальному освітньому процесі педагогічного університету.

Аналіз отриманих результатів застосування методики «Ціннісні орієнтації» під час проведення формувального етапу педагогічного експерименту показав, що здобувачі освіти експериментальної групи переважно надали перевагу (35,3 %) спрямованості на цінності, що відображають самореалізацію суб'єкта (особистісні, суспільні, професійні). Дещо менші ранги цінностей (34,2 %) належать тим, що корелюють із

вектором спрямованості (самоствердження, спілкування, справи). Найменший ранг (30,5 %) майбутні вчителі надали системі цінностей міжособистісних відносин (індивідуалістичні, конформістські, альтруїстичні). Результати опитування студентів контрольної групи залишилися майже без змін порівняно з результатами, отриманими на констатувальному етапі експерименту (29,0 %, 34,4 % і 36,6 % відповідно).

Дані, отримані під час проведення методики «Ціннісні орієнтації» на формуальному етапі експерименту (ЕГ і КГ), порівняно з результатами констатувального етапу подано рис. Ф2.

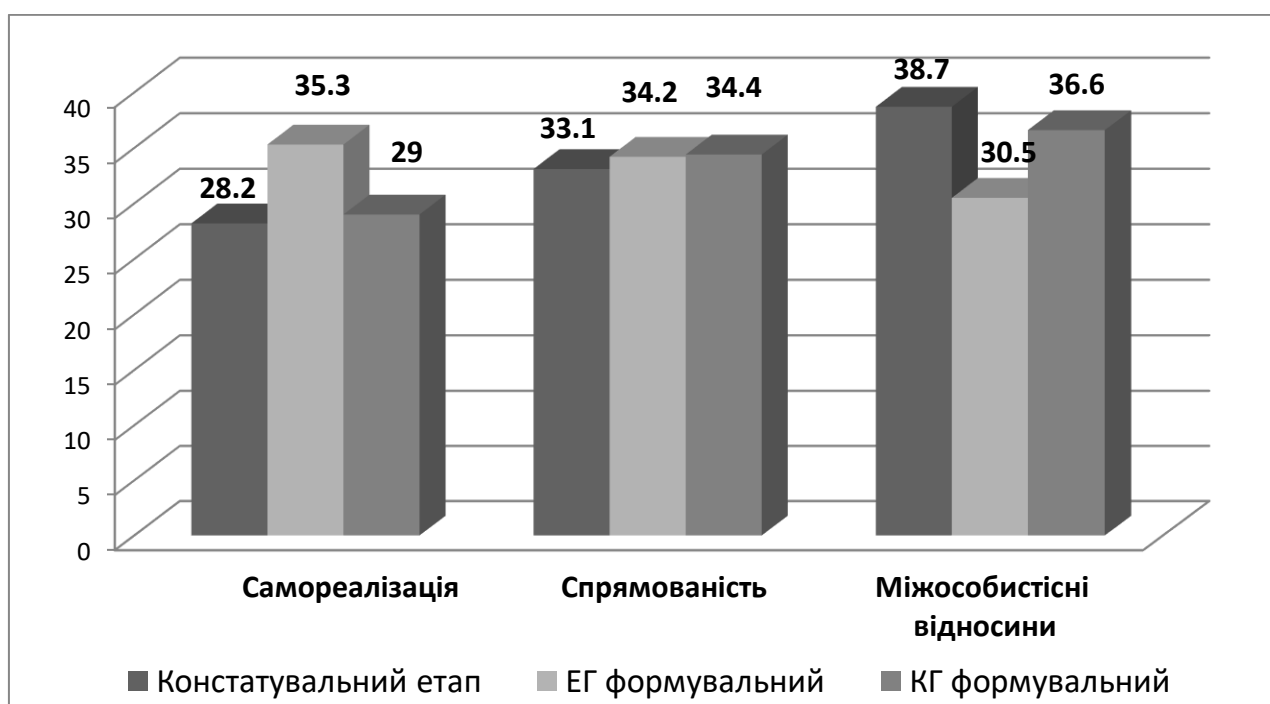

Рис. Ф2. Результати методики «Ціннісні орієнтації» (у порівнянні з результатами на констатувальному етапі)

На нашу думку, позитивним фактом в аспекті розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій є те, що студенти експериментальної групи в переважній більшості обрали саме цінності, що відображають самореалізацію суб'єкта (особистісні, суспільні, професійні). До професійних цінностей вони зараховують і власну педагогічну майстерність, що є особливо цінним у межах нашого науково-педагогічного дослідження.

Діагностика рефлексії А. В. Карпова

Інструкція до тесту

Шановні студенти, вам запропоновано надати відповідь на твердження опитувальника. У бланку відповідей, напроти номера запитання, будь ласка, проставте цифру, що відповідає вашому варіанту відповіді: 1 – абсолютно неправильно, 2 – неправильно, 3 – швидше за все неправильно, 4 – не знаю, 5 – скоріше правильно, 6 – правильно, 7 – абсолютно правильно.

ПІБ

Факультет

Курс

Група

№ з/п	Твердження	1	2	3	4	5	6	7
1.	Прочитавши гарну книгу, я завжди потім довго думаю про неї, хочеться її з ким-небудь обговорити							
2.	Коли мене раптом несподівано про що-небудь запитують, я можу відповісти перше, що мені спаде на думку							
3.	Перш ніж зняти слухавку, щоб подзвонити у справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову							
4.	Зробивши якусь помилку, я потім довго не можу відволіктись від думок про неї							
5.	Коли я міркую про щось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що стало початком ланцюжка думок							
6.	Приставаючи до важкого завдання, я намагаюсь не думати про майбутні труднощі							
7.	Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення							
8.	Буває так, що я не можу зрозуміти, чому хто-небудь незадоволений мною							
9.	Я часто ставлю себе на місце іншої людини							
10.	Мені важливо в деталях уявляти перебіг майбутньої роботи							
11.	Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не склав план							
12.	Я волію діяти, а не розмірковувати про причини своїх невдач							
13.	Я доволі легко ухвалюю рішення щодо дорогої покупки							
14.	Як правило, задумавши щось, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти							

15.	Я турбуюсь про власне майбутнє							
16.	Я думаю, що в більшості ситуацій треба діяти швидко, керуючись думкою, що першою виникла в голові							
17.	Часом я приймаю необдумані рішення							
18.	Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору							
19.	Якщо виникає конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винний, я передусім починаю з себе							
20.	Перш ніж ухвалити рішення, я завжди намагаюсь все ретельно обдумати й зважити							
21.	У мене виникають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки від мене очікують оточуючі							
22.	Буває так, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я нібито подумки веду з нею діалог							
23.	Я намагаюсь не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людей мої слова і вчинки							
24.	Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб не образити її							
25.	Вирішуючи важку задачу, я думаю про неї навіть тоді, коли займаюсь іншими справами							
26.	Якщо я з кимось сварюсь, то в більшості випадків не вважаю себе винним							
27.	Рідко буває так, що я шкодую про сказане							

Обробка результатів

Підсумуйте проставлені бали з питань №№ 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25 та додайте суму переведених балів.

Бали по шкалах 2, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 21, 23, 26, 27 необхідно перевести:

проставлені бали	7	6	5	4	3	2	1
переведені бали	1	2	3	4	5	6	7

Переведіть бали в стіни за таблицею:

Бали	100	101 – 107	108 – 113	114 – 122	123 – 130	131 – 139	140 – 147	148 – 156	157 – 171
Стіни	1	2	3	4	5	6	7	8	9

Результати методики, які дорівнюють або більше, ніж 7 стін, свідчать про високорозвинену рефлексійність. Результати від 4 до 7 стін – індикатори середнього рівня рефлексійності. Показники менше 4-х стін свідчать про низький рівень рефлексійності.

Проведення діагностики рефлексії за методикою А. Карпова (рис. Ф3) свідчить, що переважна більшість здобувачів вищої освіти має середній рівень рефлексії (53,7 %). Високий і низький рівні має приблизно однакова кількість магістрантів – 23,8 % і 22,5 % відповідно.

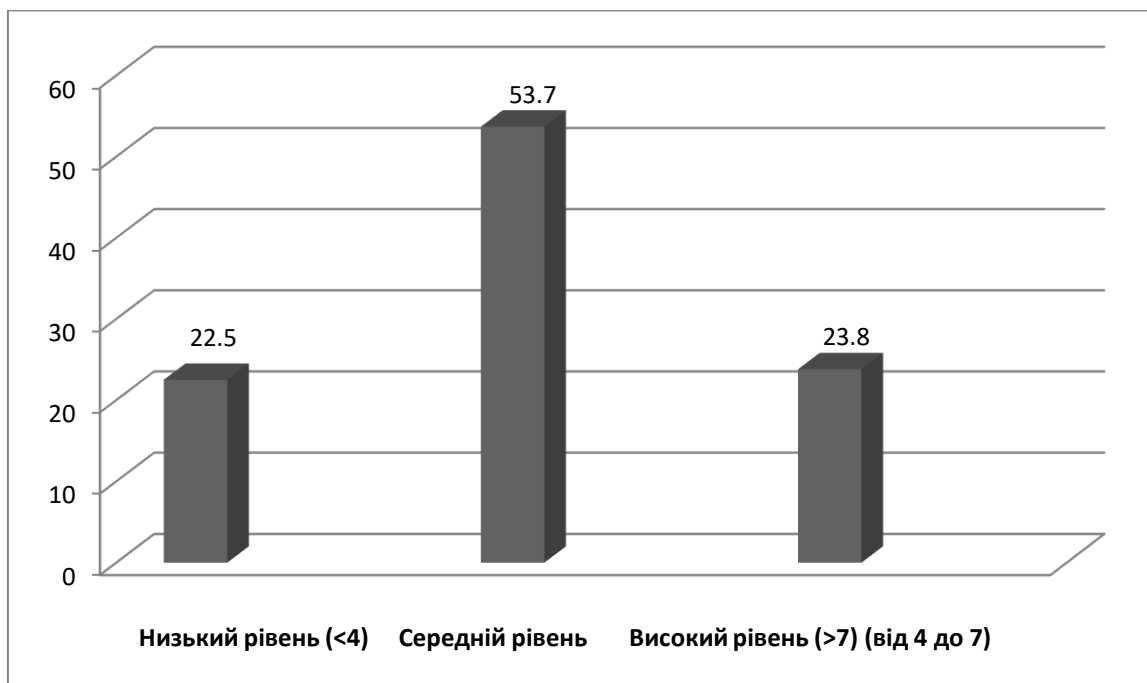

Рис. Ф3. Результати діагностики рефлексії за методикою А. Карпова

Результати методики «Діагностика рефлексії А. Карпова» на формувальному етапі також демонструють певні позитивні зміни щодо аспектів розвитку педагогічної майстерності респондентів експериментальної групи.

Результати, отримані під час проведення методики «Діагностика рефлексії А. Карпова» (ЕГ і КГ), в порівнянні з результатами констатувального етапу представлено на рис. Ф4.

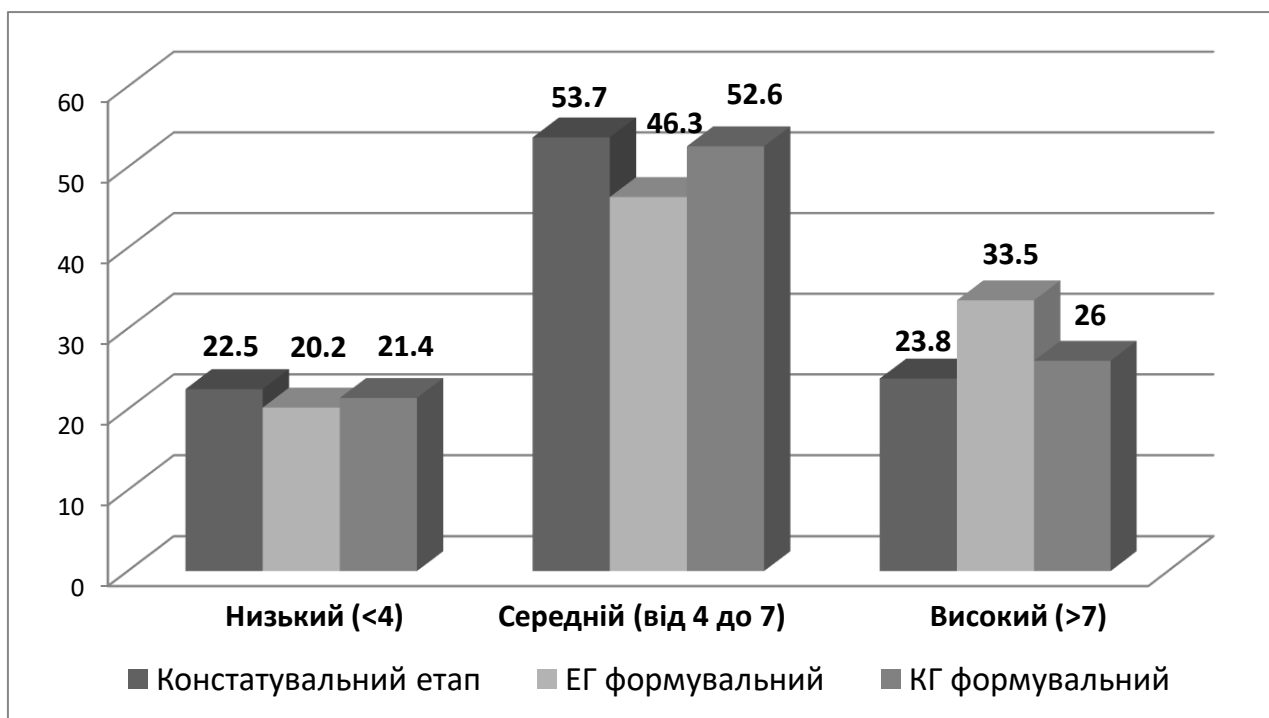

Рис. Ф4. Результати методики «Діагностика рефлексії А. Карпова» (у порівнянні з результатами на констатувальному етапі)

Утішними для нас є результати, отримані на формувальному етапі педагогічного експерименту в експериментальній групі. Кількість здобувачів освіти, які мають високий рівень саморефлексії, збільшилася з 23,8 % до 33,5 %, середній і низький рівні знизилися з 53,7 % до 46,3 % і з 22,5 % до 20,2 % відповідно. Результати в контрольній групі залишилися без суттєвих змін.

У зв'язку із цим стверджуємо про значне поліпшення ситуації в аспекті розвитку особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності магістрантів предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Додаток Х

**Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку компонентів
педагогічної майстерності (формувальний етап)**

Таблиця Х1

**Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку
мотиваційно-ціннісного компонента педагогічної майстерності
(формувальний етап)**

Рівні розвитку мотиваційно-ціннісного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ (82 респондентів)		КГ (89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	0	0	3	3,4
	3	0	0	9	10,8
	4	10	13,0	8	8,3
<i>Разом</i>		10	13,0	20	22,5
Середній	5-6	8	9,8	0	0
	7-8	9	12,0	7	7,9
	9	2	1,7	16	17,9
<i>Разом</i>		19	23,5	23	25,8
Достатній	10-11	8	10,3	8	8,3
	12-13	10	11,7	9	10,8
	14	9	10,9	7	7,9
<i>Разом</i>		27	32,9	24	27,0
Високий	15-16	7	8,0	0	0
	17	9	10,6	10	11,2
	18	10	12,0	12	13,5
<i>Разом</i>		26	30,6	22	24,7

Таблиця Х2

**Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку
когнітивного компонента педагогічної майстерності
(формувальний етап)**

Рівні розвитку когнітивного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ (82 респонденти)		КГ (89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	1	1,2	1	1,1
	3	3	3,7	9	10,8
	4	7	9,2	7	7,2

<i>Разом</i>		11	14,1	17	19,1
Середній	5–6	9	10,6	0	0
	7–8	0	0	10	11,2
	9	10	15,3	17	19,1
<i>Разом</i>		21	25,9	27	30,3
Достатній	10–11	16	20,1	9	10,8
	12–13	8	9,2	10	11,2
	14	3	3,7	8	8,3
<i>Разом</i>		27	33,0	27	30,3
Високий	15–16	16	16,4	8	8,3
	17	4	4,7	6	6,7
	18	5	5,9	4	5,3
<i>Разом</i>		23	27,0	18	20,3

Таблиця ХЗ

**Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку
діяльнісного компонента педагогічної майстерності
(формувальний етап)**

Рівні розвитку діяльнісного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ (82 респонденти)		КГ (89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0-2	1	1,2	2	2,2
	3	5	7,0	5	5,6
	4	3	3,6	14	15,8
<i>Разом</i>		9	11,8	21	23,6
Середній	5–6	6	7,3	8	8,3
	7–8	0	0	9	10,8
	9	14	17,3	7	7,9
<i>Разом</i>		20	24,7	24	27,0
Достатній	10–11	0	0	9	10,8
	12–13	15	17,3	11	11,6
	14	13	16,8	7	7,9
<i>Разом</i>		28	34,1	27	30,3
Високий	15–16	12	13,9	7	7,9
	17	6	7,3	6	6,7
	18	7	8,2	4	4,5
<i>Разом</i>		25	29,4	17	19,1

Таблиця Х4

**Розподіл майбутніх учителів за рівнями розвитку
особистісно-рефлексійного компонента педагогічної майстерності
(формувальний етап)**

Рівні розвитку особистісно- рефлексійного компонента	Бали	Розподіл здобувачів освіти			
		ЕГ (82 респонденти)		КГ (89 респондентів)	
		Кількість	%	Кількість	%
Початковий	0–2	1	1,2	3	3,4
	3	7	8,2	13	14,5
	4	4	5,9	7	7,9
<i>Разом</i>		12	15,3	23	25,8
Середній	5–6	9	11,7	0	0
	7–8	5	5,9	6	6,7
	9	5	5,9	16	18,0
<i>Разом</i>		19	23,5	22	24,7
Достатній	10–11	0	0	7	7,9
	12–13	10	11,7	11	11,6
	14	16	20,1	5	6,3
<i>Разом</i>		26	31,8	23	25,8
Високий	15–16	1	1,2	7	7,9
	17	19	22,3	9	9,5
	18	5	5,9	5	6,3
<i>Разом</i>		25	29,4	21	23,7

Додаток Ц

Таблиця Ц1

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ – вх. і вих. контроль)
(мотиваційно-ціннісний компонент)**

<i>Бали</i>	O_{1i}	O_{2i}	n_1	n_2	$n_1^* O_{2i}$	$n_2^* O_{1i}$	$n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2$	$O_{1i} + O_{2i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2 / (O_{1i} + O_{2i})$
0–2	2	0	85	85	0	170	-170	28900	2	14450
3	10	0	85	85	0	850	-850	722500	10	72250
4	7	10	85	85	935	595	340	115600	18	6422,222222
5–6	9	8	85	85	680	765	-85	7225	17	425
7–8	9	9	85	85	850	765	85	7225	19	380,2631579
9	7	2	85	85	170	595	-425	180625	9	20069,44444
10–11	5	8	85	85	765	425	340	115600	14	8257,142857
12–13	17	10	85	85	850	1445	-595	354025	27	13112,03704
14	1	9	85	85	765	85	680	462400	10	46240
15–16	6	7	85	85	595	510	85	7225	13	555,7692308
17	8	9	85	85	765	680	85	7225	17	425
18	4	10	85	85	850	340	510	260100	14	18578,57143
Сума	85	82								201165,4504

$$T_{сп} = 201165,45/85*85) = 27,843$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 27,84$$

Таблиця Ц2

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ – вх. і вих. контроль)
(когнітивний компонент)**

<i>Бали</i>	O_{1i}	O_{2i}	n_1	n_2	$n_1^* O_{2i}$	$n_2^* O_{1i}$	$n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2$	$O_{1i} + O_{2i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2 / (O_{1i} + O_{2i})$
0–2	1	1	85	85	85	85	0	0	2	0
3	9	3	85	85	255	765	-510	260100	12	21675
4	7	7	85	85	680	595	85	7225	15	481,6666667
5–6	9	9	85	85	765	765	0	0	18	0
7–8	12	0	85	85	0	1020	-1020	1040400	12	86700
9	6	10	85	85	935	510	425	180625	17	10625
10–11	8	16	85	85	1445	680	765	585225	25	23409
12–13	12	8	85	85	680	1020	-340	115600	20	5780
14	5	3	85	85	255	425	-170	28900	8	3612,5
15–16	5	16	85	85	1360	425	935	874225	21	41629,7619
17	6	4	85	85	340	510	-170	28900	10	2890
18	5	5	85	85	425	425	0	0	10	0
□ Сума	85	82								196802,9286

$$T_{сп} = 196802,9286/85*85) = 27,23$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 27,23$$

Таблиця Ц3

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ – вх. і вих. контроль)
(діяльнісний компонент)**

<i>Бали</i>	O_{1i}	O_{2i}	n_1	n_2	$n_1^* O_{2i}$	$n_2^* O_{1i}$	$n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2$	$O_{1i} + O_{2i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2 / (O_{1i} + O_{2i})$
0–2	2	1	85	85	85	170	-85	7225	3	2408,333333
3	9	5	85	85	510	765	-255	65025	15	4335
4	8	3	85	85	255	680	-425	180625	11	16420,45455
5–6	10	6	85	85	510	850	-340	115600	16	7225
7–8	10	0	85	85	0	850	-850	722500	10	72250
9	5	14	85	85	1275	425	850	722500	20	36125
10–11	8	0	85	85	0	680	-680	462400	8	57800
12–13	9	15	85	85	1275	765	510	260100	24	10837,5
14	7	13	85	85	1190	595	595	354025	21	16858,33333
15–16	7	12	85	85	1020	595	425	180625	19	9506,578947
17	6	6	85	85	510	510	0	0	12	0
18	4	7	85	85	595	340	255	65025	11	5911,363636
Сума	85	82								239677,5638

$$T_{сп} = 239677,5638 / 85 * 85 = 33,173$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 33,17$$

Таблиця Ц4

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ – вх. і вих. контроль)
(особистісно-рефлексійний компонент)**

<i>Бали</i>	O_{1i}	O_{2i}	n_1	n_2	$n_1^* O_{2i}$	$n_2^* O_{1i}$	$n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2$	$O_{1i} + O_{2i}$	$(n_1^* O_{2i} - n_2^* O_{1i})^2 / (O_{1i} + O_{2i})$
0–2	3	1	85	85	85	255	-170	28900	4	7225
3	11	7	85	85	595	935	-340	115600	18	6422,222222
4	8	4	85	85	425	680	-255	65025	13	5001,923077
5–6	8	9	85	85	850	680	170	28900	18	1605,555556
7–8	8	5	85	85	425	680	-255	65025	13	5001,923077
9	7	5	85	85	425	595	-170	28900	12	2408,333333
10–11	6	0	85	85	0	510	-510	260100	6	43350
12–13	12	10	85	85	850	1020	-170	28900	22	1313,636364
14	5	16	85	85	1445	425	1020	1040400	22	47290,90909
15–16	6	1	85	85	85	510	-425	180625	7	25803,57143
17	7	19	85	85	1615	595	1020	1040400	26	40015,38462
18	4	5	85	85	425	340	85	7225	9	802,7777778
Сума	85	82								186241,2365

$$T_{сп} = 186241,2365 / 85 * 85 = 25,777$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 25,78$$

Таблиця Ц5

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ і КГ – вихідний контроль)
(мотиваційно-ціннісний компонент)**

<i>Бали</i>	O _{1i}	O _{2i}	n ₁	n ₂	n ₁ * O _{2i}	n ₂ * O _{1i}	n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ²	O _{1i} + O _{2i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ² / (O _{1i} + O _{2i})
0-2	0	3	85	89	255	0	255	65025	3	21675
3	0	9	85	89	765	0	765	585225	9	65025
4	10	8	85	89	680	979	-299	89401	19	4705,315789
5-6	8	0	85	89	0	712	-712	506944	8	63368
7-8	9	7	85	89	595	890	-295	87025	17	5119,117647
9	2	16	85	89	1360	178	1182	1397124	18	77618
10-11	8	8	85	89	680	801	-121	14641	17	861,2352941
12-13	10	9	85	89	765	890	-125	15625	19	822,3684211
14	9	7	85	89	595	801	-206	42436	16	2652,25
15-16	7	0	85	89	0	623	-623	388129	7	55447
17	9	10	85	89	850	801	49	2401	19	126,3684211
18	10	12	85	89	1020	890	130	16900	22	768,1818182
Сума	82	89								298187,8374

$$T_{сп} = 298187,8374 / 85 * 85 = 39,417$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 39,42$$

Таблиця Ц6

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ і КГ – вихідний контроль)
(когнітивний компонент)**

<i>Бали</i>	O _{1i}	O _{2i}	n ₁	n ₂	n ₁ * O _{2i}	n ₂ * O _{1i}	n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ²	O _{1i} + O _{2i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ² / (O _{1i} + O _{2i})
0-2	1	1	85	89	85	89	-4	16	2	8
3	3	9	85	89	765	267	498	248004	12	20667
4	7	7	85	89	595	712	-117	13689	15	912,6
5-6	9	0	85	89	0	801	-801	641601	9	71289
7-8	0	10	85	89	850	0	850	722500	10	72250
9	10	17	85	89	1445	979	466	217156	28	7755,571429
10-11	16	9	85	89	765	1513	-748	559504	26	21519,38462
12-13	8	10	85	89	850	712	138	19044	18	1058
14	3	8	85	89	680	267	413	170569	11	15506,27273
15-16	16	8	85	89	680	1424	-744	553536	24	23064
17	4	6	85	89	510	356	154	23716	10	2371,6
18	5	4	85	89	340	445	-105	11025	9	1225
Сума	82	89								237626,4288

$$T_{сп} = 237626,4288 / 85 * 85 = 31,411$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 31,41$$

Таблиця Ц7

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ і КГ – вихідний контроль)
(діяльнісний компонент)**

<i>Бали</i>	O _{1i}	O _{2i}	n ₁	n ₂	n ₁ * O _{2i}	n ₂ * O _{1i}	n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ²	O _{1i} + O _{2i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ² / (O _{1i} + O _{2i})
0-2	1	2	85	89	170	89	81	6561	3	2187
3	5	5	85	89	425	534	-109	11881	11	1080,090909
4	3	14	85	89	1190	267	923	851929	17	50113,47059
5-6	6	8	85	89	680	534	146	21316	14	1522,571429
7-8	0	9	85	89	765	0	765	585225	9	65025
9	14	7	85	89	595	1335	-740	547600	22	24890,90909
10-11	0	9	85	89	765	0	765	585225	9	65025
12-13	15	11	85	89	935	1335	-400	160000	26	6153,846154
14	13	7	85	89	595	1246	-651	423801	21	20181
15-16	12	7	85	89	595	1068	-473	223729	19	11775,21053
17	6	6	85	89	510	534	-24	576	12	48
18	7	4	85	89	340	623	-283	80089	11	7280,818182
Сума	82	89								255282,9169

$$T_{сп} = 255282,9169 / 85 * 85 = 33,745$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 33,75$$

Таблиця Ц8

**Опрацювання експериментальних даних для застосування
статистичного критерію Пірсона (ЕГ і КГ – вихідний контроль)
(особистісно-рефлексійний компонент)**

<i>Бали</i>	O _{1i}	O _{2i}	n ₁	n ₂	n ₁ * O _{2i}	n ₂ * O _{1i}	n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ²	O _{1i} + O _{2i}	(n ₁ * O _{2i} - n ₂ * O _{1i}) ² / (O _{1i} + O _{2i})
0-2	1	3	85	89	255	89	166	27556	4	6889
3	7	13	85	89	1105	623	482	232324	20	11616,2
4	4	7	85	89	595	445	150	22500	12	1875
5-6	9	0	85	89	0	890	-890	792100	10	79210
7-8	5	6	85	89	510	445	65	4225	11	384,0909091
9	5	16	85	89	1360	445	915	837225	21	39867,85714
10-11	0	7	85	89	595	0	595	354025	7	50575
12-13	10	11	85	89	935	890	45	2025	21	96,42857143
14	16	5	85	89	425	1513	-1088	1183744	22	53806,54545
15-16	1	7	85	89	595	89	506	256036	8	32004,5
17	19	9	85	89	765	1691	-926	857476	28	30624,14286
18	5	5	85	89	425	445	-20	400	10	40
Сума	82	89								306988,7649

$$T_{сп} = 306988,7649 / 85 * 85 = 40,580$$

$$\text{Тобто } T_{сп} \approx 40,58$$

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Андросенко А. Технології розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки. *Modernization of research area: national prospects and European practices* : monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. С. 494–529. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-221-0-20>.

Навчальні, методичні, навчально-методичні посібники:

2. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій : навчально-методичний посібник. Суми : ФОП Цьома С. П., 2024. 84 с.

Публікації у вітчизняних фахових виданнях з педагогічних наук:

3. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя: порівняльний аналіз закордонного і вітчизняного досвіду. *Порівняльна професійна педагогіка*. Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2021. № 11 (2). С. 66–74. DOI: [10.3189/2308-4081/2021-11\(2\)-7](https://doi.org/10.3189/2308-4081/2021-11(2)-7).

4. Андросенко А. О. Вплив стилів навчання та типів інтелекту на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій. *Professional Pedagogics*. Київ : Інститут професійної освіти НАПН України, 2022. №1 (24). С. 234–243. DOI: [10.32835/2707-3092.2022.24.234-243](https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.234-243)

5. Андросенко А. О. Критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету*

імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. № 3 (50). Ч. 2. С. 137–143. DOI: [10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144](https://doi.org/10.31376/2410-0897-2022-3-50-137-144).

6. Бурчак С. О., Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. Київ : Видавнича група «Наукові перспективи», 2024. Вип. 5 (39). С. 79–91. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5\(39\)-79-91](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-5(39)-79-91).

7. Пінчук І. О., Андросенко А. О., Гордієнко С. С. Розвиток англomовної компетентності майбутніх учителів як складник педагогічної майстерності сучасного педагога. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки*. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2024. Вип. 1 (54). С. 54–60. <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2024-1-54-54-60>.

Публікації в закордонних періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах:

8. Kovalchuk V., Androsenko A., Boiko A., Tomash V., Derevyanchuk O. Development of Pedagogical Skills of Future Teachers of Labor Education and Technology by means of Digital Technologies. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. Vol. 22, No 9. Pp. 551–560.

DOI: [10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71](https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2022.22.9.71) (WoS, Q4),
<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000870099400017>.

9. Kovalchuk V., Androsenko A., Derevyanchuk O., Volkova N., Piven Y. Development of pedagogical skills of students of technology and pedagogical specialties using STEM technologies. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No 4. Pp. 498–506. DOI: [10.55214/25768484.v8i4.1125](https://doi.org/10.55214/25768484.v8i4.1125) (Scopus, Q4).

Опубліковані праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Androsenko A. Theoretical aspects of the development pedagogical skills of university teachers. *International scientific conference* (USA, October 18–19, 2021).

11. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього вчителя трудового навчання в умовах цифровізації освіти. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали V всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 5 листопада 2021 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2021. С. 245–248.

12. Androsenko A. Сутність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects* : Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. (Germany, December 19–21). Berlin, 2021 Pp. 255–258.

13. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в карантинних умовах. *Педагогіка сучасності: виклики і перспективи цифрової доби* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Переяслав, 18 січня 2022 р.). Переяслав, 2022. С. 4–6.

14. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності вчителів трудового навчання і технологій засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти* : матеріали X міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 квітня 2022 р.). Київ, 2022. С. 3–5.

15. Андросенко А. О. Технологія сторітелінгу як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали всеукраїнської науково-

практичної конференції (Глухів, 13 травня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 12–15.

16. Андросенко А. О. Тренінгові технології як складова розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Modern directions of scientific research development* : матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції (Чикаго, США, 13–15 липня 2022 р.). Чикаго, 2022. С. 215–219.

17. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності в структурі сучасних вимог до професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Features of the development of modern science in the pandemic's era* : матеріали II міжнародної науково-теоретичної конференції (Берлін, Німеччина, 15 липня 2022 р.). Берлін, 2022. Т. 2. С. 49–51.

18. Андросенко А. О. Впровадження stem-технологій в процес професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 21 жовтня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 89–92.

19. Андросенко А. О. Технологія розвитку критичного мислення як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : VI всеукраїнський науково-методичний семінар (Глухів, 04 листопада 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 13–15.

20. Андросенко А. О. Реалізація stem-підходів у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : IV всеукраїнський відкритий науково-практичний онлайн-форум (Київ, 27 жовтня 2022 р.). Київ, 2022. С. 456–459.

21. Андросенко А. О. Stem-технології як засіб розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Глухівські читання – 2022. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : збірник матеріалів XII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за заг. ред. А. С. Полякової. Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2022. С. 380–382.

22. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій засобами неформальної освіти. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу* : міжнародний форум / за заг. ред. В. П. Андрущенка. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 158–160. <https://doi.org/10.31392/conf.UDU.2023.16.02>.

23. Андросенко А. О. Роль цифрового освітнього середовища у розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Актуальні проблеми та перспективи технологічної і професійної освіти* : VII всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (Тернопіль, 20–21 квітня 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 108–110.

24. Андросенко А. О. Організаційно-методичні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали III всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів, 07 квітня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 16–18.

25. Андросенко А. О. Гуманістична спрямованість майбутніх учителів трудового навчання та технологій як один із елементів педагогічної майстерності. *Наука та освіта в умовах війни* (Глухів, 23–24 травня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені Олександра Довженка, 2023. С. 19–20.

26. Андросенко А. О. Професійна компетентність як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і

технологій. *Інформаційні технології в освіті, науці і виробництві* : матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції з проблем вищої освіти і науки (ІТОНВ, 25–26 травня 2023 р.). Луцьк : ІТОНВ, 2023. С. 35–39.

27. Андросенко А. О. Морально-етична складова процесу розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання та технологій в умовах ЗВО. *Innovative Development in the Global Science : Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference* (Boston, 26–28 June 2023). Boston: USA Scientific Collection «InterConf». 2023. 7 (160). Pp. 70–72.

28. Андросенко А. О. Специфіка професійної діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи* : матеріали ХІІ міжнародної науково-практичної конференції (Хмельницький, 19–20 жовтня 2023 р.). Хмельницький, 2023. С. 37–38.

29. Андросенко А. О. Розвиток шкіл педагогічної майстерності в Україні. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Полтава, 29 вересня 2023 р.). Полтава, 2023. С. 477–480.

30. Андросенко А. О. Роль інноваційних технологій навчання у розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій* : матеріали VII всеукраїнського науково-методичного семінару (Глухів, 03 листопада 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 15–16.

31. Андросенко А. О. Розвиток стресостійкості в діяльності вчителя трудового навчання і технологій. *Екологія і раціональне природокористування: освіта, наука і практика* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Ломжа, Польща, 22 листопада 2023 р.). Ломжа, 2023. С. 23–25.

32. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : матеріали XIII міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів «Глухівські наукові читання – 2023» (Глухів, 6–8 грудня 2023 р.). Глухів : Глухівський НПУ імені О. Довженка, 2023. С. 257–259.

33. Андросенко А. О. Цифрові технології в процесі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. *Global science: prospects and innovations* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції (Ліверпуль, Великобританія 1–3 лютого 2024 р.). Ліверпуль, 2024. С. 174–178.

34. Андросенко А. О. Чинники розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів. *World of scientific research* : International Multidisciplinary Scientific Internet Conference (Ternopil – Opole February 22–23, 2024). Ternopil, 2024. Issue 27. С. 56–58.

35. Андросенко А. О. Creativity as the basis of the pedagogical skill of future teachers of labor education and technology. *The current stage of development of scientific and technological progress 2024* : International scientific publication. (Karlsruhe, Germany, February 20, 2024). Karlsruhe, 2024. С. 74–76.

36. Андросенко А. О. Творчість як невід’ємна складова педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій* : матеріали IV всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Глухів, 5 квітня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О.Довженка, 2024. С. 16–19.

37. Андросенко А. О. До проблеми розвитку творчих здібностей майбутніх учителів технологій. *Актуальні проблеми організації освітнього процесу в умовах сьогодення* : матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції (Чернігів, 11 квітня 2024 р.). Чернігів, 2024. С. 138–140.

38. Андросенко А. О. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій в умовах цифровізації освіти. *Технологічна і професійна освіта проблеми і перспективи* : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Глухів, 09 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 80–82.

39. Андросенко А. О. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів технологій. *Наука та освіта в умовах війни: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка* : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів, аспірантів та молодих учених, здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (Глухів, 23–24 травня 2024 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. С. 4–5.

***Опубліковані праці, що додатково відображають
результати дослідження:***

40. Андросенко А. О. Актуальність розвитку педагогічної майстерності майбутніх вчителів трудового навчання і технологій в умовах освітніх трансформацій. *Молодий вчений*. Херсон : Молодий вчений, 2021. С. 35–39. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-8>.

41. Kovalchuk V., Androsenko A., Sherudylo A., Velychko V. Motivational component of pedagogical skills' development of future teachers of labor education and technologies in society integration education : *Proceedings of the International Scientific Conference*. 2023. Vol. 1. Pp. 406–417). [doi:https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170](https://doi.org/10.17770/sie2023vol1.7170).

Довідки про впровадження результатів дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
(ГЛУХІВСЬКИЙ НПУ ім. О.ДОВЖЕНКА)

Вул. Київська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400, Тел.: (05444) 2-34-27,
факс: (05444) 2-34-74

E-mail: gnpuoffice@gmail.com, gnpuoffice@gnpu.edu.ua

код ЄДРПОУ 02125527

21.01.2025 № 172

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
АНДРОСЕНКА АРТЕМА ОЛЕКСАНДРОВИЧА
на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки

Результати дисертаційного дослідження Андросенка Артема Олександровича були інтегровані в освітній процес Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка у 2021–2024 роках.

У ході цього впровадження реалізовано авторську модель цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у контексті їхньої магістерської підготовки. Модель передбачала оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців, що сприяло підвищенню її результативності. Зокрема, зміст основних та варіативних освітніх компонентів програми був доповнений матеріалами, орієнтованими на розвиток педагогічної майстерності магістрантів.

Авторські матеріали А. О. Андросенка з дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій», було застосовано в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти ОС «Магістр» спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології) для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Завдання педагогічної практики «Науково-педагогічна в закладах загальної середньої або передвищої освіти», «Науково-дослідницька», доповнені складником, що сприяв реалізації розвитку педагогічної майстерності здобувачів.

Ефективність виявлених Андросенком А. О. педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки було підтверджено експериментально. Упровадження запропонованих навчально-методичних матеріалів, зокрема навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій» дало змогу підвищити рівень розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій.

Наукове дослідження на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у процесі магістерської підготовки» отримало позитивні відгуки як від викладачів, так і від здобувачів освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Це свідчить про актуальність і практичну значущість упроваджених авторських результатів у освітній процес закладу вищої освіти.

Результати впровадження дисертаційного дослідження А. О. Андросенка обговорено та затверджено на засіданні кафедри технологічної і професійної освіти (від 30 грудня 2024, протокол №10).

Довідка видана для пред'явлення за місцем захисту дисертації.

В.о. ректора

Олександр КУРОК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 32-08-89, факс (0522) 24-85-44
E-mail: mails@cuspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125415

12 грудня 2024 № 61-к
На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Андросенка Артема Олександровича
на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового
навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки**

Цією довідкою засвідчується, що результати дисертаційного дослідження Андросенка Артема Олександровича використовувалися в освітньому процесі Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка протягом 2021-2024 рр.

В освітній процес упроваджувалася розроблена автором модель цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в процесі магістерської підготовки, що передбачала оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців і сприяла ефективності авторської моделі.

Зокрема, зміст нормативних і варіативних освітніх компонентів професійної підготовки магістрантів було збагачено змістом, спрямованим на розвиток педагогічної майстерності майбутніх педагогів.

Результати проведеного експерименту засвідчили позитивну динаміку рівня розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в процесі магістерської підготовки, що дало підстави для високої оцінки наукового рівня проведеного А. О. Андросенком дослідження та визнання практичної значущості його результатів.

Результати впровадження дисертаційного дослідження А. О. Андросенка «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки обговорено й затверджено на засіданні кафедри інформатики, програмування, штучного інтелекту та технологічної освіти (протокол № 9 від 02.12.2024).

Довідка видана для пред'явлення за місцем захисту дисертації.

Проректор з наукової роботи

Лілія КЛОЧЕК

УКРАЇНА

Тернопільська обласна рада
Кременецька обласна гуманітарно-
педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
Вул. Лїцейна, 1, м. Кременець,
Тернопільська обл., 47003
тел/факс: (035-46) 2-19-91
ел. пошта: kogpa_docs@ukr.net

UKRAINE

Ternopil Regional Council
Kremenets Taras Shevchenko Regional
Academy of Humanities and Pedagogy
1, Litseina St. Kremenets,
Ternopil Region, 47003
phone/fax: (035-46) 2-19-91
e-mail: kogpa_docs@ukr.net

№ 05-16/151

« 30 » 12 2024 р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Андросенка Артема Олександровича

на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Результати завершеного дисертаційного дослідження Андросенка Артема Олександровича було впроваджено в освітню практику Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка у період з 2021 по 2024 роки.

В освітній процес було впроваджено авторську модель цілеспрямованого розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій під час магістерської підготовки. Моделлю передбачалося оновлення змісту професійної підготовки, що сприяло підвищенню її ефективності. Зокрема, зміст нормативних і варіативних освітніх компонентів професійної підготовки магістрантів був доповнений матеріалами, орієнтованими на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Важливий внесок в апробацію має розроблений А. О. Андросенком навчально-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій, що дав змогу забезпечити реалізацію виокремлених педагогічних умов. Використання розроблених матеріалів в освітньому процесі визнано ефективним та таким, що позитивно вплинуло на розвиток педагогічної майстерності здобувачів освіти. Результати дослідження дають змогу дійти висновку щодо позитивної динаміки розвитку мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексійного компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій. Незаперечною теоретико-практичною значущістю результатів дисертаційної роботи А. О. Андросенка отримала позитивну оцінку професорсько-викладацького складу.

Результати дисертаційного дослідження Андросенка Артема Олександровича схвалено та рекомендовано до впровадження у освітній процес рішенням кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій (протокол №10 від 19.12.2024р.)

Довідка видана для подання за місцем захисту дисертації.

Проректор із стратегічного
планування та наукової роботи

Микола КУРАЧ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Г. КОРОЛЕНКА**

вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003, тел. (0532) 52-58-67
E-mail: allmail@pnpu.edu.ua код ЄДРПОУ 31035253

04.03.2025 № 972/01-30/02 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Андросенка Артема Олександровича
на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів
трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Результати дисертаційного дослідження Андросенка Артема Олександровича було впроваджено в освітній процес Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка в 2021–2024 рр.

Авторські матеріали А. О. Андросенка з дисципліни «Педагогічна майстерність учителів технологій» було застосовано в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти О С «Магістр» спеціальності 014 Середня освіта задля розвитку педагогічної майстерності майбутніх педагогів.

Ефективність виявлених Андросенком А. О. педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської підготовки було підтверджено експериментально. Упровадження запропонованих навчально-методичних матеріалів, зокрема навчально-методичного посібника «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій» дало змогу підвищити рівень розвитку компонентів педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Наукове дослідження на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій у процесі магістерської підготовки» отримало позитивні відгуки як від викладачів, так і від здобувачів освіти університету. Це свідчить про актуальність і практичну значущість упроваджених авторських результатів у освітній процес закладу вищої освіти.

Отже, основні результати дослідження можуть бути використані під час професійної підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рішення про успішне впровадження результатів дисертаційного дослідження А. О. Андросенка на тему «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій в умовах магістерської

підготовки» схвалено на засіданні кафедри загальної педагогіки та андрагогіки (протокол № 17 від 27.02.2025 р.).

Довідка видана для пред'явлення за місцем захисту дисертації.

Проректор з наукової роботи

Василь ФАЗАН